De muzen

bron

De muzen. Nederlandsch tijdschrift voor de beschaafde en letterkundige wereld. M. Westerman & Zn., Amsterdam 1834-1835

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_muz001muze01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

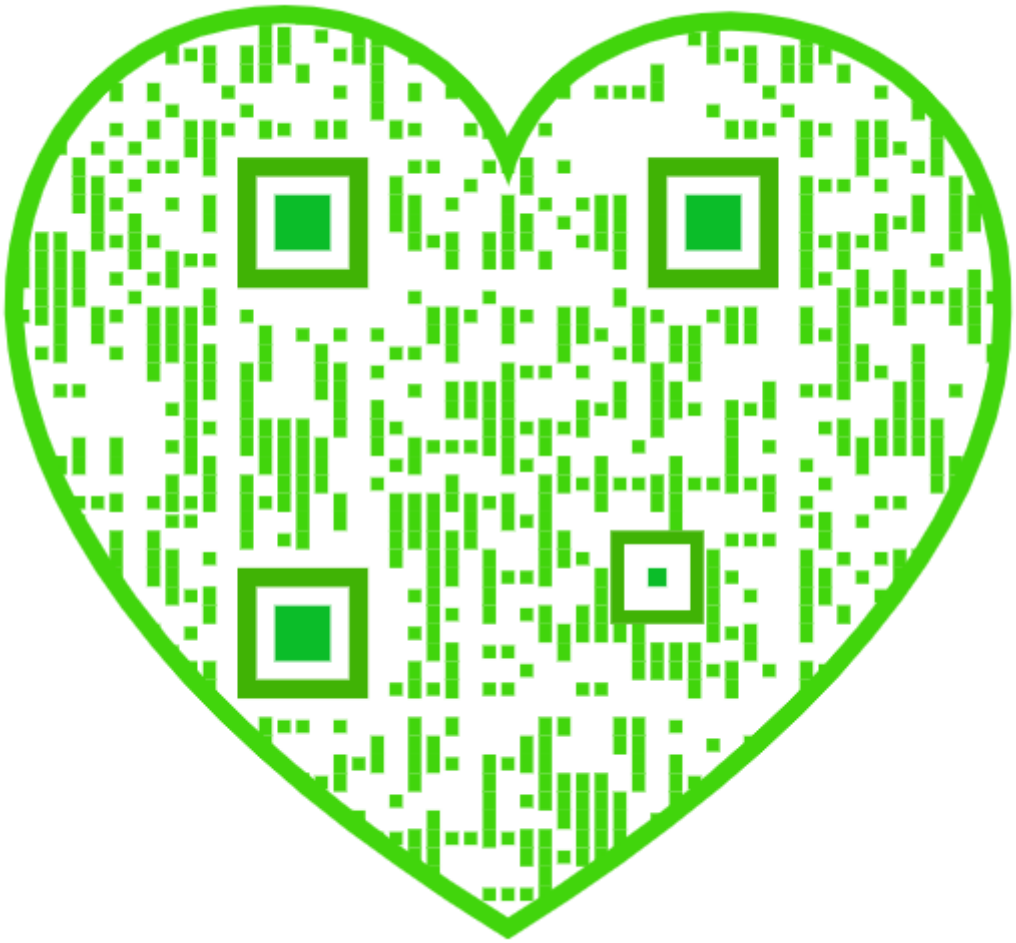

[Inleiding]

Zonder opdragt, of aanbeveeling, zonder zelfbeoordeling of welwillendheid-bejag, doen wij de eerste bladzijden onzer letterkundige onderneming in het licht verschijnen.

Het komt ons voor, dat er in ons land wezenlijke behoefte bestaat aan een billijk en onpartijdig, van wijgeerig-aesthetische beginselen uitgaand Tijdschrift, hetwelk een beoordeelend overzigt oplevert van In- en Uitheemsche Voortbrengselen van Letterkunde en schoone Kunsten.

Bedriegen wij ons in deeze meening; of zal onze poging niet berekend zijn, waardiglijk in zulk eene behoefte te voorzien? - De tijd moet hier antwoorden.

Wij treden hier niet in eene ontwikkeling der beginselen die ons ten rigtsnoer zullen strekken in ons oordeel en bij onze keuze; de juistheid van dat oordeel, het gepaste dier keuze moge blijken, uit hetgeen wij onzen landgenooten aanbieden.

Men verwachte evenmin schitterende beloften van rijke verscheidenheid en keurige zorg in het opzamelen van onzen letteroogst, op den vaderlandschen akker en op de onmetelijke velden der Europeesche letterkunde. Elk onzer lezers deelt in onzen afkeer tegen marktschreeuwers.

Mogten wij eene zoo krachtige medewerking vinden als wij gelooven dat ons doel verdient. Bescheidene beoordeelingen, welbewerkte mengelstukken en schakerende berigten, uit het gebied der wetenschappelijke letterkunde, fraaije letteren en schoone kunsten, zullen ons even welkom zijn als uittreksels en brokstukken van in handschrift gereed liggende of ter perse zijnde werken, wier strekking met het plan van dit Tijdschrift overeenkomt.

Den Lezeren heil!

DE VERZAMELAARS.

Den Eersten van Herfstmaand 1834.

Wijsbegeerte.

Consolations in Travel or the last days of a Philosopher. Bij Sir Humphry Davy. *Bart. Lat. President of the Royal Society. Third Edition. London* John Murray *1831*. 8vo.

Terwijl eene menigte zonder oordeel gekozene en ondragelijk vertaalde romans hetzij de zedelijkheid hetzij den goeden smaak beleedigen of althans aan beider eischen niet voldoen, wordt er zelden acht geslagen op voortreffelijke, ter vertaling allezins geschikte werken, welke de hoogere belangen der menschheid betreffen en het meer en meer zich naar het stoffelijke wendende menschengeslacht herinneren, dat het doel des levens iets hoogers, iets verheveners is, dan enkel maatschappelijke welvaart en zinnelijk genot; terwijl zij tevens ernstig waarschuwen voor die duistere holen van mysticismus en dweeperij, waarin de mensch zich zoo gaarne verschuilt, wanneer hij, verzadigd van de wereld en bevreesd voor de toekomst, gevoelt, hoe weinig hij aan zijne bestemming voldaan heeft. Wij zullen het ons steeds ten heiligen pligt stellen onze lezeren op dergelijke werken opmerkzaam te maken en beginnen ten dien einde met de bovenstaande *Consolations*. Ons voornemen is, in het vervolg uitvoerig verslag van dat werk te geven; thans echter willen wij ten bewijze van den belangrijken inhoud en van den even kernach-

tigen als sierlijken vorm, waarin de gedachten gekleed zijn, eenige proeven uit hetzelve mededeelen.[1]

Tot beter verstand daarvan, ga hier nog een woord vooraf. - Men heeft den natuuronderzoekeren en vooral den Geologen meermalen ten laste gelegd, dat zij, door hunne gewaande of wezenlijke ontdekkingen, tot dwaalbegrippen vervoerd, de waarheid der geopenbaarde godsdienst miskenden, en den goddelijken oorsprong des bijbels, vooral der Mozaïsche scheppingsoorkonde, bestreden. Omtrent sommige, vooral der vroegere beoefenaren van dit gedeelte der natuurkundige wetenschappen is deze beschuldiging al te gegrond. In de laatste jaren echter hebben de grootste Genien in de natuurkundige wijsbegeerte, in Engeland, Duitschland, en zelfs enkele in Frankrijk, met verheven' ernst, hunne innige overtuiging omtrent de eeuwige en onveranderlijke waarheid van het zuivere, niet door stelselzucht misvormde, Christendom uitgesproken en de heerlijke gaven van hunnen geest aan deze overtuiging dienstbaar gemaakt.

Dergelijke strekking heeft ook dit geschrift van den, als natuurkundige en wijsgeer even beroemden DAVY; hij ontwierp en voltooide hetzelve op zijn laatste ziekbed. Later zullen wij over, de verschillende vormen spreken, in welke hij zijne denkbeelden hult; thans bepalen wij ons tot het mededeelen van eenige proeven. De eerste ontleenen wij uit het eerste gesprek; waarin als het ware de stelling opgegeven is,

(1) Terwijl dit stuk voor de pers gereed gemaakt wordt, zien wij met genoegen eene vertaling van de *Consolations* door den boekhandelaar SURINGAR te *Leeuwarden* aangekondigd. Wij zullen daarom onze beoordeeling uitstellen, tot die overzetting in het licht verschenen is.

die in de volgende gesprekken ontwikkeld wordt. Door een hooger wezen geleid, ziet de schrijver hier de belangrijkste tijdperken der menschelijke geschiedenis en zamenleving voor zijne blikken voorbijgaan, terwijl de Genius hem, bij elk nieuw gezigt, onderwijst. De verdere proeven zijn uit het derde en vierde gesprek.

I.

'Ik wil thans,' ging de Genius voort, 'uwe aandacht op eenige opmerkelijke wetten vestigen, die de geschiedenis der menschelijke maatschappij betreffen, en wier overweging u trapsgewijze geschikt zal maken, om de hoogere en meer verhevene beginselen van het bestaan uit dezelve te ontwikkelen. Niets schijnt toevalliger dan het geslacht van een kind, en toch zult gij in eene groote stad of uitgestrekt gewest steeds dezelfde verhouding tusschen de beide geslachten ontdekken. Een gedeelte der zuivere lucht wordt gedurig door verbranding en inademing verteert; levende planten ontwikkelen deze grondstof gedurende hunnen groei; niets schijnt toevalliger dan de verhouding van het planten- tot het dierenleven op de oppervlakte der aarde, en toch zijn beide in volmaakt evenwigt; en de verhouding der seksen en de gesteldheid der dampkringslucht rusten op het beginsel eener nimmer dwalende wijsheid. Gij zaagt, bij den val van het Romeinsche rijk, een volk, door weelde verzwakt, door buitensporigheden uitgeput, door woeste krijgsbenden overweldigd, gij zaagt de reuzen van het noorden en oosten zich met de dwergen van het zuiden en westen vermengen. Een rijk werd verwoest, maar het zaad

van zedelijke en ligchamelijke verbetering was in den nieuwen volkstam gezaaid; de jeugdige bevolking, welke uit de vereeniging van de mannen van het noorden met de vrouwen van het zuiden ontstond, was veel krachtiger, bezat veel meer ligchamelijke sterkte en was veel geschikter tot oefeningen des geestes, dan hunne weinig voor ontwikkeling vatbare vaderen. De zedelijke gevolgen of de eindoorzaken van de verhuizing der volkstammen, en de plannen der eer- en veroveringszucht, welke tot omwentelingen en veranderingen van koningrijken gevoerd hebben, geven, ofschoon de menschen dezelve als geheel verschillende zaken beschouwden, eindelijk dezelfde slotsom: dat zij, door vermenging, de verschillende menschenrassen veredelen. Een ALARIC of ATTILA, die, uit ruwe eer- of plunderzucht, met horden van barbaren voorttrekt, is een werktuig der goddelijke magt, ter bereiking van een doel, waarvan hij zelf onbewust is: hij voert een krachtig volk met zich voort, om een verwijfd te veredelen en eene verzwakte bevolking, nieuwe veerkracht te geven. De woestenijen, welke hij op zijnen togt doet ontstaan, zullen, in eene andere eeuw, bebouwde velden zijn en de eenzaamheid die hij veroorzaakt, zal opgevolgd worden door een magtig en gezond menschengeslacht.

De uitkomsten dezer gebeurtenissen in de zedelijke en staatkundige wereld, kunnen vergeleken worden bij die, welke gewoonlijk gedurende de lenteëvening - den tijd der zaadvorming - in het plantenrijk, door stormen en zware onweêrsbuijen, worden teweeggebragt. Het stuifmeel van de eene bloem wordt op den stamper van de andere geworpen, en op die wijze de wederkeerige zamensmelting der variëteiten, welke zoo zeer

tot de veredeling der plantenwereld bijdraagt, veroorzaakt. Bij den mensch wijzigen zich de zedelijke en ligchamelijke oorzaken wederkeerig. Het overgaan van erfelijke hoedanigheden valt in de dierlijke wereld duidelijk in het oog, en hetzelfde komt dikwijls bij den mensch voor, onder den vorm van erfelijke voorbeschiktheid tot zekere ziekten. Maar het is eene even zoo algemeene wet, dat krachten of gewoonten door beschaving verkregen, op het volgende geslacht overgeplant, en verhoogd of blijvend kunnen worden. De Caucasische stam heeft steeds deszelfs voortreffelijkheid behouden; terwijl de platneuzige of negerstam zich ten allen tijde, door gebrek aan geestvermogens en door ongeschiktheid voor de kunsten des levens, heeft onderscheiden. Het is waar, deze laatste stam is nimmer beschaafd geworden, en honderd, telkens meer veredelde menschengeslachten zouden er noodig zijn, om hen tot die hoogte te verheffen, waarop de Caucasische stond, toen de Grieksche republieken gevormd werden. Het beginsel der volksveredeling, door het overgaan van erfelijke hoedanigheden is aan de wetgevers der oudheid niet ontsnapt. Bij de op goddelijk gezag steunende wet van MOZES, werd den Israeliten bevolen, de zuiverheid van hun bloed te bewaren, en er bestond voor hen geen grooter misdaad, dan het vormen eener verbindtenis met de afgodische volken, welke hen omringden. Op hetzelfde beginsel hebben de Hindostansche Brammen, het verschil der Casten gegrondvest, en zekere beroepsbezigheden erfelijk gemaakt. Het schijnt noodzakelijk, onder dien warmen Hemel, waar de arbeid, zoo vermoeijend is, de verdere volmaking der begaafdheden te verzekeren, door de verkregene krachten te versterken

met diegene, welke het uitvloeisel der erfelijke overgang zijn.

Het zal u aanvankelijk welligt voorkomen, dat zulk vermengen of versmelten der volkstammen lijnregt strijdt tegen deze wet der veredeling, doch ik moet u hier nopen om stil te staan, en de eigenschappen der menschelijke natuur te overdenken. Het overwigt van eene bijzondere kracht, hetwelk op zich zelf zekere volmaaktheid is, wordt een gebrek; de werktuigen van het gevoel kunnen zoo verfijnd zijn, dat zij eene ziekelijke prikkelbaarheid verkrijgen; het oor kan een zoo verhoogd leven ontvangen, dat het veelmeer voor den onaangenamen indruk der wanklanken, dan voor het genot der harmonie geschikt is. Bij reeds langen tijd beschaafde volken ontspruiten de gebreken meestal uit zulk een overmaat van prikkelbaarheid; gebreken, die, bij het volgende geslacht, door de kracht van een' ruwer' menschenstam, worden opgeheven. Wanneer gij terugziet op de voorstelling der oude geschiedenis, zult gij ontdekken, dat elke slechts eenigzins belangrijke volksverhuizing van den Caucasischen stam uitging en gewoonlijk van het noorden naar het zuiden gerigt was. De negerstam werd steeds door de veroveraars der wereld voor zich uitgedreven, en de roode menschen, de oorspronkelijke bewoners van Amerika, verminderen steeds in aantal; het is zeer waarschijnlijk, dat hun onvermengd geslacht in weinige eeuwen zal uitgestorven zijn. Het hoofddoel bij de bevolking der wereld is ligtelijk na te sporen: het strekt om bewerktuigde wezens te vormen, welke bij uitnemendheid tot verheven levensgenot, naar ziel en ligchaam, geschikt zijn; en den mensch aldus boven den enkel dierlijken toestand te

verheffen. Om de voordeelen der beschaving te vereeuwigen, worden volken, die eene bijzondere vatbaarheid voor die voordeelen bezitten, behouden en uitgebreid; en geene wezenlijke verbetering, ofschoon ze door een enkel Lid der maatschappij ontstaat, gaat ooit voor de menschheid verloren. Gij ziet levende vormen van de eene eeuw tot de andere overgeplant, en de som des levens blijkbaar vermeerderd. Wanneer gij de tegenwoordige bevolking der wereld, bij de vroegere vergelijkt, zult gij bespeuren, dat dezelve grootelijks toegenomen is; en wanneer het getal der levenden grooter wordt, vermeerdert de verhouding van menschelijk geluk in nog uitgebreider evenredigheid; vooral van die soort van geluk, welke van de oefening der geestvermogens afhangt.

II.

De Vreemdeling. In mijne jeugd helde ik tot twijfelarij over; ik geloof, dat dit bij vele jonge lieden het geval is, die algemeene en uiteenloopende studiën beoefenen en gewoon zijn eene soort van wiskunstigen vorm in hunne redeneeringen aan te nemen. Toen ik de verstandelijke (intellectual) vermogens der dieren, vergeleken met die der menschen overwoog en den aard der ingeschapene (instinctive) krachten onderzocht, leerde ik gelooven. Nadat ik het denkbeeld had opgevat, dat de openbaring bij den mensch de plaats van het instinct bekleedde, werd mijn geloof sterker, en later, veelvuldige waarnemingen, die ik in later' tijd op eene reize door Egypte en Klein-Azië opzamelde, meer en meer verhoogd; wel het meest zeker in Palestina, door eenen zeer merkwaardige droom,

dien ik u thans, in het uur der Siesta, wil mededeelen, ofschoon gij misschien reeds ingeslapen zult zijn, eer mijn verhaal ten einde is.

Ik wandelde langs die eenzame kust op welke de bouwvallen van Ptolomais, eene der oudste havens van Judéa, gelegen zijn. Het was avond; de zon ging in zee onder. Verdiept in zwaarmoedige overdenkingen over het lot van deze, eenmaal, in de geschiedenis der menschheid, zoo beroemde plaats, zette ik mij op eene rots neder. De kalme Middellandsche zee lag eenzaam voor mij, schitterende door het gloeijende licht van den westelijken hemel. ‘Deze golven,’ zeide ik tot mij zelven, ‘droegen eens de schepen van den beheerscher van Jeruzalem; de schepen die met de rijkdommen van het oosten bevracht waren, om het heiligdom van Jehova te sieren en te verheerlijken. Thans is hier geen spoor van grootheid of koophandel overig; een klein aantal roode steenen en verbrokkelde muren duiden de plaats aan, waar eens eene bloeijende haven was; en de vesting boven dezelve door de Saraceenen gebouwd, is met Turksche soldaten gevuld.’

De Janitsaar die mij geleidde en mijne lijfbedienden bereidden eenige spijze voor mij, in eene daartoe opgeslagene tent; terwijl ik wachtte tot zij gereed waren, bleef ik in mijne mijmerijen verdiept, tot dat dezelve waarschijnlijk in sluimering zijn overgegaan. Ik zag een man naar mij toekomen, die ik aanvankelijk voor mijn' Janitsaar hield; toen hij mij naderde, zag ik echter dat het eene geheel andere gedaante was. Het was een zeer oud man met een' sneeuwwitten' baard. Zijn gelaat was bruin, maar bleeker dan dat van een' Arabier; zijne trekken waren ernstig en streng en van eene

eigendommelijke wilde uitdrukking; zijne gestalte was reusachtig, doch zijne armen waren uitgemergeld en op de linker zijde van zijn gelaat had hij het groote likteeken eener wonde, die hem van een oog beroofd scheen te hebben. Hij droeg een' zwarten tulband en wijde zwarte kleederen; om zijn lijf was eene groote keten geslingerd, welke rinkelde, als hij zich bewoog. Ik kwam op de gedachte, dat het welligt een dier Santons of heilige krankzinnigen kon zijn, welke men zoo veelvuldig in het oosten aantreft, en Terwijderde mij, toen hij naderde. Hij riep mij toe, ‘vlugt niet vreemdeling! vrees mij niet, ik zal u geen leed doen; gij zult mijne geschiedenis hooren, dezelve kan u van nut zijn.’ Hij sprak Arabisch, doch met een' mij onbekenden en zonderlingen tongval; ik verstond echter ieder woord. ‘Gij ziet een man voor u,’ zeide hij, die als Christen was opgevoed, doch de aanbidding van den eenigen en grooten God verliet voor het bijgeloof der Heidenen. Ik werd afvallig onder de regering van Keizer JULIAAN; die monarch gebruikte mij, om de herbouwing van Jeruzalems tempel te beproeven, waardoor de voorzeggingen gelogenstraft en aan de heilige Godsdienst de doodsteek toegebragt zoude worden. De geschiedenis heeft u met den uitslag bekend gemaakt; mijne helpers werden grootendeels gedood in een' vreesselijken storm; ik werd door des hemels bliksem getroffen, (hij verhief zijne dorre hand naar zijn gelaat en oog) doch veroordeeld om te leven en mijne misdaad, in het vleesch, te boeten. In strenge en gedurige boete, en onder dat lijden der ziel, hetwelk de misdaad veroorzaakt, heb ik mijn leven doorgebragt: het moet zoo lang duren, als eenig deel, van den

tempel van Jupiter, waarin ik mijn geloof afzwoer, op deze plaats overig is. Vijftien vreesselijke eeuwen, heb ik doorleefd, doch ik vertrouw op de genade van den Almagtigen, en hoop dat mijne boetedoening vervuld is. Ik sta nu in het stof van den heidenschen tempel. Gij hebt zoo even de laatste steenbrokken over de rots geworpen. Mijn tijd is volbragt, ik kom.' Toen hij deze laatste woorden sprak, snelde hij naar zee, stortte zich van de rots, en verdween. Ik hoorde geen gedruisch, en zag niets dan een' lichtstraal op de golven, die zich boven zijn hoofd gesloten hadden.

Ik ontwaakte, door het roepen mijner dienaars en van den Janitsaar, welke mij aan den arm schuddeden en zeiden, dat mijn slaap zoo diep was geweest, dat zij ongerust waren geworden. Toen ik mijn blik, naar de zee wendde, zag ik nog hetzelfde licht en meende de plaats te zien, waar de oude man gezonken was. Die verschijning had zulk een' hevigen indruk op mij gemaakt, dat ik hen vroeg, of zij niet iets in de golven hadden zien verdwijnen, en toen zij naderden, niemand tot mij hadden hooren spreken. Natuurlijk was hun antwoord ontkennend. Daar ik over Jeruzalem gekomen was en de kusten van de doode zee bezocht had, was ik diep getroffen over den tegenwoordigen toestand van Judéa en de overeenkomst, die er bestond tusschen het lot van het Joodsche volk en de voorzeggingen van onzen Heiland. Ook had ik Gibbons lofrede op Juliaan en het verhaal van des Keizers pogingen om den tempel weder te doen opbouwen, gelezen, zoodat die droom, in zulk een oogenblik en op zulk eene plaats, niet onnatuurlijk was. Dezelve was echter zoo levendig en het onderwerp daarvan zoo

bijzonder geweest, dat mijne verbeelding er langen tijd door bezig werd gehouden; zoo dikwijls ik aan denzelven dacht, werd mijn geloof sterker.

III.

Engeland schijnt van alle Europeesche luchtstreken het meest geschikt tot gedurige werkzaamheid des geestes, het minst tot rust. De verschillende en snelle veranderingen van het klimaat wekken telkens nieuwe gewaarwordingen op, en de wisselingen der lucht van droogheid tot vochtigheid, van een helder blaauw tot wolken en nevelen, schijnen het zenuwstelsel in gedurige wanorde te houden. Onder den milden hemel van Nicea, Napels of Siciliën, waar het zelfs in den winter mogelijk is den zonneschijn in de opene lucht te genieten, onder palmboomen of eeuwig groene oranjeboschjes, met geurige vruchten en zoet riekende bloesems bedekt, daar is het bestaan reeds een genot: zelfs het ziekelijke lijden des ligchaams vergeet men daar somtijds, bij den verkwikkenden invloed der Natuur, en eene onverbrokene rij van aangename gewaarwordingen noodigen tot rust en vergetelheid. Doch het is moeijelijk om in den veranderlijken en ruwen dampkring van Engeland, kalm te zijn, en bezigheid is noodzakelijk om de aanvallen der verveling af te weren. Als volk zijn de Engelschen bij uitstek werkzaam; geene andere Natie streeft met zoo veel kracht, ijver en volharding naar het doel, dat zij zich heeft voorgesteld. Dewijl de menschelijke krachten beperkt zijn, vindt men weinige voorbeelden, dat waarlijk verdienstelijke mannen, in dit land, eenen hoogen ouderdom bereiken; gewoonlijk verzwakken zij, kwijnen weg en sterven eer zij het

tijdperk bereikt hebben, hetwelk de Natuur tot het einde des menschelijken levens heeft bestemd. Het leven van onze bewindvoerders, krijgslieden, dichters en zelfs van onze natuuronderzoekers, levert overvloedige bewijzen op, voor de waarheid van deze meening; - hetgeen altijd brandt word verteerd en laat assche overig. Eer het tijdperk der jeugd voorbij is, dekken gewoonlijk grijze haren het voorhoofd, hetwelk met het eikenloof der burgerkroon, of met den lauwerkrans versierd is; en in het weelderige en prikkelende leven van hem die het genot najaagt, kan zelfs de mirthenof rozenkrans den schedel niet voor de al te vroegtijdige wintersneeuw behoeden.

IV.

De Natuur bedriegt ons nimmer; - de rotsen, de bergen, de stroomen spreken steeds dezelfde taal; een sneeuwbui moge in de lente de groene wouden dekken; een onweder moge het doorzigtige blaauw der stroomen in drabbig zwart verkeeren; - in eenige uren, of ten minsten in eenige dagen, zijn alle bronnen der schoonheid heropend. De Natuur veroorzaakt nimmer eene aaneengeschakelde rij van zoodanige ongelukken en ellende, als van de menschelijke zwakheid afhangen, zij geeft ons geene verwachtingen, die reeds in den knop voor altijd vernietigd zijn; geen alles belovende wezens, vol leven en schoonheid, die in den lentetijd der jeugd van ons weggenomen worden. Hare vruchten zijn geurig, schitterend en zoet, - en nimmer zijn dezelve zoo bedorven als die welke het menschelijk leven ons geeft, den fabelachtigen appelen van den de doode zee gelijk: frisch en vol schoonheid voor

het gezigt, doch vol bitterheid en assche, wanneer zij aangeraakt worden.

V.

De Godsdienst - hetzij de natuurlijke of de geopenbaarde - heeft steeds denzelfden weldadigen invloed op de ziel. In de jeugd, bij gezondheid en in geluk, wekt zij gevoelens van dankbaarheid en verhevene liefde op, en loutert en verheft te gelijker tijd. Doch in het ongeluk, in ziekte en in den ouderdom, is hare werking het treffendst en gezegendst; wanneer geloovige onderwerping en ootmoedig berusten in den Goddelijken wil, uit twijfeling, genot en onuitputbare bronnen van troost heeft te voorschijn geroepen. Dan hergeeft dezelve aan het ligchaam krachten, welke men uitgedoofd waande, en schenkt aan de ziel eene jeugdige frischheid die men voor altijd verloren achtte, doch nu tot eene onsterfelijke hope hernieuwd wordt. Dan is dezelve gelijk aan de vuurbaak, welke de op den golven geslingerden zeeman naar de haven geleidt - of aan de stille kalme baai, door vrolijke boschjes en grazige weiden omringd, waar de Noordsche visscher eene wijkplaats ontdekt, als hij aan de stormen der Noordzee ontkomen is; of aan de groene door fonteinen besproeide plek in den woestijn, waar de aêmechtige reiziger lafenis en rust vindt. Hare invloed overleeft alle aardsche vreugde, en verhoogt zich terwijl het ligchaam en deszelfs werktuigen vervallen; zij gelijkt de heldere avondster aan den gezigteinder des levens: wij weten, dat deze, in een ander tijdperk, morgenster wordt, en hare stralen door de duisternis en schaduwen des doods werpt.

Geschiedenis der letterkunde.

De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd.
Inleiding.

Op welk standpunt moet men zich plaatsen om den staat onzer letterkunde billijk en regtvaardig te beoordeelen? Wij meenen u dat standpunt aan te kunnen wijzen. Vergelijk onze dichters en letterkundigen met hen, wier talenten zich elders onderscheiding verwerven. Onpartijdigheid behoef ik u bij die vergelijking niet aan te bevelen; wie den Nederlander miskenne, de Nederlander weet regtvaardig te zijn.

Het valt niet te betwisten, te zeldzaam kiest men zulk een rigtsnoer, waar over den toestand onzer letterkunde geoordeeld zal worden. Zeer schadelijk is dit verzuim voor derzelver bloei en voortgang. Al dat gebrekkige, hetwelk op het gebied der vaderlandsche letteren, voornamelijk dat der poëzij en kritiek, klagten verheffen doet, wier billijkheid wij niet loochenen; al dat gebrekkige is, voor geen gering gedeelte, toe te schrijven aan het volstrekt verwaarloozen of zeer oppervlakkig beoefenen van de letterkundige voortbrengselen en letterkundige geschiedenis onzer tijdgenooten in de voornaamste rijken van Europa. Die geschiedenis is der belangstelling overwaardig; al de werken van derzelver hel-

den boeijen onwederstaanbaar onze aandacht. Als gedenkteekenen van verbazende wijsheid en verheven vernuft, zijn ze onuitwischbaar in ons geheugen gegrift. De laatste vijftig jaren hebben een gewigtig tijdvak gevestigd in Europa's Staatsgeschiedenis, zij deden het niet minder in die der Wetenschappen en Letteren. Levert de eerste u duizenderlei karakters; elders zult gij ze in niet minder rijke verscheidenheid vinden. Doet u de eerste zien, hoe menig staatsman den rok met leliën geborduurd en het ordelint zeer gemakkelijk ter zijde legt en met een ander verwisselt, en wederom ter zijde legt en wederom met een ander verwisselt; zulke mannen vindt men ook onder de gezagvoerders in het rijk, waar het genie deszelfs vertegenwoordigers, door wetenschap en dichtkunst, de volken doet regeren. Ach! soms vergeten beiden met welk doel men regeren zal! Is de geschiedenis van Europa, gedurende vijftig jaren, rijker dan ooit geweest in opvolgende gebeurtenissen, wier beschrijving ons van de tegenstrijdigste gewaarwordingen vervult, die der letterkunde was het niet minder. Welk eene oneindige reeks van elkander verdringende verschijnselen, welk eene oneindige verscheidenheid! het edele en grootsche, het zonderlinge en grillige, het verhevene en reine, het bonte, het dartele, het weelderige, het ernstige, het diepdoordachte, dat alles zullen de letterkundige voortbrengselen der laatste vijftig jaren u opleveren! De letterkunde zal den nakomeling bevestigen, dat de geschiedenis waarheid sprak.

Niets behoef ik hier bij te voegen om u aan te toonen, dat de geschiedenis der Uitheemsche letterkunde, even als derzelver voortbrengselen, iets zeer belangrijks

en der aandacht overwaardig is. Allernoodzakelijkst achten wij het, dat men onze letterkundige pogingen en onze dichterlijke voortbrengselen in welgekozen verband brenge, met die onzer naburen. Behoedzaam houde men echter in het oog, dat wij dien weg slechts kiezen moeten, ter bereiking eener oorspronkelijke voortreffelijkheid. Wij wenschen dat de Uitheemsche letterkunde meer beoefend, hare schoonheden en gebreken ontwikkeld en algemeen erkend zullen worden, opdat het aantal onzer vertalers af-, dat onzer oorspronkelijke schrijvers toeneme; opdat men, door de verdiensten van anderen, de verdiensten onzer landgenooten juister leere schatten, en dezelve nimmer overdrijve of zelfs aan het gebrekkige den roem van verdienstelijkheid toebedeele. Zulk een' roem toch moge men met de goedhartigste bedoelingen der wereld iemand schenken, in het einde grieft men hem daardoor onbegrijpelijk dieper, dan door, met gestrenge waarheidsliefde, het middelmatige middelmatig, gebreken gebreken te noemen. Die schaduw van letterkundige vermaardheid, welke sommigen gelooven doet, dat zij wezenlijke verdiensten hebben, bij welke anderen hunne alledaagsche talenten tot eene hoogte van uitstekendheid verheffen; die schaduw van letterkundige vermaardheid gaat voorbij, ‘als een damp die voor een weinig tijds gezien wordt en daarna verdwijnt.’ In den mannelijken leeftijd en in de dagen des ouderdoms moet het zeer smartelijk zijn zich te herinneren, dat men in zijne jeugd beroemd is geweest!

De letterkundige geschiedenis onzer tijdgenooten wordt een onderwerp van veelvuldige en veelzijdige beschouwing, zoo wel voor de landgenooten der dichters en schrijvers, als voor, door overeenstemming van ta-

lenten, hen aanverwante geniën, in andere gedeelten van Europa. Wij zullen de namen van BOUTERWECK, WACHLER, MENZEL en WOLFF onder de Duitschers, NISARD, SAINTE BEUVE, JANIN, CHASLES, PREVOST bij de Franschen, van de Engelschen, ALLAN CUNNINGHAM slechts noemen, wiens Biographische Geschiedenis en Karakterschets der Britsche letterkunde, van den dood van JOHNSON tot dien van WALTER SCOTT, voor ons ligt[1].

Wij willen onzen lezeren eenig verslag mededeelen, van dat uitmuntend en geestig geschrift, en vleijen ons hier eene velen welgevallige taak te kiezen. Mogten wij daardoor medewerken, ter bereiking van het doel, tot hetwelk wij onze krachten zoo gaarne zouden vereenigen met die van meer begaafde letterkundigen!

Dat het waarachtig genie zelden verborgen blijft of ongekend wegsterft, bewijzen talrijke voorbeelden. Geen land is er, in onzen tijd, rijker in, dan Groot-Brittannie; BURNS, HOGG, BLOOMFIELD, mrs INCHBALD, CLARE en CUNNINGHAM, zij allen zullen het u bewijzen.

ALLAN CUNNINGHAM, een Schot van geboorte, was bestemd om Metselaar te worden. Het eerwaardig volksgezang, de voorvaderlijke balladen deden het sluimerend genie in den jongeling ontwaken, weldra wekten zijne dichterlijke proeven de belangstelling der Edinburgsche letterkundigen, zijne ‘Levens van Engelsche schil-

(1) A. CUNNINGHAM deelde dezelve in *the Atheneaum*, een der Engelsche tijdschriften, bij opvolging mede. Het was een gelukkig plan van den Parijschen Boekhandelaar BAUDRY deze schetsen te verzamelen en uit te geven onder den titel *Biographical and critical History of the British Literature, of the last fifty years, by* ALLAN CUNNINGHAM. Paris BAUDRY'S Foreign Library, 1834.

ders beeldhouwers en bouwkunstenaren,' bevestigden de onderscheiding, welke hij zich verworven had; weldra werd dat werk in Frankrijk en Duitschland vertaald, in het licht gezonden en met bijval ontvangen. Andere voortbrengselen van zijn genie, vooral de legende, 'de Jonkvrouw van Elvar,' (The Maid of Elvar) gaven hem gedurig meer regt tot eene onderneming als die, bij welke hij thans de algemeene aandacht gevestigd heeft.

Met geestige eenvoudigheid verklaart CUNNINGHAM de bedoeling zijner letterkundige schetsen, BURNS maakte zijne gedichten openbaar, opdat men weten zoude, hoe een landbouwer kan denken en gevoelen; hij wil toonen hoe een eenvoudig burger zulks doen kan over zaken, die niet slechts voor zijn eigen hart belangrijk zijn, maar tevens de algemeene belangstelling reeds boeiden; daarom deed hij zijne Biographische geschiedenis en Karakterschets der Britsche letterkunde het licht zien. Toen hij een' voortreffelijken schrijver zijn plan mededeelde, zeide deze: 'drie dingen zijn hierbij onmisbaar voor u, een heldere kop, een eerlijk hart en een zuiver geweten.' - 'Mijn verstand,' zegt CUNNINGHAM, 'is niet zoo veel omvattend, als ik wel wenschen zoude, evenmin is het welligt in mijn hoofd helder genoeg; maar ik neem deze taak op mij met de eerlijkste bedoelingen en het stellig besluit, om niets anders te zeggen, dan hetgeen ik gevoel en geloof.'

Een geschiedkundig overzigt der Engelsche letterkunde strekt ter voorrede. In hetzelve worden twee tijdperken bepaald; dat van ELISABETH en dat van GEORGE. Het eerste tijdperk werd door de hervorming voorbereid, het tweede door de ontwaakte zucht voor

doordringend onderzoek. In den tijd van SPENCER, SHAKESPEARE en MILTON regeerde de verbeelding; de Poëzij zweefde naar hooger sfeeren en, ‘zong, gelijk de leeuwerik, 't best, wanneer zij meest den hemel genaderd was. ‘In de dagen van COWPER, BURNS, BYRON, CRABBE en SCOTT was de vlugt van het dichterlijk genie minder verheven, behooren de onderwerpen, welke men behandeld, meer tot het leven op deze aarde.’

De overgang van het eene tot het andere dier tijdperken wordt door een algemeen heerschende smaak voor beschaafde poëzij gevormd, en is niet ongelijk aan de tijdsruimte, die de vervelende dichtschool van FEITAMA en HOOGVLIET tusschen ANTONIDES en BILDERBIJK aanvulde.(1) Immers men herkent dezelve, in hetgeen CUNNINGHAM van den tijd en den invloed van JOHNSON zegt. ‘De poëzij werd gepolijst, tot dat er weinig meer dan glans over was gebleven, en in de stem der zanggodinnen kon men, als in het gezang eener teedere schoone, niets onderscheiden, behalve het melodieuse geluid. De slingerpaden van natuur en hartstogt waren verlaten; met kunstbloemen in de lokken en versierd met eenen geborduurden sleep, verliet de Muze het woud en den oever der stroomen, om op de harp te tokkelen, naast fonteinen van pompwater en bouwkunstige watervallen, bij nijmphen van steen en Faunen, die met gekloofde hielen tusschen bloemen en struiken zaten; een gezelschap, hetwelk men uit de bergplaats in den zonneschijn bij haar bragt.’

(1) Het zal naauwelijks noodig zijn op te merken, dat wij ALEXANDER POPE hier als BALTHASAR HUIJDECOPER uitzonderen en in het algemeen slechts het hoofdkarakter der poëzij bedoelen.

Het proza deelde niet in het verval der poëzij. JOHNSON, als dichter slechts middelmatig, was een uitmuntend prozaschrijver; karakterkennis, scherpzinnigheid, dichterlijk gevoel en vernuft vereenigden zich in zijne beroemde Levens der Dichters, een werk, ‘dat een meesterstuk is van goeden en welluidenden stijl, in hetwelk ieder woord een denkbeeld begeleidt, iedere uitdrukking met gedachten bevrucht is.’ Men kent de verdiensten van HUME, ROBERTSON en GIBBON. BURKES welsprekendheid onderscheidde hem, gelijk den kolossalen JUPITER van PHIDIAS, onder mannen als PITT, FOX, GRATTAN en SHERIDAN.

De krachtige invloed der staats-omwentelingen op de letterkunde, is meermalen opgemerkt. Doorgaans gaat de eene revolutie met de andere gepaard. Frankrijk geeft ons een jeugdig voorbeeld: met LODEWIJK FILIPS is de Parijsche romantiek ten zetel gestegen; de Parijsche romantiek, eene verlorene dochter der poëzij! Wulpschheid heeft haar verstand gekrenkt. 't Is huiveringwekkend zoo als het blanketrood hare door hartstogten ontluisterde schoonheid tracht te herstellen, haar vernuft is dat eener LAIS, een flaauwe glimlach dwaalt over hare verbleekte lippen, terwijl hare ziel verleiding, echtbreuk, moord, de schandelijkste schandelijkheden, de afgrijselijkste afgrijselijkheden beraamt. Wee, wee! waar zij den beker met den schuimenden wijn van Champagne gevuld heeft, dan omringt zij u met de afschuwelijkste duivels. Maar weet gij het wel, waarom zij hare schoonheid zoo vernietigt, tegen hare bevalligheden woedt, en zich beijvert de onzedelijkheid te overdrijven? De Romantiek wil *Parijs* bekeeren; zóó predikt zij boete. Het is eene poging van bijsterzinnige

wanhoop. Rampzalig Frankrijk! Zal de naakte afzigtelijkheid der zonde u, wanneer ge voor elke betere aandoening onvatbaar zijt, voor u zelve terug doen sidderen? - Rampzalig Frankrijk!.... Ons Vaderland, mijn lezer! zal u betere voorbeelden opleveren, hoe een jeugdig staatsbestuur dikwijls een tijdperk opent voor de geschiedenis der letterkunde. Ik behoef ze u niet aan te wijzen.

Keeren wij tot ons onderwerp terug.

Dat omwentelingen hier ook zijdelingschen invloed uitoefenen, zal CUNNINGHAM u bewijzen, uit het nieuw karakter, hetwelk de Britsche literatuur aannam, toen Amerika zich vrij vocht en Frankrijk het bloedigst treurspel, met koningsmoord, opende.

'Het proza,' zegt hij, 'kon bij eenigerlei staatsverandering weinig in waardigheid winnen, maar het gedruisch en de verwarring der gebeurtenissen, op welke wij gedoeld hebben, deed de zanggodinnen uit hare gevoelloosheid of gekunstelde verrukking ontwaken, en COWPER in Engeland en BURNS in Schotland drukten hunne aandoeningen uit, in de taal van leven en gevoel. De Natuur was aan het Britsche lied teruggegeven. Het is waar, beide deze uitstekende dichters waren reeds beroemd, voor de Fransche omwenteling; maar het is tevens onwederlegbaar, dat het voornaamste dichtstuk des eersten nog niet geschreven was, gelijk al de poëzij des anderen, eerst nadat de onafhankelijkheid van Amerika bevochten en verworven was, ontstaan is. Ik wil ondertusschen niet beweren: dat hunne dichterlijke geestdrift bij uitsluiting voortvloeide, uit den verwarden en gistenden toestand van het volksgevoel; er is geen twijfel aan: hun eigen edel karakter helde er toe over,

om vrij en ongedwongen te zingen; maar ik houd het er voor, dat dit natuurlijk gevoel verlevendigd en versterkt werd, door den geest van vrijheid en onderzoek, welken men, in algemeene en bijzondere aangelegenheden, voorstond!' Na betoogd te hebben, dat deze omwenteteling in de letterkunde, niet aan PERCY'S 'reliques of Ancient Englisch Poetry,' die reeds overbekend waren, toegeschreven moet worden; eindigt CUNNINGHAM zijne Inleiding op de volgende wijze: 'hetzij hiermede zoo als het wille: eene heilzame omwenteling was te weeg gebragt. De Zanggodinnen waren van rammelaar en loopwagen bevrijd, om hare stemmen, als in vroegeren tijd, te verheffen, en Brittanje deed in het Oosten en Westen, in het Noorden en Zuiden, haar ongedwongen lied klinken.'

Karakterschetsen.

Het kind van den arme.

Het onschuldig gesnap zijner kinderen, verstompt voor den behoeftigen den prikkel der armoede. Maar de kinderen van den in den striksten zin des woords arme snappen niet. Het is geen der minst vreesselijke trekken van dien toestand, dat er in hunne armzalige verblijven niets kinderlijks is. ‘Arme lieden,’ zeide mij eens eene oude en verstandige min, ‘arme lieden *brengen* hunne kinderen niet op, zij *trekken* die op.’ De kleine zorgelooze lieveling der weelderige kinderkamer, wordt in de ellendige hut spoedig in een vroegtijdig overleggend wezen herschapen. Niemand heeft den tijd om den kleinen te wiegen, en op zijne knieën te laten paardrijden, niemand vindt het der moeite waardig het kind te streelen, op- en neêr te hotsen, er mede te spelen, het wicht in eene goede luim te houden. - Arme misdeelde, niemand kust u de traantjens van de wangen. Schreeuwt het kind, zoo wordt het geslagen, zoo moet het geslagen worden! - Het is eene allerliefste uitdrukking, dat een zuigeling met melk en zoete woordekens gevoed wordt, maar de spijs van dit arme kind was dun en onvoedzaam; zocht het zijn toevlugt in kleine kinderachtige streken en poogde het de aandacht tot zich te trekken, het ontving niets dan bittere, onop-

houdelijke bestraffing! -Het had nimmer eene pop en wist niet wat een rinkelbel is. - Het groeide op, zonder door een wiegeliedjen in slaap gezongen te zijn, onbekend met het geduldig koesteren, de sussende liefkozingen; nooit werd het door iets nieuws geboeid, nooit door kostbaar speelgoed, of het beterkoop en dadelijk uitgevonden vermaak, bezig gehouden; - een vreemdeling aan onzinnig gesnap, waarvoor het misschien den meesten zin heeft, aan de dartele onbescheidenheid, en tastbare jokkens, aan de eenvoudige vertelling regt op zijn' tijd begonnen, om leed en pijn te doen vergeten, en de jeugdige zucht voor het wonderbare op te wekken. Nimmer zong men het kind een' ouden deun voor, nimmer verhaalde men het een sprookjen van de kinderkamer. maar werd opgetrokken om te leven of te sterven, naar het mogt uitvallen. Het had geene jeugdige droomen, maar spoedde op eens in de ijzeren werkelijkheid van het leven. - Voor den waarlijk arme is een kind geen voorwerp van liefkozing; het is een mond te meer, die gevoed moet worden; het zijn een paar kleine handen, die, hoe eerder hoe liever, haar werk moeten doen. Het is de mededinger zijns vaders naar voedsel; tot het deszelfs medearbeider worden kan. Nimmer is zijn kroost zijne vreugde, zijne uitspanning, zijn troost, nimmer wordt hij er door verjongd, terwijl de kleinen hem zijne jeugd herinneren. De kinderen der inderdaad behoeftigen, zijn nimmer jong.

Mijn hart bloedt, wanneer ik somtijds op straat het gewone onderhoud eener arme vrouw met haar dochtertjen hoore; zulk eene vrouw behoort nog tot de betere soort van armen, hare omstandigheden zijn iets ruimer dan die der schamele wezens, welke wij straks beschouwden.

Haar gesprek loopt niet over speelgoed, niet over kinderboekjens, niet over zomersche uitgangsdagen, welke tot dien leeftijd behooren; even min over het beloofde kermisspel, als over den bepaalden uitgang, niet eens over geprezene vlijt op school. Het loopt over ligter en zwaarder werken, over den prijs van turf of aardappelen. De vragen van het kind, die niet dan onwillekeurige uitvloeisels van ijdele nieuwsgierigheid moesten wezen, dragen het kenmerk van het een of ander ontwerp en zijn vol van zwaarmoedig vooruitzien. Het meisje is eene vrouw geworden, eer het een kind was. Het heeft ter markt leeren gaan; het overvraagt en het dingt, het benijdt en het mort. Het is listig; het is gevat; men heeft het bits gemaakt; - het snapt nooit! Mogten wij niet met regt zeggen, dat de waarlijk arme, te huis niet te huis is?

Uit de Last Essays of Elia - 1833.

Poëzij.

Gedichten van C.G. Withuys, *Eerste Deel, Amsterdam*, G.J.A. Beijerinck, 1830, 8vo.

Er is niets waarover meer getwist is, (de Regtzinnigheid misschien uitgezonderd,) dan over de bepaling van het genie. De Grieken, - maar neen, wij willen edelmoediger zijn, vriendelijke lezer! en U van eene even geleerde als vervelende uiteenzetting dier bepalingen verschoonen. Gelijk TRISTRAM SHANDY, in zijne beschrijving van *Calais*, willen wij u slechts doen gevoelen, dat ge in onze magt zijt. Uit die *rudis et indigesta moles* derhalve kiezende, zullen wij het gebouw pogen op te trekken, van waar wij het gebied der fraaije letteren, vooral in zoo verre bovenstaande bundel tot hetzerve behoort, kunnen overzien; en wij beloven u, goedgunstige lezer! de eereplaats wanneer het gereed zal zijn.

I.

> Ik ken de kracht der wiek, die me ondersteunen zal,
> En drijf niet op den wind.
>
> BILDERDIJK.

De geest ontwikkelt zich steeds in die rigting, welke, door de betrekkelijke volmaaktheid en overeenstemming zijner vermogens, of van de werktuigen die tot derzel-

ver uitoefening bestemd zijn, wordt aangewezen. De duizendvoudige verscheidenheid dier ontwikkeling kan echter tot drie hoofdvormen worden teruggebragt. Wij zullen dezelve *Vatbaarheid, Talent* en *Genie* noemen; en ze omschrijven als: het vermogen zich datgene toe te eigenen hetwelk de ervaring aanbiedt, de verkregene kennis te rangschikken en terug te geven; nieuwe denkbeelden en nieuwe vormen te vinden, en dus de som der menschelijke kennis te vermeerderen.

Wij zullen ons thans bij de nadere beschouwing van het genie alleen bepalen.

Onbetwijfelbaar is het, dat eene levendige *Verbeeldingskracht* de oorspronkelijke bron van genie is. Wanneer dezelve echter ten koste der overige geestvermogens is ontwikkeld, brengt zij niets dan ijdele luchtgestalten voort; gelijk aan de grillig gevormde nevelbeelden van een' voorjaarsuchtend, welke voor het stijgende zonlicht verdwijnen. Zij moet derhalve geleid en gewijzigd worden. *Oordeelskracht, Gevoel* en *Smaak*, en de meer of min gelukkige verhouding dezer vermogens tot de *Verbeeldingskracht*, bepalen de rigting en het standpunt van het genie.

Zeldzaam toch zijn alle die eigenschappen in derzelver hoogste volmaking, en innigste zamensmelting in één mensch aanwezig. Meestal heeft eene derzelve het overwigt. Er zijn derhalve even zoo vele soorten van genie, als er wijzigingen van de verhouding der overige geestvermogens tot de verbeeldingskracht zijn.

Zoo ontwikkelen zich, waar de oordeelskracht dit overwegend deel is, Wiskundigen, Staatsmannen, Veldheeren, en in één woord beoefenaars der wetenschappen; waar het gevoel sterker is, Toonkunstenaars,

Dichters en zij allen die wij beoefenaren der schoone kunsten noemen; waar eindelijk de smaak het voorzitterschap bekleedt, kunstregters, aesthetici, mannen als ARISTOTELES en PLINIUS de jongere, mannen als WINCKELMANN en LESSING, mannen als VALCKENAER en HEMSTERHUIS.

Onze eeuw is die der analyse. Wij willen, als stoute kinderen die hun speelgoed moede zijn, zien hoe hetzelve gemaakt is, en beproeven dan meestal vruchteloos het weder in elkander te zetten, wanneer wij onze nieuwsgierigheid voldaan en alles uiteen geplukt hebben. Ik wil u thans, genegen lezer! de jammerlijke en bedrukte gezigten niet afmalen, die wij bij die mislukte proeven trekken, maar u alleen op het belangrijke opmerkzaam maken, hetwelk er welligt in eene, uit het gegevene oogpunt voortspruitende analyse van het genie zoude gelegen zijn. Gaarne zouden wij bij Geologische, Chronologische, Toxicologische en de verdere duizend en één vergelijkingstafelen, nog Geniologische gevoegd zien, waarop de onderscheidene zamenstellingen dier eigenschappen en de vormen waaronder deze verbindingen zich uiten, naauwkeurig waren aangeteekend. Alsdan toch zou men niet langer, met JAN KRUL, in zijne *Eerlycke Tytkorting*, behoeven te vragen:

> Hoe dat men komt tot naerstich ondersoecken
> Van wel gheleerde boecken?
> Tot schranderheyt van Gheest of wyse wetenschap,
> Musyck, Poetery en andre sulcke saecken,
> Die 't leven inderdaet, rhegt leven maecken?

Laat ons terugkeeren! - De hoofdtrekken van het dichterlijk genie, (waarover wij thans bepaaldelijk willen spreken) zijn derhalve *Verbeelding* en *Gevoel*. Daar, waar deze niet in hooge mate ontwikkeld zijn, is

geen. *Dichterlijk* genie denkbaar, en velen hebben ten onregte dien naam ontvangen, ofschoon een ander vermogen der ziel zich aan hunne verbeelding paarde en zich in de dichterlijke vormen van het gevoel hulde.

Doch, hoewel verbeelding en gevoel die geheimzinnige magt uitmaken, waardoor de dichter, onzes ondanks, ons medesleept, wanneer hij

> Seu per andaces nova dithyrambos
> Verba derolvit.....
> Flebili sponsae juvenemve raptum
> Plorat: et vires aninumque mores-
> que aurëos educit in astra,

moeten echter de juistheid dier verbeelding, de zuiverheid van dat gevoel door oordeel en smaak verhoogd worden, indien het dichterlijk genie die volmaaktheid zal bereiken, waarvoor het vatbaar is.

Naar mate er dus eene meer of min gelukkige overeenstemming tusschen deze geestvermogens heerscht, naar die mate staat de dichter op hooger of lager standpunt.

Het zoude ons te verre voeren, onze redenering door voorbeelden van groote mannen uit vroeger en later tijd, te bewijzen. Wij willen er echter één ter verduidelijking van ons gevoelen bijbrengen.

Wij vinden hetzelve in de gouden eeuw onzer Poëzij, in het tijdperk waarin SPIEGHEL, HOOFT, VONDEL en JAN VOS leefden.

Bij den eersten had de verstandsontwikkeling bijna het overwigt op zijn gevoel, en ofschoon hij de lier hanteerde, verhief hij zich nimmer hooger dan tot het Leerdicht. Hierin echter onderscheidde hij zich zoo zeer door rijkdom en kernachtigheid van gedachten, dat BILDERDIJK, door de keurige uitgave der *Hertspieghel*, onze nieuwere

letterkunde gewisselijk verrijkt heeft. Bij HOOFT, wiens geest in het welig *Italië* eene geheel nieuwe plooi had aangenomen; die, door de liefelijke taal, den schoonen hemel en de jeugdige frischheid van zijn gemoed opgewekt, de minnezangen van het dartel *Ausonie* beoefend had; bij HOOFT ontwikkelden zich vooral die juiste tact, dat gevoel voor muziekale schoonheden, voor zoetvloeijendheid en keurigheid, voor geestige en fijne scherts, hetwelk geen zijner tijdgenooten in die mate eigen was, en waardoor zelfs een gedeelte der na komelingschap bewogen werd hem boven VONDEL te stellen, omdat hij, hoewel nimmer zulk eene stoute vlugt nemende, bijna nimmer ook zoo laag daalt en tot die dichters behoort, waarvan LAMARTINE zingt:

> De sa veine feconde et pure,
> Coulent, avec nombre et mesure,
> Des ruisseaux de lait et de miel.

VONDEL daarentegen met rijke en stoute verbeelding, met diep en fijn gevoel begaafd, vormde zijn' smaak naar HOOFT, doch bereikte in dat opzigt nimmer zijn voorbeeld. Maar zoo hij soms, gelijk de neêrstortende bergstroom, slijk en steenen met zijne magtige wateren medevoerde, zoo hij soms duizelend van zijne vaart uit den hemel nederstortte en zich eene poos op verzwakte wieken in het stof voortsleepte; men moge hem van platheid en ruwheid beschuldigen,[1] nimmer overschreed hij de tegenovergestelde grens. Waar VONDEL verheven is, is hij onnavolgbaar groot en geene

(1) Wij behoeven hierbij niet te herinneren dat vele dier overdrevene beschuldigingen onjuist zijn, daar dezelve veelal uit gebrek aan taalkennis en vooral uit onkunde omtrent de ware beteekenis der woorden in VONDELS tijd voorspruiten.

gezwollenheid ontsierde immer zijne bladzijden, behalve misschien een' enkelen keer in het laatste mystieke tijdperk van zijn leven. JAN VOS eindelijk, met onmiskenbare begaafdheden, maar tevens met eenen vurigen en wilden geest door de Natuur toegerust, en helaas, bij den toen opkomenden valschen smaak, toegejuicht, liet den vrijen teugel aan zijne ongeregelde verbeelding, rende steeds blinder en woester voort, en is, gelijk een Duitsch criticus, al te scherp, van den Schicksalstragödien-dichter MULLNER zegt: *untergangen in seiner Gemeinheit*.

Wij kunnen dus aan SPIEGHEL den naam van *dichterlijk* genie niet toekennen, dewijl de poëzij voor hem alleen den *vorm* was, waarin hij de oordeelvellingen van zijn verstand kleedde. HOOFT echter meenen wij dat denzelven eenigzins verdient; ofschoon buiten twijfel zijn talent meer ontwikkeld was dan zijn genie en hij meer oordeel en smaak dan gevoel en verbeelding bezat. VONDEL daarentegen, *fontis inexhaustum flumen Apollinei*, zoo als BARLAEUS zong, VONDEL draagt dezelve met onbetwistbaar regt, en zijne gebreken zijn alleen het gevolg van zijnen meer ruwen en ongevormden smaak. JAN VOS eindelijk, wien oordeel en smaak beide ontbraken, is niet ten onregte een verongelukt genie genoemd.

Indien er derhalve geen dichterlijk genie kan bestaan zonder eene hooge mate van verbeelding en gevoel, is het echter tevens waar, dat hetzelve gevormd en geleid moet worden door oordeel en smaak, zoo het niet tot een reusachtig wanschepsel zal ontaarden. VONDEL zelf strekt hier tot bewijs. Zijn omgang met VOSSIUS en BARLAEUS, zijne briefwisseling met den geestigen Drossaard, hij bekende het, hebben hem

gevormd. ‘zijne eerste rijmen,’ gelijk BRANDT zegt, ‘waren plat en zenuwloos, zich zelven dikwijls ongelijk, somwijl voortrollende, somwijl hortende en stootende, somwijl zwetsende met woorden, - die luid schreeuwden en weinig zeiden.’ Zijne onophoudelijke oefening en de gelukkige voorbeelden die hem omringden, deden hem alle die zwarigheden overwinnen, en gaarne roepen wij met VOLLENHOVEN uit:

> Ja, VONDEL waar geen VONDEL, zonder HOOFT!,

Wij meenen dat dit voorbeeld eene genoegzame helderheid over ons gevoelen zal verspreid hebben, om uit hetzelve eene beoordeeling van den boven aangekondigden Dichtbundel af te leiden. Wij zullen bovendien in volgende recensiën meermalen in de gelegenheid zijn op hetzelve terug te komen.

De Lezer wordt derhalve uitgenoodigd op het balcon te stijgen, en met ons den *rijmtuin* (zoo als Z.E. het veel te nederig noemt,) van den Heer WITHUIJS te overzien.

II.

> Al ben ic stomp van ruden schyn
> Daerom en suldy niet versmaden
> Of u myn sinnen tbeste raden.
> CLAES WILLEMSZ.

Het is onzes inziens onbetwistbaar, dat WITHUIJS niet alleen Genie maar zelfs zeer veel Genie bezit en dat hij, indien zijne vorming meer klassiek[1] ware, in

(1) Ofschoon wij uitstekende waarde hechten aan eene vorming welke aan Griekenlands en Latiums wijsheid ontleend is, bedoelen wij hier toch in het algemeen de beoefening van alle die schrijvers, welke den naam van klassisch verdienen.

de voetstappen van onze grootste dichters zou kunnen treden. Kracht, stoutheid, vuur; ziedaar de schitterende zijden van zijnen geest. Fiksch in teekening en versbouw, oorspronkelijk in wending en beelden, wanneer hij waarachtig ontgloeid is; giet zich zijne levendige en rijke verbeelding in eigenaardige en krachtige vormen uit. Wilt ge bewijzen? Lees het voortreffelijk *De Tijd*, hetgeen hem, al hadde hij ook niets anders geschreven, de onsterfelijkheid verzekert. Lees menig heerlijk gedeelte uit *De val van Sigeth;* bepaaldelijk in den eersten zang van:

tot

> Verbaasd en opgetogen beide
> Een puikroos in gesloten knop.

In den tweeden zang: het uchtendgebed der Muzelmannen, aan de eene zijde in tegenstelling met het rumoer in het heir, aan de andere zijde met de beschrijving van SOLIMAN. In den derden zang: den worstelstrijd en de godsdienstviering bij den donder van het geschut. In den vierden zang de verschijning aan SOLIMAN op *Malta* en het uitmuntend partij trekken van dezelve bij zijnen dood. In den vijfden zang eindelijk van:

tot

> Nu stond de kruisvaan nog
> Als droeg een Engel haar van d'aard.

Ook in het bevallige slaagt de Dichter soms. *Lief Lijsje* heeft vele gelukkige trekken, en het is regt jammer dat het door eenige misslagen in de uitdrukking en door het regt vieze:

> Toen bette de landman zijn blakende wond
> Op haar mond

ontsierd wordt

Maar, - het bedroeft ons, dat wij het *hinkend paard der maren* moeten laten *trapplen door het rozenbed*,

zoo als IMMERZEEL zegt - maar, grove gebreken paren zich aan zijnen verhevenen aanleg. Vaak is zijne verbeelding te weelderig en teugelloos, vaak zijn gevoel onjuist. In één woord zijn dichterlijk oordeel is niet genoeg ontwikkeld, zijn' smaak niet genoeg gekuischt.

De Letteroefenaren, waarmede wij ongaarne in twist zouden geraken, omdat wij de fabel van BÜRGER gelezen hebben, zijn wel zoo goed geweest ons de moeite te besparen, om menige fout in de conceptie van sommige gedichten, menig ongelukkig denkbeeld en onverschoonlijken regel in derzelver uitwerking aan te toonen. Zij hebben den voor ons liggenden bundel als een zoogenaamd *foutief opstel* behandeld, waarin de schoolmeester aan het een of ander vergevorderd kind de fouten laat opzoeken ter leering en stichting der andere kinderen. Wij moeten echter de meeste aanmerkingen, welke in die beoordeeling voorkomen, toestemmen; ééne dwaasheid in dezelve behoort ondertusschen aangewezen te worden: - JEAN PAUL, zou bij zijne zucht tot woordspelingen, misschien gezegd hebben, dat die ééne dwaasheid de Recensie zelve was, maar wij meenen er wezenlijk eene die er in voorkomt - dat namelijk de beoordeelaar WITHUIJS berispt, omdat deze de eedaflegging, welke SERINI aan zijn volk, kort voor den val der vesting laat doen, niet bij het begin der belegering verplaatst heeft. Indien toch het prozaisch-historisch inzigt van den criticus door den dichter gevolgd was, zou hij of het krachtigste en meest treffende oogenblik voor dien eed hebben moeten laten varen of de dappere soldaten van SERINI tweemaal hebben moeten laten zweren. De criticus schijnt niet gevoeld te hebben, dat er eene hoogere waarheid voor den dichter

bestaat dan de geschiedkundige. Och, of de Heer WITHUIJS die hoogere waarheid der kunst nimmer uit het oog had verloren! - Over het geheel echter, zoo als wij zeiden, moeten wij in de meeste aanmerkingen instemmen; en wij zouden de beoordeeling juist en doelmatig vinden, indien de toon minder hatelijk was, en de oorzaken en hulpmiddelen der gebreken waren aangetoond, in één woord indien dezelve - juist en doelmatig *was*.

Ofschoon wij dus ter regtvaardiging van het afkeurend gedeelte onzer beoordeeling, ons slechts op de in de Letteroefeningen aangewezene fouten behoefden te beroepen; willen wij echter onze uitspraak kortelijk omschrijven.

De gebreken van de poezij van WITHUIJS zijn tweeledig: zij liggen en in den geest en in den vorm der gedichten.

Voor zoo verre het den geest betreft, bestaan dezelve daarin, dat, gelijk wij vroeger aanmerkten, zijne verbeelding niet altijd door oordeel geleid is, zijn gevoel en smaak niet altijd zuiver en gekuischt genoeg zijn.

En wederom vraagt ge bewijzen, lieve lezer? - Mogten ze u en den dichter evenzeer overtuigen! -

Regt dichterlijk en verheven was het oorspronkelijk denkbeeld van den WASHINGTON. Welk een ruim veld opende hetzelve voor de poëtische scheppingskracht. Den grooten man, welken wij bewonderden en liefhadden, die de boei, waarin zijn vaderland zuchtte, verbroken had, die de vrijheid, door het zwaard gewonnen, door wetten bevestigd had, wiens geest belooning vond in het bewustzijn der deugd, die de heerschappij versmaadde, gelijk hij de dwingelandij verdreven had, dien man

wil de dichter ons voorstellen, in eene betere wereld, in hooger bestemming levende, het loon zijner werken ontvangende. Wij hopen, dat zijne forsche hand den sluijer der toekomst zal opligten, dat wij de fijnere bewerktuiging, den meer uitgebreiden werkkring, de hoogere pligten van dien grooten sterveling zullen aanschouwen en leeren kennen; dat de aanleg der menschelijke natuur met stoute verbeelding voor ons oog zal ontwikkeld worden, en deszelfs vatbaarheid voor volmaking ons met breede trekken zal worden afgemaald, alsof des dichters oog.

> De eeuwenstroom der eeuwigheden
> In éénen enklen blik omsloot.

Doch helaas! - ‘Een *brave* aan 't knellend juk onttogen van het stof’, vraagt aan de Engelen, die hem omgeven:

> Wien zag ik, broeders, God van d'aanvang af nabij,
> Voor d' Ongeschaapnen op een' gouden stoel verheven.

Eloa *neemt het woord* en verhaalt dat het een sterveling, dat het *Washington* is, doch de *brave* kent hem niet. Nu zegt Eloa, ‘dat het wellust voor hen is, op te halen van zijne daân’: voegt er bij:

> O zetten we ons!

en begint vervolgens zijne levensbeschrijving van den Amerikaanschen held met de afgesletene peroratie van elke lof- en lijkrede:

> Wie leent mij klanken, wie mij woorden, om den lof
> Te zingen van een held, te rein voor aarde en stof.

met het einde van deze levensbeschrijving, die inderdaad veel schoons bevat, eindigt het gedicht.

Hoeveel waarlijk verhevene trekken er dus hier en daar in dit dichtstuk gevonden worden, vloeit het echter over

van valsch vernuft en wansmaak. - Wij willen niet uitvoeriger zijn in onze proeven, daar wij gelooven, dat dichter en lezer reeds overtuigd zullen zijn. Alleen moeten wij nog aanmerken dat de *Ontschuldiging* en *de Verlatene* in hooge mate dezelfde gebreken hebben, en dat ze zelfs in de door ons aangehaalde plaatsen uit de val van SIGETH niet geheel ontbreken.

Wat nu den vorm (het was onze tweede aanmerking) aangaat, komt het ons voor, dat de Heer WITHUIJS gelooft, gerustelijk twee slechte verzen te mogen schrijven, als hij twintig goede geschreven heeft. Vele kleine fouten toch in dezen bundel zijn van dien aard, dat men alleen aan een dergelijk begrip, of aan verregaande onachtzaamheid, of aan verregaande vooringenomenheid met eigen werk derzelver niet verbetering kan toeschrijven, daar dezelve zoo zeer in het oog vallen en zoo ligt te verbeteren waren; want wij houden ons overtuigd dat de spreuk van MAERLANT

> Men moet om de *rime* souken
> Misselike tonghe in bouken.

op WITHUIJS niet behoeft toegepast te worden.

Wie zich van deze gebreken in den vorm bij onzen dichter wil overtuigen, vergelijke de beoordeeling in de Letteroefeningen.

III.

> 't Onderricht op alle vragen,
> Over aller dingen hoe,
> Wat, waeraf, waerom, waertoe,
> HUYGENS.

Wij meenen hier onze beoordeelende taak te kunnen eindigen. Onpartijdigheid is ons streven geweest. Wel-

ligt zullen wij den dichter, welligt een gedeelte onzer lezers te streng toeschijnen; wij echter zijn in gemoede van het tegendeel overtuigd. Er is een flaauwe, droomerige geest in onze letterkunde ingeslopen. Sommigen schrijven verzen, romans, verhalen, en de hemel weet wat al meer, en elk waant zijn' uil een valk te zijn; anderen lezen verzen, romans en verhalen, zonder oordeel, zonder kennis, zonder smaak; en vinden behagen in alles wat slechts eenigzins den onverzadelijken leeshonger stilt. Onze recenseerende tijdschriften beoordeelen met eene pen door luim, partijgeest of hartstogt bestierd; beschimpen hunne vijanden en vleijen hunne vrienden; maar leveren niets waardoor de smaak van het publiek veredeld en deszelfs oordeel verhelderd kan worden, of hetgeen aan dichters en schrijvers de bronnen hunner gebreken aantoont.

Het zoude een meer dan Herculische arbeid zijn, op eens dien stal van AUGIAS te reinigen: wij vreezen bovendien, dat zelfs ons waterrijk Vaderland daartoe geene stroomen genoeg zoude hebben.

Er is slechts één weg om langzamerhand dezen wansmaak te verbeteren, deze slaperigheid te verdrijven, deze misbruiken te beteugelen: wij willen denzelven inslaan; en beproeven waarheen dezelve voert.

Wilt ge dat ik u dien weg zal afteekenen, vriende lijke Lezer? Zoo luister.

Men moet met onwankelbare onpartijdigheid en met ter zijde stelling van de *dii minores* - zoo lang zij zich ten minsten niet te veel airs geven, of het al te bont maken - de schoonheden en gebreken van onze groote dichters en schrijvers, in breede trekken en zonder kleingeestige uitpluizing, aantoonen. Men moet de bronnen

van die schoonheden, de oorzaken van die gebreken pogen op te sporen. Men moet het Publiek langzamerhand doen gevoelen, dat er geen schoonheid zonder waarheid, geen verhevenheid zonder inwendige kracht, geene bevalligheid zonder eenvoud bestaan kan. Men moet den engen kring waarin onze letterkunde zich beweegt verwijden, en door vergelijking met het uitheemsche, de eenzijdigheid pogen te verbannen. Men moet eindelijk bij de beoordeeling van Inheemsche letterkundige voortbrengselen onbekend blijven. In een zoo klein land als het onze, waar de meeste mannen van naam elkander persoonlijk kennen, is het onzes inziens, onmogelijk dat een tijdschrift onpartijdig blijve, hetwelk dit beginsel uit het oog verliest. Langzaam maar zeker verliest het deszelfs veerkracht en behoudt er slechts zooveel van, als noodig is, om de arme onbekende schrijvertjes, die het wagen durven de toongevers op zijde te streven, van den weg naar den tempel des roems, met kritische geeselslagen te verdrijven. Langzamerhand moet het gelijk worden aan het spinneweb, waar de brommende kever onbeschadigd doorbreekt, terwijl alleen de kleine vliegjes er in blijven hangen. Vreest ge het gevaar van mogelijke partijdigheid, hetwelk in naamlooze beoordeelingen ligt? Het wordt van zelf opgeheven door het helder en naauwkeurig uiteenzetten van de gronden op welke zulk eene beoordeeling rust. En waarlijk, goede lezer! gronden hebben meer gewigt dan een naam.

Ziedaar hetgeen er moet gedaan worden, ziedaar hetgeen wij zullen pogen te doen. Daardoor zullen de rijmelaars en sprookjesvertellers van zelve ophouden te schrijven, of ten minste zal het publiek - want zij

zelve zijn onverbeterlijk - ophouden ze te lezen. Daardoor zal er welligt eene nieuwe Aëra in onze letterkunde ontstaan; want naast de fiksche, vruchtrijke stammen in onzen letterhof, tiert er menig edele en veelbelovende spruit, waarvan zich, in eene toekomst, die wij nog hopen te zien, zeer veel laat verwachten.

De Heer WITHUIJS zij dus overtuigd dat onze strengheid, zoo wij waarlijk streng geweest zijn, uit onze hooge achting voor zijne letterkundige verdiensten, uit onze innige belangstelling in den vaderlandschen letterroem voortspruit. Wij bidden hem, dat hij vooral HOOFT en BILDERDIJK met zorgelijke vlijt doorleze en beoefene; dat hij RACINE en BOILEAU, POPE en ADDISON, LESSING en GOETHE zoo wel met elkander als met onze letterkundigen ijverig en bedachtzaam vergelijke. Dan zal hij leeren inzien, wat hem nog ontbreekt, om tijdgenoot en nakomelingschap eene verdiende bewondering af te dwingen. Dan zal hij leeren inzien, wanneer hij b.v. BILDERDIJKS nooit volprezene navolging van PERSIUS heeft gelezen en herlezen, dat de brief over het geld, van FLORIS aan ERDWIN, wezenlijk geene Satire is; dat FLORIS slechts de onvergenoegde verkondiger is van eene onbetwistbare waarheid; en dat het gedicht, hoewel door schertsende en soms waarlijk geestige voorstelling gekruid, echter de eerste vereischten van eene Satire mist: eensdeels den dunnen halfdoorzigtigen sluijer, welken de Muze van het hekeldicht over de waarheid werpt, anderdeels het zedelijke contrast der zinnelijke voorstelling, waardoor alleen het treffende der Satire uitkomt; waardoor drzelver geeselslagen niet alleen straffen, maar ook verbeteren. Hij zal alsdan leeren inzien,

hoe omzigtig men dient te toetsen zijne denkbeelden en hoe veel keurige zorg men besteden moet aan den vorm waarin men dezelve kleedt, om bij de nakomelingschap den onverwelkbaren lauwerkrans te verwerven, welke wij van harte hopen, dat ook eenmaal zijn' schedel sieren zal.

Wij nopen ten slotte onze lezers en allen wie de letterkunde van het vaderland lief is, den bundel te lezen en te herlezen, en wij verzekeren hen dat zij bij menig gedeelte zich niet zullen kunnen begrijpen, hoe het mogelijk is dat WITHUIJS immer slegte verzen schrijven kon.

Gaarne hadden wij *De Tijd* tot proeve gegeven. Doch de bundel, is, zoo wij hopen, reeds in aller handen; bovendien is het vers naar waarde bekend en onze ruimte beperkt. Wij verwijzen daarom naar de door ons aangehaalde plaatsen.

Wij zien het tweede deel met verlangen te gemoet. Mogten wij er zoo weinig aan te berispen vinden, dat de Heer WITHUIJS, den geestigen schrijver van SIEBENKÄS navolgende, ons, met een vriendelijk glimlachje, toeroept: *Tadel ist eine angenehme Citronensäure am Lob*.

CRITO.

De Nalatenschap van den Landjonker.

Den Huize ter B... Junij 1834.

THEODOOR V.. D....., een verre Neef van mij, was een brave jongen, mijn beste Lezer! en ik zoude er gaarne mijn halve landgoed voor geven, om hem nog des avonds, uit de donkere lindelaan, in het groene jagersbuis te zien t'huis komen, vergezeld van een paar mooije patrijshonden, die nu geen twintig schreden van hunnen jongen meester, bij het dorpkerkhof begraven liggen! Hij was een brave jongen, zeg ik, maar of hij een goed dichter genoemd mogt worden, zulks betwijfelde hij zelf te zeer, dan dat ik het u zou durven verzekeren.

Ik aarzel daarom aan het verzoek van vier of vijf vrienden en een paar lieve meisjes te voldoen, en zijne nagelatene dichtstukjens in het licht te geven. Zij hebben ons menig uur aangenaam gekort, maar wij gulle Gelderschen, zijn mogelijk keuriger op een schoon landschap, dan op een schoon vers. Gij bemerkt het reeds, nooit las mijn THEODOOR op den huize DE WILDENBORCH, want daar leert men van onzen STARING en die hem omringen beide even juist waarderen. De Boekverkooper uit de Stad plaagt mij echter ook zoo aanhoudend om die gedichtjens, dat ik mijn' grijzen JURGEN reeds tweemaal last gaf, hem te zeggen, dat ik naar mijne boekweit was gaan zien, terwijl ik bij den vijver, met de Arnhemsche Courant bij mij, eene pijp zat te

rooken. - De oude knecht merkte trouwhartig genoeg aan, dat dit de eerste bedelaar mogt heeten, die ik in mijn leven onverhoord wegzond. De goede grijskop wist niet, dat Mijnheer de uitgever mij vijfëntwintig pracht-exemplaren ten geschenke beloofde!

Maar, ‘om tot onze schaapjens weder te keeren,’ zoo als LAFONTAINE zegt, ‘wat hij praten - wat onze Dominé ook zeggen moge, dat men in onzen tijd minder op de verzen dan op den Maker let, en er niets verder vereischt wordt, dan dat de eerste voor braaf en eerlijk bekend sta, om den laatsten eene goede recensie te bezorgen; zie, daaraan kan ik mijn zegel maar in het geheel niet hechten. Het is mij nog nooit ingevallen te vragen, of de Schilders der familie-portretten - die boven op de groene kamer hangen, in der tijd wel alle hunne rekeningen op den eersten Februarij betaalden, nooit een lief meisje een' kus ontstalen, nimmer een glas wijns te veel dronken; - en evenwel zie ik altijd met vernieuwd genoegen het gul gelaat van mijnen Oud-Oom, die bij Doggersbank de overwinning hielp behalen; - de vriendelijke lach mijner brave Moeder, die de stijve roos, nog bloeijende, in hare kleine witte vingeren houdt; de eerwaardige trekken van mijnen Vader, die Schepen en Raad was, toen beide nog iets te zeggen hadden! Dankbaar gedenk ik hen, die mij door hun talent die vreugde verschaften, en zoude den man niet kunnen liefhebben, die mij door een verhaal der menschelijke gebreken dier kunstenaars, het genot der kunst zoude willen vergallen. - Heeft er dan immer een mensch geleefd die zich van alle gebreken kon vrijkennen?

Denk hieruit evenwel niet, dat er aan de nagedach-

tenis van onzen THEODOOR vlek of rimpel te vinden is. Schulden heeft hij niet gemaakt; beleefd was hij tot jegens de dochter van den Koster toe; een uur in het rond werd hij door de armen om zijne goedhartigheid geprezen. Wat meer is, ofschoon uit beginselen, als hij zeide, van de krijgsdienst afkeerig, maakte hij evenwel den Tiendaagschen Veldtogt mede, en verwierf het kruis zoo goed als elk ander, Zonderling genoeg, vindt ge niet - heeft hij dien echter nooit bezongen.

Vijanden, mijn beste Lezer! vijanden had mijne THEODOOR niet, zoo ge den Schoolmeester van het dorp uitzondert, die ook wat aan de kunst doet, en het hem nooit vergaf, dat hij nimmer de oude staatsiekoets in liet spannen, om naar de stad te rijden en aldaar eene van des onderwijzers lange voorlezingen in het Nut bij te wonen.

Doch gesteld zelfs, - in mijne ziel ben ik van het dwaze dier onderstelling overtuigd, - doch gesteld zelfs dat geen Recensent er genoegen in zoude vinden - hem uit zuivere liefde voor de kunst eens duchtig te vegen; gesteld zelfs dat zijn' naam in een Maandwerk of drie met lof mogt worden vermeld - ik ben te dikwerf door aankondigingen en beoordeelingen bedrogen, dan dat deze mij een' borg zouden wezen, dat ik niet over eenige jaren, nog geheele rijen overgeschotene exemplaren zijner verzen, op de planken van den uitgever zoude ontmoeten. - En dat - ziet ge? - dat zoude mij bitter grieven, en wilde ik gaarne voorkomen.

Ik heb in mijn leven zoo goed dwaasheden bedreven als een ander - maar het zoude toch de ergste van allen wezen, als ik het mij zelven had te wijten, dat men mij in het najaar, uit de stad, kruid en lood, in

verzen van mijn Neef gewikkeld, toezond - en de boerenmeisjes van het dorp, als het kermis is, de rijmen van den jongen Heer op de zakjes van koek en letters te lezen kregen. - In een' tijd als de onze, waarin zij THEODOOR reeds meer achtten, om dat hij een hupsche jongen, dan omdat hij een jonker van ouden adel was, moet men zich voor al wat der spotternij voedsel kan geven, bijzonder wachten, - ofschoon een Land-Edelman ben ik trotsch op mijn' naam - en had er buitendien THEODOOR te lief toe! - Onwillekeurig zou het verwijt dan bij mij oprijzen: hoe dikwijls heeft mij die brave jongen niet gezegd: ‘Beste Neef! er is onderscheid tusschen verzen en verzen, en hoe gaarne ik u en de Juffers uit de buurt mijne stukjens voorleze, ik weet niet wat ik niet liever deed, dan ze onder de oogen van een' FEITH of BILDERDIJK te brengen!’ Met den laatsten vooral heeft hij veel op - en diens *Geestenwareld* heeft hem een zijner vrienden, een knap Student, die eerlang Meester in de Regten wordt, nog op zijn ziekbed moeten voorlezen.

Tot overmaat van ellende - had ik bijna gezegd - geeft deze mij nu zijn woord van eer dat het niet alleen uit vriendschap en beleefdheid is; dat hij op de uitgave aandringt. Beleefdheden zijn de eenigste zaak waarmede de lustige jurist in den vertrouwelijken omgang den vrek speelt, om er des te milder mede te zijn op Letterkundige Soirées, voor welke hij nimmer een te groote Dosis Loftuitingen in voorraad mede kan nemen. Daar nu zijn oordeel, als dat van een' aanstaand' Geleerde, vrij wat gewigt heeft, liet ik mij eindelijk overhalen eene proeve uit de nalatenschap te geven, te meer daar mijne vrienden en de aardige meisjes er nog altijd even

ernstig op bleven aanhouden en mij voorstelden, op den huize ter B. eene letterkundige Soirée te bepalen, welke men geheel zou toewijden aan de keuze dier stukjens. De lieve WICHILDE wenschte zich reeds geluk, den volgenden winter overal van de letterkundige assembleés te kunnen spreken, die op mijn landgoed ingevoerd werden. Wie mij maar eens ontmoet heeft, weet, dat ik alles wat naar nabootsen en naäpen zweemt, onverbiddelijk haat. Daarom noodigde ik allen den ganschen dag bij mij.

Ik zegen dien inval! Het was een overheerlijke dag, beste Lezer! Wij hebben gevischt, gewandeld, gereden, muziek gemaakt, gezongen, geschertst en de lieve meisjes geplaagd. Toen de bengel ons eindelijk huiswaarts riep, vonden wij het in de hooge eetzaal regt lustig en aangenaam. Niemand dacht er aan om voor te stellen, dat wij ons weder naar buiten zouden begeven, dan toen de zon reeds achter de groene hoogtens verdwenen was. De Johannisberger die ik van mijn' Grootvader geërfd heb, is niet minder keurig dan oud. Op een' warmen zomerdag en in goed Geldersch gezelschap, moet hij, als vloeijend goud, uit de donkergroene fles in den donkergroenen roemer geschonken worden. Ha! als de rand des bekers door den paarlend schuimenden wijn bevochtigd wordt, verbeeld ik mij dikwijls gestemd te zijn als een dichter. Zoo was het dien dag! het was den achttienden Junij.

De zon was juist ondergegaan, toen wij op den vijverheuvel, onder de treuresch, ons hadden nedergezet; de dames dronken er thee, ons moest JURGEN nog een paar flesschen van dien Johannisberger brengen, ik haalde nu THEODOORS gedichten, en liet der jeugd de

keuze over. Gij begrijpt dus waardoor het komt dat de Liefde scheering en inslag dezer versjes is. - Had ik gekozen, zeker was een ernstiger gedeelte van het Boekjen opengeslagen - maar mijn baard is nog niet grijs genoeg, om, nu zij het anders begrepen, daarover te knorren. -

Gij zijt gereed te vragen, goede lezer! hoe deze proeven gekomen zijn, waar gij ze vinden zult. Op mijn woord het is daarmede zeer zonderling gegaan. Ik zou u welligt alles ophelderen, indien men niet zoo veel van papieren, handschriften en dergelijke dingen meer verdicht hadde, dat de belangrijkste waarheid, ik meen dit met reden te vreezen, geene belangstelling, meer inboezemt. Wat schiet mij derhalve over, dan achter uw 'hoe?' een tweede vraagteken te plaatsen?

Ik heb goed gevonden alleen mijne voornamen te doen drukken en dien van den Huize weg te laten. De voornaam van mijne neef kan gerustelijk behouden worden, hij was noch Lid eener Maatschappij, noch Mede-Arbeider in een Dichtlievend Genootschap, en de meisjes zullen evenmin als de Student, mijn geheim verraden.

JOAN UNICO.

I. Verklaring.

1.

En mag ik u geen Engel noemen
   o Maagd! met lokken zwart als git?
Noch versche sneeuw noch leliebloemen,
   Zijn als uw boezem zacht en wit;
Als zonneglans op lenterozen,
   Straalt me op uw wang een glimlach toe,
En 't hart zucht bij uw zedig blozen:
   Bemindet Gij me als ik 't u doe!

2.

Mijn boot ligt op den waterspiegel,
   Mijn hut in 't eenzaam beukenwoud,
En 't zacht geruisch van 't loofgewiegel
   Verklapt gekoos noch zoeten kout.
'k Zou met uw donker haar er speelen,
   En d' ijd'le jagt naar glorie moê,
Alleen van uwe liefde kweelen,
   Bemindet Gij me als ik 't U doe!

3.

Uw oog stelt mij den Hemel open
   Bewolk dien niet uit spotternij,
Laat me op de zon der goedheid hopen,
   Sints die der vrijheid ging voorbij;

Geen lach, uit deernis opgerezen,
Beschimp' den hartstocht dien ik voe!
Wat, dan een kus, zou 't antwoord wezen,
Bemindet Gij me als ik 't u doe!

II. Verloren' schreden.

't Is 's avonds zoet in 't bosch te dolen
En, achter 't bruine loof verscholen,
Geen bleeke star, aan 't neevlig graauw,
Maar een lief kind van zestien jaren,
Een vlugge silph, een witte schaâuw,
Langs 't kronklend voetpad na te staren;
Het gras te drukken dat haar draagt,
En waar een beek met murm'lend bruisen,
Aan d' ouden Olm van liefde klaagt,
De westewind te hooren ruischen,
Die 't lokkig haar der jonge maagd
In golfjes langs haar schouders jaagt.

En toch, waar zijt ge, o blijde dagen!
Toen mij Jacobaas schoon behagen,
Neen, boeijen en verrukken mogt,
En ik zoo graag de bloemen plukte,
En ik zoo graag de plek bezocht,
Die de Allerliefste zwevend drukte;

Toen, jong van hart en warm van bloed,
't Onbluschbaar vuur gloeide in mijne adren
En 'k voor haar blik door 't loof behoed,
Haar uit de breede poort zag nadren,
En 'k trouw haar volgde in vluggen spoed,
Zoo als de golf het golfjen doet.

Mijn voet weet onder de oude linden
De bank van zoden nog te vinden,
Waarop wij, minnende en alleen,
Van d' eeuwigheid der liefde droomden,
En in de maan, die ons bescheen,
Een nijdige bespiedster schroomden;
Waar zij heur oor leende aan mijn klagt
En 'k haar aan 't blakend hart mogt drukken,
Tot blozend stoeijend, vleijend zacht,
Zij zich de omarming wist te ontrukken,
En me in een fluistrend ‘goeden nacht!
Van uit den hemel wederbragt!

Nog hebben op JACOBAAS wangen,
Geen leliën de roos vervangen,
Nog bleven onder 't rijzend kleed
De tweeling-golven weeldrig zwellen,
En zoet is 't nog, op 't groen tapeet,
Een meisjen vrolijk na te snellen;
Het woud is groen - de scheem'ring daalt
En trouw en teer zingt lentes zanger,
Maar langs het kronklend voetpad dwaalt
't Weleer verliefde paar niet langer,
Ofschoon, door 't avondlicht bestraald,
De bank met nieuwe bloemen praalt.

Den eed - wie heeft hem 't eerst vergeten? -
JACOBA draagt een' gouden keten,
Om 't poez'lig - rijke - boezemmalsch,
Maar weet in zachter boei te klinken,
Als haar de jeugd, in dartlen wals,
Op 't hal in 't luchtig gaas ziet blinken;
De aanbidders weem'len om haar heen,
En zelfs uit de afgunst van haar kunne
Ontluiken rozen voor haar schreên. -
Wat waant Gij dat ik 't haar misgunne? -
Mij durft zij onder 't oog niet treên -
Wie beidde 't langst in 't woud alleen?

III. Minnenijd.

Hebt gij nooit de starende oogen,
Uit de donk're vensterbogen,
Onder 't schittrend kroonenlicht,
Op een maagd met rozenkaken,
Die uw jonge borst deed blaken,
Dol van minnenijd gerigt?
Voeldet gij uw bloed niet jagen,
Als een ander haar dorst vragen
Tot den ongestuimen wals;
En het: ja! vloog van haar lippen,
Zij de tengre vingertippen,

In zijn dart'le hand liet glippen,
   En zijn blik rustte op haar hals;
Of zijn arm zich om haar midden,
   Onder 't zweven vaster drong,
En zijn oog haar scheen te bidden,
   Wat haar wang tot blozen dwong.

II.

Hebt Ge in 't hart geen vuur verborgen
Dat, verheeld bij ied'ren morgen,
   Blaakte met een' dubb'len gloed;
Weet gij, wat het is, te schromen,
Dat u 't spel der uchtenddroomen,
   't Beeld van haar aanbidden doet
Die toch de Uwe nooit kan wezen,
Zaagt gij immer de uitgelezen'
   Rusten aan eens anders borst,
Tot bij 't schouwspel van hun kozen,
Zoo Ge niet voor hen woudt blozen,
En de zeis slaan in die rozen,
   Gij niet langer blijven dorst?
En zoudt Ge ondanks dit, Uw leven,
   Voor het U vergetend kind,
Niet met vreugd - met wellust geven,
   Arme! hebt Gij ooit bemind?

Fraaije letteren.

I Promessi Sposi, Storia Milanese del Secolo XVII, *Scoperta e Rifatta da Alessandro Manzoni, Parigi, Baudry 1830.*

Inleiding.

> Le devoir du nouvelliste est de dire: Il y a un tel livre qui court, et qui est imprimé chez Cramoisy, en tel Caractère; il est bien relié et en beau papier; il se vend tant: il doit savoir jusques à l'enseigne du libraire qui le débite: sa folie est d'en vouloir faire la critique.
>
> LA BRUYÈRE.

'Secolo balbettante, ed anche in lingua assai dubbia,' dus noemde ALFIERI de achttiende eeuw, terwijl zijne eigene meesterstukken der Italiaansche Letterkunde schooner dagen voorspelden, en het harde verwijt dat hij zijnen tijd toeriep en de grootsche verwachting die hij inboezemde, beide waren even gegrond. Een enkele blik op zijne werken staaft het eerste, het laatste eischt bijna geen betoog. Moge zijn schoonste droom, de vrijheid van zijn aangebeden Vaderland nog niet verwezenlijkt zijn, men heeft met gelukkig gevolg aangevangen zijn' tweeden wensch, de hervorming in het Rijk der Letteren te vervullen Verre van op den bouwval van

vroeg ere grootheid werkeloos in te sluimeren; verre van slaafsch en smakeloos het platgetreden spoor des Meesters nog eens te bewandelen, toonen zijne volgelingen dat zij zijn voorbeeld regt hebben begrepen, door stoutmoedig een' eigen' weg te kiezen.

Italiëns onafhankelijkheid moge nog een onopgelost vraagstuk zijn, hare Letterkunde, die, als elke andere, de getrouwe uitdrukking van de zedelijke en verstandelijke hoogte eens volks is, levert dagelijks bewijzen dat zij die waard mag heeten. Het is noch de sombere en verhevene Muze van DANTE, noch de dartele en weelderige maagd van ARIOSTO, noch de beurtelings fiere en teedere heldin van TASSO, het is eene geboeide schoone, die beminnelijk in hare stille smart een' ridderlijken krijgsman vindt in elk regtgeaard jongeling en die verdient dien aan te treffen.

Het vonnis van ALFIERI toch is naauwelijks veertigmalen verjaard, en een krachtige, belangwekkende, edele stijl, heeft het smakeloos Italiaansch proza van vroegeren tijd vervangen, en nieuwe heldere starren flonkeren aan den zuidelijken en, mijn Vaderland vergeve het mij! schoonsten Dichthemel. - Eenige zijn pas opgegaan, andere schitteren reeds met onverdoofbaren luister. Behoef ik u eenige der in die vakken uitmuntende mannen op te noemen? - De vlugge faam voerde de namen van MONTI en MANZONI de beschaafde wereld rond, en UGO FOSCOLO en CARLO BOTTA, verhevene ballingen, die in den vreemde het Vaderland beschreidden, boezemden Albion en Frankrijk hoogachting voor hunne talenten in.

Zonderling genoeg echter zijn zij bij ons nog minder bekend. Onze Geleerden? ach! voor hen heeft de taal

van GALILEO en MACCHIAVELLI, van GUICCIARDINI en BENTIVOGLIO, naar het schijnt, luttel aantrekkelijks, ongelukkigerwijze gelijkt zij zoowel te veel als te weinig naar het Latijn dat haar

> in dartele ontucht teelde. -

Onze Vertalers, ontelbaar als de sprinkhanen in Egijpte, onvermoeid en ligt even schadelijk als deze, strekken hunne strooptogten zelden verder dan tot de overzijde van het kanaal van St. George uit, of vergenoegen zich met de rijpe, halfrijpe, somtijds geheel onrijpe vruchten onzer Fransche en Duitsche naburen. Van de gave der onderscheiding misdeeld, brengen zij over en werken zij om, tot dat de laatste regt meenen te hebben, het Hollandsch voor een verbasterd Hoogduitsch te houden, en de eerste ons alle aanspraak op fijnen smaak ontzeggen. En onze schoonen, die zoo gaarne Italiaansch zingen en zoo weinig Italiaansch verstaan, zegt ge spottende, maar ik bidde u, zeg, die zoo weinig Italiaansch lezen - onze schoonen dan? - Ik beken u, ik weet geene voldoende verontschuldiging,.. beleefdheidshalve geloof ik dat zij vreezen den geest van BOCCACCIO nog in de schriften van dezen tijd te zullen aantreffen.

Eilieve! laat ons billijk zijn! Wanneer wij toestemmen dat men de Franschen onregt doet, zoo men hun nog, als in de dagen onzer Grootouders, het ligtzinnigste volk der wereld noemt, beoordeelt men dan de Italianen niet even onjuist, wanneer men den invloed van eeuwen leeds op hun nationaal karakter miskent? - De onderdrukking moge er wederstand, het geweld er gruwelen teelen, ook onder dien weelderigen hemel,

deed het lijden lossen boert door hoogen ernst vervan gen; de jeugd van Italië is voor altijd voorbij! -

Betwijfelt gij het, zoo lees de Gedenkschriften van SILVIO PELLICO, die welsprekende pleitrede tegen het willekeurig gezag, dat schoon gedenkstuk van hoog-Godsdienstig gevoel! Het getuigt dat Italië de keten torscht, maar het alleen doet onder opzien tot God.

Het is niet mogelijk dat boek te lezen zonder den schrijver te beminnen, wanneer ik schooner lofspraak kende, had ik hem die gewijd. Och! of de Heer VAN KESTEREN die bewondering gedeeld had. SILVIO PELLICOOS Gedenkschriften waren dan niet in het Hollandsch, naar eene Fransche vertaling, overgezet. Een boek dat zooveel nut kon stichten, had met oordeel, door eene kundige hand, moeten worden omgewerkt, zoo als BILDERDIJK het in der tijd Le Genie du Christianisme van CHATEAUBRIAND wenschte. Nu moet ik u met zijne woorden toeroepen:

> Drink uit d'oorspronkelijke flesch! -

want de wijn heeft bij het tweemaal overschenken bijna zijn bouquet verloren. - De heerlijke episodes van den Doofstomme - MAGDALENA en MARONCELLI, boeijen ook nog in die vertaling, maar de inwendige strijd des gemoeds had in onze Noordsche taal korter en krachtiger moeten teruggegeven worden, want wij voelen minder levendig, wij denken scherper dan de kinderen van het Zuiden. - Vertalen is, wij zeiden het dikwerf - vertalen is eene kunst en geen handwerk, maar het is een martelaarschap het uit die taal goed te doen, van wie wij met Lord BYRON zeggen:

> I like the Language, that soft bastard Latin,
> Which melts like Kisses from a female mouth,

And sounds as if it should be writ on satin,
With syllables which breathe of the sweet South,
And gentle liquids gliding all so pat in,
That not a single accent seems unc uth,
Like our harsh northren whistling, grunting, guttural,
Which we 're oblidged to hiss, and sput, and sputher all.

De Dichter der Legenden heeft deze strophe, heeft de geheele vertelling Beppo allergeestigst vertaald; wilt ge weten hoe wij gelooven dat men vertalen moet, dring met ons bij den Heer VAN LENNEP op de uitgave aan; zoo de heusche bede niet geweigerd wordt, zullen wij doen opmerken, wat wij door echte Luim verstaan - al zoude er ook uit blijken dat van de zeven Provintiën - Gelderland alleen een' oorspronkelijk - luimigen Dichter bezit! -

Vergeef mij den zijsprong; lijnregte wegen zijn mij onverdragelijk; voor mijn genoegen rijd ik nooit van Haarlem naar Amsterdam. -

Gaarne mogt ik u echter overtuigen dat PELLICOOS uitmuntend werk geen lelie onder doornen - dat het niet de eenige rijpe air van een' woesten akker is. Sta mij toe dit te beproeven! - Onder de stoute verzekering dat ik geen vreeze voede u te zullen verveelen, daar ik weldra MANZONI zelf tot u zal doen spreken, noodig ik u uit eenige oogenblikken aan een paar proeven uit zijn Promessi Sposi toe te wijden. De Heer W. VAN BOEKEREN heeft eene vertaling derzelve aangekondigd - wij hopen - neen wij mogen vertrouwen, dat hij zich goed van die taak kwijten zal - vroegere, verdienstelijke vertalingen dier hand geven ons daartoe regt.

Wijt het aan geene overdrevene liefde voor kortheid, zoo ik u slechts weinig van MANZONIS leven en karakter

zegge; want ik zoude het misschien met meer regt voor eene spotternij, dan voor eene pligtpleging aanzien. Het kan u echter niet meer leed doen dan mij, dat ik er niet meer van wete. Biographiën van belangwekkende menschen, zijn mijne geliefkoosde studiën.

Zie hier wat mij van hem en de geschiedenis der Promessi Sposi bekend is.

ALESSANDRO MANZONI te Milaan geboren, had als Dichter reeds menigen lauwerkrans verworven, eer hij zich, volgens de uitdrukking van een' hedendaagsch' Schrijver, voor minder glorierijke palmen niet ongevoelig betoonde, wanneer die een nieuw veld voor zijnen roem openden. De Promessi Sposi zijn reeds twintig malen herdrukt, en, om nog eene uitdrukking aan een' Italiaan te ontleenen, in Italië, waar geen schrijver zijn arbeid tegen goud ziet opwegen, zijn twintig uitgaven - eene schoone toejuichingsmunt! Mogten MANZONI'S Treurspelen, en vooral zijn Conte di Carmagnola GOETHES aandacht tot zich trekken, in drie vierde der Europeesche Talen boezemen LUCIA en RENZO of de Promessi Sposi levendige belangstelling in. Dat geheel zuidelijk Tafereel, werd in het Vaderland der Muze van den Historischen Roman, eene vereischte in de boekerij van iedere fashionable vrouw en menige Parijsche schoone, sidderde in 1830 voor het langzaam naderen der Cholera, onder het lezen van de meesterlijke beschrijving der gruwzame pest, die twee eeuwen vroeger Milaan ontvolkte.

Driewerf liever dan mij nu - uit zucht om mijn Motto uit den geestigen LABRUIJERE tegen te spreken, tot Regter der Prom. Sposi op te werpen - of den Heer VAN BOEKEREN door een' beknopten inhoud des

Romans honderde Lezers te ontrooven, wil ik deze aankondiging met een' goeden raad aan ZEd. besluiten. In een' tijd waarin eene levendige handeling, een hoofdvereischte des Romans is geworden; waarin de Fransche school dit beginsel dagelijks algemeener maakt, bekorte hij den oorspronkelijken tekst op enkele plaatsen. Tot voorbeeld noemen wij: de Inleiding - de Uitweiding over de Bravis; - de bescheiden over de post, enz. ZEd. zal ons verstaan - en het boek daardoor in belangrijkheid voor den niet Italiaanschen Lezer winnen. -

Maar Ge verwondert U over de, aan Hollandsche Critici zoo vreemde, goedhartige welwillendheid, die mij onderscheidt? Wanneer Gij de schoone plaats uit mijnen lievelings-schrijver kent:

Ils me semble que l'on dépend des lieux pour l'esprit, l'humeur, la passion, le goût et les sentiments, en weet dat ik buiten, onder het lommer van oud geboomte, aan den oever des vaderlijken Rhijns zit te schrijven, zult Ge mijne gemoedsstemming begrijpen. - Het komt u immers nu geheel natuurlijk voor - dat ik met u over een' Roman, en niet over een Treurspel spreke? Geloof mij, geeft ieder onzer Letterkundigen - een heerlijk buitenverblijf, en zij zullen weldra veel minder zwartgallig, veel meer humaan zijn. - Wilt Gij een bewijs, uit honderd die ik er u zoude kunnen aanvoeren, hoe weldadig verandering van lucht voor zulke aandoenlijke gestellen is? LULOFS gezondheid en LULOFS roem winnen er beide bij, wanneer hij zijne stille studeerkamer - en GRUNOOS even stille Vest, voor eenige maanden verlaat.

Voor mij, ik verbeelde mij dat Ge de gulle gastvrijheid van mijnen dierbaren en natuurlijk al te zedigen vriend deelt, - en terwijl de heldere stralen der middagzon - ginds op de golven terugkaatsen, maar

> Een overhangende eiken tak
> Ons overschaduwt met zijn blâren

leze ik U - mijne eerste, en zoo Ge geeuwen durft - tevens laatste proeven voor:[1] -

(1) Wij moeten derzelver mededeeling, uit plaatsgebrek tot het tweede stuk verschuiven. DE VERZ.

Schoone kunsten.

Toonkunst en poëzij.(*)

- ‘Waarlijk de kunst is tot nietige beuzelarij verlaagd!’ plagt mijn oude muzijkmeester te zeggen, wanneer hij een bravouraria uit eene in den nieuweren Italiaanschen stijl bewerkte Opera, op mijne piano, zag liggen. Meestal bleef het bij zulk een' uitroep; en alleen het fonkelen zijner kleine grijze oogen verraadde, aan dengeen' die hem kende, wat het knorrig en onverstaanbaar prevelen beteekende, dat doorgaans op zulk eene losbarsting volgde. Soms echter gaf hij zijne verontwaardiging in woorden lucht. ‘De hedendaagsche Componisten,’ zeide hij eens, ‘achten de menschenstem, dunkt mij, niet veel hooger dan het speelwerk in eene snuifdoos;’ - hier greep hij in de zijne, die zonder speelwerk, doch met MOZARTS portret versierd was, en hield in zijne vervoering de snuif tusschen duim en vinger, zonder dezelve naar de plaats harer bestemming te brengen - ‘de menschenstem, het schoonste wat er in de Natuur, wat er in de kunst is; wel zeker! de menschenstem moet kwinkeleeren en draaiorgelen; de

(*) Het komt ons voor dat beide zusters, in ons land, nog altijd in minder goede overeenstemming leven; wij willen hunne verstandhouding pogen te verbeteren, en zullen daartoe, van het eenvoudige tot het meer zamengestelde opklimmende, met de beschouwing van het *Lied* als dichten toonkundig voortbrengsel beginnen.

menschenstem moet harddraven, prestissimo door drie octaven heen, over al de halve toonen; en de rhytmus moet met pauken en trommen worden aangegeven; fraai, regt fraai, de Turken zullen eindelijk smaak in de Europeesche muziek krijgen.' - Thans verhieven zich de vingers tot aan den neus - 'en dan het publiek, mij dunkt ik zie het. Het is concertavond, de symphonie van BEETHOVEN is gelukkig geeindigd. Zulk een symphonie is voor het publiek, hetgeen een bitter drankje voor de kinderen is, zij nemen het om het lekkers dat zij toekrijgen. Thans echter is de beurt aan de PRIMA DONNA: zij begint, diepe stilte heerscht in de zaal, en de Dames springen op bij ieder' paukenslag; alle hangen aan de lippen der zangeres; met pijnlijke inspanning vliegt deze door de toonaarden en octaven, tot eindelijk de heerlijke kadans zich met een triller besluit, en het daverend handgeklap met het daverende tutti wedijvert, welke van beide het meeste leven zal maken; terwijl van alle kanten - alsof de aria een kippenpastij ware - de woorden: "kostelijk, keurig, delicieus" weêrgalmen!' - 'Hier nam de goede man, met eene snelle beweging het lang vastgehouden snuifje, ging voor de piano zitten, greep een verminderd septima-akkoord, loste hetzelve op en keerde zich toen bedaard om, terwijl hij vroeg: 'willen wij niet beginnen? Mijnheer!'

Gij ziet dat het een zonderling is, mijn oude muziekmeester; hij schetst met even breede trekken als de Engelsche karrikatuur-schilders, en even als zij, overdrijft hij wel een weinig. Ik mag intusschen die soort van zonderlingen wel; en wanneer ik den man, met zijne afgesletene bruine rok, zijn bemorst linnen, zijn grijs

hoofd en zijn levendig oog voor mij zag en hem zoo vurig en krachtig hoorde ijveren tegen den muziekalen of liever onmuziekalen tijdgeest, moest ik soms glimlagchen; doch meestal werd ik mede gesleept door zijne geestdrift en door de helderheid zijner inzigten.

Tegenwoordig echter spreekt hij veel zeldzamer over de nieuwe muziek en een bijna onmerkbaar hoofdschudden of een spottend lachje, is meestal de eenige recensie van een muziekstuk dat hem niet behaagt. Soms echter wanneer wij alleen zijn en hij zeker is van niet gestoord te zullen worden, gelukt het mij hem weder op den praatstoel te brengen.

Onlangs was ik bij hem; ik zou u gaarne zijne kleine kamer beschrijven, die, aan het uiteinde der stad gelegen, een voortreffelijk uitzigt over velden en weiden heeft; - ik zou u gaarne de dichterlijke wanorde en de ouderwetsche meubelen van dat kamertje op de derde verdieping beschrijven; - doch het doet eigenlijk niets ter zake; en ik wil u daarom alleen zeggen dat de liederen van REICHARDT open op het klavier lagen.

'Dat is de regte toon voor het lied, voor die krachtige en korte uitdrukking van het opgewekt gevoel, voor die dichterlijk levendige voorstelling van een bevallig beeld of eene naïve gedachte!' zeide de oude man, toen hij zag dat ik met blijkbaar welgevallen de verzameling doorbladerde: 'REICHARD kan als componist bijna met GOETHE als dichter vergeleken worden; bij beiden vindt men dat innig doordringen in de situatie, die waarheid en bevalligheid in de voorstelling, dat ligte en sierlijke in den vorm, om kort te gaan, dat zuivere karakter der lyrische poëzij en toonkunst!'

'Gij vergeet MOZART, BEETHOVEN en WEBER!'

‘MOZART, mijn' eenigen MOZART! hem zou ik vergeten? Neen, Mijnheer! maar bij al het voortreffelijke zijner liederen, was hij toch eigenlijk geen lyrisch componist; hij was te zwaarmoedig, te gevoelig; hij had geene kalmte genoeg om in dit gebied te heerschen; BEETHOVEN is dikwijls duister en onbepaald in zijne uitdrukking; WEBER soms gekunsteld: natuurlijkheid, eenvoudigheid, waarheid en bevalligheid vind ik nergens zoo als bij REICHARDT!’

‘Gij zijt een weinig vooringenomen, geloof ik, mijn Heer BRASSE!’ hernam ik, ‘MOZARTS *Veilchen* toch, overtreft mijns bedunkens verre dat van REICHARDT, doch ik wil niet met u twisten; veel liever hoorde ik uw oordeel omtrent eene zaak waarover ik dikwijls heb gedacht. Wat mag toch wel de reden zijn dat ons land, hetwelk zoovele hoogverdienstelijke uitvoerende kunstenaars oplevert, zoo weinig goede componisten bezit en dat vooral het lied, door onze dichters en componisten zoozeer verwaarloosd wordt?’

‘Ik zou u, mijn Heer! op den meesterachtigen toon van sommige gewaande kunstregters kunnen antwoorden, dat de Muze onder onzen hemel niet vrij kan ademhalen, dat onze noordelijke lucht haar bloed doet bevriezen, dat zij westewindjes voor hare geestverrukking behoeft; maar het zou onwaar - maar het zou, ten zachtsten, overdreven zijn. De vreemdelingen, de dichters en de gewaande geestdrijvers hebben ons deze sprookjes opgedrongen; zij weten niet dat hunne zephir zelfs in Duitschland regenbuijen en een' bewolkten hemel aanbrengt en de snaren der lier verslapt en ontstemt. Zij kennen eigenlijk geen' anderen hemel en geen' anderen wind dan die zij zelve’.....

‘Gij gelooft dus,’ viel ik hem in de rede, opdat hij zich niet te veel van het onderwerp zou verwijderen; ‘gij gelooft dus, dat ons Vaderland even verdienstelijke toondichters zou kunnen voortbrengen als andere landen?’

‘Ik ben er van overtuigd;’ hervatte hij, ‘maar het zou ons thans te ver voeren om dit uiteen te zetten, ik heb daarover iets opgesteld en zal het u ter lezing geven; nu echter wil ik liever het tweede gedeelte van uwe vraag beantwoorden.’

‘Vanwaar het komt dat het *Lied* bij ons zoo weinig en zoo slegt bewerkt wordt?’

‘Juist! de schuld er van ligt grootendeels bij de dichters; onze Poëzij heeft dikwijls de verdienste van zeer logisch te zijn; vele onzer dichters brengen een denkbeeld voor het zonmikroskoop hunner verbeelding, alleen om het zooveel te beter te kunnen uitpluizen, en de onderscheidene deelen, waaruit het bestaat, zooveel beter te kunnen aantoonen; vandaar onze liederen van twee-en-dertig coupletten; vandaar dat in menig couplet zich zulk een klein gedeelte bevindt van iets dat naar een denkbeeld gelijkt, dat de componist moeijelijk iets dan enkel toonen kan geven, waar hij niets dan enkel woorden vindt. Bovendien zijn weinige onzer dichters met de muziekale vereischten van een dichtstuk bekend. De denkbeelden, in het tweede en derde couplet hunner liederen, staan dikwijls in geen verband tot het eerste, en de componist is gedwongen zijne melodie naar dat verschil te wringen. Dat het frissche, levendige en oorspronkelijke daarbij verloren gaat, behoef ik u niet te zeggen. - Neemt gij hierbij het veelvuldige enjambeeren, eene schoonheid in de Poëzij, maar onmogelijk in de strengere toonrhytmus weder te

geven, en gij zult aan mechanische zwarigheden genoeg hebben.'

'Die gebreken in den vorm, waren echter ligtelijk te verhelpen,' 'ging hij eenigzins levendiger voort,' indien onze Muze niet zooveel in de kinderkamer zat, niet zoo dikwijls de rozen uit den moestuin, of uit het optrekje, buiten de poort, bezong, en niet bij elk kinderlachje eene gevoelvolle aanspraak, bij elke verwelkte roos een vermanend sermoen hield. Geloof mij, de muziek kan het doorbreken van een' tand, evenmin als eene berijmde predikatie, in toonen wedergeven. De muziek vraagt levendige situatien, snelwisselende toestanden, krachtig geteekende hartstochten, en zij vraagt die niet uitgewerkt en van alle kanten beschouwd; neen zij zelve vult de omtrekken aan, werkt de schetsen uit, ontwikkelt den toestand en de gewaarwordingen. De muziek wil zweven door het rijk der verbeelding, zweven op de vleugelen der Poezij; onze zanggodinnen denken, geloof ik, dat de arme muziek zwemmen wil.'

'Gij moogt voor een vroeger tijdperk onzer dichtkunst gelijk hebben, Mijnheer BRASSE,' hernam ik, 'thans echter bezitten wij menig bevallig lied. Hoe vele hebben BILDERDIJK en zijne Gade, VAN LENNEP en VAN DER HOOP er niet in hunne gedichten geleverd?

'Het is waar en enkele daarvan zijn ook reeds, hoe wel niet altijd even gelukkig, op muziek gebragt; het getal is echter nog te gering, om iets anders dan eene uitzondering op den regel te maken, bovendien is het gebrek van sommige dier liederen, dat dezelve geen algemeenheid genoeg hebben, dat ze zich in eene te bepaalde kring bewegen... Doch ik wil de dichters niet meer bezwaren, wenden wij ons thans tot de Com-

ponisten. Het hoofdgebrek bij de meesten van hen, is, dat zij geen oorspronkelijkheid van vinding en stijl hebben, en niet diep genoeg in den geest der dichtstukken doordringen; zij maken een wijsje op de woorden, een aardig wijsje, maar dat men even goed op elkander lied van denzelfden rhijtmus zou kunnen zingen; zij gevoelen niet dat de woorden en de melodie vereenigd moeten zijn als ligchaam en ziel, dat elk lied eene eigenaardige physionomie moet hebben, zal het niet onder den grooten hoop verloren gaan. En gevoelen zij dit al, dan is het hen dikwijls der moeite niet waardig zoo veel zorg aan een eenvoudig lied te besteden. De ongelukkigen! zij weten niet welke onsterfelijke kunstwerken Duitschland in die eenvoudige liedjes bezit!'

'En hoe jammerlijk,' vervolgde hij 'mishandelen de meeste onze taal, hoe wonderlijk springen zij met den klemtoon der woorden om. Men zou den dwaas bespotten, welke een dichtstuk zoodanig dorst opzeggen, als zij het ons willen doen opzingen. En het is juist *onze* taal, welke eene meer declamatorische behandeling der zangstukken, niet alleen toelaat, maar zelfs vordert. Het stroeve en harde van sommige woorden, voegt evenmin als het stroeve van onze keelen, bij eenen Italiaanschen stijl. De verdienste van onze muziek kan nimmer in roulades en kermiskunsten bestaan, zij moet alleen de ware en eenvoudige uitdrukking der dichterlijke gedachte zijn. De overeenstemming der muziekale en poetische climax, de naauwkeurige waarneming der klemtoonen en de krachtige schildering der belangrijkste oogenblikken, ziedaar hetgeen onze muziek behoort te kenmerken. WEBER'S liederen, in dit opzigt

onovertreffelijk, konden hierin tot een uitmuntend voorbeeld verstrekken en eene zoodanige bewerking van het lied zoude buiten twijfel een nieuw muziekaal tijdperk doen aanvangen, indien het publiek voor zoo iets vatbaar ware.'

'Het publiek?' vroeg ik verwonderd.

'Niet alle deelen uwe liefde voor de kunst, mijn Heer!' hernam hij, op eenen half treurigen, half knorrigen toon; 'het is waar, het getal der dilettanten is toegenomen, maar de echte kunstzin is verminderd; de toonkunst is een onafscheidelijk deel der opvoeding geworden en het zingen van de cavatine uit de *Barbier*, is geen minder bewijs van beschaving, als het snappen over de Romans van PAUL DE COCK, of het bevallig voordienen van een' keurigen schotel. Bovendien moet men bij voorkeur Italiaansch zingen, ofschoon noch de toehoorders, noch de zanger of zangeres die taal verstaan. Vandaar dat men aan de woorden in het geheel geene waarde meer hecht; vandaar dat het Hollandsch, iets meer *en vogue* sints den tiendaagschen veldtogt, in den mond van de meesten onzer zangers en zangeressen evenzeer naar een tongval van het Arabisch gelijkt als het vroeger gezongen Italiaansch. Vandaar dat al het eigenaardige in de voordragt langzamerhand verloren is gegaan. Vandaar dat de keel zingt, zonder dat het hoofd er iets bij denkt, of het hart er iets bij gevoelt. En waartoe ook? men wil slechts het oor kittelen en het gevoel belemmert de vaardigheid der keel. Voeg hierbij, mijn Heer! dat wij een krachtig middel ter opwekking van den echten toonkunstigen zin missen; het publiek heeft geene muziekale herinneringen. De tijd toen de kunst hier bloeide ligt

verre achter ons: de tijd onzer vrolijke tafel- en minneliederen ligt bevrozen onder het ijs van 1794 en *'t Welvaren van dezen huize* en *Hoe zoet is 't daar de vriendschap woont*, zijn misvormde bastaarden van het edel geslacht. Van alle onze oude volksliederen kent men slechts het *Wilhelmus*, en dat nog alleen de onvolmaakte melodie; terwijl de oorspronkelijke woorden hunne plaats voor een schimpliedje hebben moeten ruimen, hetwelk de brave gemeente, met gloeijende geestdrift voor het stamhuis dat zij onwetend bespotten, ter goeder trouw opdeunt. Dit zijn, mijn Heer! eenige der voornaamste bezwaren, waarmede het *Lied* in ons land te worstelen heeft - doch vergeef mij, het is bijna middag, ik moet les gaan geven, - GOETHE heeft gezegd:

> Grau Freund ist alle Theorie
> Doch grün des Lebens Goldner Baum.

en waarlijk de spreuk verdient op ons land te worden toegepast, want een toonkunstenaar die bij ons over zijne kunst nadenkt, en zich in gelukkige oogenblikken aan zijne scheppende geestverrukking overgeeft, is verzekerd van te - verhongeren, indien hij de begaafdheid niet heeft, om eenige domme hoofden de noten en de maat in te stampen, en op den toonladder eenige wrange vruchten van des levens gouden boom te plukken.' -

De klok sloeg; wij scheidden.

EDUARD WIT.

Album.

Toekomst.

- Van alle kanten roept men ons toe: ‘de wereld is oud, elke dag doet haar meer en meer verzwakken, al wat goddelijk is wordt verduisterd.’ - O! geloof het niet! hoe ge ook in deze tijden van overgang geslingerd wordt, wat gij moogt vreezen of hopen, geloof het niet, en houdt u overtuigd, dat er vooruitgang in kennis en vrijheid van geest is. De Voorzienigheid bewaakt ons. Dezelve heeft deze wereld, even als het zonnestelsel, met eene genezende en herstellende kracht toegerust, welke met de schijnbare wanorde in evenredigheid staat. Vaak is datgene, hetwelk ons verzwakking toeschijnt, een noodwendige overgang, eene crisis waarvan vroegere voorbeelden bestaan en die op bepaalde tijden wederkeert. Doch bij alle deze wisselingen van den vorm, blijft er iets goddelijks en onwankelbaars bestaan.

Vragen wij de geschiedenis! de gebeurtenissen moeten geraadpleegd worden, waar de gedachten wankelen en vlieden. Laten wij ons tot de vervlogene eeuwen wenden, ontraadselen wij de voorzeggingen van het voorledene; welligt ontdekken wij een morgenstraal der toekomst. HERODOTUS verhaalt, dat, toen een Aziatisch volk de kroon had beloofd aan hem die het eerst den dag zag doorbreken, en alle den oostelijken hemel beschouwden, één' enkelen zich naar de tegenovergestelde zijde wendde, en waarlijk! terwijl het Oosten nog in duisternis gehuld was, zag deze den glans van den dageraad, die, tegen den westelijken gezigteinder teruggekaatst, reeds den top van een' toren vergulde. -

(MICHELET.)

Liederen.

I.

Cecilia.

Zacht ruischt de toon van 't stervend harpakkoord,
De blanke hand zinkt langs de dunne snaren,
De ontgloeide ziel zweeft rond in reiner oord
En hoort verrukt het lied der Englenscharen.

‘O! keer terug en geef de toonen weer
In 't vroom gemoed met diepe kracht gedrongen,
De luistrende aard knielt dan aanbiddend neer,
Bij 't hemelsch lied door uwe mond gezongen.’

Zacht ruischt de harp in zuivre harmonij;
Op 't maagd'lijk hoofd daalt hooger lichtglans neder,
De heilige zingt: en in haar melodij
Ontvangt de mensch 't verloren Eden weder.

II.

Schipbreuk.

De storm vliegt rond langs de opgeruide golven,
De lucht is zwart en zwarter is het meir;
De ranke kiel in 't schuimend nat bedolven,
Of steigrend op den rug der golven,
Trotseert het buldrend weêr,
En 't moedig lied der wakk're schepelingen
Klinkt door den storm, bij 't forsch en krachtig zingen.

‘In des afgronds duistren schoot
Schuilt de dood;
Wie voor 't golfgeklots moog' beven
Wende vrij den smallen steven.
't Lust ons als de meeuw te zweven
Waar de zee 't onstuimigst bruist;
En als vrije mannen
't Breede roer te omspannen,
Met gespierde vuist.’ -

Nog jaagt de storm langs de opgeruide golven,
De lucht is zwart en zwarter is het meir;
Doch 't ranke schip in 't schuimend nat bedolven
Herrijst niet op den rug der golven,
En 't lied herklinkt niet weer. -

III.

De spiegel.

Frons de blonde wenkbraauw niet,
Laat geen rimpel 't voorhoofd plooijen,
Als ge 't lokkig hair wilt tooijen
In 't kristal van d' effen vliet,
En mijn spiedend oog U ziet.

Frons de blonde wenkbraauw niet!
In uw hut, met veil omwassen,
Zou geen gulden siersel passen;
Schooner spiegel dan de vliet,
Lieve LINDA is er niet.

Frons de blonde wenkbraauw niet!
'k Zag in rijk getooide zalen,
Menig' trotschen spiegel pralen;
Schooner beeld, dan in de vliet,
Allerliefste, zag ik niet.

Frons dus 't blanke voorhoofd niet!
En zoo ruwe winterstormen
't Vochtkristal tot ijs vervormen,
Ligt, zoo ge in mijne oogen ziet,
LINDA, mist ge uw' spiegel niet.

EDUARD WIT.

Gedachten over kunst.

1.

- De dichtkunst is de zuiverste, de fijnste, de verhevenste uitdrukking van het Genie eens volks. De dichtkunst bestaat niet alleen in de denkbeelden maar ook in den vorm. De dichtkunst is de innigste zamensmelting van de taal en van de gedachte. Het is niet genoeg dat de gedachte verheven zij, in de taal behoort zij een werktuig te vinden, hetgeen aan hare pogingen geen wederstand biedt.

Er zijn, mijns inziens, tijdperken waarin de taal nog niet gevormd is, tijdperken waarin dezelve hare waarde begint te verliezen. Na eene langdurige overeenstemming van de gedachte en de taal, wanneer de laatste uitgeput is, wanneer de woorden aan munten gelijken, waarop het beeld begint afteslijten, wanneer de taal niets bezit, hetwelk de gedachten doet uitkomen, alsdan is er geene dichtkunst meer of de dichterlijke gedachte moet eene bijzondere, eene nieuwe taal uitvinden. Gevaarlijk echter is deze poging, want niet altijd neemt het volk de taal aan, welke de dichter voortgebragt heeft.

(VILLEMAIN.)

2.

- Even als het de dichtkunst onzer eeuw over het geheel aan dat innig en waar gevoel, aan die zelfbewustheid van het Genie mangelt, welke alleen een, der volmaaktheid nabijkomend, kunstwerk kunnen voort brengen, evenzeer schijnt dit met de schilderkunst het geval te zijn. Waar vindt men thans dat eenvoudig verhevene, dat warme coloriet, die zuiverheid en zachtheid der omtrekken, dat gevoel, dat hemelsche zoude ik bijna zeggen, hetwelk men in de voortbrengselen der grootste Italiaansche meesters ontdekt. In zamenstelling en werktuigelijke behandeling, het is onbetwijfelbaar, hebben onze nieuwere Schilders eenen hoogen trap van volmaaktheid bereikt. Zeldzaam echter ontwikkelen zij die scheppingskracht en die verhevene maar tevens zuivere verbeelding, welke welligt alleen mogelijk waren in een' tijd, toen godsdienstige kunstzin evenzeer in het hart van den kunstenaar als in zijne werken heerschte. -

(V. MOLTKE.)

Naar Moore.

Go where glory waits thee.

Ga waar roem en eer U wacht,
En zoo 't lot U tegenlacht,
  Denk dan nog aan mij!
Als de faam die u verheft
't Reinst en zoetst uwe ooren treft,
  O! denk dan aan mij!
Ligt dat elders liefde u bindt,
Dat ge in d'arm van dierder vrind
Elke vreugde schooner vindt,
  Zoeter dan bij mij.
Doch als ge aan zijn' boezem rust,
En de vreugde uw lippen kust,
  O! denk dan aan mij!

Als ge 's avonds peinzend dwaalt
En 't gestarnte uw pad bestraalt
  O! denk dan aan mij.
Denk hoe menig avondstond
't Ons in 't geurig boschjen vond,
  O! denk dan aan mij!
Als de zomer verder spoedt
En uwe oogen poozen doet,
Waar ge een welkend roosje ontmoet,
  Dier aan u en mij;
Denk dan wie bij 't krijgsmanskleed
U de roos beminnen deed,
  O! denk dan aan mij.

Als de herfst, met woest geweld,
't Stervend loover jaagt langs 't veld,
   O! denk dan aan mij.
Als ge 's avonds, bij den haard,
Op het knappend pijnhout staart,
   O! denk dan aan mij.
Als dan 't harpgeluid u boeit,
En een traan uw oog ontvloeit,
Waar dat spel uw ziel ontgloeit,
   Door de zuivre melodij;
Denk dan hoe u heeft bekoord
't Lied eens uit mijn' mond gehoord,
   O! denk dan aan mij.

   W.

Vertalingsproeve.

Ofschoon de vertaalwoede bij ons een' vrij hoogen graad bereikt heeft, worden wij toch door de Duitschers overtroffen; ofschoon onze vertalingsfabrikanten zich weinig om de woorden van het oorspronkelijke bekommeren - om den geest bekommeren zij zich in het geheel niet - vonden wij toch onlangs in MENZELS *Litteratur-Blatt* eene proeve van vertolking, welke zoo onbeschaamde domheid verraadt, dat wij dezelve ter stichting van de voorstanders onzer fabriek willen mededeelen. Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht.

THEODOR HELL (CARL WINKLER), iemand die zich voor een' Geleerde uitgeeft en die, geholpen door eenige ondervertalers, alles metterhaast op Duitschen bodem overbrengt wat uit de pen der nieuwe Fransche school vloeit, heeft ook *Paris ou le Livre des Cent-et-un* onder zijne firma vertaald uitgegeven. MENZEL heeft er de volgende keurige staaltjes uit aangeteekend.

1.) (Tom. 14, Edit de Brun. pag. 16. Le Palais royal.) En cet endroit, une multitude de guéridons verts supportent, pour les convives des deux sexes assis a l'entour, des plateaux couverts des glaces pyramidales diversement colorées et sur lesquelles la cuiller de vermeil façonne sans cesse de nouveaux angles qu'elle déforme aussitot, jusqu'à ce que la base elle même soit prète à disparaitre etc.

(Vertaling.) Op deze plaats vindt men, voor de daarom heenzittende gasten van beide seksen, op eene menigte van sierlijke groene tafeltjes, schalen met ijspy

ramiden van verschillende kleur, waarin de vergulde lepel telkens nieuwe hoeken vormt, welke zij terstond weder glad maakt, tot de grondvlakte zelve bijna verdwenen is.

(Vertaling van THEODOR HELL.) Daar dragen eene menigte groene hooge gueridons, ten gemakke van de daarom heenzittenden van beide sekse, pyramidale *daken, met verschillend gekleurde spiegels bedekt, boven op welke de vergulde holle spiegel steeds nieuwe hoeken vormt, om dezelve terstond weder te vernietigen, tot eindelijk de basis zelf begint te verdwijnen*.

2.) ROUSSEAU, fabriquant les rouages de son pere.

(Vertaling.) ROUSSEAU (wiens vader, zoo als men weet, horologiemaker was) raderen makende voor zijn' vader.

(Vertaling van HELL.) ROUSSEAU, *wagenmaker* voor zijn' vader.

3.) Cette salle de jeu m'occupoit beaucoup; la je voyais entrer des vieilles femmes, avec un ridicule vert, etc. - - j'aperçais encore la chambre au tapis vert.

(Vertaling.) Deze speelzaal trok zeer mijne aandacht. Ik zag er oude vrouwen binnengaan met een groen werkmandje, enz. - - ik zie de kamer met het groene tafelkleed nog.

(Vertaling van HELL.) Deze speelzaal trok zeer mijne aandacht. Ik zag er oude vrouwen binnengaan met *belagchelijke 'jeugdigheid*, enz. - - ik zie de kamer met het *groene behangsel* nog.

Shakspeare. - Victor Hugo.

- Elk die SHAKSPEARE beoefend heeft, weet dat het zijne grootste verdienste niet is, dat hij de hartstocht met meer hevigheid en gloed heeft uitgedrukt dan zijne voorgangers, maar dat hij, met eene, vóór hem, onbekende kracht en waarheid, eene onmetelijke verscheidenheid van personen, toestanden, geestontwikkelingen en gemoederen innig doordrongen, juist voorgesteld heeft. Wij althans bewonderen zijne geheel naïve scheppingen, Sir JOHN FALSTAFF, Sir TOBY, DOGBERRY, ROSALINDE, BEATRIX, meer dan RICHARD III en zelfs dan OTHELLO. VICTOR HUGO daarentegen schijnt te gelooven, dat er in de misdaad altijd iets grootsch is, en dat dezelve verhevener wordt naarmate dezelve wreeder is. Om naïviteit met de misdaad te verbinden, omringt hij dezelve met dagelijksche omstandigheden en bijzonderheden: wat is er het gevolg van? een treurspel geheel gelijkende aan een geregtshof, een treurspel waarvan de helden groote doch gemeene schelmen zijn, die fiksche dolksteken geven en elkander uitschelden of ze op den vischmarkt waren. Kan zulk een treurspel eenig nut aanbrengen? Berigten ons de dagbladen niet telken dage pleitgedingen uit de regtszaal, die in belangrijkheid en oorspronkelijkheid de scheppingen der nieuwe Fransche school overtreffen?

Dit alles is des te bedroevender, naar het ons voorkomt, daar op het voorhoofd van VICTOR HUGO het teeken

van het talent, bijna zouden wij zeggen van het Genie, vonkelt. Hij is een lyrisch dichter van den eersten rang, zijne ziel is vol kunstzin, zijn geest vol verhevene en wijdomvattende denkbeelden. Hij heeft een treurspel willen vormen voor eene eeuw welke niet geschikt is om het te bezitten: deze gewigtige dwaling is de oorzaak van zijne gebreken.

(*Theatrical Magazine*.)

O, vraag niet wat wellust de dichter geniet.

O, vraag niet wat wellust de dichter geniet;
Als het blosje der Schoonheid bezwijmt voor zijn stem,
Als de Ontroering in tranen versmelt voor zijn lied,
En de Sterkte des Mans zich vernedert voor hem;
Als de Weerzin, ontwapend, het hoofd buigt ter aard,
Als een rimpel van ernst, zich vertoont op 't gelaat,
Van wiens hart voor genoegens en ijdelheên slaat
En de juichtoon des Dartlen, een poos tijd bedaart:
Als de Trots zich ter neêr buigt, de Boosheid verbleekt,
En het hart van den Edelen zwelt, waar hij spreekt.

Maar verstomme de lof, en verdorre de kroon!
Breek de faam haar bazuin, die zijn glorie verhief!
Van haar zwellend geluid wacht geen DICHTER zijn loon,
En geen volksgunst - geen lauwer - geen lof is hem lief;
Zou een Koning hem loonen met paarlen en goud,
Of verciert hem het teeken eens Ridders de borst,
Die gebied voert tot zelfs op het hart van den Vorst,
En zijn Adel van God, en de Hemelen houdt?
Is de beuzlende lofspraak, der wareld hem waard,
Hem, wiens taal profecij is, en niet van deze aard?

S.

Zedelijke strekking der kunst.

- Alleen het misbruik dat er, vooral in het laatst der vorige eeuw, van het woord: *nuttig*, gemaakt is, alleen de dwaze wensch dat de Poëzij ook tastbaar nut zoude aanbrengen, en enkele, meest onbeduidende, zedekundige stellingen zoude steunen en uitbreiden, verdient met regt bespot te worden. Doch wie zou zoo blind zijn, hare hoogere strekking te willen loochenen, hare strekking om te verheffen en te veredelen? - hij die het waagde die hoogere zedelijkheid van het schoone te scheiden, zoude het schoone zelve zien verloren gaan. Echte Poëzij zal altijd uit haar' aard zelve die zedelijkheid bezitten. - Intusschen weten eenige jeugdige aesthetische *Osrik's* - gij kent dien Heer, hoop ik! uit SHAKSPEARE'S *Hamlet?* - die te vroeg uit het ei gekropen zijn en nu nog, met de halve eijerschaal op het hoofd, rondloopen; zij, zeg ik, weten van dit alles niets en verheugen zich als kinderen, alsof ze het voorregt hadden ontvangen zoo vele *onnutte* dingen te schrijven als hun gevalt, of zij achten het misschien wel eene heldendaad, de vroegere *zedelijke* strekking door eene *onzedelijke* te doen vervangen.

(FRANZ HORN.)

De waterlelie.

De lente lacht en 't jeugdig groen der dalen
Schuilt ned'rig weg in 't rijke bloemfestoen,
Doch 't schoonste kind van 't welige saizoen
Is 't wit gebloemt' dat we op den stroom zien dwalen.

De zuivre kelk, omringd door helder groen,
Zien we in den glans der maagd'lijke onschuld pralen;
Zij koestert zich in 't licht der zonnestralen,
Als koningin van 't wieglend stroomplantsoen.

Doch naauw verbruint het malsche groen der boomen,
Of 't bloempje zinkt in 't kille bed der stroomen
En zon en licht en leven zijn voorbij.

We ontwaken snel uit d'eerste en zoetste droomen!
En 't jeugdig hart, vol liefde en Poëzij,
Boet al te duur heur zoete tooverij.

EDUARD WIT.

Beoordeelaars.

- Ik weet niet uit welk eene zonderlinge dwaasheid men thans aan het Genie het regt wil weigeren om openlijk het Genie te bewonderen; men beschimpt de geestdrift welke het lied eens dichters aan een' dichter inboezemt; en wil dat zij die talent bezitten, alleen zullen beoordeeld worden door hen welke het niet bezitten. Men zoude zeggen dat wij sints de vorige eeuw niets kennen dan letterkundigen naijver. Onze eeuw der nijd spot met die dichterlijke vriendschap, zoo zoet en zoo edel tusschen mededingers. Zij heeft de voorbeelden der oudheid, de voorbeelden van eene vriendschap welke sterker werd door wederkeerige glorie, vergeten, en ze zou met een' verachtenden lach de gevoelvolle regelen hooren, welke HORATIUS aan het scheepjen van VIRGILIUS toewijdde.

(VICTOR HUGO.)

Wee, wee hem.

Wee, wee hem, wien het zoet verschiet - hem door
Verbeelding toegedicht, en van haar uchtendgloor,
Met zachten gloed, die 't hart verleidt, beschenen -
In 't nachtlijk zwart der Werklijkheid verdwenen,
Verzonken is, - die droevig is ontwaakt,
Voor wien de Droom, die hem gelukkig had gemaakt,
Verdween, - van wien de Zielsbegoocheling week, - de Wreede,
Die ongeroepen ons koomt zaalgen, maar met bede,
Met klacht en jammer spot, als 't hart dat ze overreedde
Haar woorden te gelooven, van haar vergt
Dat zij getrouw zal blijven. - O! zij tergt
Ons met de Erin'ring aan haar bijzijn nog, als lang reeds
De waarheid in haar plaats trad, en 't gordijn,
Dat in onwetendheid ons deed gelukkig zijn,
Is weg geschoven en het droevig bleek de wang reeds
Misverwt, dat dáár de blos des levens rooft,
Waar 't hart verraden is, door al waar 't in gelooft,
Waar 't op betrouwd heeft, - en zich brekend ziet begeven,
Door al de beelden, waar ons Liefde en Hoop en Jeugd
En 't zoet geloof aan menschendeugd,
En dweepend Zelfsbedrog meê had omringd. - Te leven
En dit te lijden is onscheidbaar. 't Is het lot
Van allen, maar het meest van zulken, die van God
Een ziel ontfingen die voor hooger zaligheden,
Voor zuivrer wareld, dan der menschen, openstaat; -
Die meer behoeven, dan deze aarde smaken laat,
Met haar, de menschheid en hun eigen IK te onvreden,

O, als de wareld, die hun hart zich schiep, in een
Gestort is, - als voor hen de laatste droom verdween, -
Wanneer ze onttooverd staan, en uit hun bloeiend Eden
Door 't wreede lot verplaatst, in de aardsche woestenij,
Gedoemd een Menschdom toe en onder 't oog te treden,
Koud - liefdeloos - en ook te leur gesteld als zij,
(Schoon niet zoo schriklijk,) dat alreeds zich 't hart vereeltte,
En zich gelijk maakte aan de wareld, waar 't in leeft,
En zwoegt, - zijn staat getroost, voor 't zwakst,maar 't grootst gedeelte,
Of wreevlig twistend met het lot dat hen weêrstreeft,
En boos zich wrekend met de wapens, die het heeft; -
Is 't vreemd dat zij die koele wareld haten, -
Haar mijden - haar verachten, - zich in strijd
Met haar begeven, - of met rouw het wreed tooneel verlaten
Waar elk hen ergert - pijnigt - kwelt; - zoo niet de Tijd,
De Nooddwang, of hun Zwakte, in 't eind, hen dringen
Zich met deze aarde te verzoenen en zich aan
Te sluiten aan hun medestervelingen,
Om nog voor 't minst hun pad niet gants - alléén te gaan.

1834.
S.

Walter Scott.

- WALTER SCOTT vereenigt met de beuzelachtige naauwkeurigheid der kronijken de treffende grootheid der Geschiedenis en de spannende belangrijkheid des Romans; hij is een machtig Genie dat het verledene ontraadselt; een getrouw penseel dat een gelijkend portret schetst naar eene verwarde schaduw, en ons dwingt zelfs datgene te herkenner, hetwelk wij nimmer gezien hebben; een buigbare en toch vaste geest, die, gelijk zacht was, den eigenaardige stempel van elke eeuw en van elk land in zich opneemt, en dezelve, gelijk onvergankelijk metaal, voor de nakomelingschap bewaart.

(VICTOR HUGO.)

Spindler.

SPINDLER is een dier zeldzame karakters die den vroegeren vuriger' tijd toebehooren. Bij bergbewoners, bij den adel die verre van de hoven leeft, zoo velen zulks nog doen, onder eenige gilden van handwerkslieden vindt men nog zulke originelen uit den ouden tijd, in de letterkunde zijn zij zeer zeldzaam, SPINDLER ondertusschen behoort er toe. Onze voorname letterkundige Aristocratie, zal hem niet als broeder erkennen; nimmer zullen zij hem het ruwe in den vorm vergeven, want zij weten het krachtige en zelfs wilde penseel alleen in de Schilderkunst te waardeeren; voortbrengselen der Poëzij daarentegen begeeren zij zoo afgewerkt als van der WERF'S, en dulden niet, dat op iemands schoenen stof ligt, al komt hij ook uit het verre land der Romantiek.

(MENZEL.)

Navolging.

- Indien men zich de grillige verpligting wilde opleggen, om, nadat er vier of vijf duizend jaren eene letterkunde bestaan heeft, iets te schrijven dat aan niets, hetgeen vroeger bestond, geleek, zoude men eindigen met alleen aan het slechte te gelijken; en dit is een uiterste in hetwelk men buiten dat gemakkelijk genoeg vervalt, wanneer men door eene dwaze hartstocht of eene droevige noodzakelijkheid zich gedwongen ziet veel te schrijven.

Ik, voor mij al vast, durf beweeren; u des noods van elk werk of denkbeeld de bron op te sporen en aldus op te klimmen tot SALOMO toe, die in zijne wijsheid erkende dat er niets nieuws onder de zon was.

SALOMO leefde intusschen vele eeuwen voor de eeuw der Romans; hij bezat weinig aanleg om ze te maken, en het is waarschijnlijk daarom dat men hem *Den Wijze* genoemd heeft.

(CH. NODIER.)

Wijsbegeerte.

Proeve eener Lofrede op Fr. Hemsterhuis, *door* P.H. Tydeman, *Rector der Latijnsche Scholen te Tiel.*

> Les génies superieurs, qui, par leurs travaux et par leurs écrits, ont éclairé les hommes, trouvent un éloge assuré dans la lumiere qu'ils ont su repandre.
> HEMSTERHUIS.

Te Leijden, bij S. *en* J. LUCHTMANS, 1834, *kl.* 8vo. 80 *bladz*.

In eene weemoedige stemming herlazen wij het motto, door den lofredenaar gekozen, bij HEMSTERHUIS zelven. JANSEN de kundige uitgever van de Schriften des Hollandschen wijsgeers plaatste insgelijks hetzelve aan het hoofd der voorrede waarin hij onzen HEMSTERHUIS aan het Fransch en het verfranscht publiek van zijnen tijd bekend trachtte te maken. En echter hoe weinig plaats vond de grondige en bevallige wijsbegeerte van onzen landgenoot bij een volk en een' tijd, die of doof of ijlhoofdig geschreeuwd werd door de hoogdravende vertoogen der omwentelingmakers, of het triomfgeroep der Godverzakers? Op het oogenblik dat men uit den pas uitgeronkten roes van burgerlijke en zedelijke ordeloosheid, slaapdronken, de oogen opsloeg, moge DEGENERANDO zijnen naam met eerbied en lof vermeld hebben, noch het Fransch publiek, noch de Fransche wijsbegeerte, die

thans haar licht liever uit Duitschland ontvangt, heeft HEMSTERHUIS naar waarde gekend. In Duitschland, dat moederland der wijsbegeerte, moge JACOBI hem een verheven genie genoemd hebben, vergeefs zoekt gij zijnen naam in de Schriften zijner tijdgenooten, in die van de geschiedschrijvers der Wijsbegeerte TIEDEMAM, BUHLE, REINHOLD en anderen.

In ons Vaderland schijnt men aan geen wijsgeerig licht te gelooven of behoefte te gevoelen. Op zijn hoogst vergunt men, dat hetzelve voor sieraad gebruikt worde, om het voorportaal eener deftige verhandeling te verlichten. Voortreffelijke mannen zoo als: VAN HEUSDE en COLLOT D'ESCURY, hebben de herinnering aan de verdiensten van HEMSTERHUIS trachten te verlevendigen. Maar onze landgenoot wil nu eenmaal geene wijsbegeerte. En toch hoevele Nederlanders hebben de zandwoestijn der metaphijsica doorkruist: hoevele hebben er beschrijvingen gegeven van de vruchtbare Oasen die zij daar aantroffen. Maar ons geslacht vindt er geen lust in hen te volgen: het kent die onderzoekers naauwlijks bij naam. SPINOZA heeft een tijd lang het voorwerp van de bewondering en de onderzoekingen onzer naburen geweest: bij ons rust nog de vloek zijner Rabbijnen op den naam van den in vele opzig ten voortreffelijken man. HEEREBOORD, GEULINX, DEURHOF zijn geheel vergeten: de schim van den ongelukkigen VAN HEMERT is nog niet verzoend en FRANS HEMSTERHUIS heeft welligt zijne meeste lezers bij de Belgen gevonden, omdat SYLVANUS VAN DE WEIJER zijne werken heeft uitgegeven. - Over alle die verdienstelijke mannen hadden wij gehoopt een nieuw licht verspreid te zien, toen de Hoogleeraar NIEUWENHUIS het plan

voor een wijsgeerig woordenboek aankondigde. Helaas bij gebrek aan inteekening schijnt die onderneming gestaakt.

Zoo dachten wij, toen wij verder bij HEMSTERHUIS lazen: *Ceux dont les grandes actions, par un malheureux concours de choses, n'ont pas produit des effets analogues, appartiennent à l'eloquence, qui par son art, supplée en quelque façon aux evenements*, en wij meenden in deze woorden den weg aangewezen te vinden, dien 's mans toekomstige lofredenaar moest inslaan. Reeds dadelijk konden wij daarom ons niet vereenigen met het door den Heer TYDEMAN gekozen standpunt. ‘Lofredenen,’ meent hij, ‘waarin de held die geprezen moet worden als minder bekend verondersteld en daarom aan ongeletterden bekend gemaakt wordt, komen eerder voor Vorsten, Staatslieden en Veldheeren dan voor Wijsgeeren, Dichters of Geleerden te pas. Wij daarentegen meenen, dat naarmate de eerste over het geheel meer algemeen bekend zijn, de lofredenaar hen minder bekend behoeft te maken. Van de laatste daarentegen weet het gemengde groote publiek, hetwelk de Panegyrist zich behoort voor te stellen, minder. De Heer TYDEMAN vergunne ons dus zijne stelling om te keeren en liever de les van HEMSTERHUIS zelven te volgen, al is het dat wij slechts een eenvoudig verslag, geene welsprekende lofrede te geven hebben.

Het oordeel van Mevrouw DE STAEL: dat HEMSTERHUIS nevens JACOBI en LESSING, KANT op de baan der wijsbegeerte voorging: dat hij de eerste was die in het midden der achttiende eeuw in zijne schriften de meest verhevene denkbeelden vormde, waarop de nieu-

we Duitsche School gegrond is: (Lofrede bladz. 22 aangehaald) komt ons even overdreven als ongeschikt voor, om het ware standpunt aan te geven, waarvan de verdienstelijke man behoort beschouwd te worden. Want de weg, door KANT ingeslagen, lag verre van den schoonen en bloemrijken oord verwijderd, waarin HEMSTERHUIS den tempel der wijsheid wenschte op te trekken. Het was den onsterfelijken Duitscher geenszins te doen om den strijd tegen de materialisten der eeuw te voeren, maar om een zekerder stand voor de wijsbegeerte te vinden, nadat de scherpe twijfelingen van den voortreffelijken HUME, de verschansingen hadden omver gerukt, waar achter de Duitsche School dezelve had willen beveiligen. LESSING had bij al de verhevenheid van zijn genie te weinig goedwilligen en opregten waarheidszin om bij HEMSTERHUIS vergeleken te worden. Met een zuiver gevoel voor het schoone versierd, toegerust met een hart dat voor menschelijkheid klopte, met een verstand, verrijkt en gevormd door de beoefening der Grieksche Oudheid, had deze even weinig met de strenge redeneerkunde van KANT, als met de vermetele sophisterij van LESSING gemeen. Hij behoorde tot die rei van wijsgeeren, die, de wiskunstige vormen en koele consequentie van hunnen tijd moede, de wijsbegeerte uit haar denkbeeldig gebied in het leven terug riepen, den stoischen baard afscheerden en, mag ik mij zoo uitdrukken, met SOCRATES nederzaten aan het bevallige gastmaal van AGATHON.

Er is veel getwist over den vorm waarin de wijsbegeerte hare lessen behoort voor te dragen: en sommige hebben, misschien niet ten onregte, gemeend dat een' streng redeneerkundigen vorm en afgetrokken

betoogtrant haar evenveel aan gegrondheid en zekerheid deden winnen, als zij aan schoonheid verloor. Met dat al hangen de verschillende rigtingen, die de wijsgeeren ten dezen opzigte nemen, veel van de wijze af waarop zij tot wijsgeeren gevormd zijn. De leerling eener bepaalde wijsgeerige school, die, van der jeugd af, zich de denkbeelden en denkvormen zijns meesters heeft eigen gemaakt, vertoont zeker in het enge keurs van zijn leerstelsel eene betere houding. Hij daarentegen wien opvoeding of betrekkingen in de wereld beletten om zich alle wijsgeerige stelsels eigen te maken, maar wien echter de natuur tot wijsgeer vormde, zal eerder geneigd zijn zijne gedachten op eene schoone en bevallige, al is het dan ook minder regelmatige wijze voor te dragen. Want even als de oude wijsbegeerte der Grieken zich uit hunne poezij ontwikkelde, zoo ontwikkelt zij zich nog steeds bij den oorspronkelijk gevormden mensch uit de poezij van zijn leven. Ja deze schoone vorm zelf, is bij hun gedachte: even als PLATO de liefde tot het schoone niet slechts als een prikkel tot wijsbegeerte, maar als een noodzakelijk bestanddeel van dezelve beschouwt, zoo is bij de wijsgeeren, waarvan wij spreken, de dichterlijk aesthetische vlugt van hunnen geest het werkjtuig waardoor zij de waarheden ontdekken, de onafscheidbare vorm waarin zich de waarheid aan hun vertoont.

Maar liever ontwikkel ik u deze stelling met de woorden van HEMSTERHUIS zelven: zij zullen ons den man en het standpunt onzer beschouwing nader doen kennen.

In een zijner gesprekken beklaagt zich ALEXIS over de ijdelheid der dichters: “want de schoone waarheid

is geheel naakt: ieder sieraad waarmede men haar bedekt, is een vlek die den glans harer schoonheid vermindert. De dichters beminnen de waarheid om haar te misbruiken. De schoone is voor hun ontoegankelijk: zij vlugt wanneer zij naderen: zij verandert, zij ontbindt zich: en terwijl het schoone geheel ontsnapt, vangen zij ter naauwernood een duizendste deel van haar op, en dat bederven zij bovendien."

DIOCLES. Laat God PAN ons niet hooren, waarde ALEXIS, want die deed eenmaal hetzelfde als zij.

ALEXIS. Hoe zoo?

DIOCLES. Gij weet, dat toen de schoone SYRINX hem ontvlood, zij zich in duizend rietstaafjes veranderde: maar de God sneed daarvan zoo veel af als hij kon en maakte er fluitjes van, waarmede hij de Nimfen en Boschgoden vermaakt.

ALEXIS. Dan hadden toch de dichters liever JUPITER moeten navolgen, die uit de ledematen van den jongen PELOPS een' nieuwen PELOPS maakte.

DIOCLES. Dat is het werk van den wijsgeer, mijn ALEXIS, en hetgeen zijn werk moeijelijk maakt is, dat juist de schouder van den kleinen PELOPS ontbreekt, en om een ivooren in plaats te maken moet men JUPITER zijn. - Gij kent de bouworden: de Dorische is stevig, de Ionische net en sierlijk, de Corinthische heeft de stevigheid van de eerste met de schoonheid van de laatste in zich vereenigd. - Wat zouden nu wel de drie bouworden zijn, die het gebouw van alle onze wetenschappen schragen.

ALEXIS. Ik weet het niet.

DIOCLES. Is de eene niet de Geschiedenis, die de daadzaken verhaalt, de andere de Wijsbegeerte, die ze

ontwart en er orde en sierlijkheid in brengt? en wat zoudt gij nu denken dat de derde was?

ALEXIS. Gij wilt zeggen de Poëzij?

DIOCLES. Vindt gij de vergelijking juist?

ALEXIS. Vrij juist: maar uwe manier van redeneren is zonderling.

DIOCLES. Waarom? - Hebben wij eene andere zelfs in de meetkunst? - Van het eiland Lemnos ziet gij den berg Athos in Macedonie: gij teekent een kleinen driehoek in het zand: gij vergelijkt die met eenen anderen en zoo berekent gij den afstand en de hoogte van den berg. Uwe vergelijking was onjuist toen gij de waarheid als eene naakte VENUS voorsteldet. - De schoone VENUS weet hare bevalligheden zediglijk in te kleeden. - Vraag aan HOMERUS die haar kende, of zij zich niet door de Gratiën liet optooijen, en of hare gordel de magt harer schoonheid niet verhoogde. - Bovendien, niet zonder reden, noemt men de poezij de taal der Goden: zij is ten minste de taal die de Goden aan ieder verheven vernuft ingeven, dat tot hun in betrekking staat, en zonder deze taal zouden wij weinig vorderingen in onze kennis maken. De groote meesters in de wetenschappen gevoelden de waarheden, voor dat dezelve bewezen waren. En evenmin als men dit verschijnsel aan het toeval kan toeschrijven, laat het zich uit de natuur der denkbeelden zelve verklaren. Want de eene gedachte staat niet tot de andere in eene zoo werkdadige betrekking dat uit hare vereeniging eene nieuwe ontstaan kan. - Zeg mij nog eens ALEXIS! Bestaat ertusschen de wezenlijke dingen, waarvan de denkbeelden de getrouwe afdruk-

sels zijn, dezelfde verhouding die er in de denkbeelden bestaat.

ALEXIS. Zonder twijfel.

DIOCLES. Derhalve geeft het verband onzer denkbeelden ons de som van een gelijk verband tusschen de wezenlijk bestaande dingen met even veel juistheid op, als ieder bijzonder denkbeeld, iedere bijzondere zaak voorstelt. En wanneer derhalve het zamenstel onzer denkbeelden de voorstelling eener schoonheid geeft, moet het zamenstel der werkelijke dingen insgelijks schoon zijn.

ALEXIS. Gij hebt gelijk.

DIOCLES. Bij gevolg maakt waarheid de grondslag uit der poezij?

ALEXIS. Ten minste of waarheid, of waarschijnlijkheid.

DIOCLES. Dat komt op het zelfde neder. Immers bestaat de schoonheid in het aantal onzer denkbeelden, en het kleine tijdsbestek, dat er noodig is om dezelve onderling te verbinden; of liever in het gemak waarmede het verstand een geheel kan omvatten?

ALEXIS. Toegestemd.

DIOCLES. Wanneer derhalve de denkbeelden van verscheiden werkelijke of mogelijke dingen, dusdanig te zamen kunnen worden gebragt, dat zij in het brein bijna gelijktijdig bestaan, dan is het zeker, dat het verstand het spoedigst de onderlinge verhouding dier denkbeelden zal doorzien, die zich het gemakkelijkste laten bevatten: de onderlinge verhouding namelijk, die voor ons de rijkste, ware en eenvoudigste scoonheid oplevert: en het is om deze rede dat, bij enn man yan genie,het eerste denkbeeld het schoonste, de eerste uitdrukking de krachtigste is. Door het vermogen om

vele denkbeelden op eene goede wijze te vereenigen, verkrijgen wij het denkbeeld van het schoone en verhevene, en vernemen die zielen, welke naauw aan de Godheid verwant schijnen, als het ware bij aanschouwing, de groote waarheden. Wanneer wij dit vermogen bij ons zelve in oogenschouw nemen, tijdens die gelukkige oogenblikken, waarop wij een vonk van waarheid of schoonheid aan den boezem der natuur ontrukken, zullen wij bevinden dat de moeite, die *wij* daaraan besteden, niet noemenswaard is. Het is dan niet de voorzigtige, bedachtzame, afgemeten, meer of minder langzamen tred waarmede ons verstand voortgaat: neen! als de bliksem van JUPITER is onze beweging, op het zelfde oogenblik gaan wij af, op hetzelfde treffen wij. Alle eigene werkzaamheid die wij waarnemen, bestaat in eene onbestemde, blinde poging, waarvan deze toenadering van denkbeelden het gevolg is en dan volvoert ons verstand eenvoudig zijne gewone werkzaamheid. Laat ons onderstellen ALEXIS, dat deze toenadering van denkbeelden alleen het uitwerksel van deze onbekende en onbestemde poging zij: niettemin blijft het zeker dat zeer dikwijls zonder deze poging dezelfde toenadering zich vertoont en ons eene schoonheid en verhevenheid voorspiegelt, die doorgaans boven ons bereik is. - Wie is in het laatste geval de oorzaak dezer gelukkige toenadering van denkbeelden? Wie anders dan hij, die HOMERUS deed zingen en te Dodona en te Delphi ons min of meer van de toekomst onderrigt. Gij ziet hieruit welken invloed de poezij, hetzij dezelve geboren worde door de poging van een groot genie, hetzij dezelve door eene Goddelijke aanblazing ontsta, op alle kunsten en wetenschappen heeft: en

dat zij voor de waarheid niet alleen dat is, hetgeen de Gratien voor VENUS zijn, maar ook hetgeen AURORA is voor het standbeeld van MEMNON, hetwelk zij verlicht en doet spreken.' -

Dezelfde stelselmatige zin, voor de aesthetische zijde der wijsbegeerte, is in het algemeen op de voortbrengsels van sommige wijsgeeren van dien tijd uitgedrukt, en in dit opzigt, verdient JACOBI inderdaad, aan de zijde van HEMSTERHUIS gesteld te worden. Een ander wijsgeer van dergelijken stempel, die, schoon hij zich meer aan eene bepaalde school aansloot, echter niet op de gewone wijze in dezelve gevormd was, is MOZES MENDELSOHN. Met dat al heeft het dichterlijk gevoel, in ieder der genoemde wijsgeeren, deszelfs eigenaardige wijziging. In HEMSTERHUIS herkent gij den fijnen beoefenaar der oude kunst, den vriend van den edelen zin der Grieken, den beschaafden menschenvriend, den wereldburger die gevormd is in den fijnen kring eener uitgezochte zamenleving. MENDELSOHN is de echte zoon der wijsbegeerte. Door geboorte en geloof tot een lager' stand gedoemd, heeft de wijsbegeerte hem den adel zijner natuur doen kennen. Op haar rustte het geluk zijns levens, en met dubbelen ijver, hardnekkigheid zou ik bijna zeggen, is hij aan de waarheden die hij van haar leerde verknocht. Op het oogenblik, waarop het besloten scheen, dat de wijsbegeerte van WOLFF het veld voor nieuwere stelsels zou ruimen, ontwikkelde zij als een Romeinsch zwaardvechter, in MENDELSOHN, voor het laatst al de schoonheid en kracht harer vormen, en de toejuiching der menigte vergezelde haren schoonen dood. JACOBI, van al de genoemden welligt de verhevenste denker, vertoont ons geheel den edelen

opgewonden Duitscher. Bij de beroeringen die het vaderland, de zedelijkheid, de wijsbegeerte, de Godsdienst bedreigen, voelt hij zich geroepen om voor die allen met al de verhevene kracht van zijn genie te strijden, en aan de wereld te toonen hoe vast zijn geloof aan deze dierbare denkbeelden geworteld is. Gij herkent in HEMSTERHUIS den glans eener zuivere beschaving, in MENDELSOHN den oorspronkelijken adel der menschelijke natuur, in JACOBI de almagt des geloofs.

Het is welligt waar, dat deze aesthetische rigting strekken konde om de wijsbegeerte tot een oefening des gevoels te maken, en eene soort van Mijsticismus te doen ontstaan, waaraan JACOBI misschien niet geheel vreemd bleef. Doch de eeuw, waarin zij bloeiden, behoedde beide, HEMSTERHUIS en MENDELSOHN, voor dit gevaar. LOCKE en LEIBNITZ verdeelden, in hunnen tijd, het gebied der wijsbegeerte. De eerste had het menschelijk verstand ontleed, den oorsprong der denkbeelden aangewezen, en zijn hecht wijsgeerig stelsel vooral op de zinnelijke waarneming gevestigd. De zucht tot onderzoek der natuur, valschelijk door hen wijsbegeerte genoemd, stond bij de Engelsche school op den voorgrond. De school van WOLFF deed voor niemand onder in strengheid van bewijzen, en de redeneerkunde had een geheel wiskunstig karakter aangenomen. Hooren wij HEMSTERHUIS zelven den toestand zijner eeuw beschrijven(*).

‘De menschelijke wetenschap, of liever, de menschelijke geest, schijnt zich om de volmaaktheid even zoo te bewegen, als de kometen om de zon: even

(*) *Lettre sur l'Homme et ses rapports, pag.* 230.

als deze heeft zij hare toenaderingen en afwijkingen; maar eerst na anderhalve omwenteling leeren wij dezelve regt kennen, dat is, na twee standen van toenadering, en de afwijking, die dezelve onderscheidt.'

'In iedere toenadering (*perihelie*) heerscht, mijns inziens, een algemeene geest, die deszelfs toon of kleur over alle kunsten en wetenschappen verspreidt.'

'In onze perihelie zou men als deze algemeene geest de geest van meetkunst kunnen beschouwen; in die der Grieken staat de zedelijke zin, of het gevoel, op den voorgrond.'

'Deze algemeene zin is niet voor alle takken van menschelijke kennis even gunstig. Indien men over verschillende kleuren een' rooden straal werpt, zal het rood schooner worden; maar de andere kleuren zijn bevlekt, tanen, veranderen min of meer.'

'In onze perihelie is het blijkbaar, dat de wetenschappen volmaakter zijn, naarmate zij toepasselijker zijn op meetkunst of rekenkunst. Vergelijkt eene lijn met eenen lichtstraal, met eenen hefboom, een getal met eene bezitting, of beiden met beweging en tijdsruimte, en de gezigt-, de werktuig-, de huishouden sterrekunde worden volmaakter; maar zedeleer, staatkunde en fraaije kunsten, die teedere bloemen, welke weleer zoo frisch prijkten op den grond van Athene, verwelken en verdorren onder onzen onvruchtbaren hemel, in weerwil der verstandigste en zorgvuldigste kweeking.'

De eenzijdige rigting der wetenschappen, door HEMSTERHUIS zoo juist beschreven, liet niet na, hare treurige gevolgen te vertoonen. De vroomheid en het geloof van LOCKE aan openbaring, hadden hem weder-

houden, om niet tot een Materialismus te vervallen, waaraan zijne leer, uit haren aard, niet vreemd was; maar zijne aanhangers, vooral in Frankrijk, braken door dezen slagboom met vermetelheid heen. Met stoutheid werd het bestaan van God, de onsterfelijkheid der ziel, het onderscheid van deugd en ondeugd, geloochend, en het geheele zamenstel van 's menschen geest, even als dat van het ligchaam, tot het eigendom der ontleedkunde gemaakt. De wijsbegeerte was voor hun slechts het wapen tegen zoogenaamde vooroordeelen, haar eenige grondslag de zinnelijke waarneming, en wat buiten deze gelegen was, volslagen fabel.

Zulke of nog erger stellingen plantte DIDEROT tot zelfs in 's Hage, de woonplaats van HEMSTERHUIS, voort, maar eenen denker zoo als dezen konden zij niet behagen. Door eene onzigtbare, maar sterke band, is de liefde voor het schoone met de vereering van het goede en ware vereenigd, vooral wanneer deze trek niet binnen de perken eener zinnelijke gewaarwording besloten blijft en als blind instinkt werkzaam is. Wordt dezelve een voorwerp voor de bespiegeling van het verstand, dan ontdekt men weldra dat dezelve uit eene der innigste beginselen van de menschelijke natuur voortspruit, en met de wetten van den geest in de naauwste overeenstemming is, ja dat zelfs de natuur buiten ons dat streven van den geest billijkt, en daaraan voldoening tracht te verschaffen. De beschouwing en vereering der schoonheidszin breidt zich allengs uit, tot de nadere kennis der menschelijke begeerten en gewaarwordingen, in het algemeen. Men beseft dat niet aan eene willekeurige of toevallige zamenbotsing van

bijna onzigtbare ligchamelijke deeltjes die edele aandoeningen haren oorsprong te danken hebben, maar dat de zucht voor het goede, schoone en ware, het verlangen naar God, de hoop op onsterfelijkheid, de liefde tot de deugd, op de innigste wetten onzer natuur gegrond zijn, en niet kunnen verloochend worden zonder aan deze natuur alle waarheid te ontzeggen; in dezen zin wordt de aesthitica het voorportaal der wijsbegeerte, in dezen zin verklaart zich de aanmerking van den Heer TYDEMAN, bl. 78. 'Het is der opmerking waardig dat juist die eerste bestrijders van het materialismus ook aesthitici waren, hetgeen eene bijdrage konde opleveren tot de beantwoording der vraag, welke de invloed zij van het gevoel voor het schoone, op de zedelijke volmaking.' Wij gaan verder: de erkentenis van deze grondwaarheden in de menschelijke natuur, voert ons tot de overtuiging van hare wezenlijke waarde, en uit eerbied voor de regten van het gevoel, staakt dikwijls, zoo als wij bij LOCKE zagen, het bespiegelend verstand zijnen overwinnenden maar dikwijls verwoestenden tred. Men zou bijna kunnen zeggen dat het dan Keizer OTHO navolgt, de zekere hoop op eene zegepraal opgeeft, en om der menschelijkheid wille zich zelve doorstoot.

Maar deze onderwerping van het verstand is eene edele zelfopoffering, zij ontstaat uit het bewustzijn dat de stand waarop hetzelve zich wenscht te handhaven, haar niet regtmatig toekomt: zij wordt gepleegd in het stellige geloof aan eene onwankelbare waarheid, die evenmin door hetzelve kan geschapen als vernietigd worden, en het zij men deze waarheid, met HEMSTERHUIS, in de overtuiging van het gezond menschenverstand, (*sens commun, common sense*)

hetzij met MENDELSOHN in de eeuwige wetten van het denkvermogen, hetzij met JACOBI in het redegeloof (*Vernunftglauben*) zoeke, het blijft altoos voor den wijsgeer eene hand aan den weg, die hem waarschuwt, geene doolwegen in te slaan.

'De spinnen,' zegt HEMSTERHUIS, 'hebben in de maag eene zeer dunne vloeistof. Met eene verwonderlijke kracht werpen zij dezelve door twee kleine gaatjes uit, en wanneer deze vloeistof met de lucht in aanraking komt, verdikt zij zich, wordt een draad, waait voort met den wind, en hecht zich aan eenen boom of hoogte, aan de overzijde der rivier. 0p deze wijze steken de spinnen groote rivieren over; maar hetgeen bij hun de vloeistof is, is bij ons het gezond verstand, waarvan ieder mensch een grooter of kleiner deel bezit. Ook dit, wanneer het met kracht uitgeworpen wordt, verdikt zich, en hecht zich als een lange stevige draad aan de meest verwijderde waarheden vast.'

De drie mannen, die wij onderling vergeleken, vinden wij dan ook, in den strijd tegen het Materialismus, ieder op zijne wijze werkzaam. Van deze was MENDELSOHN wel de hevigste. Men leze zijnen zesden brief, over de Gewaarwordingen; maar hij was te zeer door den glans van zijn wijsgeerig stelsel verblind, om te doorzien, dat de redeneringen van zijn verstand slechts de getrouwe spiegel waren van zijnen eigenen geest, en geenszins de eeuwige wetten van het heelal konden bepalen of verdedigen. Bij HEMSTERHUIS openbaarde zich de zucht naar eene hoogere waarheid sterker en levendiger. 'De mensch,' schreef hij, 'is voor twee soorten van overtuiging vatbaar; de eene is een in-

wendig gevoel, dat in den welgestemden mensch onuitwischbaar is; de andere is de vrucht van redenering, dat is, van eene geordende werkzaamheid des verstands. De tweede kan niet bestaan, zonder dat zij den eersten tot grondslag heeft. In den welgestemden mensch is eene enkele zucht der ziel naar het betere, toekomende en volmaakte, een meer dan wiskunstig bewijs voor het bestaan der Godheid.'

Het is merkwaardig, hoezeer deze woorden van HEMSTERHUIS den uitmuntenden JACOBI troffen; ook was, in dit opzigt, beider geest één. Luider, zeker, sprak JACOBI denzelven uit; maar ook werd hij tot heviger kampstrijd tegen het ongeloof zijner tijdgenooten geroepen; openhartig echter erkende hij den indruk, die de woorden van HEMSTERHUIS bij hem hadden achtergelaten, en wierp zich in de armen van eenen medestander, die klaar en duidelijk datgene had uitgesproken, waarmede zijn eigen geest sinds lang zich had bezig gehouden(*).

Zoo was de wijsbegeerte van FRANS HEMSTERHUIS de vrucht van een edel menschelijk gevoel, en al zijn streven strekte zich derwaarts uit, om de waarheid in den mensch zelven te vinden. Noch MINERVA, noch Engelen hadden dezelve op de wereld gebragt; de eerste wijsgeer was mensch; in den mensch was bijgevolg de wijsbegeerte(†); zijne wijsbegeerte was die der kinderen; die, welke op den grond van ons hart ligt, wanneer wij ons de moeite geven, dezelve daar te zoeken; het was de wijsbegeerte van SOCRATES(§).

(*) *Lettre de M.* F.H. JACOBI *a M.* HEMSTERHUIS; *Oeuvres de M.* F. HEMSTERHUIS, *pag.* 319.
(†) *Sophyle, Tom*, I. *pag.* 269.
(§) *Ibid. pag.* 271.

Indien mij magt gegeven was over mijne lezers, ik zou hen uitnoodigen, het stof, dat uit de twistende scholen der nieuwere wijsbegeerte opgerezen is, zich uit de oogen te wisschen, en zich dan, na eenen vlugtigen blik op den tot dusverre afgelegden weg geworpen te hebben, met mij te verplaatsen aan de oevers van den Ilissus, of naar het Stadium van Athene, om daar te onderzoeken, wat die wijsbegeerte is, welke in den mensch zelven woont. Wij zouden daar SOCRATES, den zoon der wijze vrouw, aantreffen, die, diep overtuigd van den rijkdom van 's menschen oorspronkelijken aanleg, niet wenscht anderen te leeren, maar alleen tracht te bewerken, dat door zijn toedoen anderen van zich zelven leeren, en zijne verloskunst aanwendt, opdat deze de waarheid ter wereld brengen. Wij zouden daar den man vinden, die de ingewikkelde natuurbeschouwingen zijner vorige meesters had vaarwel gezegd, om den mensch en zich zelven beter te leeren kennen. Boomen en planten hadden hem niets willen leeren, maar wanneer een nuttig gesprek hem op zijne wandeling vergezelde, dan was dat voor hem, even als de groene tak, die men het vee voor den neus houdt, opdat het gewillig zijnen weg ga.

Na u dit bevallig schouwspel vertoond te hebben, zou ik wenschen u als met de slag eener tooverroede meer dan twintig eeuwen later in ons vaderland te kunnen verplaatsen, en gij zoudt u verwonderen gesprekken te hooren, die de kopij of het vervolg schenen van die, welke gij in het wijze Athene hadt gehoord. Omstreeks denzelfden bekoorlijken oord, waar eenmaal CATS, uitrustende van de zorg voor den staat,

zijne gulden lessen van wijsheid en deugd aan het nakroost had medegedeeld, leefde ongeveer eene eeuw later, eene vrouw, even achtenswaardig om hare deugd als om hare liefde voor de wetenschap. Het was AMALIA, Prinses van *Gallitzin;* zij had den glans der groote wereld vaarwel gezegd om in stille afzondering die rust der ziel te genieten, welke in het gewoel des hofs verloren ging. Zij was de vriendin en leerlinge van HEMSTERHUIS geworden. Vol van eerbied voor de goddelijke schriften van PLATO en de wijsheid van SOCRATES, had hij zijne *Diotima* (dus noemde HEMSTERHUIS de Vorstin) dezelfde geestdrift weten in te boezemen. Deze noemde HEMSTERHUIS wederkeerig haren SOCRATES, want hij had de denkbeelden van het schoone en goede, en de verhevene gevoelens, die diep in hare ziel gegrift waren, aan het licht gebragt. Een gevolg der gesprekken op wandelingen gehouden, was de voortreffelijke zamenspraak door HEMSTERHUIS onder den titel van: *Simon, ou sur les facultès de l'ame* uitgegeven.(*) Namen beider onderlinge gesprekken van zelve den toon aan, dien zij uit den mond van den vereerden SOCRATES hadden vernomen, of wist hij zijne wijze en heilige *Diotima* niet beter te vereeren, dan door hare gedachten in dien bevalligen vorm in te kleeden, waarin PLATO zijnen leermeester een eeuwig gedenkteeken heeft opgerigt? Zeker is het, dat sinds zijnen omgang met AMALIA, de vorm van zamenspraken meestal door onzen wijsgeer verkozen werd, en dat deze het bewijs ople-

(*) KATERKAMP, *Denkwurdigkeiten aus dem Leben der Furstinn* AMALIA *von Gallitzin, pag.* 51.

verden hoezeer de vriendschappelijke overeenstemming van schoone zielen, die Platonische liefde, die in haar voorwerp het evenbeeld der Goden, wier rei de ziel eenmaal volgde, huldigt, de moeder is eener dichterlijke en zedelijke wijsbegeerte.

Van allen, die in lateren tijd beproefd hebben den bevalligen vorm der Platonische gesprekken weder in te voeren, is hierin HEMSTERHUIS onbetwistbaar het best geslaagd. Die Grieksche kennis, die hem van zijn' vader aangeërfd scheen te zijn, en die zelfs tot de fijne bijzonderheden van het kostuum der tijden afdaalde, maken dat men in zijne gesprekken het Atheensche leven en de Atheensche denkbeelden meent terug te vinden. Van dien kant beschouwd ken ik aan zijne ALEXIS en SIMON verreweg den voorrang toe. Nergens ook is de Socratische scherts zoo levendig. Wij meenen voor onze voorkeuze het gevoelen van *Diotima* zelve te hebben. In den tijd waarin HEMSTERHUIS zijnen SIMON afwerkte, schreef zij: ‘Ik vind bij u een gansch buitengewoon zielkundig verschijnsel; zonder dat ik de minste verzwakking in eenige uwer talenten kan ontdekken, bemerk ik, sinds eenige jaren, dat de levendigheid uwer dichterlijke verbeeldingskracht, en datgene, hetwelk men eigenlijk vernuft noemt, het vermogen, om de gelijkheid van schijnbaar zeer verwijderde voorwerpen snel te bevatten, in eene verwonderlijke mate toegenomen is.’(*)

Vreesde ik niet mijne lezers af te schrikken, ik zou dan bijna zeggen, dat HEMSTERHUIS, zonder PLATO, niet te verstaan is. Ontwijfelbaar is het ten minste,

(*) KATERKAMP, t.a.p. bl. 125.

dat HEMSTERHUIS beter verstaan wordt, naarmate men meer PLATO kent. Wanneer men hem leest, herinnert men zich onwillekeurig de denkbeelden van dien Griekschen wijsgeer. Zoo denkt men in zijnen *Aristée*, waar hij het bestaan der Godheid met den oorsprong der beweging in verband brengt, onwillekeurig aan de leer van PLATO, in het tiende boek der wetten. Even zoo vindt men in zijne beschouwingen, over de maatschappij, en deszelfs oorsprong, den lezer van PLATO'S staat weder, die in de denkbeelden van het mijn en dijn de eerste sporen der menschelijke verbastering ontdekt(*). Hoezeer gelijken in zijnen *Sophyle* de ontwijkende antwoorden van EUTHYPHRON, op de wijze, waarop SOCRATES nu en dan den drang der hem voorgelegde vragen zoekt te ontglippen, om dezelve langs eenen nieuwen weg weder te gemoet te gaan; doch mijne pen weigert verder te gaan, voor dat ik een gedeelte van zijnen SIMON, wat deszelfs vorm betreft, eenigzins nader heb doen kennen.

Van den ongelukkigen togt naar Syracuse teruggekeerd, wenscht HIPPONICUS niets vuriger, dan zich weder in de armen der wijsbegeerte te werpen; doch gehoord hebbende van een zonderling gesprek, tusschen den blijspeldichter ARISTOPHANES en SOCRATES, vraagt hij zijnen vriend SIMON naar den waren aard van het gebeurde.

Het gesprek viel ten mijnen huize voor, antwoordt SIMON. Zoo even had ik van MNESARCHUS, den zoon van TERPANDER dezen bronzen groep ontvangen, waarop PROMETHEUS voorgesteld wordt, op het oogenblik dat

(*) *Lettre sur l'Homme et ses rapports, pag.* 201, 203. PLATO *de rep*.

hij den eersten mensch vormt. Bij mij waren SOCRATES, CEBES, AGATHON en de toonkunstenaar DAMON. Allen bewonderden wij de bekwaamheid van MNESARCHUS, en de kunst waarmede hij eensdeels in het voorkomen en de houding van PROMETHEUS, de diepte en naauwkeurigheid van deszelfs genie, anderdeels het opene, eenvoudige, verwonderde uitzigt van den pasgeborenen had weten uit te drukken. Op dit oogenblik kwam ARISTOPHANES binnen, en voegde zich bij ons. Hij groette ons, bekeek een oogenblik het kunststuk, en zeide: 'Dat deugt niets; deze PROMETHEUS heeft te veel verstand; om menschen te maken is er zoo veel niet noodig. DEUCALION en CADMUS hebben hetzelfde gedaan als PROMETHEUS, en er niet zoo veel om uitgestaan.' Ik zag, dat aan MNESARCHUS, die er bij stond, en die jong, eergierig en opgetogen met zijne kunst is, de tranen van woede in de oogen schoten. Daarom luisterde ik ARISTOPHANES in, dat hij niet moest schertsen, en door het vertoon van onverschilligheid den jongeling ontmoedigen. Hard op antwoordde hij, dat hij het niet op den bekwamen MNESARCHUS, maar op PROMETHEUS zelven gemunt had, die den mensch geheel verkeerd had gemaakt, door het binnenste buiten, en het buitenste binnen te plaatsen; dat hij alzoo de wezenlijkste deelen van den mensch weggestopt, en naar buiten vertoond had, hetgeen men niet behoefde te zien. Het was daarom zijne schuld, in dien de wijze Atheners, alleen het uiterlijke van de menschen ziende, het beleid van hunne staats- en krijgszaken zoo dikwijls toevertrouwden aan mannen, zonder hoofd en zonder hart. De scherts van ARIS-

TOPHANES deed allen lagchen; maar CEBES bleef ernstig, en zeide: ‘O, ARISTOPHANES! gij spreekt tegen uw eigen belang. Wanneer het binnenste van den mensch buiten was, zouden onze verklikkers, onze redenaars en onze blijspeldichters sterven van honger; want er zou geen voedsel voor hunne kwaadaardigheid en lasterzucht zijn.’ Toen het gesprek aldus bitter begon te worden, nam SOCRATES het woord, en zeide tot MNESARCHUS: ‘O, zoon van TERPANDER! het komt mij voor, dat uw PROMETHEUS de beschuldiging van ARISTOPHANES wederlegt; want de jonge mensch, dien hij vormt, vertoont niet al leen jeugd, kracht en vlugheid in de schoone evenredigheid zijner ledematen, maar ook, hetgeen in zijn binnenste omgaat; het gelukkig gevoel van zijn aanwezen; de verwondering, van andere dingen buiten zich te zien; de begeerte, om dezelve te leeren kennen, en die kalmte van ziel, die zoo wel uitdrukt, dat er voor zijne wenschen geen hinderpaal bestaat.’

MNESARCHUS. Ik erken, SOCRATES! dat gij verwonderlijk wel begrepen hebt, wat ik wenschte uit te drukken.

ARISTOPHANES. Daarover zijn wij het eens, maar uw PROMETHEUS had iets anders moeten uitdrukken; de ondeugden van den mensch; de plooijen van zijn hart; de donkere en verholen paden, die van zijne ziel een doolhof maken, waaruit geen leiddraad ons redden kan.

SOCRATES. Gelooft gij, o ARISTOPHANES! dat de kleinzoon des Hemels en der Aarde den mensch ondeugend schiep?

ARISTOPHANES. Versta mij wel. In dit schoone werk zie ik (met uw verlof, o, MNESARCHUS!) aan het min of meer domme uiterlijk van dat manneken, dat PROMETHEUS zijnen roof nog niet gepleegd heeft, en in zoo verre is de zaak mij wel; maar toen hij dat hemelsche vuur, het goddelijk verstand, met den pas gekneden stofklomp mengde, had hij behooren te weten, dat zulke verschillende zaken zich niet laten mengen, zonder dat de eene de andere bederft; of eenmaal inziende, welke ondeugden en ongelijkheden uit zijn onverstandig mengsel ontstonden, had hij ons een middel aan de hand moeten doen, om even zoo de ondeugden der menschen te beoordeelen, als men, met eenen proefsteen, de onzuivere bestanddeelen van het goud beoordeelt; en dan hadden onze Atheners kunnen weten, dat zij hun geld niet aan CLEON, en hun leger niet aan PHILOCRETES moesten toevertrouwen.

MNESARCHUS antwoordt, en verdedigt de stelling, dat de beeldhouwkunst in staat is, de inwendige gewaarwordingen uit te drukken. ARISTOPHANES beweert, dat de dichter, bij zijne voorstellingen, het waarschijnlijke in het oog houden, maar echter alles aan het doel, dat hij zich voorstelt, moet onderwerpen. SOCRATES vraagt, met zijne gewone bescheidenheid, van de beide meesters onderrigting in den aard hunner kunst.

Kunt gij, o MNESARCHUS! de kracht van HERCULES voorstellen, daar hij den Nemeeschen leeuw verworgt, of de folteringen van ARIADNE, op het eiland Dia?

MNESARCHUS. Zeer wel, o SOCRATES!

SOCRATES. En zoudt gij het zoo kunnen doen, dat

wij door vrees of medelijden geschokt worden, bij het aanschouwen uwer kunstwerken?

MNESARCHUS. Zoodat men bijna even zoo aangedaan wordt, alsof men in de natuur zelve die voorwerpen zag.

SOCRATES. Ik wil u gelooven; maar kunt gij mij ORESTES voorstellen, sprekende met zijne moeder en met AEGISTHUS, weinige oogenblikken, voor dat hij hun opoffert aan de schim van zijnen vader? Of ATREUS, op het oogenblik, dat hij het schrikkelijk geregt aan THYESTES aanbiedt?

MNESARCHUS. Insgelijks.

SOCRATES. En zoodat men in uwen ORESTES en uwen ATREUS zien zal, hetgeen in hunne zielen omgaat?

MNESARCHUS. Ja, o SOCRATES!

SOCRATES. Dan zullen uwe bewonderaars in uwen ORESTES en ATREUS zien, hetgeen noch AEGISTHUS, noch THYESTES in het origineel gezien hebben; want beiden hebben zij er zich door laten misleiden.

MNESARCHUS. Maar men kan niet uitdrukken, hetgeen niet zigtbaar is. Ik gevoel den indruk, die de aanstaande moedermoord op de ziel van ORESTES maken moet, en dezen tracht ik weder te geven.

SOCRATES. Gij stelt derhalve MNESARCHUS voor onder den naam van ORESTES, en niet ORESTES zelven, mijn waardste! Gelooft gij, dat DAMON, door den zoeten zang der Sirenen na te volgen, u tevens de verslindende wreedheid dier monsters kon doen gevoelen? Dan behoefde de doorslepen ULYSSES zich niet vast te laten binden. Alzoo zijt gij het in de zaak met ARIS-

TOPHANES eens, waarde MNESARCHUS! en ik geloof, dat er in den mensch eigenschappen zijn, die geene kunst kan uitdrukken, dewijl zij op geenerlei wijze uitwendig zigtbaar zijn.

NMESARCHUS. En toch o SOCRATES, wanneer iemand aan eene heerschende ondeugd lijdt, krijgen zijne wezenstrekken door de dagelijksche gewoonte eene plooi die stand blijft houden en aantoont aan welk gebrek hij onderhevig is.

SOCRATES. Gelooft gij dan ook, o MNESARCHUS, dat de lier, welke DAMON dagelijks bespeelt, u door hare figuur beter de eigenschappen vertoont van den toon, dien DAMON aan dezelve ontlokt, dan eene lier die nimmer bespeeld is. Dan zou ALCAMENES verkeerd hebben gehandeld door zijne JUNO bijna even zoo schoon en beminnelijk te maken als zijne VENUS in den Hof; want de dichters schilderen haar af, als eene twistzieke en vaak lastige echtgenoote.

ARISTOPHANES. Ik moet toch zeggen, o SOCRATES, dat de plooijen van den kwaden luim vrij vast staan op het wezen van uwe JUNO.

SOCRATES. Ik verheug mij, ARISTOPHANES, dat mijne XANTIPPE in een' kwaden luim geraakt als zij u ziet, maar als zij bij mij is, wischt zij die plooijen weg, en ik kan u niet zeggen hoe bevallig zij dan is. -

Ik zal mijne lezers niet behoeven te doen opmerken, hoe geestig in dit gesprek, de Attische toon gevat is. Het ligtzinnig en vrij spreken over de aanzienlijkste burgers van den staat, en het beleid der zaken, de aan ieder Athener gemeene liefde en belangstelling in de kunst, het vrije dikwijls vijandige spel van den luim, waarbij echter de uiterlijke bevalligheid der zamenle-

ving niet geschonden, maar veeleer verhoogd en verlevendigd werd, terwijl ARISTOPHANES en SOCRATES wederzijds elkanders geest huldigen, deze fijne trekken van het Grieksche leven vertoonen zich te duidelijk in de medegedeelde episode. Hoe geestig heeft SOCRATES het gesprek weten te leiden op het onderscheid van dichtkunst en beeldende kunsten? Hoe bedekt hebben zijne vragen beide strijdende partijen op het regte standpunt gebragt. Wanneer gij voorts hier SOCRATES den zoon van SOPHRONISCUS, van den beeldhouwer MNESARCHUS onderrigt hoort verlangen in de geheimen zijner kunst en denzelfden hoort vragen, of men aan de oogen van POLYXENA den oorlog van Troje gevoelen kan, ziet gij geheel de schalksche onnoozelheid, waarmede de grieksche wijze al vragende den Sophisten de dwaasheid hunner stellingen door eene dwaze gevolgtrekking deed gevoelen. De Grieken hadden daar een eigen onvertaalbaar woord voor, zij bestempelden deze onnoozele eenvoudigheid met denzelfden naam, waarmede zij het bevallige uitdrukten, en het begrip dat zij er aan verbonden, zweefde tusschen ons onnoozel, naïf en kinderachtig in. -

De luim van ARISTOPHANES had echter niet op de geestdrift van MNESARCHUS de zegepraal behaald. Op het oogenblik dat SOCRATES den palm der zege aan de dichtkunst toereikt, verhaalt hij het gesprek dat hij eens van een wijzen Scyth gehoord had, en waarin deze de te groote vrijheid der kunsten laakte, een gesprek, dat ons overal de Spartaansche strengheid die PLATO'S staatkundige werken in dit opzigt kenmerkt, voor den geest brengt. Verbaasd over de stoutheid van de rede des vreemdelings, zeide SOCRATES: ‘wijze vreemdeling, ik

begrijp niet volkomen wat gij zegt, want wij beschouwen de kunst als eene goddelijke ingeving. Mijn waarde SOCRATES, hervatte de ander, gij bedriegt u. Iedere kunst is het onechte kind eener Godheid. Gij weet dat de Goden dikwijls den Olympus, den grond der zeeën en den Tartarus verlaten, om zich te vermengen met de menschelijke ligchamen, die hun behagen, en van daar HERCULES, PERCEUS, de Tijndariden en alle die halve Goden die wij vereeren; maar weet, dat nog veel meer de zielen der Goden er behagen in vinden om zich te vereenigen met die menschelijke zielen, wier schoonheid hen uitlokt, en dit is de oorsprong der kunsten. De wetgevers- en staatkunst is eene telg van de ziel van JUPITER en die van MINOS, SOLON en LYCURGUS. De verhevene dichtkunst is geboren uit de ziel van APOLLO, en die van HOMERUS, HESIODUS of ORPHEUS. Gelukkig de mensch, zoo voor zijne ziel de hemelsche Goden slechts begeerlijk waren! maar PAN, en de lelijke Saters, en de Goden uit de onderwereld, wier namen zelfs, ons schrik aanjagen, scheppen behagen in deze onnatuurlijke vermenging met de zielen der menschen, en van daar de muziek en de dartele poezij en de verklikkerskunst, en de lage komiek onzer dagen, die het volk haat en vervolgzucht inboezemt tegen hen die deszelfs sieraad en geluk zijn. Toen de Scyth dus gesproken had, zeide ik: Eerwaardige vreemdeling, gesteld dat eenig Athener het met uw eens kon zijn, zoo zou hij u toch vragen: Hoe gij die heimelijke huwelijken zoudt kunnen te keer gaan. Ik kan noch wil ze beletten, o SOCRATES! dus sprak hij: elke werkzame ziel die in het genot van al hare eigenschappen is, wordt duurzaam door eene verliefde be-

geerte gekweld en wil steeds bevrucht worden; elke ziel geeft zich prijs aan den eersten den besten, die haar aanstaat. De schoone en verhevene zielen vinden hare minnaars onder de Goden van den Olympus; de lelijke en slechte, bevredigen hunne razernij te midden van het uitschot der Goden, die de aarde, of de oevers van den Styx of Cocytus bewoonen. Men moet dus niet van dien kant het kwaad trachten voor te komen, maar door onherroepelijke wetten de voorwerpen bepalen, op welke de kunsten zich alleen mogen toeleggen.(*)

Gedurende deze rede van SOCRATES maakte de arme ARISTOPHANES het erbarmelijkste figuur van de wereld. Hij had zich gevleid, MNESARCHUS te bespotten en te plagen, maar de redevoering van dien vreesselijken Scyth gaf aan de zaak een' anderen uitslag. Hij wist niet meer, waar zich te bergen, kreeg eene neusbloeding, of hield zich ten minste zoo, en verwijderde zich, zonder ons te groeten.

En wij, mijne lezers! verwijderen ons met hem, en zoo wij het groeten insgelijks achterwege laten, is het, omdat wij ons spoedig weder bij het gezelschap wenschen te vervoegen. Na de drie gronden, waarop de wijsbegeerte van HEMSTERHUIS gegrond is, liefde voor het schoone, eerbied voor de echte wijsbegeerte des levens, en navolging van PLATO, te hebben aangewezen, zullen wij eerlang terugkeeren, om het gebouw zelven, daarop door hem opgetrokken, te onderzoeken.

(*) PLATO *de Legg.* III.

Geschiedenis.

Over de behandeling der geschiedenis door den tijdgenoot. (*Uittreksel uit een onuitgegeven handschrift.*)

Eene sedert eeuwen vastgewortelde meening heeft aan het telkens levende geslacht de geschiedkundige behandeling van zijn eigen tijdvak ontzegd, de historische voortbrengselen van den tijdgenoot tot kronijken gedenkschriften beperkt, en de onvoltooide geschiedrollen aan eene verwijderde toekomst, aan een nog ongeboren vernuft ter voleinding opgedragen.

Indien deze stelling, gelijk zij door eene onafgebrokene overlevering is gevestigd en verspreid, op gronden van waarheid berustte, zoude de geschiedenis, met regt een spiegel geheeten, ons wel het doen en drijven onzer oudvaderen, het onze nooit, dan bij overdragt en vergelijking, vertoonen, en wanneer wij in de meest treffende gelijkheid van daden en lotgevallen ons spiegelden, zouden vaak de antieke tronie en het verouderd gewaad der handelende personen de begoocheling eensklaps verstoren.

Doch van waar dit, hetzij verschijnsel, hetzij gevoelen?

Welligt, omdat de stroom der partijzucht hem, die aan de historie van zijnen eigenen tijd de onvaste pen

zoude toewijden, met onwederstaanbare kracht ginds en herwaarts zoude wegvoeren, tot waar hij, in de draaikolk van belangen en neigingen, van hartstogten en begrippen verloren, schipbreukeling eener vermetele poging, roemloos en onbeklaagd zoude vergaan.

Door talrijke voorbeelden en krachtige redenen schijnt die bezorgdheid gestaafd en gewettigd. Maar heeft niet ook het lang voorleden zijne dweepers en ijveraars? Wordt niet in de eeuwen, die verstreken zijn, de bron onzer godsdienstige twisten en onzer staatkundige partijschappen gevonden? Is niet de geschiedenis, hoe ver men ook den blik vestige, een onmetelijk kampperk, waarin vijandige meeningen elkander beoorlogen?

Eene altoosdurende aaneenschakeling van begrippen verbindt het opvolgend geslacht aan het voorgaande. Langzaam slechts en spade gelouterd, gaan, met de ervaring en de kennis van den vader, zijne vooroordeelen en dwalingen op den geloovigen zoon in onafgebrokene erfopvolging over. Partijschappen worden voortgeplant, en scheuringen vereeuwigd, en de strijd, door den stamvader begonnen, wordt door den verre verwijderden naneef met onverkoelden ijver voortgezet.

Menig menschengeslacht derhalve zoude, door geene historische pen beschreven, van het aangezigt des aardbodems verdwijnen, indien eerst na het uiteinde der twisten de taak van den geschiedschrijver moest beginnen.

Maar neen, niet het langer of korter tijdsbestek, sedert de beschrevene handeling verloopen, kan de historische onpartijdigheid waarborgen, hetzij hier, waar het de hedendaagsche gebeurtenissen geldt, het-

zij daar, waar de lotgevallen van het voorgeslacht worden opgeteekend.

Geen aangeboren genie, geene verkregene kundigheid vermag het gemis te vergoeden dier onpartijdigheid, welke alleen ons door den doolhof van vroegere geschillen en van latere woelingen kan geleiden, en alleen de roeping van den geschiedschrijver beslist.

Wien deze roeping te beurt is gevallen, zal, welke stormen ook het tijdvak van zijn leven beroeren, een afgescheiden standpunt innemen, van waar hij, vervuld met een voorgevoel van de nakomelingschap, onzijdig, maar niet onverschillig, zijne tijdgenooten als op een schouwtooneel zal gadeslaan.

Wien deze roeping niet te beurt is gevallen, zal, hoe uitstekende gaven zijnen geest versieren, het hooge doel der historie missen, en, weggesleept door het algeweid zijner driften, overal zijne eigene tijdgenooten meenen te ontwaren, langvergetene geschillen twistende vernieuwen, de geschiedenis tot een middel van polemiek, en de deftigheid van den historischen spreektrant tot zoutelooze schimptaal verlagen, en aan zijn werk, als aan zijn leven, het kenmerk van partijzucht verbinden.

Het is derhalve niet het onderscheid van het behandelde tijdvak, maar het karakter van den schrijver, hetwelk het welslagen van den arbeid moet verzekeren. Zij, daarentegen, die, om zich van des schrijvers onzijdigheid te vergewissen, hem bij uitsluiting uit eene andere, dan de behandelde, eeuw willen nemen, worden gevoegelijk met die regtsgeleerden vergeleken, die de zamenstelling van nieuwe wetten niet aan eenen inboorling, maar aan eenen buitenlander

willen hebben opgedragen, om daardoor de zekerheid te verkrijgen, dat de wetgever onafhankelijk zij van alle plaatselijke belangen, van alle staatkundige partijzucht, van alle persoonlijke verbindtenissen, van alle vooroordeelen van stand of geboorte, met één woord, van alle die geheime neigingen, die soms over het algemeene belang zegepralen. Het is slechts te bejammeren, dat in beide gevallen de voorwaarde, tot wering van vooringenomenheid gevergd, het gemis der vereischte kennis vooronderstelt, en dat zoowel de geschiedschrijver uit eene andere eeuw, als de wetgever uit een ander land, eindelijk de toevlugt moet nemen tot den gewantrouwden tijdgenoot en den gewraakten inboorling, beide alleen in staat, om tot het gevorderde werk de noodige bouwstoffen te leveren. Overigens kan het den opmerkzamen onderzoeker niet ontgaan, dat, zoodra wij het kenmerk der historische waarheid in de tijdelijke en plaatselijke omstandigheden stellen, het ontoereikend moet worden geacht, den geschiedschrijver uit eene andere eeuw te zoeken, maar dat wij hem daarenboven buiten alle de overige betrekkingen moeten plaatsen, die niet minder dan tijdgenootschap binden, als daar zijn: overeenkomst van godsdienstig geloof, gemeenschap van één en hetzelfde vaderland, gehechtheid aan een zelfde staatkundig stelsel; en wij zullen, aldus voortredenerende, weldra de leden der groote maatschappij, welke God en de natuur tusschen alle de menschen hebben gevormd, als te naauw vermaagschapt beschouwen, en voor onzen historieschrijver een nieuw wezen moeten vergen, uit eene andere wereld, van een ander geslacht geboren.

Er is echter eene andere reden, welke, met meerder schijn van gegrondheid voor de uitsluiting van tijdgenooten aangevoerd, hier eene opzettelijke toetsing verdient, dat, namelijk, de gebeurtenissen, zich eerst later ontwikkelende, vóór de verwijderde ontknooping geene volledige behandeling veroorloven.

Het is eene onbetwistbare waarheid, dat vaak een aanzienlijk tijdverloop vereischt wordt, om eene handeling in hare uitkomsten te waarderen.

De loop der gebeurtenissen is onderscheiden, als de loop der rivieren. Hier ziet en hoort men van de hooge bergkruin eene beek met donderend geklater in het dal nederstorten, doch op geringen afstand zijn hare wateren in het zand verloren. Daar wordt, integendeel, vruchteloos de oorsprong nagespoord van den magtigen stroom, die, de rijkdommen des handels en de lasten der scheepvaart op zijnen reusachtigen rug torschende, landen en volken scheidt en vereenigt.

Zoo wordt hier door eene gebeurtenis de aarde geschokt, en de belangstelling der menschheid opgewekt. Eene enkele handeling boeit de aandacht der wereld. Een nieuw tijdvak schijnt aangebroken. Doch de schok was slechts kortstondig. De afgrond is weder als van zelve gesloten. Langzaam en ongemerkt herleeft de vroegere orde, en, na verloop van weinige jaren, zoekt men te vergeefs de sporen eener handeling, welker invloed eerst als onberekenbaar en onbegrensd werd aangekondigd. - Daar weder ontwaart men ter naauwernood eene gebeurtenis, welke, ofschoon in hare geboorte schier onopgemerkt, in hare ontwikkeling en voortgang overvruchtbaar wordt

in belangrijke uitkomsten, en hetgeen in de kronijk zich als eene naauw zigtbare stip vertoonde, wordt in de historie eene breede scheidslinie tusschen twee geheellijk onderscheidene tijdperken.

Doch welke gevolgtrekking men hieruit moge afleiden, men zal bezwaarlijk willen beweren, dat men het einde der gebeurtenissen moet afwachten, om hare beschrijving te aanvaarden. Te regt leert de vermaarde HEEREN: '*Das grosse Drama der Weltgeschichte kennt keinen letzten Akt*.'

Gelijk elke kunst, in hare volkomenheid, voor den sterveling onbereikbaar is, zoo zoude het niet eene menschelijke, maar eene goddelijke taak zijn, de historie in hare volmaaktheid te leveren. Eene volledige geschiedenis zoude Hij alleen kunnen schrijven, die haar maakt.

Voor ons is de geschiedenis een gebouw, waaraan velen arbeiden, en hetwelk elke eeuw van hare voorgangster ontvangt, om het, voortgezet maar niet voltooid, aan hare opvolgster na te laten. Geen geslacht is bevoorregt, geen geslacht uitgesloten. Ook hij die in het midden zijner tijdgenooten de gebeurtenissen in derzelver zamenhang met het voorledene, in derzelver verband met de toekomst aanschouwt en opteekent, is geschiedschrijver. Wij mogen hem dien rang ook dan niet ontzeggen, wanneer hij verwikkelingen vermeldt, welker ontknooping verre is verwijderd, ontwerpen, die nog niet tot uitvoering zijn gekomen, onderhandelingen, welker uiteinde in de toekomst ligt, en wanneer hij, allerwege tot de grenzen tusschen het voorleden en het toekomende genaderd, dezelve somtijds waagt te overschrijden. Wij zullen hem niet onder

de kronijkschrijvers verbannen, omdat wij in zijn werk overal namen ontmoeten, die nog leven, oorzaken, die nog werken, partijen, die nog woelen, driften, die nog verdeelen. Er kan eenige verdienste daarin gelegen zijn, de nog versche gebeurtenis op te teekenen, den geest des tijds naar het leven te vertoonen, en der toekomst zelve soms eenen blik af te dwingen. Daardoor wordt niets te kort gedaan aan den arbeid van hen, die later hunne krachten zullen beproeven, om hetzelfde tafereel uit een veranderd gezigtspunt voor te stellen.

Dat geene magtspreuken derhalve, o mijne tijdgenooten! ons van de behandeling der geschiedenis onzer dagen weêrhouden! Maar beseffen wij tevens de hooge verantwoordelijkheid, welke wij aanvaarden, wanneer wij onze getuigenis afleggen voor den regterstoel der nakomelingschap. De waarheid, onverbloemd en onverbasterd, opregtelijk gezocht, duidelijk verstaan, krachtiglijk geuit - ziedaar de geschiedenis. Die hetzij uit vreeze voor een verblind gepeupel, hetzij om magtigen te believen, de waarheid hoont of verkracht, pleegt tegen den nakomeling meineed en hoogverraad tegen de menschheid.

L.

Reisontmoetingen.

De natuuronderzoeker in het Odenwald.
(*Uit het Engelsch van* TH. Colley Grattan.)

Al het indrukwekkende, hetwelk de aanblik van woudtafereelen of de gedachten, welke de verbeelding aan dezelve verbindt, opleveren, is vereenigd in het bergachtig en boschrijk district, het Odenwald. Zij, die er hun werk van maken, om naamsafleidingen op te sporen, zullen zich hier in groote zwarigheden kunnen wikkelen. De gelukkigste gissing is die, welke aan den God ODIN denken doet; waarschijnlijk werd ter zijner eere dit woud zoo genoemd, en de woeste natuurpracht die hier heerscht strookt zeer wel met zulk een' verhevenen oorsprong.

Het Odenwald vormt eene kreits, die zich in elke rigting tusschen de dertig en veertig mijlen uitstrekt. Ten westen wordt dezelve begrensd door de groote heuvelen-reeks, welke men de Bergstrasse-keten noemt. Ten oosten en ten zuiden door de rivieren de Main en den Neckar, en ten noorden door de vlakten van Hessen. Allerwegen wordt het Odenwald door verscheiden steile en smalle hoogtens en eene menigte kleene stroomen doorsneden; wie eene andere bosschen gezien heeft, dan die welke in ons vaderland te vinden zijn, al waren het dan ook de meest vermaarde, hij kan zich

van zulk een woud geen denkbeeld vormen. Niets is schilderachtiger, dan de hier en ginds verspreidde dorpen en bouwvallen van Ridderburgten, geen fraaijer landschap dan deze valleijen en weiden, welke aan de oorspronkelijke weelderigheid van het woeste bosch onttogen zijn. Zoo verre van verschillende hoogten het oog reiken kan, is de gansche landstreek bedekt met zware en bij groot aantal in elkander gegroeide boomen, wier overdadige verscheidenheid van groen het natuurschoon hult in eene romantische geheimzinnigheid.

De in de kleine staten van het Duitsche rijk, zoo talrijke wouden, worden met groote zorg onderhouden, niet zoo zeer uit liefde voor de schoonheden welke de natuur aan dezelve verleende, of uit eerbied voor de dichterlijke overleveringen aan die streken verbonden, dan wel, omdat zij, voor het grootst gedeelte, domeinen zijn en iederen vorst belangrijk inkomen verzekeren. De bosschen van het Odenwald zijn buitengewoon statig en niets kunnen wij ons voorstellen, dat plegtiger stemt, dan die diepten van onbegrensd loover. Onder de rijke verscheidenheid van natuurtooneelen welke zich bij iedere schrede in overvloed opdoet, behooren vooral de ruwe granietklompen, die op de vlakten liggen of in de dalen, door welke de beken schuimend voorstroomen, zich als ruwe en afgebrokkelde hoogten verheffen. Elke schoonheid van den tweeden rang verliest zich, wanneer men dit prachtig natuurtooneel in deszelfs geheel bewondert.

Nadat ik drie mijlen verre de bogten van den Neckar gevolgd was, in het schoone dal, aan hetwelk dezelve den naam geeft, van Heidelberg tot Hirschhorn, liet ik de rivier ter linkerzijde liggen en volgde den

stroom van eene dier beken, welke in den Neckar vloeijen. Een' breeden weg, door eene welbebouwde vlakte, marktwagens en marktvolk zocht ik niet bij mijn' wandeltogt door het Odenwald; het duurde derhalve niet lang of ik gaf aan het afhangend boschaadje, hetwelk de regterzijde van het beekje beschaduwde, de voorkeur, boven den rijweg, en weldra bevond ik mij op de aaneengeschakelde heuvels, welke de vlakte, die ik verlaten had, scheiden van eene uitgestrekte woudstreek.

Het was middag en midden in den zomer. De hemel was glansend blaauw, waar dezelve niet bedekt werd door de zamenpakkende wolkgevaarten, die als van zelf voortdreven; want men ontwaarde geen koeltje, hetwelk derzelver rigting kon bestieren - ik zag geen levend wezen - geenerlei geluid trof mijn oor. Hier heerscht de volmaaktste eenzaamheid, niet die eenzaamheid, welke BYRON beweerde alleen ‘in 't wuft en wild gedrang der laffe stervelingen’ te vinden, maar zulk eene eenzaamheid als de groote dichter ontkende eenzaamheid te zijn, dewijl hij niet alleen was, waar de natuur tot hem spreken wilde in de taal van het bloeijendst en behoorlijkst leven.

Maar voorwaar, men noeme het eenzaamheid, wanneer gevoel en gedachten rusten - waar de hartstogten slapen en het zelfbesef wegsterft - waar de beslommeringen des levens als het ware een vergeten droom zijn en de maatschappelijke wereld voor de verrukte ziel niet meer bestaat - wanneer al het onrustige onzer natuur geeindigd schijnt te zijn en wij dáár staan, alleen, zwijgende en onbewegelijk, alsof te midden der verwoeste natuur een standbeeld, als gedenkteeken, ware opgerigt.

Mogt ik minder zeldzaam die oogenblikken genieten, in welke wij ons zelven zoo gaarne vergeten, en onze ziel zich onbeschrijfelijk vrij gevoelt. Maar zeer schaarsch biedt ziek daartoe de gelegenheid aan, en indien ze ons somtijds eens te beurt valle, wordt de stilte, in welke ons wezen opgelost scheen, weldra verbroken door eene uit zich zelve ontstaan zijnde gedachte of eenigerlei door de buitenwereld te weeg gebragte verstoring.

Terwijl ik stond en staarde en in dergelijke verrukking verzonk, werd mijn blik gevestigd op iets, hetwelk zich, zonder vooruit te gaan, op korten afstand achter mij bewoog; de takken der berkenboomen verhinderden, dat ik het onderscheiden konde. In het eerste oogenblik hoopte ik, dat een hert of wild zwijn zich aldaar, in deszelfs leger bewoog, en uit mijne mijmering eensklaps ontwaakt, gevoelde ik eenen schok van jagersvreugde, die het deftig gezelschap zeer onwaardig was, hetwelk ik hier gevonden had. Ik spande den haan van mijn geweer, maakte behoedzaam mijnen hond, die voor mijne voeten sliep, wakker, en hem een waarschuwend teeken gevende, boog ik mij voorzigtig naar omlaag; ik hield den adem in en bleef mijn' blik sinds gedurig op het punt vestigen naar hetwelk ik mij bewoog. Een oogenblik verwachte ik, dat het dier op zoude springen, ik was gereed om dan terstond een' der loopen van mijn geweer te lossen; met het jagtroer tegen den schouder gedrukt, boog ik de knie ter aarde. Het geritsel der bladeren, hierdoor veroorzaakt, stootte mijne vermoedelijke prooi op; maar eer ik den trekker kon overhalen, werd ik gespaard voor een leven van eindeloos berouw, door de volgende luidkeels geuitte

woorden: - ‘Genade! genade! spaar mijn leven, schiet niet! Ach, spaar mij, en alles wat ik bezit zal het uwe zijn, om 's hemelswil, schiet niet!’

Op hetzelfde oogenblik, dat deze woorden mij, in degelijk Engelsch, toegeschreeuwd werden, vertoonde zich eene mannelijke gestalte, die, eenige schreden verre, als een wanhopige op mij aankwam en toen plat en voorover op den grond viel.

Ik moest luidkeels lagchen. De aanblik van den angst, waar een gevaar voorhanden is, heeft voor den aanschouwer iets onwederstaanbaar koddigs, en zelfs daar, waar reden is om iets te vreezen, wekt dezelve weinig meer overeenstemmende gewaarwordingen bij ons op.

‘Welk een gevoelloos monster!’ riep mijn zich zelven veroordeelend slagtoffer uit, terwijl hij meende door mij niet verstaan te worden, en zette vervolgens in smeekingen zonder zamenhang, zijn bidden om genade, in slecht Duitsch voort; want zijne terugkeerende tegenwoordigheid van geest deed hem begrijpen, dat deze taal, beter dan die van Brittanje geschikt was, om door een' roover uit het Odenwald begrepen te worden. Ik moet bekennen, dat ik wreed genoeg was, mij te vermaken met zijn' vertwijfelenden angst. Mogelijk evenwel zal het zonderlinge van zijne handelwijze en voorkomen mij eenigermate verontschuldigen. Het was een man van middelbare jaren, zijn schedel was kaal; hij ging barrevoets. De vreemdeling droeg eenen korten jas van grof groenkleurig grein, met ontelbare zakken; zijn wijde broek van gemeen linnen flodderde om zijne beenen; een regenscherm en eene spade hingen op zijnen rug, eene hengelroede bungelde voor zijn lijf, een van stroo gevlochten mandje hing aan zijne zijde,

een lederen riem, in welken een bijl, hamer, nijptang en beitel gestoken waren, omgordde zijn middel, en een breedgerande stroohoed van de gemeenste soort lag, bij een' volgepakten, grooten, harigen knapzak, naast hem.

‘Wie en wat zijt gij dan?’ vraagde ik barsch, in een Duitsch, hetwelk slechts bij iemand, die zoo hevig ontsteld en vreesselijk beangstigd was, voor iets anders, dan Engelsch, door kon gaan.

‘Een vreemdeling,’ antwoordde hij, zonder het te wagen op te zien, ‘een geboren Engelschman, maar een aanbidder van het Duitsche volk. Een geleerde, een *arm* geleerde, zeer arm, dat kan ik u verzekeren; - een mineralogist, een geologist, een natuuronderzoeker.’

‘Wat doet gij hier?’ bromde ik, ter naauwernood een' lach versmoorende.

‘Ik zoek slangen en schorpioenen, toetsteen en andere delfstoffen. Gij ziet, hoog welgeboren Heer! welk een onschuldig en onnoozel mensch ik ben - en daarenboven arm, onbegrijpelijk arm - als gij mij echter het leven wilt schenken, zal al, wat ik bezit, het uwe zijn. O! ik bid u, wees mij genadig!’ ging hij voort, zich verstoutende omhoog te blikken, terwijl hij mogelijk door het geschater, hetwelk, ondanks mij zelven, door mijne handen en mijnen zakdoek drong, bemoedigd was.

‘Slangen en schorpioenen, toetsteen en delfstoffen,’ riep ik eindelijk uit en lachte, met die echte Engelsche uitbundigheid, welke ons te meer goed doet, naarmate dezelve zeldzamer bij ons is, ‘en wat, mijn goede Heer! kan u toch bewegen, u met zulke misselijke

dingen in te laten, en zoo doende gevaar te loepen, als een hert nedergeveld, of als een wild zwijn doodgeslagen te worden?'

Terwijl ik sprak, sprong de natuuronderzoeker op, en snelde, buitensporig opgetogen, bij de zekerheid, dat hij veilig was, op mij toe, om mij te omhelzen; toen dat voornemen verijdeld werd, lachte hij, klapte in de handen, en maakte van blijdschap zulke dolle bokkesprongen, dat niemand zeker van iets dergelijks getuige was, sinds de heksen van FAUST, in haren onzinnigen en wilden dans, rondslingerden.

'God zegene ons! Wat is het genoegelijk, meer verschrikt, dan gekwetst te zijn!' riep hij eindelijk uit. 'Waarachtig, ik hield u voor een' struikroover. Ik bid u verschooning, maar het was wel, om verdacht te worden, toen gij daar zoo op mij aan kwaamt sluipen, met het geweer op mijn hoofd gerigt. Het is gek, allergekst! Een paar Engelschen, die elkander op zulke ongebaande wegen ontmoeten, en zulke zottigheden doen. Bij mijne ziel, het is dolligheid!'

En om te bewijzen, dat hij sprak, gelijk hij gevoelde, lachte hij nog hartelijker, dan te voren, wreef zich in de handen, en veegde zich de tranen uit de oogen.

'God zegene mij!' zeide hij, 'het is waarachtig, om het te besterven, zulk eene zotte klucht! Dat zal ik in mijn journaal zetten; het is inderdaad het zonderlingst avontuur, dat ik ooit gehad heb. Ik ben allergelukkigst, dat ik het genoegen heb, kennis met u te maken, Mijnheer! - Uw naam, als ik u verzoeken mag?'

Bij deze woorden haalde hij eene groene brieventasch uit eenen binnenzak, en eene pen uit den inktkoker nemende, welke aan een der knoopsgaten van zijnen jas hing, was hij gereed, mijn' naam in zijn dagregister op te teekenen.

‘O! vraag mij niet naar mijn' naam,’ zeide ik, ‘dat zou het gansche avontuur bederven. Het is veel geheimzinniger, om deze in blanco te laten.’

‘Waarachtig, waarachtig; ja, gij hebt gelijk. De historie is reeds allervermakelijkst, zoo als alles zich toegedragen heeft; ik bid u, wees zoo goed u bij ons gesprek uwen naam niet te doen ontglippen. Deze ontmoeting zal mij heerlijk te pas komen in mijne geologische, mineralogische en physische reis; - zij zal het geheel verbazend verlevendigen. Hoe gelukkig is het, dat gij niet op mij geschoten hebt! Hoe zot zou het voor mij zijn, als ik voor een wild zwijn aangezien was geworden! Ha! ha! ha!’

‘Nu juist niet veel minder,’ dacht ik, terwijl ik begon te begrijpen, dat deze ontmoeting ook voor mij merkwaardig genoeg kon worden, en zeer met mijne oogmerken strookte, ik besloot derhalve, zoolang hij zich zoo gedroeg, eenig werk van hem te maken.

‘Gij schijnt in deze woeste streken te huis te zijn,’ zeide ik.

‘Wat belieft u? Ja, dat geloof ik; ik mag met regt zeggen, dat ik hier te huis ben; dat is dan, namelijk, in zoo verre, als voorbereidende studie iemand bekend maakt met eene streek, welke men nimmer bezocht heeft.’

‘Het is alzoo de eerste keer, dat gij u in het Odenwald bevindt?’

‘Ja en neen, zoo als gij wilt; een' geruimen tijd zag ik het reeds in mijne verbeelding; begrijpt gij? Maar thans vlei ik mij beter deze streken te kennen, als menigeen, die hier al zijn leven gewoond heeft.’

‘Gij hebt voorzeker uwe kennis uit kaarten en reisboeken verzameld?’

‘Wel neen; dat is waarachtig eene zeer dagelijksche manier.’

‘Derhalve bij de bewoners van het Odenwald?’

‘Nog minder; de boeren zijn verbazend onbevattelijk in alles, wat tot geologie betrekking heeft, en het is toch de eenige weg, om een land wel te leeren kennen. Maar ik heb mij bijzonder geoefend op de oorspronkelijke vorming van al de bergen van de Bergstrasse, de Strata montana der Romeinen; niet minder tevens op die van deze ter zijde liggende steenlagen, die in evenwijdige lijnen met de bergstreek voortgaan. Daarom kan ik zeggen, dat niemand beter, dan ik, deze streken kent.’

‘Eilieve! hoe ver zijn wij van Erbach? Ik ben voornemens, mij derwaarts te begeven.’

‘Dat weet ik waarlijk niet. Ik maak er mijn werk niet van, om op die alledaagsche wijze de steden en dorpen te leeren kennen; maar als gij mij kunt zeggen, of Erbach in de nabijheid ligt van de Felsenmeer, of de Riesensäule, of het eenzaam liggend granietblok, hetwelk men het reuzenouter noemt - de grootste merkwaardigheden van het Odenwald - dan zal ik u zeer spoedig den weg kunnen aanwijzen, door een weinig de verschillende strata dezer heuvels te onderzoeken. Het kan niet missen; het is op deze wijze onmogelijk, dat wij verdwalen.’

‘Maar die manier is zeer langwijlig, en thans geheel overbodig, dewijl ik weet, dat Erbach ten noorden yan den Neckar ligt, en de stand der zon een even zekere gids is, als de aard- of steenlagen, welke gij voornemens waart te delven. Wees derhalve zoo goed den arbeid te staken.’

‘Zoo als ge wilt,’ zeide hij, de spade, met welke hij reeds begonnen was in den grond te wroeten, wederom bergende. ‘Het zal mij onbegrijpelijk veel genoegen zijn, mij naar uwe plannen te schikken en ik ben zeer verheugd dezen dag uw gezelschap te mogen genieten.’

‘Wat dat betreft,’ sprak ik, door zijn voorstel eenigzins in verlegenheid gebragt, ‘bepaalde plannen heb ik niet, en daar het oogmerk onzer reis te zeer uiteenloopt, moeten wij ons, dunkt mij, niet te veel naar elkander schikken, ondertusschen zal het mij aangenaam zijn, een paar uurtjes met u voort te wandelen.’

‘Juist wat ik wenschte,’ antwoordde mijn inschikkelijke natuuronderzoeker; en toen hij alle zijne werktuigen opgepakt en in zijnen knapzak geborgen had, sloegen wij een pad in, welks rigting met mijn reisplan overeenkwam.

‘Er zijn ongetwijfeld eenige belangrijke overleveringen aan deze wouden verbonden?’ vraagde ik.

‘Overleveringen? ja, ik durf zeggen dat zij er zijn,’ antwoordde hij. ‘Het is zeker, dat het Odenwald toegewijd was aan en genoemd werd naar ODIN, die zoo als gij weet, de MERCURIUS der Noordsche goden leer was, gelijk THOR derzelver HERCULES, FREIJA derzelver VENUS en zoo voort. Deze ODIN was inderdaad

een zeer buitengewoon wezen; zoo half en half eene soort van ADONIS en MERCURIUS. FREIJA was hevig op hem verliefd - smoorlijk verliefd - en hij werd door een wild zwijn gedood; tevens echter was hij de god der welsprekendheid en ook die der beursensnijders, gelijk ik aannemen wil, want het is niet uitgemaakt, of de oude Germanen beursen droegen, voorts geleidde hij de afgescheidene zielen bij derzelver komst in Walhalla, gelijk MERCURIUS zulks deed in de laetis sedibus van het Elysium. TACITUS acht de gansche zaak boven bedenking verheven! Hij verhaalt ons, hoe de Germanen hunne wouden den goden toegewijd en dezelve gedoopt - dat wil zeggen; niet letterlijk gedoopt, want het Christendom is eerst weinig later gevestigd - maar genoemd hebben, naar de namen dier goden, - lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant,' maar gij herinnert u zeker de plaats. Wat uw MERCURIUS alias ODIN betreft, hij (TACITUS) bewijst, dat hij (MERCURIUS) het voornaamste voorwerp hunner vereering was, - 'Deorum maxime Mercurium colunt,' zegt hij, namelijk TACITUS. En nu geloof ik genoeg gezegd te hebben, om al uwe tegenwerpingen te voorkomen, zoo niet, dan kan ik gemakkelijk....'

'Ik dank u, mijn Heer! ik heb geene enkele zwarigheid,' zeide ik, een einde makende aan zijn waanwijs gesnap.

'Juist zoo! Even als de schaarslijper die geene geschiedenis had - uitmuntend inderdaad eene zeer gepaste aanhaling. Dit doet mij aan de hooge kolom denken, welke men de Riesensäule, de reuzenzuil, noemt; sommigen houden dezelve voor een overblijfsel

van den tempel van ODIN, maar ik moet bekennen, dat het mij veiliger voorkomt, dezelve als het werk der Romeinen te beschouwen. Gij denkt er immers aan, dat deze streken tot derzelver agri decumates behoorden!'

'Op het oogenblik juist niet. Toen ik van overleveringen sprak, mijn waardste Heer! bedoelde ik niet dat wij ons verdiepen zouden in de raadselvolle theoriën der oudheidkundigen. Ik meende sommige der plaatselijke volksverhalen, welke op den achtergrond der geschiedenis schemeren, gelijk de zon ginds door het digte woud dringt, licht werpt op de donkerste partijen en hier aan eenen tak, ginds aan eene bloem, elders aan eenen heester iets schilderachtigs en belangrijks geeft - met één woord: verhalen van het volk hetwelk hier wezenlijk leefde en niet van goden door welke men zich verbeeld heeft, dat deze bosschen beschermd werden!'

'O, hum, ja; nu begrijp ik u. Gij bedoelt den Lindenschmidt, of wilden jager, dat wil zeggen, den geest des jagers - of mogelijk het ridderspook van Rodenstein, hetwelk met zijn ridderlijk gevolg uitrijdt, om eenen Europeeschen oorlog aan te kondigen. Ik moet u ondertusschen openhartig zeggen, dat ik van die dingen geen woord geloof. Ik kan er niet aan gelooven. Ik ben moreel verzekerd, dat deze vertelsels even valsch zijn, als die van de bewoners der Andes, die, bij een onweder, luchtgevechten zien. Deze Lindenschmidt houd ik voor niets anders, dan de Lind-Drachen van het grijs verleden, van welke in het Nibelungenlied, hetwelk gij kennen moet, gewag wordt gemaakt. En om u te overtuigen van het gegronde mijner redenering, zult gij er slechts aan behoeven te denken, hoe het ruischen van den wind bij-

zonder plegtig en welluidend is in deze uitgestrekte wouden, en dat....'

'O! ik bid u, geef u verder geene moeite; ik ben geheel voldaan,' zeide ik, afgemarteld door den wijsgeer, die mij, in stede van dichterlijke volksverhalen, oudheidkundige gissingen, of bijgeloovige grillen van het landvolk gaf, en de eerste dadelijk uitvoerig betoogde en de andere noodeloos bestreed.

'Is het mij geoorloofd, u te vragen, waarom gij barrevoets gaat?' zeide ik, zeker wel wat onbeleefd.

'O! zeer zeker,' antwoordde hij. 'Ik heb er twee redenen voor; vooreerst is dit de eenige manier, om door eene bergstreek te reizen, ten anderen is het volstrekt onmogelijk in dit land, zich het ware schoensmeer aan te schaffen. Ik draag mijne schoenen in dit mandje. Wanneer gij de hoogere gedeelten der Rhiggi bezoekt, zult gij, in dien omtrek, de ware bestanddeelen vinden, voor waterproef-schoensmeer. Ik heb het recept in mijne brieventasch, als ik u dienen kan; maar, helaas! hier kan men deszelfs bestanddeelen niet vinden.'

'Geef u geene moeite; zelf maak ik nooit mijne schoenen schoon,' zeide ik, terwijl hij begon te zoeken, en om van zoo onwaardig een onderwerp af te stappen, vraagde ik hem, of hij een groot liefhebber van het visschen was?

'Ik heb er een afkeer van; ik heb er een afkeer van,' was zijn antwoord. 'En toch moet ik somtijds hengelen, om de werking van verschillende soorten van hoeken en van allerhande aas te beproeven.'

'De werking van verschillende soorten van hoeken?'

'Ja, het kan te pas komen, als men weet, hoeveel

tijds een visch langer of korter leven kan, wanneer hij in de keel of in de kieuwen gewond is, daarenboven....'

'Jaagt gij nimmer?'

'Nimmer! dat is te wreed. Ik haat niets meer, dan wreedheid jegens dieren.'

'Wat duivel, en toch doodt gij eene visch, om te zien, hoe lang hij ligt te sterven!'

'O! dat is ook geheel iets anders, dat is ter liefde van de wetenschap. Zoo heb ik, bij voorbeeld, MAGENDIES praktische voorlezingen bijgewoond, en gezien, hoe hij een levendig schoothondje ontleedde; ik gevoelde er niets bij; maar, al stond er mijn leven op, ik zou geen patrijs kunnen schieten.'

Terwijl hij op dezelfde wijze voortging met spreken, dacht ik hierover na, en kwam tot de slotsom, dat het beter is, het natuurlijk instinkt te volgen, hetwelk den mensch in elke eeuw en onder iedere luchtstreek, hetzij hij wild of beschaafd zij, een jager doet zijn, dan de noodzakelijke wreedheden der wetenschap te plegen, veel minder nog die, welke al te dikwijls baldadig en doorgaans nutteloos zijn.

'God zegene mij, wat is dat? Ah, ha! Ik heb het gevangen, ik heb het gevangen,' schreeuwde de natuuronderzoeker, de punt van zijn regenscherm, hetwelk hij, gelijk ROBINSON CRUSOE, gebruikte, in het gras, ter zijde van het voetpad, stootende. - 'Een merkwaardig dier; daar sta ik u borg voor; mogelijk wel een schorpioen!'

Maar toen hij het dier opnam, was het niets anders, dan een arme, kleine mol, wiens ongelukkig gestarnte hem, zonder dat hij het wist, boven den

grond had doen komen, om eene prooi te worden voor wetenschappelijk onderzoek en natuurkundigen ijver.

‘Wat een aardig diertje! Hoe fluweelig is zijn vel! Wat zachte, kleine poten! Ach, goede hemel! ik vrees, dat ik zijne ruggegraat gebroken heb.’

Hij had zulks inderdaad gedaan. Er was wel geene uitwendige wond, maar het bloed gutste het arme diertje uit den snuit; het piepte van pijn, en kromp in elkander, toen hij het naauwkeurig op zijne vlakke hand beschouwde.

‘Om 's hemels wil, werp het weg en dood het dier!’ zeide ik, ‘eindig deszelfs lijden. Ik zal er op schieten.’

‘Voor geen wereld,’ riep hij uit. ‘Bloed kan ik niet zien, behalve bij ontleedkundige oefeningen. Het zal mij verwonderen, hoe lang het dier nog leven kan. Ja, zijne ruggegraat moet gebroken zijn. Tot welk een wreed vervolgd en gekweld dierensoort behoort deze arme mol. Het is schande, dat men ze zoo miskent en mishandelt. Als wij wel wilden doen, moesten wij groote zorg voor hen dragen, in stede van, hen te dooden; in eene eerekooi moest men ze plaatsen, in stede van vallen uit te zetten. Door het omwoelen van den grond maakt de mol denzelven ligt en poriënrijk. Hij boort zich wegen onder de aarde, uit een instinkt van zelfbehoud, waardoor hij zijn' gezworen' vijand ontwijkt, die regt en voordeel van den landman verdelgt. De mol eet geene planten; ontleedkundig onderzoek bewijst, dat hij onder de vleeschetende dieren behoort. Beschouw zijne tanden, en het zal u terstond blijken, dat de mol een

vleeschvretend dier is. Open zijne maag, en gij zult er niets in vinden, dat tot het plantenrijk behoord heeft, louter onverteerde overblijfselen van het insekt, hetwelk de mollen verslinden, de harde huid en larvae van het insekt, dat men meikever noemt, een insekt, hetwelk, even als de mol, eenigen tijd in de donkere ingewanden der aarde woont, en vratig het zaad onder den grond verslindt, om vervolgens, bij gedaanteverwisseling, de boomen van loover te berooven, en de ontkiemende vruchten te vernietigen.'

'Kom, laat ik den mol doodschieten!'

'Neen, neen! Ik zal hem naar het water brengen en laten verdrinken. Dat is een veel zachter dood. Arm klein ding! Ja, ja, zijne ruggegraat is gebroken, arm klein ding! Hoe aardig! Welke mooije, lieve pootjes!'

Zoo ging hij voort het dier te beklagen, totdat hij de beek bereikt had; hij wierp den mol in het water, en bleef ten minste twintig minuten aan den oever staan; ik dacht, dat hij daar naar vischjes keek, of mogelijk wel zich in zedekundige gepeinzen verdiepte, gelijk bij mij het geval was, terwijl ik mij op het lange gras, *sub tegmine fagi*, nedergevleid had; wij bevonden ons aan den ingang van een prachtig beukenbosch. Eindelijk kwam de natuuronderzoeker weder naar mij toe; hij hield zijn horologie, een kostbare Breguet, hetwelk hij in een verborgen tasje bewaarde, in de hand.

'Hij heeft precies achttien minuten en twaalf seconden geleefd,' zeide hij, bij het naderen.

'Wat?' riep ik opspringende uit, vant hij ver-

raste mij. Gedurende de helft van dien tijd had ik zeker niet meer aan hem, of aan zijn ongelukkig slagtoffer gedacht.

‘Wel de mol,’ antwoordde hij.

‘Hoe, in het water?’

‘Ja, zeker. Ik ben nu overtuigd, dat de mol tot het geslacht der zwijnen behoort; hij bleef tot het laatst tegen den stroom inzwemmen; het is eene zeer belangrijke toelichting der aangenomene theorie. Ik moet het in mijn dagboek opteekenen. Wees zoo goed, een oogenblik te wachten.’

‘Laat ons gaan, laat ons gaan,’ zeide ik ongeduldig. ‘Gij zult daartoe tijds genoeg hebben. Ik moet verder.’

‘Zeker, het is zoo, gij hebt groot gelijk; maar, niet waar, het is eene merkwaardige ontdekking.’

‘Ongetwijfeld,’ antwoordde ik, om een einde aan dit gesprek te maken; want ik ergerde mij aan de dwaze teergevoeligheid, die weekhartig ineen kromp, bij het denken aan de jagt, maar, ter liefde van de wetenschap, zich in de stuiptrekkingen van een stervend dier verlustigde.

‘God zegene ons, wat loopt gij hard!’ riep eindelijk de hijgende natuuronderzoeker uit; hij was buiten adem, en zijn gelaat en schedel glansden als donker karmozijnrood.

‘Loop ik u te hard? Indien dit het geval mogt zijn, dan -’ ‘Kunnen wij hier afscheid nemen,’ zou ik er bijgevoegd hebben, maar hij viel mij terstond in de reden.

‘Wel in het geheel niet; ik ben een dolle liefhebber van hard te loopen. Het is maar, omdat ik

zoo belast en beladen ben. Ik houd er van, om het mij op reis gemakkelijk te maken.'

'Gemakkelijk inderdaad! Het verwondert mij, dat gij niet iemand huurt, om uwe bagaadje en goederen te dragen.'

'De hemel beware mij! Dat zou mij elken dag ten minste vier en twintig kreutzers kosten.'

'Dat is zoo omstreeks acht Engelsche stuivers?'

'Ja, daar zal het op neêr komen, het is schreeuwend duur, als men hier iets wil laten doen. De gidsen willen als daglooners betaald worden.'

'Waarlijk,' riep ik uit, op de gouden ketting starende, welke aan zijn' breguet vast was gemaakt; dat horologie moest hem ten minste vijftig guinjes kosten.

'Ik heb er mij eene wet van gemaakt, mijn eigen goed te dragen. Ik ben een oude reiziger, dat verzeker ik u. Men heeft mij nooit bedot.'

'Gij hebt vrij wat gereedschap bij u.'

'Alles, zoo als ik mij verbeeld, wat een geologist, mineralogist of natuuronderzoeker, om op zijn gemak te wezen, bij zich moet hebben.'

'Om op zijn gemak te wezen!' dacht ik.

'Maar ik belaad mij niet overtollig, zoo als doorgaans de fout der reizigers is. Bij voorbeeld: ik houd mij met geen zakkompas op; de verschillende Strata wijzen mij, gelijk ik vroeger reeds opgemerkt heb, den weg. Evenmin een barrometer. Ik heb eene andere manier, om te weten, welk weder wij krijgen.'

'En deze is?'

'Nu ja - een oogenblik - wacht een weinig - terstond.'

Ik zag, dat de arme duivel een oogenblik rusten moest van den gezwinden pas, waarmede wij voortgegaan waren; ik stond derhalve stil, toen hij zijne spade los maakte, en op verscheidene plaatsen aan het spitten ging, totdat hij eindelijk een mierennest vond.

'Ha, nu heb ik het!' zeide hij, ongenadig mijriaden dier ongelukkige insekten verstorende, en hun werk van maanden verdelgende. 'Zie hier! Op deze wijze weet ik, welk weêr wij te wachten hebben. Als de mieren aan het bovenste gedeelte van hun nest werken, zal het zeker schoon weder worden, en zoo ook omgekeerd, dat mist nooit; ik verzeker het u, ieder, die iets doet aan de natuurkundige wetenschappen, weet zulks. Het verwondert mij, dat u zulks niet bekend was.'

'Al had ik het geweten, ik zou die kennis niet toepassen.'

'Drommels, waarom niet?'

Maar ik verklaarde hem de reden niet, want ik begreep nu ten duidelijkste, dat deze mierenvervolgende, mollendoodende, visschenmartelende natuur-onderzoeker een ezel van de eerste soort was. Al, wat er dien dag verder gebeurde, gaf er mij gedurig de overvloedigste bewijzen van, en de kleingeestige vrekkigheid, welke hij overal aan den dag legde, waar wij ons ophielden, totdat wij Erbach bereikten, (want eer kon ik hem niet afschepen,) maakte, dat ik hem eindelijk voor eenen regten jonker schraalhans hield. Een voorbeeld moge voldoende zijn. Wij moesten over een' kleinen stroom gaan, ter plaatse, waar dezelve, door talrijke regenbuijen, dermate gezwollen was, dat men zich van een pontje bedienen moest,

hetwelk daar voor het gemak der landlieden gereed lag. De knaap, die hetzelve bestuurde, vraagde twee kreutzers veergeld. De natuuronderzoeker werd woedend, zwoer, dat zoo iets afzetterij en een kreutzer eigenlijk reeds veel te veel was, dat hij om het geld niet gaf, maar toch veeleer den stroom zou doorwaden, dan zich onderwerpen. Hij bleef zijn woord getrouw; doch tot mijn groot vermaak, en tot onbegrijpelijk genoegen van den kleinen CHARON, die mij overzette, struikelde hij midden in het water, viel vlak voorover, en kwam er doornat, ontdaan en mistroostig, uit; verscheidene van zijne kostbaarste merkwaardigheden waren verloren geraakt, zijne hengelroede was gebroken, en alles in zijn' knapzak doorweekt. Eén geluk paarde zich aan zoo veel ongeluk; het journaal der mineralogische, geologische en physische nasporingen was geheel onleesbaar geworden. Zoo is *de lezende wereld*, gelijk men zegt, een ontzaggelijk bijvoegsel ontkomen, tot de schattingen, welke van haren tijd gevorderd worden; een tweede voordeel zal uit dit voorval voortvloeijen, wanneer zij, die dit gedenkschrift van deze gebeurtenis lezen, tevens zich de zedeleer ten nutte maken, welke hetzelve bevat.

Eindelijk werd het avond; wij zaten rustig in de herberg te Erbach, juist tegenover het oude kasteel, welks merkwaardigheden ik sinds lang gewenscht had te bezigtigen. De kleine stad had een vriendelijk aanzien, toen wij haar naderden, zij was in een' zoelen nevel gehuld, welke een' geheimzinnigen sluijer wierp, over het eene gedeelte der schoonheden lan de omliggende bosschen en dalen, terwijl zij het

overige te fraaijer deed uitkomen en juist de door het geheimzinnige van nevel en verbeelding beschaduwde torens van het kasteel, zigtbaar liet.

Na een' keurigen avondmaaltijd, bestaande in een' schotel melk en brood, salade en een' grooten pannekoek, de gewone rekening der Duitsche avondgeregten in een landdistrikt, scheidde ik van den natuuronderzoeker. Ik verklaarde mijn voornemen om hem te verlaten, wenschte hem een' goeden nacht en voorts veel voorspoed op zijne verdere reis en hoopte niets hartelijker dan hem nimmer weder te zullen zien.

Maar neen! Naauwelijks was ik in diepen slaap gezonken, een alleraangenaamst gevolg van buitenlucht en vermoeijing, voor hem wiens boezem niet bezwaard is door het wigt van bange zorgen, toen de deur van mijn slaapvertrek plotselings open werd gerukt en ik voor mijne wijd geopende oogen de gedaante des natuuronderzoekers staan zag, geheel in zijn nachtgewaad, met eene roode muts op het hoofd en eene pijp in de hand.

‘Om 's hemels wil sta op, spoedig, spoedig!’ schreeuwde hij, ‘een prachtig schouwspel! zie, zie, daar boven den schoorsteen, komt Scorpio op, in conjunctie met de Maagd! zie, zie!’

Dadelijk uit mijn bed gesprongen, rigtte ik mijn oog naar de aangewezene hoogte; voor een oogenblik was ik geheel van mijn stuk, door slangen, schorpioenen, wilde katten, en duizenderlei ongelijksoortige denkbeelden te verbinden met huisdaken en tallooze andere zaken. In mijne halfwakkere verwarring droomde ik noch van Scorpio, noch van Virgo; eerst toen ik mijne oogen op het schitterend starrebeeld vestigde,

hetwelk hij het eerst genoemd had, en dat hoog boven de hooge kant der slotmuren glansde, begreep ik, dat mijn natuuronderzoeker eene oppervlakkige kennis van de astronomie bij zijne *alogies* en *ologies* voegde, en ik verwenschte mijn gestarnte, hetwelk mij doemde, om de folteringen van zulk een vervolgende karikatuur der wetenschap bij dag en bij nacht te verdragen. Ik deed hem ondertusschen spoedig mijne kamer verlaten, keerde naar mijne legerstede, en vergat hem en zijne dwaasheden, totdat ik zeer toevallig vernam, dat hij 's jaarlijks over drie duizend ponden beschikken kon, en alleen den schijn van armoede aannam, opdat niemand op het denkbeeld zoude komen, dat hij een man van vermogen was. Altijd had hij eene aanzienlijke som bij zich. Toen begreep ik, dat hij een allergelukkigst onderwerp voor eene karakterschets op kon leveren, in zijne dubbele hoedanigheid als dwaashoofd en gierigaard.

A.

Poëzij.

De nalatenschap van den landjonker.

IV. Kalmte.

Aan Mathilde.

Zoo mij des levens bedrieglijke schaal
Nog door de hand van de hoop werd geboden,
Dan was ik lang aan uw blikken ontvloden, -
Heller dan stralen van 't zonlicht op staal; -
Maar aan het strand, in het woud, op de zee,
Waar mij het licht van den morgen mogt wekken,
Toonde 't mij ook uw beminlijke trekken,
Ging toch uw engelenbeeld met mij meê.

Wel mij, dat ik u niet eer heb gezien,
Daar ik u, zelfs in den morgen van 't leven,
Rang, noch vermogen, u waardig, kon geven,
Niets, dan een minnende borst u kon bien;
Zeker, die gave zegt meer, dan een kroon,
Prijze zich zalig, wien God ze bedeelde,
Armoê van ziel is de zuster der weelde,
Maar gij zijt even onschuldig als schoon.

Regt hebt ge dus op een zuiver gemoed!
't Mijn? ach! het was op mijn wieg niet te lezen,
Wat al, als jong'ling, mijn erfdeel moest wezen,
'k Zette zoo vrolijk op rozen den voet!
Vraag niet wat last of mijn' schouder bezwaart,
Lieve! waartoe zou u 't weten verstrekken?
't Mogt uit de zaligste droomen u wekken,
Kennis en rust zijn geen zus'tren op aard'!

Snel vloog mijn tijd van beminnen voorbij:
Eens gaat die zonne maar op uit de kimmen,
Zoo ze al voor enk'len nog de avond doet glimmen,
Niet tot den middag bestraalde zij mij!
Rustig zie 'k nu, hoe het goud van uw haar,
Golft om uw schedel in dartele lokken,
Groet ik die boogjes zoo lieflijk getrokken,
Over die starren, zoo blaauw en zoo klaar!

Neem dan voor hulde mijn hart'lijke beê!
Zoo zich de Hemel regtvaardig wil noemen,
Strooije hij immer uw paden met bloemen,
Schenk' hij u beide de liefde en den vreê!
Als gij, in volheid, dien zegen geniet,
Zult gij weemoedig den jong'ling beklagen,
Die op dat meir ook de boot wilde wagen,
Maar wien de storm op de rotsklippen stiet!

V. ‘Daar wachte ik u!’(*)

Wat knabbelt ge op 't gebit, wat schudt ge met uw manen?
Wat jaagt gij, moedig ros! het stof in wolken rond?
Geen schorre krijgstrompet die hier den strijd verkondt,
Hier wapp'ren in 't verschiet geen blinkende oorlogsvanen,
Heel 't landschap ademt rust in Meijschen morgenstond!

Of voorgevoelt ge alreê, hoe ik uw toom wil vieren,
Tot ons uit d' ouden burcht, uit dit verrukk'lijk dal,
Geen nijdig oog bespiën, geen blik meer volgen zal,
Een zoeter teeken mij van verre toe koom' zwieren
Dan 'k immer heb begroet op grijzen vestingwal?

Voort, voort dan, edel dier! als hadt gij arendsvleug'len,
De snelheid van den stroom, de vaart der bliksemschicht;
Daar is de heuvel reeds waarop ons jagthuis ligt,
Geen steile helling mag uw vluggen draf beteug'len,
'k Zie ginder 't somber woud - daarheen uw vlugt gerigt.

(*) Dit stukjen behoort eigenlijk bij nog vier andere, te zamen den titel van *Paardrijden* dragende; ik wilde die niet allen zenden, daar een zestal proeven mij overvloedig toescheen, de jeugd wilde er dit echter gaarne zien bijgevoegd.
Noot van JOAN UNICO.

Voort! voort! hoe lieflijk koel is 't onder 't eikenloover,
Zoo trotsch en hoog gewelfd, als Utrechts grijze Dom-
MATHILDE!... d'echo kaatst den dierb'ren naam weêrom;
En toch, een statige olm buigt hier de takken over
Den blaauwen stroom - hier was 't- hier sprak ze zacht: ‘ik kom!’

't Verlangen blaakt mijn hart!- Heb ik me in haar bedrogen
Die m' eng'len onschuld scheen en eng'lenschoon niet mist?-
Is d' elpen borst der maagd uw zetel, vuige list?-
Mij loeg een hemel toe! in d' aanblik van haar oogen- -
Bij God!... daar rijst het stof - haar witte sluijer is 't!

VI. Vroeg sterven.

Herfstmijmering.

Driewerf welkom, sombre morgen!
Die der zonne purp'ren gloed
In de neev'len houdt verborgen,
Streelend zijt ge mijn gemoed;
Als de borst verkrimpt van zorgen
Doet geen blaauwe hemel goed! -

Maar bij 't woen der najaarswinden,
Die der stroomen helder vocht
Rimp'len door hun ademtogt,
Doch ze in 't meir de rust doen vinden,
Smeek ik, die vergeefs haar zocht,
Of ik ook zoo rusten mogt!

't Veld is arm aan bloem en loover,
Armer is mijn ziel aan vreugd!
Enk'le geele blaên zijn over;
Vraag niet of mijn heil mij heugt;
Wat de tijd op 't hart verover
Geen herinn'ring van de jeugd! -
Zie, in telkens naauwer kringen
Vliegt die zwaluw om mij heen,
't Arme dier is ook alleen!
Beide zijn wij vreemdelingen,
Zij in 't noorden, - ik beneên -
Beide hebben 't langst geleên.

Roemloos zal ik tot u dalen
Vad'ren, die in 't oorlogsvier
Palm en lauw'ren mogt behalen
Voor uw wuivende banier;
Want geen krans van zonnestralen
Schittert om uw' naneefs lier: -
Waarom nog op 't grafgesteente,
In den warmen zomernacht;
Menig knaaps verliefde klagt, -
In de lente, op 't kil gebeente,
Rozen, door de jeugd gebragt,
't Minnelied ten loon, - verwacht!

't Is vergeefs - mijn einde nadert,
't Zwak gezang stierf in de lucht,
Als in gindsch verdord gebladert
's Westerkoeltjes laatste zucht;
En geen Vriendenhand vergadert,
Bloesems nooit gerijpt tot vrucht, -
Laat de lier op 't graf ontbreken,
En de glans van schild en vaan
Met mijn stof ter ruste gaan,
De armoê zal mij zalig spreken!
Moeder heeft zij 't ook gedaan,
Schooner lacht geen glorie me aan.

Fraaije letteren.

I Promessi Sposi, da Alessandro Manzoni[*].

I. Don Abbondio.

..... Langs een dier paden (het tooneel is in het hertogdom Milaan, niet verre van Lecco) keerde, in den avond van den 7den November des jaars 1628, Don ABBONDIO, Pastoor van een nabij gelegen gehucht, langzaam huiswaarts. Bedaard zegde hij zijne gebeden op, en sloot bij wijlen, tusschen den eenen en anderen psalm, het brevarium met den wijsvinger en den duim in de regterhand digt, om daarmede het teeken des kruises te kunnen maken. Dat verrigt hebbende, zette hij beide zijne armen in de lenden, en legde de regterhand, met het weder geopende boek, in de palm van de linker, zijn' weg met nedergeslagene oogen verder wandelende. Terwijl hij van tijd tot tijd de op het pad gevallene steenen met den voet ter zijde schopte; gaf hij zich rustig aan eene verstrooijing van gedachten over, middelerwijl zijne lippen onwillekeurig den nazang van den vesper prevelden.

Eindelijk uit die droomen ontwakende, sloeg hij den blik op den tegenover hem liggenden berg, en

(*) Zie het eerste Stuk, bl. 59.

zag werktuigelijk, hoe de naauwelijks ondergegane zon hare laatste stralen door de scheuren en spleten van het gebergte schoot, op enkele plekken de vooruitstekende rotsklompen met breede en ongelijke purperen tinten overdekkende.

Hij opende op nieuw het brevarium, en een ander gedeelte van een lied gezongen hebbende, was hij aan eene bogt des wegs gekomen, waar hij gewoon was, de oogen van het boek op te slaan en om zich heen te zien. Zoo deed hij ook dien dag.

Van dat punt af liep de weg, ongeveer zestig voeten ver, regtstreeks voort, waarna zij zich in twee kleine voetpaden, in den vorm eener Y, verdeelde; het regter klom naar het gebergte, en was de weg ter pastorij, het linker daalde langzaam in het dal af, en voerde naar den stroom. Aan die zijde reikte het muurtje niet boven de knie des wandelaars. De binnenste muren der smalle voetpaden eindigden, in plaats van zich in een' hoek te vereenigen, in eene kleine kapel. Op dezelve waren eenige lange kronkelende figuren geteekend, welke, volgens de meening des kunstenaars, in de oogen der naburige landlieden vlammen moesten verbeelden, en in die vlammen zelve eenige andere figuren, welke zich niet laten beschrijven, maar die zielen in het vagevuur moesten heeten. De zielen en de vlammen hadden de kleur van rooden straatsteen op eenen grijzen grond, die hier en daar reeds begon af te kalken.

De Pastoor, het gezang eindigende, en den blik, naar gewoonte, op de kapel rigtende, ontdekte er iets, dat hij niet verwachtte, en liever niet wilde

hebben gezien. Twee mannen stonden, de een tegenover den ander, op het punt, waar de wegen zamenliepen; de eene zat op den kleinen muur, de beenen kruisselings over elkander geslagen, de eene voet op den weg geplaatst, de andere in eene onrustige beweging; zijn medgezel stond leunend tegen den muur, de armen op de borst gekruist. De kleeding, de houding, en alles, wat zich op den afstand, waarop de Pastoor zich bevond, van hen liet ontdekken, kon geen twijfel aan hunnen stand overlaten.

Beide droegen eene groene muts of net op het hoofd, wier groote kwast op den linkerschouder nederviel en van onder welke, een bos ruw haar, op het voorhoofd wild te voorschijn sprong; twee lange knevels, aan de einden als ringen gebogen, gaven aan beider gelaat een nog onaangenamer voorkomen. De panden van hun buis werden door een' kleurigen en blinkend' lederen gordel omsloten, aan welken twee pistolen hingen vastgemaakt; een kleine hoorn met kruid gevuld slingerde, even als of het een halssieraad was, op hunne borst. Uit den regterzak der breede en wijde broek, vertoonde zich het hecht van een verschrikkelijk groot mes; aan hunne linkerzijde hing een lang rapier, welks gevest uit koperen platen en draadwerk vervaardigd, en met blinkende cijfers verzierd was; op het eerste gezigt herkende men in ieder hunner een' Bravo!

Zij verwachteden hier iemand, dit viel niet te betwijfelen, maar meer mishaagde het Don ABBONDIO, dat verscheidene teekenen hem weldra overtuigden, dat hij de verwachtte was. Nadat zij zich bij zijne verschijning weêrkeerig hadden aangezien, met het hoofd knikkende, ‘hij is het!’ was hij die de beenen kruisseling over

elkander hield geslagen, bedaard gaan zitten, beide voeten op den weg plaatsende, en had de andere zich van den muur verwijderd. Weldra traden beiden op hem toe. Hij sloeg, altijd het boek geopend voor zich houdende, even als of hij las, den blik op hen, ten einde hunne bewegingen te bespieden; hen ziende naderen, overvielen hem op eens duizenderlei gedachten. In allerijl vroeg hij zich zelven af? of er tusschen hem en de Bravi geen' uitweg, ten regter- of ter linkerzijde was, en oogenblikkelijk antwoordde hij zich, ‘neen!’ Hij zocht zich te herinneren, of hij ook tegen den een of ander' Magtige of Wraakzuchtige iets had misdreven, maar zelfs in die ontroering, stelde hem het getuigenis van een goed geweten gerust; evenwel naderden de Bravi, hem stijf aanziende.

Hij bragt den wijsvinger en den middelsten der linkerhand aan zijnen halskraag, als om dien stijver te doen te zitten, draaide, altijd de beide vingeren aan den hals houdende en den mond digt knijpende, het gezigt om, - en staarde zoo verre hij kon, of niet iemand naderde, maar, helaas! niemand! Hij wierp een' blik, over het kleine muurtje in de velden, niemand! Een ander' maar zediger' oogopslag op den weg die voor hem lag; niemand dan de Bravi! Wat zou hij doen? terug gaan? het was te laat! - vluchten? het ware gezegd: ‘Volg mij!’ - en misschien dan nog erger! - Het gevaar niet kunnende ontwijken ging hij hetzelve te gemoet, omdat de onzekerheid dier oogenblikken hem zoo zeer pijnigde, dat hij niets vuriger wenschte dan haar af te breken. Hij verdubbelde zijne schreden, zegde een vers met luider stemme op; - bragt zijn gezigt zoo veel doenlijk in de plooijen van rust en vrolijkheid, -

deed zich geweld aan om eene glimlach gereed te hebben zeide, de beide galantuomini genaderd, in zich zelven ‘wij zijn er!’ en zette zich vaster op zijne voeten.

‘Signor CURATO!’ zeide een hunner, hem stokstijf aanziende.

‘Wie beveelt mij?’ vraagde Don ABBONDIO dadelijk de oogen van het boek opslaande en hetzelve uitgeslagen op beide de handen houdende.

‘Gij hebt het voornemen’, vervolgde de andere met een' dreigenden en toornigen blik, minderen van rang bij het beginnen van een schelmstuk eigen - ‘Gij hebt het voornemen morgen RENZO TRAMAGLINO en LUCIA MONDELLA te trouwen!’

‘Dat is te zeggen,’ antwoordde Don ABBONDIO met eene bevende stem, dat is te zeggen - de Signori kennen de wereld, zij weten hoe de zaken toegaan! De arme Pastoor komt er niet tusschen - men ziet elkander, leert zich kennen, vrijdt en dan - dan komt men bij ons even als of men bij eene bank kwam om geld te ontvangen - en wij, wij zijn de dienaars der gemeente.’

‘Welnu!’ zeide de Bravo, half onderworpen, half bevelend - ‘dat huwelijk mag noch morgen, noch ooit gesloten worden!’

‘Maar Signori!’ hernam Don ABBONDIO, zacht en vleijend, als iemand die een' ongeduldige wil overtuigen, ‘maar Signori wees zoo goed en stel u in mijne plaats. Als de zaak van mij afhing, - gij ziet wel dat het mij onverschillig is.’

‘Het is genoeg,’ viel hem de Bravo in de rede, ‘wanneer de zaak door gesprekken moest worden afgedaan, zoudt gij de vesting innemen. Wij weten er niet van en willen er niet van weten. - Een ver-

standig man heeft aan een half woord genoeg - gij begrijpt ons.'

'Maar, Signori! gij zijt te regtvaardig, te redelijk.'

'Maar,' viel hem nu de andere medgezel in de rede, die tot hiertoe gezwegen had - 'maar het huwelijk zal geene plaats hebben, of! - (en hier een' duchtigen vloek) - of wie het inzegent, dien zal het alleen daarom niet berouwen, dewijl hij er den tijd niet toe zal hebben,' (en een' anderen vloek).

'Zacht wat, zacht wat,' hernam de eerste redenaar 'Il Signor CURATO kent de wereld, en wij zijn ordentelijke lieden, die hem, zoo hij zijn oordeel gebruikt, geen kwaad zullen doen. Signor CURATO! de doorluchtige Don RODRIGO, onze Heer, schat u hoog!'

Deze naam maakte op het gemoed van Don ABBONDIO den indruk van een' bliksemschicht, die, in een' stormigen nacht, de voorwerpen voor een oogenblik ten halve verlicht en den schrik vermeerdert. Werktuigelijk maakte hij eene diepe buiging en zeide:

'Zoo ik mij konde herinneren!' -

'O wij zouden hem iets behoeven te binnen te brengen - die Latijn verstaat,' viel hem de Bravo nogmaals in de rede, terwijl hij even woest als onaangenaam lachte. 'Hem behoeven te herinneren, ha! Maar laat u vooral geen woord ontvallen, over den raad, dien wij u tot uw welzijn gegeven hebben, anders hum! het zou hetzelfde zijn als dat huwelijk in te zegenen. Welaan! wat wilt gij dat wij uit uwen naam aan den doorluchtigen Don RODRIGO zullen zeggen?'

'De verzekering van mijne eerbied.' -

'Dat spreekt van zelfs, Signor CURATO!' -

'Bereid, altijd bereid hem te gehoorzamen!' En

deze woorden uitsprekende, wist hij zelf niet, of hij eene belofte deed, of eene eenvoudige pligtpleging aflegde; de Bravi namen die echter, of schenen die althans in de ernstigste beteekenis op te nemen.

'Het is wel, zeer wel, buona notta, Signor CURATO!' zeide de eene, terwijl hij zich even als de andere gereed maakte te vertrekken - Don ABBONDIO die eenige oogenblikken te voren er gewillig een oog voor had gegeven, hun te kunnen ontvlugten, zou nu het gesprek en de onderhandeling gaarne hebben willen verlengen. 'Signori!' begon hij, het boek met beide handen digt sluitende, 'Signori!' maar deze gingen, zonder langer gehoor te verleenen, den weg op, dien hij gekomen was en verwijderden zich, een liedje zingende, dat wij niet willen afschrijven. De arme Don ABBONDIO bleef eenige oogenblikken met geopenden mond als betooverd staan, en wendde zich toen naar den weg die ten zijnent geleidde, met moeite het eene been voor het andere zettende; zij schenen hem toe, aan den grond te zijn genageld.

Don ABBONDIO, (mijne Lezers betwijfelen het zeker niet,) was met geen leeuwenhart geboren. Sinds de opgang van zijn leven had hij ondervonden, dat de ongelukkigste toestand in die dagen, die eens diers mogt heeten, dat ofschoon van list en klaauwen misdeeld, evenwel geen' lust gevoelt verscheurd te worden. Het was helaas! de zijne. Niet van adelijke geboorte, niet rijk en niet heldhaftig van aard, werd hij weldra overtuigd dat hij in de Maatschappij eenen aarden pot geleek, gedwongen een' langen weg met vele ijzeren reisgenooten af te leggen; hij was daarom zonder tegenstribbeling den wenk zijner ouders gevolgd, die hem

tot den Priesterlijken stand bestemden. - De waarheid gebiedt mij aan te merken, dat hij daarbij weinig aan de pligten en het edele doel van die roeping had gedacht. - De verzekering gemakkelijk te kunnen leven - het voorregt lid van eenen geëerbiedigden en magtigen stand te zijn - hadden hem twee meer dan voldoende redenen ter wettiging zijner keuze toegeschenen. Maar ook, in die tijden had de bescherming, die een beroep verleende hare grenzen, en Don ABBONDIO zag zich verpligt in een bijzonder stelsel zijne toevlugt te zoeken, waar de eerste te kort schoot. Hij had zich ongewapende onzijdigheid ten beveiligend schild verkozen, in alle de kleine oorlogen tusschen beambten en adel, adel en stadsregering en Bravi en soldaten welke dagelijks rondom hem uitbraken; en nimmer mengde hij zich in de verschillen der boeren, die gewoonlijk door vuist en mes werden beslist. Was hij onverbiddelijk genoodzaakt tusschen twee strijdvoerenden partij te kiezen, zoo hield hij het met den sterksten - zich altijd in den achterhoede plaatsende, en wel zorg dragende dat de tegenpartij bemerkte, dat hij niet vrijwillig haar vijand was. Het was alsof hij tot haar zeide: ‘maar waarom hebt gij niet gezorgd de sterkste’ te wezen? - Ik zoude mij aan uwe zijde gevoegd ‘hebben!’ - Door een gunstig lot van de magtigen van zijnen tijd tamelijk verre verwijderd, en die weinige malen dat hij met hen in aanraking kwam, vol veinzerij en onderwerping, was het den armen man gelukt de levenszee zestig jaren te bezeilen, zonder door hevige rukwinden te worden medegesleept.

Hij was evenwel niet geheel en al van gal misgedeeld en die gestadige oefening in het lijden, dat altijd an-

deren gelijk geven, - hadden haar zelfs in die mate aangezet, dat hij er in zoude zijn gestikt, had hij van tiid tot tijd ook niet aan zijne luimen mogen botvieren, ook niet ten onregte mogen schreeuwen. Er waren, tot zijn geluk, in de wereld en digt bij hem nog eenige zwakke en onschuldige wezens, die hij genoegzaam kende om hen tot geene weerwraak in staat te achten, en op deze stortten zich dan ook bij wijle zijne vlagen uit. Buitendien was hij een streng beoordeelaar dergenen, welke zich niet als hij naar elken wind draaiden, mits hem dat gispen ook niet aan het verwijderst gevaar blootstelde. De geslagene noemde hij, voor het minst, een' onvoorzigtige; de vermoorde was altijd in zijne oogen een waanzinnige geweest, en zoo een zijner ambtgenooten een' armen verdrukte tegen eenen magtiger' gebieder dorst beschermen, noemde hij dit, zich met gereed geld een regtsgeding op den hals halen, en een lust, den hond zijn been te ontnemen. Wereldlijke twisten gingen den Geestelijke niet aan, en het was zijne lievelingspreuk, met welke hij alle gesprekken van dien aard bezegelde, dat een galantuomo, die zich niet in een anders kleêren stak, geene onaangename ontmoetingen bejegenden.

Men verbeelde zich dus, welken indruk op het gemoed van den armen Don ABBONDIO het verhaalde tooneel maken moest. Honderde gedachten woelden door het zwakke brein van den vreesachtigen grijze. De schrik voor de bedreiging van eenen man, die het nimmer vergeefs deed, voegde zich bij het verdriet, over het mislukken van het sinds jaren gevolgde stelsel van onzijdigheid.

‘Wanneer RENZO,’ dacht hij bij zich zelven, ‘wan-

neer RENZO zich in vrede met een eenvoudig “neen” liet afschepen, dan ging het nog aan; maar hij zal redenen willen hebben, en wat zal, wat kan ik hem dan, om 's hemels wil, antwoorden? En, - en! ook hij is hoofdig; een lam, als niemand hem zeer doet; maar als men hem tegenspreekt - oei! En dan met het hart bij LUCIA, en verliefd als - jonge lieden, die, omdat zij niet weten, wat te doen, op elkander verlieven, trouwen willen, en niet aan een' ander' denken, zich geen bezwaar maken uit de gevaren, waarin zij een' armen braven man storten. Och, ongelukkige! als ik ben, waarom moesten die beide aangezigten zich in mijnen weg plaatsen en het met mij opnemen? Wat kan ik er aan doen? Ben ik het, die trouwen wil? Waarom zijn zij niet liever gaan spreken - zie toch, - hoe mij de geschiktste gedachten eerst invallen, een oogenblik nadat de gelegenheid voorbij is. Zoo ik straks gedacht had, hen den raad te geven, met hun gezantschap zich te vervoegen bij -’

Maar op dit oogenblik bedacht hij dan toch, dat er zich over te beklagen, niet den raadgever en medehelper der ongeregtigheid te zijn geweest, inderdaad al te laag was, en de drift zijner gedachten keerde zich tegen den man, die hem aldus van zijne rust beroofde. Hij kende Don RODRIGO niet, dan van aangezigt en bij geruchte, en had, de weinige malen dat hij hem op den weg had ontmoet, nooit iets anders voor hem gedaan, dan met de kin de borst aan te raken, en den hoed ter aarde toe af te nemen. Het was hem meer dan eens gebeurd, den goeden naam diens mans tegen hen te verdedigen, die met fluisterende stem, zuchtende en de oogen ten hemel

slaande, eenige zijner ondernemingen vervloekten; hij had honderd malen gezegd, dat hij een eerbiedwaardige Cavaliere was; maar op dit oogenblik gaf hij hem in zijn hart al die titelen, die hij nooit door anderen had hooren gebruiken, zonder hen haastig met een o ibi! in de rede te vallen. Onder deze gedachten aan de deur van zijn huis gekomen, hetgeen vooraan in de streek was gelegen, stak hij driftig den sleutel, dien hij reeds in de hand hield, in het slot, opende de deur, trad binnen, sloot haar haastig weder digt, en verlangend zich in vertrouwd gezelschap te bevinden, riep hij ongeduldig: 'PERPETUA! PERPETUA!' zich alreeds naar de kamer begevende, waar hij wist dat zij zijn moest, om de tafel voor den avondmaaltijd in gereedheid te brengen. PERPETUA was, zoo als ieder bemerkt, de dienstmaagd van Don ABBONDIO, eene hartelijke en getrouwe meid, die naar omstandigheden wist te gehoorzamen en te bevelen, ter regter tijd het geknor en de luimen van den Padrone verdroeg, en hem op haren tijd de hare deed verdragen, welke van dag tot dag gewoner werden, sinds zij den sijnodalen ouderdom van veertig jaren bereikt had; ongehuwd gebleven, omdat zij elke partij, haar aangeboden, geweigerd had, zoo als zij zeide, of uit hoofde zij nooit iemand gevonden had, die haar wilde hebben, zoo als hare vriendinnen zegden.

'Ik kom,' antwoordde PERPETUA, terwijl zij op het kleine tafeltjen - op zijne gewone plaats - eene kleine flesch van Don ABBONDIO'S geliefkoosden wijn nederzette - 'ik kom,' en zij trad langzaam nader - maar was nog niet aan den drempel der kleine kamer

gekomen, toen hij er met zulk een' waggelenden tred in binnentrad - met zulk een' bewolkten blik - zulk een ontsteld gelaat, dat men de scherpziende oogen van PERPETUA niet behoefde, om bij den eersten opslag te ontdekken, dat hem iets bijzonders gebeurd was.

‘Misericordia! wat scheelt u Signor Padrone?’

‘Niets, niets,’ antwoordde Don ABBONDIO, terwijl hij zich hijgende in zijn stoeltje liet vallen.

‘Hoe niets? En dit wilt gij mij doen gelooven? Denkt gij dat ik zoo dom ben? Hoe! - Er is iets ergs gebeurd!’

‘Oh! om des hemelswille! als ik zeg niets, is het niets, of iets dat ik niet zeggen kan.’

‘Dat gij ook mij niet kunt zeggen! wie zal dan voor uwe gezondheid zorgen? Wie zal u raad geven?...’

‘O Hemel! zwijg - en zet niets meer gereed - geef mij een' beker van mijnen wijn!’

‘En gij wilt volhouden dat er niets gebeurd is,’ zeide PERPETUA - een' beker vattende - en dien in de hand houdende - als wilde zij dien niet geven, dan ten prijs van het vertrouwen, dat zich zoo lang deed wachten.

‘Geef hier - geef hier,’ riep Don ABBONDIO, den beker met onvaste hand aangrijpende, en dien in haast ledigende - als ware het een geneesmiddel geweest.

‘Wilt gij mij dan dwingen hier en daar te gaan vragen, wat er met mijnen Padrone gebeurd zij,’ zeide PERPETUA - regt tegen over hem, met de handen in de zijde en de ellebogen vooruitstekende - hem stijf aanstarende - als wilde zij het geheim in zijne oogen lezen.

‘Om 's hemelswille - laat mij in rust - maak mij geene meerdere moeite - het geldt - het geldt het leven!’

‘Het leven!’

‘Het leven!’

‘Gij weet wel dat iedere keer, dat gij mij iets opregtelijk in vertrouwen hebt gezegd - ik nimmer geklapt....’

‘Bravo! wanneer!’

PERPETUA bemerkte dat zij eene valsche snaar had aangeroerd, zij veranderde dus dadelijk van toon:

‘Signor Padrone’ zeide zij met eene bewogene stem, ten einde hem te bewegen, ‘ik ben u altijd toegedaan geweest en zoo ik nu iets van u verlang te weten, is het uit zorg voor u, omdat ik uw hart zou willen verligten, u een' goeden raad geven, uw gemoed vertroosten.’

Het is zeker dat Don ABBONDIO evenzeer verlangde zijn droevig geheim mede te deelen, als PERPETUA begeerde het te weten; en na dus, allengskens zwakker, de vernieuwde en hevigere aanvallen van hare zijde afgekeerd te hebben, na haar meer dan eens te hebben doen zweren het stilzwijgen te zullen bewaren, vertelde hij haar eindelijk met menige tusschenpoozing menig o himé! het droevig voorval. Toen hij aan den verschrikkelijken naam was gekomen, van hem, die de gezanten had gezonden, geloofde hij, PERPETUA een' nieuwen en plegtiger' eed te moeten afvorderen, en Don ABBONDIO dien naam uitgesproken hebbende, wierp zich met een' diepen zucht in den rug zijner stoel, de handen te gelijk in eene bevelende en biddende houding opheffende, en zeggende:

‘Om 's hemels wille!’

‘Misericordia,’ riep PERPETUA uit, ‘o welk een ellendeling! welk een bedrieger! welk een man zonder de vreeze Gods!’

‘Wilt gij zwijgen? of wilt gij mij geheel verderven?’

‘O! wij zijn hier alleen, niemand hoort ons! Maar hoe, zult gij doen? Signor Padrone?’

‘O zie toch!’ zeide Don ABBONDIO met eene driftige stem, zie toch welk een' voortreffelijken raad gij mij geeft! gij vraagt mij - wat ik doen zal - wat ik doen zal; als of gij u in de verlegenheid bevond en het aan mij stond u er uit te redden.’

‘Maar; ik zoude u wel mijn' welwillenden raad willen geven; maar....’

‘Maar laat ons hooren.’

‘Mijn raad zou zijn, dat gij - daar alle zeggen dat onze Aartsbisschop een Heilige is, een man die kracht en moed bezit, en geen blaffende honden vreest, die er in groeit wanneer hij een dier boosdoeners, ten behoeve van een' pastoor kan doen zwichten, dat gij, zoude ik zeggen en zeg het, hem dus een' mooijen brief schreeft, om hem te doen weten, hoe men....’

‘Wilt gij zwijgen? Wilt gij zwijgen? - Is het zulk eenen raad dien gij mij, armen man, geven durft. Als ik een kogel in den dij had ontvangen- o BACCHUS die ons uit de zorgen redt! zoude de Aartsbisschop er dien hebben uitgetrokken?’

‘Ha! men geeft geen kogels, of het confituren waren, en wee onzer als die honden, iederen keer dat zij blaffen, verpligt waren te bijten! En ik heb altijd gehoord dat men eerbied heeft, voor wie zijne tanden laat zien, en zich doet gelden - en juist omdat gij nooit uwe redenen wilt inbrengen - zijn wij nu zoo ver gevorderd - dat alle hier zullen komen, met volkomene vrijheid; ten....’

‘Wilt gij zwijgen?’

‘Ik zwijg dadelijk, maar het is niet te minder zeker, dat zoodra de wereld weet - dat iemand, altijd, bij iedere gelegenheid, gereed is zeil te strijken.’

‘Wilt gij nu zwijgen? Is het nu tijd voor zulken zottenklap!’

‘Basta! Gij kunt er u van nacht op bedenken; maar begin ondertusschen niet met u zelven kwaad te doen - en uwe gezondheid te bederven. - Eet ten minsten een....’

‘Ik zal er aan denken,’ antwoordde Don ABBONDIO knorrig, ‘zeker, ik zal er aan denken, - ik heb er reden toe.’ - En met verheffing van stem, voegde hij er bij - ‘ik wil niets nemen - niets nemen, zeg ik - ik heb er geen lust in - ik weet zeer wel dat het mij voegt er aan te denken. - Maar, het moet mij eerst in het hoofd komen.’

‘Gebruik ten minsten dezen beker,’ zeide PERPETUA - hem intusschen inschenkende - ‘gij weet dat het altijd uwe maag goed doet.’

‘Ach! daartoe is nu eene andre pleister noodig - eene andere - ja eene andere pleister!’

Aldus sprekende - nam hij het licht in de hand, en altijd knorrende. ‘Het is waarachtig eene kleinigheid - aan een' galantuomo als ik - en hoe zal het morgen toch gaan?’ ging hij onder nog meer dergelijke klagten, naar zijne slaapkamer, - op den drempel derzelve gekomen - bleef hij oogenblikkelijk staan - keerde zich naar PERPETUA om - legde den wijsvinger op zijne lippen, zeide op langzamen en plegtigen toon- ‘Om 's hemels wille!’ en verdween. -

Schoone kunsten.

Wenken en gevoelens over de jongste tentoonstelling van schilderijen te *Amsterdam*, 1834.
(*Medegedeeld in gesprekken*.)

> Die schoonheid schild'ren zal, dien moet het schoon verrukken,
> Die 't schoon gevoelloos ziet, die maalt de schoonheid niet,
> Al vormde een Eng'lentoon den maatklank van zijn lied.
> De Schilder leere 't zien, de Dichter leer' 't gevoelen!
> Het vlamm' ze in 't blakend hart, en late 't nooit verkoelen.
> Het bruisch' door 't driftig bloed, en ademe in hun borst,
> En prikkle met een' gloed van nooitverzaadbre dorst!
> 't Is geene uitvoerigheid, in kleên-, in nietigheden,
> Die 't Kunsttaf'reel volmaakt, geen pijnlijk tijdbesteden:
> Neen, 's Dichters geest alleen, zijn innig boezemvuur,
> Bezielt, verheft, vergoodt de kruipende Natuur.
>
> BILDERDIJK.

'Mijn broeder is nog niet teruggekomen, Mijnheer!' zeide mij de bevallige MARIA V.W... nadat wij de gewone pligtplegingen hadden gewisseld en zij, min of meer beschroomd, een sierlijk ingebonden Exemplaar van *Odo en Amanda* ter zijde had gelegd.

Welk eene heerlijke gelegenheid, u, mijn beste Lezer! eene uitvoerige teekening van dit jonge meisje te geven. En echter - ik wil u noch de verlegenheid waarin ik het schoone kind moedwillig bragt, door over hare lectuur te schertsen, noch de geestige wijze, waarop zij zich redde, in drie bladzijden druks mededeelen,

want ik zal reeds te groote ruimte van de Verzamelaars der Muzen moeten vergen. Goede Hemel! de Tentoonstelling telt vijf honderd vier en negentig schilderijen, en ik zoude het vijf honderd en vijf en negentigste er bij leveren! Genoeg zij het u - dat ofschoon om met BYRON te spreken, MARIA

> a budding Miss and very charming

mogt heeten, men haar groot onregt zoude doen, haar onder diegene te rekenen, die

> always swell of bread and butter. -

Dit ligt misschien in het verschil van opvoeding, waarover wel eens nader; voor heden hoop ik dat MARIA u, uit ons gesprek, voor het minst geen' weêrzin in zal boezemen. Immers, ik kan u verzekeren, dat ik in den tijd, dien ik met haar alleen doorbragt, tot geene der gewone topics of conversation mijne toevlugt behoefde te nemen - en dat wij dus noch over het warme weder - noch over de drukke kermis - niet eens over het laatste ongeluk in de Dagbladen, noch over *Robert le Diable* spraken.

Onder dat zoet gekout verrastte ons de broeder. - ‘En nu, mijn vriend! werd mijne voorspelling gelogenstraft?’ - Ik was nieuwsgierig, of mag ik zeggen weetgierig, wa het antwoord, van mijnen WILLEM, een onzer keurigste lief hebbers, wezen zoude.

En gij, mijn Lezer! verwonder er u niet over, dat ik in zijn oordeel zoo veel belang stelde - hij is geen liefhebber, zoo als wij er bij dozijnen tellen, die een klein kabinetje hebben, en ook van tijd tot tijd zelf een vel papier volkrabbelen. De Hemel beware mij voor

de zulken, - Het zien hunner schetsen oefent op mijn gevoel denzelfden indruk uit als het hooren der eerste vioolstreken van mijnen zevenjarigen neef - beide zijn krassende. Den laatsten zend ik echter nog naar de kinderkamer - de eersten, waar wilt gij dat ik ze brengen zal?

'Niet geheel!' was het antwoord, 'uwe verwachting was misschien te hoog, de mijne te laag gestemd.'

'Willen wij beproeven ons gevoelen te vereenigen?' hernam ik, 'de waarheid....'

'En wat is waarheid?' viel hij mij in de rede, met een' glimlach, dien gij moest hebben gezien, om er al het beminnelijke van te kennen. -

Onder ons, beste lezer! ik houde veel, zeer veel, van die zedige twijfelzucht, waar ik ze ook ontmoette. Gewoonlijk is zij een bewijs van een ligt ontvankelijk gemoed, in mijnen vriend geldt zij echter meer, als het gevolg van een helder oordeel, dat bij elk verschil de zwarigheid gevoelt, gelijk en ongelijk zoo te scheiden, dat niet ieder der partijen een gedeelte van beide behoudt.

'Al weder Que sais je?' riep ik ijverig uit. 'Voor het minst durve ik het voor waar houden dat zeven achtste der schilderijen u koud hebben gelaten, en dat men, onze arme schilderkunst personificerende, haar geen gepaster woorden zoude kunnen doen spreken dan die van hem, die weleer de eerste onzer jeugdige dichters was. Herinnert gij ze u:'

Volzoete Geest der Poëzij,
Keer in mijn doffen boezem weder;
Beziel op nieuw de ziel in mij,
En in mijn hand de zwanenveder.

Gelijk een landschap zonder zon,
Een vlakte zonder waterbron,
Zoo is mij zonder u deze aarde;
'k Zink in de sluimring van die dood
En 's hemels licht noch 's aardrijks brood,
Heeft - keert gij niet - voor mij noch kracht noch waarde.

Heerlijke verzen genieten hunne zegepraal in de plegtige stilte, die hunne voorlezing volgt. De broeder zweeg eenige oogenblikken - MARIA vroeg mij DA COSTAAS gedichten ter leen - zoo ik niet vreesde dat zij er Da Costiaansch door zoude worden. ‘O mijn lieve!’ antwoordde ik haar, ‘of ieder het was in den zin van den zanger der Voorzienigheid!’

Mijn vriend bragt ons tot ons eerste onderwerp terug, ‘dit zoude een slecht omen voor de vaderlandsche kunst zijn’ merkte hij aan ‘daar wij het tot heden zijn' zwanenzang moeten noemen! maar zoo ik al uwe eerste aanmerking toestem, (en wie toch zoude in het kleine Holland in één jaar vijf honderd meesterstukken durven verwachten) zoo volgt daaruit nog niet dat het eene achtste, niet ruim de moeite vergoedt, den donkeren en smakeloozen trap op te klimmen en in de, volgens MARIA, enge zaal van warmte....’

‘Te verstikken,’ viel het blozende meisje in, ‘mijn broeder beweerde laatst, tegen den geestigen franschman, dien gij hier aantroft: que le fond vaut plus chez nous que la forme - maar sta mij toe te wenschen dat in het rijk uwer kunsten ten minste eindelijk de band het boek niet langer ontsiere.’

‘MARIA! De vleijerij heeft ingang gevonden.’

En inderdaad het meisje zag er allerliefst uit, hare kleeding, hoezeer minder weidsch, deed in bevalligheid niet onder voor die van het heerlijk damesportret van

den Amsterdamschen KRUSEMAN (253) dat gij zeker eren als ik bewonderd hebt.

‘Laat ons ernstig spreken, beste vriend! (ik had middelerwijl het lieve kind een' zoen ontstolen.) Om een enkel juweel als dat van KOEKKOEK te zien - zoude ik driemaal zoo hoog willen klimmen. Heb echter met mij den moed, de welwillendheid overdreven te noemen, die de leden der verschillende commissien bewogen heeft, zoo menig prulstuk naast verdienstelijke schilderijen eene plaats te verleenen. Op vreemde tentoonstellingen heb ik ook vodden ontmoet, maar nimmer in zulk eene mate, als nu in het vaderland van REMBRANDT, VAN DER HELST en VAN DIJK, een enkele blik op die droevige bewijzen van schaamtelooze ijdelheid had op mij, wien een buitenlandsche kunstenaar bij een mijner bezoeken vergezelde, de uitwerking die een koude douche, in het bad, op een' koortzig warmen lijder heeft. Des vreemdelings gloeijende bewondering voor onze oude school had mijn Hollandsch hart hooggestemd, ik zag rondom mij, en schaamte weerhield mij naar mijnen vriend om te zien.’

‘En gij waart voor dien morgen ontstemd en zelfs ongeschikt om nog dat schoon te genieten, dat zich hier en ginds in ruime mate aanbiedt - verdrietig over zoo veel gebrekkigs, sloegt gij met te scherper blik de enkele meesterstukken gade. Eenige weinige feilen in deze hinderden u. Weldra vergat ge, dat zoo als WILLEMS het te regt uitdrukte, Verbeelding aan gene zijde der Alpen, Afbeelding daarentegen hier te huis is - en gij waart geneigd onze schilderkunst de roerende klagt van DA COSTA in den mond te leggen.’

‘Toch niet mijn vriend! ik vorder geene hoogere poezij

dan die de onderwerpen aanbieden - verdragen kunnen had ik bijna gezegd. - Een meisje dat een' ketel schuurt en een jongen die vruchten snoept, zijn mij lief en waard, mits zij natuurlijk en waar zijn. Het moge dan lage natuur en gemeen leven heeten, wanneer ik de list uit de oogen van den jongen leze, en mijne zuster mij verzekert dat het koper goed blinkt, ben ik te vreden. Het is dan ten minste geen *Contraffare ma Imitare la Natura* - Gelukkig echter is er een hooger, edeler kunst, die ook in ons vaderland waardige priesters gevonden heeft. In de afbeeldingen van MIEREVELD en de landschappen van RUIJSDAAL en VAN DER VELDE, - maar waartoe ze u op te noemen? in die stukken ademt echte verrukking en bij hen durft ook de Hollander met BILDERDIJK uitroepen:

> Wat is een Schilderij, dat slechts tot de oogen spreekt,
> Wanneer 't belang van 't hart, de ziel er aan ontbreekt?

Zulke stukken zijn mijn lievelingstukken, zulke stukken vinde ik in zeer kleine getale op de Tentoonstelling; ziedaar mijne klagt. Laat ons, die, welke in deze categorie vallen, te zamen beschouwen.'

Slechts weinig dacht ik, toen wij dit te zamen deden, aan de algemeenmaking van ons gesprek - wij beide vleiden ons, dat er eene kritiek van de tentoonstelling, wij beiden wenschtten, maar vleiden ons niet, dat er eene voor de kunst nuttige, immers onpartijdige beoordeeling in het licht zoude verschijnen; tot heden doen beide zich wachten. Door de verzamelaars der Muzen verzocht om in dit gebrek voor haar te voorzien, verklaarden wij een' uitvoerigen arbeid over elk genre boven onze krachten, maar beloofden

ten minsten eenige bedenkingen te leveren. - Wij vreezen onwillekeurig de rol van het Romeinsche volk te zullen spelen - dat zijne helden bij hunnen zegevierenden togt naar het Kapitool, somtijds onzacht, meestal welmeenend herinnerde, dat zij nog niet tot den rang der Goden waren opgeklommen, dat zij nog onder de stervelingen behoorden. - De billijkheid echter den Verzamelaars dezer bijdragen eigen, is de beste waarborg, dat zij ook, wie met ons in gevoelen mogten verschillen, eene plaats zullen inruimen en niets zoude ons aangenamer zijn dan aldus te ondervinden.

Que la vérité nait du choc des opinions.

'En dan ligt dus het reusachtig doek met kleine beeldekens, waarmede nicht AGATHE zoo veel op heeft, om den jongen Luitenant, die op den achtergrond te vinden is, het eerst aan de beurt?' vroeg MARIA glimlagchende.

'Foei zusjen geene spotternijen.'

'En waarom niet? Zoo eene schilderij mislukt mag heeten, is het deze: geene getrouwe navolging der natuur, vergoedt het volslagen gemis van dichterlijke voorstelling. Ik had gaarne in de SCHOUMANS de Hollandsche VERNETS gevonden, tot heden schijnt mij de zoon echter even ongeroepen als ongeschikt den vaderlijken roem te handhaven.'

MARIA, door mijn oordeel stouter geworden, herinnerde WILLEM, hoe hij zelfs vroeger had toegestemd, dat reeds de keuze van het oogenblik ongelukkig was, daar het geschiedkundig feit op zich zelf weinig waarde bezit, en Antwerpen, in den vorigen nacht, zeker treffender tooneelen had opgeleverd.

Il ne faut jamais epuiser la matière, en ik, die verlangde, het oordeel van mijnen vriend over het groote historiestuk van den Heer C. KRUSEMAN te vernemen, vroeger door mij in den Haag gezien, deed het gaarne den rei openen.

'Ik geloof, dat men regt heeft den kunstenaar te vragen: Waarom hebt gij juist dat oogenblik, juist die daad gekozen? wanneer het kunststuk u onwillekeurig deze bedenking ontlokt,' begon WILLEM, 'en ik kon mij dus niet weerhouden bij de beschouwing van dit schilderstuk - misschien het eenige, en zeker wat de behandeling betreft uitmuntendst historisch schilderij dezer Tentoonstelling, - de reden te zoeken waarom de Vader des Vaderlands, door onzen hooggeachten landgenoot, niet in een roemrijker oogenblik van zijn leven was voorgesteld. Noch de schitterende kleuren, noch het zeldzame, WILLEM in zijne jeugd te ontmoeten, noch de reminiscencen der Venetiaansche school overwonnen het pijnlijk gevoel, dat de woorden van het libretto bij mij opwekten. - *Zijne bedoelingen tegen hem doorzien* - moge sterk en ongelukkig uitgedrukt zijn - was het verwijt ongegrond, zoo was het oogenblik de moeite niet waard. - Was het,.... maar neen, dit kan de schilder niet gemeend, niet bedoeld hebben. - En dan het karakter! is FILIPS de Spanjaard, is WILLEM de eerste staatsman zijner eeuw. Zijn de overigen Hollanders, de Spanjaarden Spanjaarden?'

'Genoeg - mijn vriend! wij zijn het eens. - Voor KRUSEMANS roem doet het mij genoegen, dat wij hem ook onder de Portretschilders aantreffen.'

'Onregtvaardige mann en! riep MARIA uit:' tegen onzen

grooten Haagschen kunstenaar zijt gij zoo gestreng, en ik mogt SCHOUMAN niet zeggen, dat hij menig meisje genoegen heeft gedaan, door haren geliefde met CHASSÉ en SAXEN-WEIMAR onsterfelijk te maken. - En evenwel zijt gij, ondanks alle uwe billijkheid, nog onregtvaardig jegens den eerste, zoo gij in de ondergeschiktheid van den Hollandschen paadjen, tegen den overmoedigen Spaanschen, geen' regt dichterlijken trek gezien hebt.'

'Allerliefst aangemerkt, MARIA!'

'Vergeet echter niet zusjen, dat men een' beroemden Meester, die veel kunst heeft gezien en wat meer is, veel genie bezit - scherper beoordeelen moet - dan een aankomend kunstenaar. Op zulk eene hoogte stuiten de pijlen op het schild, lager treffen zij feller en wonden soms te diep.'

'Dit is toch geene inleiding, beste WILLEM! voor het schilderij van den jongen PIENEMAN?'

'Neen, mijn vriend! wilt gij eene aanmerking, het zoude die zijn, dat de RUYTER mij op het eerste oogenblik niet genoeg in het oog valt, door dat hij misschien te laag geplaatst is. - Dit is mijne eenige, voor het overige is het mijns inziens het meest dichterlijk gedachte in dat genre. - De jonge PIENEMAN belooft veel, zeer veel; hij schijnt onder die weinige jonge kunstenaars te behooren, die zich rede van hun werk geven, en de kunst niet voor eene vette koe houden, die hun van melk en boter verzorgt.'

'Die loftuiting zoude mij bijna weerhouden, den jongen Heer te beknorren, dat hij een tooneel en een onderwerp heeft gekozen, dat de vrouwen buiten sloot.'

‘BING heeft u schadeloos gesteld, MARIA! Uwe voortreffelijke naamgenoote, honderd malen voorgesteld, heeft ook deze Tentoonstelling mede bezocht.

‘O, die MARIA! met een' DE GROOT, die de hand op het hart houdt, of hij een treffende passage eener bravour-aria zong!’

‘Stout zusjen! het heerlijk stukje ROMBOUT HOOGERBEETS, vergoedt ruim den droevigen DE GROOT. - Het is tegenwoordig reeds veel, onder drie stukken een goed te vinden; dit is meer, het munt waarlijk uit. In dit soort, half genre, half historisch, missen wij de Brabandsche schilders, evenzeer als in de vrolijke kermistooneelen. - BREUKELAAR, van wien ik vroeger veel verdienstelijks zag, viel mij dit jaar tegen. REMBRANDT, verraadt den grooten kunstenaar niet en GEERT....’

‘Is niet het schoonste wat de pleegzoon kon opleveren. Er zijn belangwekkender oogenblikken in dat veel besproken boek. Het bezoek bij GHERRIJT MAESSEN zoude mij liever geweest zijn. Vindt gij in dat soort de terugkomst van den grenadier van EECKHOUT niet voortreffelijk? de jongere broeders die de wapens dragen, de keurig verscheidene uitdrukking van de blijdschap der grijze ouders - de grenadier vooral, die in vaderlijke weelde, om zijn' jongstgeborene zijne vrouw vergeet - en die vrouw zelve die het den vader aanbiedt - het is rijker aan poezij dan een der historiëelen.’

‘Zult gij mij het vergeven, zoo ik uwe geestdrift misschien verkoele? Neef G.B. verzekerde mij, dat het niet des grenadiers vrouw - maar des grenadiers zuster was - Het tafereel zoude er veel bij verliezen.

‘Zeg, alles, MARIA! ach! die arme kunstrechters die

alle illusie verdrijven en overal en aan elk hunne uitleggingen willen opdringen. Laat hen schilderijen als KONING RADBOUD beoordeelen - dergelijke stukken, zijn geen beter regters waardig.' -

Nog eenige weinige schilderijen, in het schoonste, maar weinig bij ons beoefende genre, werden beoordeeld, lieve Lezer! met derzelver opsomming wil ik u echter niet lastig vallen: drie wil ik u nog slechts noemen; ROCHUSSENS schilderij, de Vaandrig HASSELAAR. scheen ons van teekening verdienstelijk, van costuum veel te prachtig toe - voor *de vendrigh der Haarlemsche burgherije, die zoo willigh naa den wal was dat hij daar vaaken zijn' maaltijdt deed, te vreede met het geen hem, nevens kruidt en loodt, door zijn' moeder werd aanghedraaghen*(*).

Allerzonderlingst vonden wij het, den wand der kamer met een portret van KENAU versierd te zien - doller nog, dat de Spaansche Hopman den jongen blonden knaap in plaats van den vaandrig aangrijpt. EECKHOUT einde lijk ontging voor den ongelukkigen CROMWELL onze berisping niet; zulk een lamme Protector had nimmer kunnen zeggen: *I have the King in my sack, and the Parliament in my pocket*.

TASSO in de gevangenis herinnerde ons onwillekeurig en niet ten voordeele van onzen Hollandschen kunstenaar, het Fransche schilderij, TASSO, door twee meisjes van Sorrente bezocht. -

De knecht kwam binnen en fluisterde MARIA in, dat de tafel in de eetzaal gereed was. -

(*wordt vervolgd*.)

(*) HOOFT, Nederlandsche Historien, bladz. 312.

Album.

[Reinaert de Vos]

REINAERT DE VOS, *naer de oudste berijming, door* J.F. WILLEMS. *Te Eecloo bij* A.B. VAN HAN en Zoon, 1834. Wij zouden het betreuren geene meerdere ruimte, dan die, welke eene korte aankondiging vereischt, over te hebben, zoo niet een onzer medeverzamelaars ons een verslag over de sinds 1830 in Belgie uitgekomene Vlaamsche boekwerken, had toegezegd. Onder verzekering, dat wij weldra door de mededeeling van hetzelve, onzen Lezers de weinige wilde rozen zullen doen kennen, op dien woest geworden akker ontloken, is het ons een genoegen hen op dit boekske opmerkzaam te maken. WILLEMS behoort tot dat klein getal Belgen, voor hetwelk wij eene exceptie op de wet van uitsluiting hadden verlangd, ofschoon wij niet weten of die hem gelukkiger gemaakt zoude hebben, daar hij zeker het gevoelen van den verdienstelijken GEELHAND DE LA FAILLE deelde, toen deze de scheiding van Noord en Zuid een' staatkundigen zelfmoord noemde. - Nederlanders, zoo als hij zich die dacht, zouden de goede hoedanigheden van Hollanders en Brabanders in zich hebben vereenigd, zouden een uitmuntend menschensoort, een groot volk geworden zijn: helaas! er was misschien te veel ideaals in het beeld, dat hij er zich van ontwierp, dan dat het konde worden verwezenlijkt! -

Er is in dezen tijd van wankeling - van overlooping hadden wij bijna gezegd - iets aandoenlijk - verhevens, in de onverzettelijke getrouwheid van dezen begaafden Letterkundige aan zijne dikwerf miskende, aan zijne thans verstootene moedertaal. - Was zij WILLEMS boven alles dierbaar, toen het zonnelicht der voorspoed, hem, in het bloeijend Antwerpen, bescheen, thans, nu er moed gevorderd wordt, haren naam te belijden en als verdediger harer regten op te treden, verzaakt hij dien heiligen pligt niet. Geene vreeze voor vervolging weêrhoudt hem: de Schrijver der Lettre à Mr. VAN DE WEIJER, is sinds lang boven dezelve verheven! - Wilt gij een bewijs?

'Van mijne jongste dagen af heb ik getracht de verworpene moedertael te helpen opbeuren. Ik heb dezelve, zoowel tegen de bekrompenheid der Hollandsche schrijfregels, als tegen de verbasterdheid van het Vlaemsche schooldialect verdedigd; ik heb hare rechten op het openbare bestuer en hare Nationaliteit door historische gronden zoo veel als in mij was, bewezen en voldongen. Om harentwil ben ik van Antwerpen naar Eecloo verbannen, zij moet mij dus wel dierbaar zijn. Doch ook in Eecloo heb ik geleerd dat hare vijandin, de Fransche tael, die in zes eeuwen, en meer, nog geen' enkelen voet gronds op het Nederduitsch heeft aengewonnen, nimmer de tael van het meerendeel der Belgen zijn zal. Op 8600 inwoonders van die stad, zijn er omtrent 300 die fransch verstaen en geen honderd die fatsoenlijk fransch spreken kunnen - Nogthans was Eecloo zeer vele jaren de verblijfplaats van Fransche tribunalen, van Fransche sous-préfets, van Fransche ambtenaren,

nog thans worden wederom, sedert vier jaren, hare 8300 andere ingezetenen in het Fransch gegouverneerd, en dagelijks gesommeerd, geëxploiteerd, en geëxecuteerd! Wij bezitten thans de vrijheid van tael, ja; doch het schijnt mij toe, dat die vrijheid hare zuster, de vrijheid van verstaen, geheel onder de voeten helpt.'

De billijkheid vereischt, dat wij Hollanders, ten minste toestemmen, dat zoo België onlangs getoond heeft, de vrijheid van plundering te bezitten, het ook de vrijheid der drukpers geniet, zoo regels als deze, tot geene vervolging aanleiding geven!

Eene kleine proeve uit het allergeestigst gedicht, (welks inhoud wel geen onzer lezers onbekend is,) moge onze aankondiging besluiten. Wij zouden daartoe de biecht gekozen hebben, zoo zij niet te veel Vlaemsche luchtigheid verried; wij kiezen het daaropvolgend tooneel.

GRIMBAERT hoorde zijne vraeg,
Brak een rijsjen uit een haeg,
En gaf REINAERT veertig slagen,
Die hij lijdzaam moest verdragen
Voor zijn zonden, groot en klein;
Voorts nog sprak hij tegen REIN:
Dat hij goed en braaf zou wezen,
Wel zou waken, wel zou lezen,
Wel zou vasten; bovendien,
Zag hij ooit verdwaalde liên,
Dat hij dien den weg moest wijzen,
't Kwade schuwen, 't goede prijzen,
Zich onthoudende vooral
Van den roof in schuur of stal.
REINAERT knikte bij 't vermaen,
En nu was zijn biecht gedaen.

Meer verkwikt en opgeklaerd
Ging men voort ten hove waert.

Bij den weg, dien zij begonnen,
Lag een prioory van nonnen,
Waer zoo menig gans en hoen,
Menig kieken en kapoen,
Plach te hupplen, buiten uit.
REINAERT wist het wel, de guit!
En hij vroeg aan GRIMBAERT: ‘zeg,
Gaen wij wel den rechten weg?
'k Denk, wij moesten ginder gaen,
Waer gij daer die schuer ziet staen.’
Aengekomen bij de schuer,
Waar de hoenders buiten muer
Liepen spelen, hier en daer,
Werd ze REINAERT dra gewaer.
Reeds begon hij 't oog te slaen,
Op een rijkgekleurden haen,
Dien hem vet scheen en nog jong,
En hij deed er naer een sprong,
Dat den haen de pluimen stoven.
GRIMBAERT sprak: ‘wie zou 't gelooven?
Ach wat wilt ge, onzaelge! doen?
Wilt gij voor een jonge hoen
Uw conscientie weêr belaên -
Pas te biechten eerst gegaen?
't Zal u rouwen, schalksche fiel!’
REINAERT zeide: ‘bij mijn ziel,
'k Was 't vergeten, lieve Neve!
Bid dat God het mij vergeve;
Het geschiedt nu nimmermeer.’

Beiden keerden straetwaerds weêr,
Over eene smalle brug,
REIN zag nog eens achter rug,
Waer de schoone hoenders gingen.
Naeuwlijks kon hij zich bedwingen,
Naeuwlijks kon hij verder gaen,
(Had men 't hoofd hem afgeslaen,
't Ware naer een hoen gevlogen!)

GRIMBAERT zag met tranende oogen
Naer hem toe, en sprak: ‘gij vraet!
'k Merk wat in u ommegaet;
Gaerne liept gij 't klooster nader!’
- ‘Neen, ik bid een Onzen Vader
Voor de zieltjes van hen al,
Die ik uit dat klooster stal -
Hoen of gans, of vet lampreel,
'k Heb er waerlijk al te veel
Van deez' heilge zwarte nonnen,
Door mijn listen afgewonnen.’
GRIMBAERT grimlachte op het woord,
En zij gingen beiden voort, enz.

Geschiedenis der letterkunde.

De Britsche letterkundigen van onzen leeftijd.

I. De Britsche dichters(*).

WILLIAM COWPER, (geb. 1731 † 1800) opent de reeks van twee en veertig zangers, wier verdiensten CUNNINGHAM aanwijst en beoordeelt. De zwakkelijke beschroomdheid, welke den jeugdigen mensch van talent zoo vaak verhindert, zijne loopbaan te vinden, schijnt COWPER zoowel belet te hebben den rang te bekleeden, tot welken zijne geboorte hem bestemde, als in het bezit te blijven der fortuin, welke zijn vader hem had nagelaten. Beklagen wij hem niet! Deze omstandigheden bragten hem op den weg der onsterfelijkheid. De kommer, in welken hij verkeerde deed hem zijne toevlugt tot de godsdienst nemen: hij las den bijbel en werd dichter. ‘Toen men van zijne werken begon te spreken en hem hulde bragt,’ zegt CUNNINGHAM, ‘week de mistwalm, die als eene wolk

(*) ALLAN CUNNINGHAM verdeelt zijne oordeelkundige beschouwing in zes afdeelingen: de Poëzij, de Roman, de Geschiedenis, de Levensbeschrijving, de Tooneelpoëzij en de Kritiek. Vorm en verdeeling dienden wij in ons overzigt te behouden.

over zijne ziel had gehangen, en de man en de dichter schitterden, als de zon op den middag.' COWPER, in menig opzigt de JEAN JAQUES ROUSSEAU van Brittanje te noemen, volgde het voetspoor door GOLDSMITH aangewezen. Zijne wijsgeerige en godsdienstige poëzij, belangrijk door den tint van zwaarmoedigheid, welke zijn genie kenmerkte, deed het gevoel voor de natuur terugkeeren. De school van POPE stierf weg. Al de misdadige nietigheid der groote wereld en alle de gebreken van het maatschappelijk leven werden, door den rijkbegaafden dichter, in een scherp licht gesteld, terwijl hij aan natuur en woud met teedere bevalligheid hulde bragt. Zijn in 1784 uitgegeven dichtstuk 'the Task' wordt zijn meesterlijkst gewrocht geacht. Algemeene bijval viel hetzelve ten deele: wat wonder ook! hooren wij slechts wat onze schrijver van hetzelve verklaart: 'Onmogelijk kan men dit schoon gedicht beter beschrijven dan door te zeggen, dat het op eene meesterlijke wijze alles behandelt, hetwelk ons hier belang inboezemt, of op onze toekomst invloed heeft, dat het de zaak der armoede en ellende, in de tegenwoordigheid der rijken bepleit, dat het den aanzienlijken hunne verpligting aan hun vaderland, aan hunne onderhoorigen en aan God leert, de regters voor de vierschaar roept, de roede van onsterfelijke verzen over den schoolschen leerstoel zwaait, aan de losbandigheid der steden den spiegel voorhoudt, tot dat zij voor hunne eigene schaduw sidderen en den vaderlandschen heuvelen en valleijen het beeld vertoont der dwaasheid van derzelver zonen en dochteren. Zijn hekeltoon is scherp, kenmerkend en puntig, het harstogtelijke fiks voorgedragen, in de teederheid

ligt kracht.' COWPERS vertaling van HOMERUS overtreft in sommige opzigten die van POPE.

In het laatste gedeelte van des dichters leven waren zijne geestvermogens, een' geruimen tijd, deerlijk gekrenkt; nimmer keerden zij tot vroegere helderheid, onverstandige vrienden bragten hem tot zoo bekrompen eene denkwijze; dat hij onschuldige vrolijkheid als zonde, in eene koets te rijden, als hoogmoed, en aanzien op aarde onbestaanbaar met hoogere bestemming beschouwde.

ROBERT BURNS (geb. 1759 † 1796.) De Heer J. VAN LENNEP deed zijne overzetting van eenige dichtstukjens van BURNS door eene levensschets voorafgegaan, welke den lezer bekend zal zijn. In 1786 gaf de jonge landman, door den nood gedrongen, een' kleenen bundel gedichtjens uit, die vol leven en geestkracht waren en het kenmerk droegen van een warm hart en de verhevenste ziel. Zij vloeiden over van oorspronkelijke hartstogten en denkbeelden, en bevatteden levendige tafereelen van huisselijk geluk, boersche opgeruimdheid en de zalige geestdrift eener onschuldige liefde.

''t Valtzwaar', zegt de Heer VAN LENNEP 'de gretige bewondering uit te drukken, waarmede deze dichtwerken ontvangen werden.' CUNNINGHAM zal ons zulks bevestigen: 'De eerste geleerden van Schotland,' zegt hij, 'zochten kennis met BURNS te maken. De beroemste en onbekendste namen werden door elkander gemengd op de inteekenlijsten, voor eene tweede uitgave zijner werken; men noodigde hem te Edinburg te komen, waar BLAIR hem den hooglandschen OSSIAAN noemde. BURNET bragt hem op zijne avondgezelschappen, waar hij den wijn naar de wijze der ouden, uit met

bloemen bekranste flesschen dronk. MACKENSIE verbreidde zijnen roem, door eene edelmoedige en kloeke beoordeeling, en de Hertogin van Gordon bewonderde zijn vernuft en leunde op zijnen arm, terwijl zij van hare kleedkamer naar de eetzaal ging. De van dichterlijke geestdrift vervulde landman uit het Westen werd als eene soort van wonder ontvangen en behandeld. Hij werd geprezen, geliefkoosd en geeerd, tot dat de smaak voor die boersche zaken over en over bevredigd was en men weder naar iets nieuws verlangde. Lords en Ladies ververzuimden hem te noodigen; als zij hem somtijds toevallig ontmoeteden werd hij koel gegroet of met afgewende blikken voorbij gegaan.' BURNS verliet Edinburg met grievende teleurstelling over deze vernedering; zij werd de oorzaak van zijn' dood.

'Als dichter,' zegt CUNNINGHAM 'moet BURNS in den eersten rang geplaatst worden. Zijne plannen zijn altijd oorspronkelijk, zijne gedachten nieuw en belangrijk, zijn stijl is geheel eigendommelijk; aan de onderwerpen die zijne muze koos komt niets van zijnen roem toe, want zij zijn zeer alledaagsch en zoodanige als geen dichter ter wereld behalve hij behandeld zou hebben. Alles wat hij schreef onderscheidt zich door eene gelukkige achteloosheid, eene teedere veerkracht van geest en zonderling slagen in de wijze van uitdrukking - door het vuur eens van hartstogt gegloeiden boezems, en de kracht van een helder verstand; zijne taal is gemeen zaam, maar waardig; zorgeloos maar juist. Hij verspreidt een helder licht over al wat hij aanroert; alles waarop zijn oog valt wordt leven en schoonheid. Was hij de dichter der schoonheid, hij was het ook die der vrijheid. Vrede zij dezen grooten en miskenden geest!

GEORGE CRABBE (geb 1754 † 1832) trad in 1783 als dichter op, om daardoor als geestelijke de aandacht op zich te vestigen; want ook in Engeland verwerft men in de kerk, somtijds door verdiensten, doorgaans echter door bescherming, eenige onderscheiding. Zonderling is de geest van het door hem in het licht gegeven dichtwerk. Hij bezingt het dorp om al de ellende en verdorvenheid der landbewoners met de zwartste kleuren te schilderen. Door deze naakte en afzigtelijke schilderijen, zocht hij de edelmoedigheid der rijken te doen ontwaken. Ellende, niets dan ellende vindt hij op het land; geen stulp waar wanhoop, schande en armoede niet gezeteld zijn. CRABBE bereikte zijn oogmerk; hij verkreeg eene leeraarsplaats, en zeven en twintig jaren zweeg zijne Muze. In 1810 verscheen ‘the Borough,’ ‘het Burgtvlek,’ een dichtstuk, in hetwelk, bij diepere karakterkennis, dezelfde zwarte wolken den dorpshemel ontluisteren. CUNNINGHAM noemt hetzelve ‘een Newgate Calendar’ in verzen. Het menschelijk en teedergestemd gevoel, hetwelk de dichter, gelijk zijn karakter in het werkelijke leven altijd de zuiverste menschenliefde aan den dag legde, op sommige plaatsen zoo heerlijk spreken deed, is hier weder ten krachtigste uitgedrukt. CUNNINGHAM schetst het karakter van CRABBES poëzij uitnemend, in de volgende trekken: ‘de goede leeraar had zich voorgenomen, dat zijne zangster, in stede van als een landmeisje barrevoets over bloemen te gaan, en bij iedere schrede geurige bezien te kneuzen, zich door doornen en distelstruiken zoude wringen, en, terwijl hare zusters blijmoedige en opbeurende zangen deden hooren, zoude schreijen en weeklagen en zich het haar uitrukken en op de tanden knersen en elke vertroosting afwijzen.’

De rijke Londensche Bankier SAMUEL ROGERS, een boezemvriend van Lord BYRON, gaf in 1792, zijne ‘Genoegens der Herinnering’ uit. De algemeene toejuiching, welke aan dit dichtstuk te beurt viel, werd niet verminderd door CAMPBELL'S ‘Genoegens der Hoop.’ Arme THOMAS DRIBBLE,(*) hoe vreesselijk moet gij te leur gesteld zijn, toen uwe ‘Genoegens der Zwaarmoedigheid,’ die ROGERS naam in het niet zouden doen zinken, diens roem zelfs niet door de schaduw van een' nevel mogten verduisteren! - Fijn gevoel en smaak, teedere bevalligheid en verzen die, gelijk BILDERDIJK zegt, ‘langs zijden draden rollen’ vindt men hier vereenigd. Twintig jaren later gaf ROGERS ‘de reis van COLUMBUS,’ in 1815 zijne ‘JACQUELINE,’ bij den ‘LARA’ van BYRON gevoegd in het licht. Het eerste maakte grooten opgang. ‘JACQUELINE’ werd niet opgemerkt, want BYRONS ‘LARA’ had allen betooverd, aandacht en bewondering werd geheel aan ‘LARA’ toegewijd. Het dichtstuk ‘het menschelijk leven,’ werd door ROGERS bestemd om den onzedelijken, somberen en godverzakenden BYRON, ernstige woorden der vermaning toe te spreken. Maar zijn gedicht, even als LAMARTINE'S meesterstuk, bewijzen dat CUNNINGHAM met regt zegt: ‘zelden, vrees ik, is iemands somberen zielstoestand veranderd of zijne zedelijkheid verbeterd, door bevallige verzen en beleefde vermaning.

ROGERS laatst uitgekomen dichtstuk, ‘ITALIA,’ met een' luister van platen uitgegeven, beantwoordt volkomen aan de keurige, smaakvolle en rijke eenvoudigheid,

(*) W. IRVING, Verhalen van een Reiziger, I 177.

waardoor het uiterlijke van dit werk zich boven alle vergelijking verheft.

WALTER SCOTT (geb. 1771 overl. 1832). 'De muze van SCOTT' zegt CUNNINGHAM, 'wilde hare belangstelling niet toewijden aan tijden, uit welke de ridderlijke geest geheel verbannen is, die van schilderachtige glans geheel verstoken zijn, die pracht noch voorvaderlijke feestbanketten opleveren. Zij blikte over de wereld en niets ziende dan stoomwerktuigen, weefgetouwen, menschen die straatwegen aanlegden of het water langs wallen van gehouwen steen leerden loopen en dergelijke werktuigkunstige en regel van drieënachtige dingen meer, rigtte zij het oog naar andere eeuwen, waar zij zoo veel zag, hetwelk met haren smaak en aanleg overeenkwam, dat zij de harp besnaarde en zong van de vorstentelgen uit het geslacht van STUART; van de flonkerstarren der noordsche ridderschap; van alle hunne gevechten op de tournooiplaats; van hun zamentreffen op het slagveld; van hunne veroveringen en minneliederen.'

Des dichters levensbijzonderheden onderstellen wij bij den lezer overbekend. De ballade 'GLENFILLAS' deed hem als volks en heldenzanger de eerste onderscheiding verwerven; in 1805 verscheen 'het lied des laatsten minnezangers.' 'The lay of the last Minstrel,' weldra volgde 'MARMION', vijf jaren later 'de jonkvrouw van het meer;' drie romantische gedichten, door welke de dichter zich in het rijk der poezij tot den eerrang hief, op welken hij zich door den 'Rokeby' handhaafde. Later moesten SCOTTS Hooglandsche helden, die, even als hunne kleederdragt, op den duur iets eentoonigs hebben, wijken voor de Turken en zeevrijbuiters

van BYRON. Zeer verstandig sloeg de hoog verdienstelijk dichter acht op dezen wenk. ‘Hij verhief de banier op eene andere kampplaats’ zegt onze schrijver, en voorwaar op deze kampplaats zou BIJRON, zal welligt niemand het wagen hem den handschoen toe te werpen!

WILLIAM WORDSWORTH (geb. 1770) is ambtenaar bij het zegelwezen en woont te Rijdel in Westmoreland. Bij zijne opvoeding aanvankelijk tot den geestelijken stand bestemd, gaf hij reeds spoedig, gelijk CUNNINGHAM zegt, ‘de voorkeur aan den Parnassus, hoe gevaarlijk het doornen pad zij, dat derwaarts voert, boven den rustigen tuin der gevestigde kerk.’ Zijne Lijrische balladen, deden hem als dichter kennen. In 1814 gaf hij het eerste gedeelte van en verheven en hoog wijsgeerig dichtstuk ‘the Excursion’ getiteld, in het licht. Eene onregtvaardige beoordeeling in ‘the Edinburgh review deed WORDSWORTH van de verdere uitgave afzien. CUNNINGHAM noemt WORDSWORTH ‘den dichter van de natuur en van den mensch - niet van het burgerlijke leven, zoo als sommige meenen, maar van edele aandoeningen, verheven gevoel en alles wat den mensch zijne waarde doet beseffen en hem opvoert tot het rijk der eer, der zedelijkheid en der godsdienst. Zijn stijl is zijnen onderwerpen waardig en eenvoudig, ongekunsteld en gespierd; somtijds is hij te naauwlettend op kleinigheden en sommige door hem behandelde onderwerpen zijn voor den dichter niet verheven genoeg.’

ROBERT SOUTHEY,

> De roem der Britsche zangeren,
> Die KLIOOS dichttrompet met klanken mocht bezwangeren,
> Waarin eens MILTONS, eens HOMERUS adem bruischt
> En Griekens Simois door Edens Gihon ruischt.(*)

(*) BILDERDIJK oprakeling 162.

werd te Bristol in 1774 geboren. De als geschiedkundige levensbeschrijver niet minder beroemde dichter gaf in 1794, zijne ‘JOAN OF ARC in het licht; in de geheele geschiedenis onzer poëzij,’ zegt CUNNINGHAM, ‘bezitten wij geen dichtstuk, zoo vele wezenlijk heroische en diep aandoenlijke trekken bevattende en door zulk een' jeugdigen mensch geschreven.’ - Eenigen tijd door den franschen vrijheidsdroom begoocheld, leerde hij die vrijheid spoedig in al hare afschuwelijkheid kennen. ‘THALABA,’ een Arabisch dichtverhaal, volgde in 1800; vijf jaren later de MADOC, eene legende, gegrond op de overlering dat, in de twaalfde eeuw, een der Prinsen van Wallis, aan het hoofd eener bende gelukzoekers, zich een nieuw vaderland in America koos. Het Hindostansch verhaal ‘KEHAMA’ werd in 1809 door SOUTHEY uitgegeven. Met den ‘RODRIGO DE GOTH,’ door Mevrouw BILDERDIJK zoo uitmuntend vertolkt, nam hij afscheid van deze dichtsoort. Het zal den lezer niet ongevallig zijn, CUNNINGHAMS oordeel over dat voortreffelijk gedicht te vernemen. ‘Het is het laatste zijner uitgebreide gedichten en ofschoon het zeker, wat verbeelding en vinding betreft, zijn meesterstuk niet is, wordt het algemeen, en naar het mij voorkomt met regt, niet slechts als het meest treffende zijner voortbrenselen, maar tevens als het aandoenlijkst en ridderlijkst gedicht onzer eeuwen beschouwd. Het heeft al het roerende van gevoel en situatiën en is in gespierde en fiksche rijmlooze verzen geschreven, in een mannelijk en kernachtig Engelsch, hetwelk weinig dichters van onzen tijd kunnen naderen.’ De Alexandrijnen van Mevrouw BILDERDIJK verdienen niet minder geprezen te worden.

De mengelpoëzij van SOUTHEY, levert groote verscheidenheid en heeft verschillende waarde. De Koninklijke Hofdichter leeft te Keswick. Zijn oordeel over BILDERDIJK is in onze letterkundige wereld bekend.

JAMES MONTGOMERIJ (geb. 1771) werd in het Moravische opvoedingsgesticht te Fulnick, in Yorkshire, opgevoed, terwijl zijn vader, als zendeling, met zijne gade, naar de Westindien reisde, om de negers van Barbados in het Christendom te onderwijzen. Op dien gevaarlijken togt stierven beide en de knaap werd door, de Moravische broeders, tot zendeling bestemd; toen hij echter op tienjarigen leeftijd proeven van zijnen dichterlijken aanleg gaf en vier jaren later twee boekdeelen Poëzij geschreven had, meende men van dat voornemen af te moeten zien; na verscheidene mislukte proeven, moest men besluiten hem zelven de keuze zijner loopbaan over te laten. Hij vestigde zich als letterkundig uitgever, maar de onvoorzigtige en roekelooze uitgave van sommige stukken, wier geest het staatsbestuur mishaagde, bragt hem bij herhaling in den kerker, in welken hij zijne 'Prison Amusements,' (Kerkeruitspanningen) ten jare 1797 uitgegeven, vervaardigde.

Zijne voornaamste gedichten zijn: 'The Ocean,' 'the West Indies,' 'the World before the Flood,' 'Green land' en 'the Pelican Island.' Algemeen bekend is zijne Psalmvertaling, onder den titel van 'Songs of Sion,' in het licht gegeven.

'MONTGOMERYS gedachten,' zegt CUNNINGHAM, 'zijn rein en verheven, zijne uitdrukkingen vloeijend en welluidend; hij houdt eene gelijkmatige vlugt, noch te hoog noch te laag, hij is kalm eu niet onstuimig, zeer teeder maar niet overdreven.'

JAMES GRAHAME (geb. 1765) te Glasgow, (1814) te Sedlemore. Het dichtstuk ‘de Sabbat,’ deed dezen voortreffelijken mensch, als godsdienstig dichter, de hoogste onderscheiding verwerven. Niet minder vereerend is het oordeel van CUNNINGHAM, over zijnen ‘Schotsche Vogels,’ (Birds of Scotland) en ‘Britsche landgedichten;’ (Brittish Georgics) minder gunstig werd zijn Treurspel, ‘MARIA STUART’ beoordeeld. Tot zijne overige werken behooren de ‘Sabbath walks, Biblical Pictures en Rural Calendar.’ - ‘Er is eene eigenaardige gemakkelijkheid in alle zijne tafereelen, een licht en schaduw, beide in landschappen en karakters, en eene waarheid en schoonheid, welke bewijzen, dat hij den afdruk zijner eigene gewaarwordingen gaf en zich, bij het schilderen, van zijne eigene oogen bediende, zonder, gelijk DRIJDEN zegt, door de brilglazen der boeken te zien.’

JAMES HOGG of gelijk hij zich gaarne naar den stroom, aan wiens oever hij, in 1772, op BURNS dertienden geboortedag geboren werd, noemt, ‘de schaapherder van Ettrick’ kon naauwelijks schrijven, toen hij de eerste der balladen, die hij, de kudden weidende, gedurig improviseerde, op het papier bragt, hetwelk de armoede hem naauwelijks toeliet zich aan te schaffen. De uitgave van zijn lied ‘DONALD MAC DONALD,’ en het herdersdicht ‘WILLIE en KATI’ wekten de belangstelling van WALTER SCOTT en andere Edinburgsche letterkundigen; zijne verzameling van balladen, onder den titel van ‘the Mountainbard’ (de bergzanger) uitgegeven, werd algemeen geprezen; ‘WILLIE WILKIN’ met SCOTTS GLENFILLAS vergeleken.

HOGG zocht, even als BURNS, in Edinburg een' werk-

kring, welke met zijn, aanleg meer overeen mogt komen, dan het eenzelvig landleven. Hij slaagde evenmin, bij de uitgave van een tijdschrift, en ieder meende, dat hij zich in de vergetelheid verliezen zou, toen onverwachts de uitgave van zijn dichtstuk ‘de Nachtwake der Koningin,’ hem tot dichter van den eersten rang verhief. Dit werk bestaat uit een' wedstrijd van verscheiden minnezangers, ter eere van Koningin MARIA. Geen der gedichten, welke hij verder tusschen 1813 en 1825 uitgaf, evenaart deze ‘Nachtwake’ in grootsche vinding, rijkdom van onderwerpen, fikschen gloed, stoute verbeeldingskracht en dichterlijke bevalligheid.

De Hertog van Buccleugh heeft HOGG in bezit gesteld van eene schaapskooi, bij den Yarrow. Hij leeft daar tevreden, in volmaakte onafhankelijkheid, welligt zullen velen hem met minder regt door CUNNINGHAM opgenomen achten, in de reeks van door zijn vaderland miskende en mishandelde dichters!

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE, de zwager van SOUTHEY, werd in 1773 geboren, zijne ‘GENOVEVA,’ ‘de oude Zeeman’ (Ancient Mariner), ‘Christable.’ Brand, Moord en Hongersnood’ (Fire, Famine and Slaugther), getuigen van zijne stoute, wilde en romantische verbeeldingskracht. Hij woonde tot zijn overlijden in Augustus 1834, in de nabijheid van Londen. en zag Vrijdagsavonds gezelschap, bij zich, waar ieder vreemdeling bekoord werd door de welsprekenheid van zijn onderhoud. Het beoefenen der Duitsche letterkunde voerde hem, gelijk WORDSWORTH tot een Mysticismus, hetwelk zeer nadeeligen invloed oefende op zijne dichterlijke voortbrengselen.

JOHN LEYDEN, een der vrienden van SCOTT in

deszelfs jongelingsleeftijd, van wien de edele Baron nimmer zonder aandoening sprak - de weinige gedichten welke hij uitgaf, kenschetsen hem als een der veelbeloovendste dichters. Armoede drong hem naar de Oost-Indiën te gaan. De ijver, met welken hij zich aldaar op de Oostersche talen bevlijtigde, deed hooge verwachting op hem vestigen. De dood verijdelde dezelve in 1811. De zeven en dertig jarige dichter overleed op de zending tegen Batavia.

CHARLES LAMB, van wiens geestige en fijn gevoelige karakterteekeningen en huisselijke schetsen, de IRIS onzen landgenooten eenige vertalingen mededeelde, werd door de Edinburgh Review afgeschrikt de dichterlijke loopbaan voort te zetten, welke zijne vriendschap voor SOUTHEY en WORDSWORTH hem in had doen slaan. Zijne dichterlijke voortbrengselen, ofschoon geenzins onverdienstelijke, kunnen echter met zijn proza niet vergeleken worden. CHARLES LAMB, behoort tot de weinige mannen van genie, wier verdiensten openlijke hulde toegebragt werd. Hij werd als ELIA,(*) door den Lord Mayor tot een' feestmaaltijd genoodigd, bij welken slechts lieden van den hoogsten rang zich als gasten vereenigden. CUNNINGHAM verzekert ons, dat LAMB in gezelschap dezelfde ELIA is, welken wij, in zijne schetsen, leeren kennen, als bestemd ‘om nimmer te sterven en nimmer vergeten te worden.’

THOMAS CAMPBELL, geboren te Glasgow in 1777, werd reeds vroeg, door zijnen in handschrift verspreiden Lijkzang op WALLACE, als dichter bekend.

(*) Onder dezen naam trad LAMB op als Prozaschrijver.

Zijne ‘Genoegens der Hoop,’ verwierven den twintig jarigen jongeling te Edinburg hooge onderscheiding. LOCHIEL en de toovenaar’ (LOCHIEL and the wizard), ‘'o Connor's Kind’ (o Connor'schild), ‘GERTRUDE of WIJOMING’ en het in 1824 uitgegeven gedicht ‘THEODRIC,’ leveren echte en oorspronkelijke schoonheden op. Met ijver verdedigde en bezong hij de zaak der Polen. CAMPBELL slaagde uitstekend in strijdzangen. Hij bewerkt tegenwoordig ‘Gedenkschriften over de beroemde tooneelspeelster M^{rs}. SIDDONS.’ Gij kent, mijne Lezers! het lief verhaal, hetwelk LAMB ons uit de jeugd van die begaafde vrouw, toen ‘de kleine BARBARA, 't kind van elf jaren,’ mededeelde.(*)

TH. MOORE, de onsterfelijke dichter der ‘LALLA ROOKH,’ behoort naast SCOTT tot de weinige Britsche zangers, wier Europeesche naam ook in ons Vaderland genoemd wordt. De Heeren VAN LENNEP en VAN DER HOOP en andere dichters vertolkten sommigen zijner losse stukjens, die door ongemeen aantal, bij geestige vinding, tintelend vernuft, bevallige luchtigheid, bij oorspronkelijkheid van gedachten, zacht gevoel en grootschheid, hem in deze dichtsoort onvergelijkelijk doen zijn. In de kleinste schelp vindt men doorgaans een' helderen parel. Ondertusschen valt het niet te ontkennen, dat zijne Iersche liederen iets gekunstelds hebben, terwijl de staatkundige Satyren dikwijls zeer moedwillig zijn. De Heer SYBRANDI leverde eene vertaling van ‘de Engel en de Peri.’ Mogten de oorspronkelijke schoonheden van het prachtig Oostersch gedicht ‘LALLA ROOKH,’ ons weldra in liefelijk Hollandsch teruggeven worden! - MOORE,

(*) IRIS 1831. No. 12, pag. 459.

een ijverig verdediger van Ierlands volksëer, behoorde tot de vertrouwdste vrienden van den Prins van Wallis; sinds deze Koning werd, vergat hij den edelen dichter.

JOHN WILSON, te Paysley in West-Schotland, ten jare 1789 geboren, onderscheidde zich reeds aan de Oxfordsche Hoogeschool door eene dichterlijke verhandeling uit te spreken, over de verdiensten der oude beeldhouwkunst. Zijn eerste dichtstuk: 'het Palmen-Eiland' (the Isle of Palms), vestigde dealgemeene aandacht; het levert tafereelen op van betooverende schoonheid, milden overvloed van liefelijke gedachten, vereenigd met ongemeene zoetvloeijendheid en kalme bevalligheid. 'De stad der Peste' (The City of the Plague), geeft een tafereel van de ellende, door die ontzettende plaag te Londen aangerigt; de zwarte radeloosheid wordt hier door den helderen blik der hoop vertroost. 'Op den grafheuvel,' zegt ALLAN, 'zijn de bloemen der schoonheid gezaaid; en met blijmoedig ontzag treden wij in het knekelhuis. Zijn 'EDITH en NORA,' verplaatst ons in de betooverendste wonderwereld. 'In zijne kleinere gedichten is innig gevoel voor de natuur; vertrouwde kennis van het menschelijk hart, en eene aan het lyrische grenzende zoetvloeijendheid. Alle zijne voortbrengselen kenmerken zich door des dichters schitterende verbeelding, verhevene gedachten, overeenstemming met alles wat in den mensch groot en vereerenswaardig is, door verrassende en onverwachte, maar nimmer gekunstelde overgangen en door situatiën, als een oog ze slechts op kan merken, hetwelk de gansche Natuur gadeslaat.'

De jeugdige HENRY KIRKEWHITE, geboren 1785,

werd door ROBERT SOUTHEY als een' veel beloovenden dichter geschetst; gemis aan kracht en oorspronkelijkheid zocht hij door teedere en roerende gedachten te vergoeden, weinig zou hij, naar CUNNINGHAMS meening,

ROBERT BLOOMFIELD, (geb. 1766,) overtroffen hebben, wiens dichterlijken aanleg aan den driestal ontwikkeld, en door de uitgave van zijn' 'Pachters knaap' ('Farmer's boy'), vermaard geworden, door onzen schrijver even ongunstig als onregtvaardig beoordeeld wordt. BLOOMFIELD bezat inderdaad talent: hij schilderde met vernuft en waarheid de natuur en het landleeven. CUNNINGHAMS vooringenomenheid schijnt voort te vloeijen uit de vergelijking welke sommigen tusschen BLOOMFIELD en BURNS maakten. 'Men heeft hem den Engelschen BURNS genoemd,' zegt hij, maar behalve de overeenkomst tusschen beider kommerlijke omstandigheden, gelijken zij elkander evenveel als een kanaal en een stortvloed. De nederige, verdienstelijke en beminnelijke mensch stierf van gebrek in 1806.

GEORGE GORDON, LORD BIJRON (geb. 1778 † 1821) werd door CUNNINGHAM in weinige woorden uitmuntend geschetst. 'De cynische, schimpende en kwaadaardig bijtende geest onzer eeuw, de twijfel aan alles, het geloof in niets hebben in hem een dichter gevonden. De beleedigende onregtvaardigheid van de Edinburger Review schijnt dien noodlottigen invloed op zijn karakter gehad te hebben, waardoor hij de man des ongeluks werd, wiens geest ons ontzag inboezemt, in wien wij den gevallen aartsengel zien, die ons van bewondering en afschuw vervult. BYRONS geschiedenis is onzen lezeren bekend. NAPOLEON en BYRON... nimmer vergelijke men een ander genie met dat van NAPOLEON, nim-

mer vergelijke men een ander genie, met dat van BYRON!

CHILDE HAROLDS Pelgrimstogt ‘the Pilgrimage of CHILDE HAROLD,’ plaatste den verguisden en vergeten' dichter der ‘Hours of Idleness,’ onder de uitmuntendste en verhevenste geniën van Engeland. In korten tijd volgden zijn ‘Giaour,’ ‘de Zeeroover,’ ‘LARA,’ ‘het beleg van Corinthe,’ door van LENNEP niet minder fraai vertaald, dan ‘de Abijdeensche verloofde.’ Niet minder bewonderde men zijn geheimzinnig gedicht MANFRED en den wulpschen SARDANAPALUS. De zangen die CHILDE HAROLD voltooiden, MAZEPPA en DON JUAN behooren tot het laatste tijdperk van des dichters leven ‘Toen hij den DON JUAN schreef,’ zegt CUNNINGHAM, ‘schijnt hij gezeten te hebben tusschen engelen des licht en der duisternis, de invloed der eersten bepaalde zich ten hoogste tot tien Stanza's van elke Canto, (sommige dier zangen worden door meer dan tweehonderd Stanzas gevormd.) Opmerkingswaardig is het oordeel hetwelk de burgerlijke CUNNINGHAM over BYRON uitbrengt. Na zijne stoute verbeelding, het eigendommelijke zijner natuurbeschouwing, zijne scherpziende menschenkennis, de oorspronkelijkheid van zijne denkbeelden en het meesterlijke zijner taal gehuldigd te hebben, zegt hij, ‘Zijn hoofdgebrek is een gebrek van medegevoel met de gansche schepping; in dit opzigt overtreft de landman BURNS verre den hoogadelijken BYRON; de arme landbouwer, die, in het zweet zijns aanschijns, tachtig gulden 's jaars verdiende, beminde de aarde en het aardsche meer dan de Lord van Newstead, met zijn groot renteboek en geslachtlijst tot op WILLEM den Veroveraar. De edele dichter kon het grootsche plan der natuur zien noch

gevoelen, gelijk de landman. Hij schreef over alles uit verachting, de deugd is hem iets toevalligs en dwaling eene zekerheid; zijne roem moest de boete betalen voor zijnen hoogmoed en verwatenheid. Zijne verhevenste regels lezen wij met een onrustig hart en zamengetrokken wenkbraauwen; zij die wenschen de honig der gelukzaligheid uit goddelijke verzen te puren zullen dezelve niet gemakkelijk vinden, in de werken van den giftigen BYRON.

PERCY BYSSHE SHELLEY, (geb. 1792 † 1822,) een boezemvriend van Lord BYRON. De mijstische gevoelens en het beklagenswaardig karakter des dichters, ijveren telkens in zijne werken. In zijnen 'ALASTOR of de Geest der eenzaamheid,' (ALASTOR or the spirit of solitude) schetste hij zijne denkwijze en zijn gemoedsbestaan. De dichtwerken 'The revolt of Islam' en 'Prometheus unbound' ontwikkelen het godsdienstig stelsel, hetwelk hij zich, bij het verwerpen des Christendoms, vormde. De verspreiding zijner 'Queen Mab' werd geregtelijk verboden. Het treurspel 'CENCI' is een zamenstel van bloedige afgrijselijkheid. De rampzalige dichter kwam om, op de kust van Italie. BYRON deed op het strand een' lijkstapel oprigten, en verzamelde, naar de wijze der ouden, zijne asch in eene lijkbus.

Aan het einde zijner beoordeeling der Britsche dichters, zegt CUNNINGHAM, dat zijn geest, bij het laatste gedeelte van die taak, was afgemat; zulks is zeer blijkbaar: met den omvang zijner leven- en karakterschetsen, - hetgeen het oorspronkelijk van SHELLEY heeft, is reeds zeer onnaauwkeurig, - vermindert het puntige van zijn' stijl, de levendigheid zijner voordragt, het fijn vernuftige zijner gedachten. Hij verdient hier gewisselijk eenige toege-

felijkheid, immers, gaat het ook u niet dikwijls zoo mijn lezer? - wanneer gij de schrijftafel verlaten, of u met den man van oorspronkelijk gevoel, geoefend verstand en rijken smaak, onderhouden hebt, u daarna in eenen uitgebreiden kring van minder uitmuntende menschen bevindt; alle komen ze u dan buitengewoon middelmatig voor, en gij acht u zelven, in die oogenblikken, middelmatiger dan ooit.

Wij volgen CUNNINGHAM niet verder in deszelfs beschouwing der Britsche dichters. De optelling van derzelver namen is ons eene verdrietelijke taak; het plan van ons overzigt dringt ons echter hetzelve op dergelijke wijze te eindigen. - Zie hier de dichters, welke zich door genie of talent in Groot-Brittanje onderscheiding verworven hebben. JOHN KEALS, de dichter van ENDYMION, HYPERION, 'The Eve of St. AGNES,' WILLIAM BOWLES, een verdienstelijk Sonettendichter, WILLIAM SOTHEBY, de vertaler van WIELANDS OBERON, zeer gelukkig in het vertolken van HOMERUS. WILLIAM CARY, vertaalde DANTE en eenige stukken van middelmatige fransche dichters. WALTER SAVAGE LANDOR; HENRY HART MILMAN; WILLIAM TENNANT; LEIGH HUNT, wiens 'RIMINI' meer onderscheiding waardig is, dan aan dat dichtstuk te beurt viel; BRYAN WALTER PROCTOR, meer bekend onder den naam van BARRY CORNWALL, een goed dramatisch en Lijrisch dichter, THOMAS HOOD, minder oorspronkelijk Poëet dan de oudheidkundige WILLIAM MOTHERWELL; ALEXANDER ALARIC WATTS, THOMAS PRINGLE en WILLIAM KENNEDY evenaarden elkander in liefelijke zoetvloeijendheid. ROBERT MONTGOMERY en EBENEZER ELIOT behandelen niet ongelukkig het schimpdicht. ALFRED TENNISON, de wiskundige GEORGE DAR-

LEY, CLARE, CROLY, MOIR en MALCOLM verdienen vermeld te worden, waar men van de voortbrengselen der Britsche Poëzij spreekt.

Het bevreemt ons dat CUNNINGHAM volstrekt geene melding maakt van POLLOK, een jeugdig (in 1833) overleden' geestelijke, wiens ‘Course of Time,’ bij al het nieuwe en verhevene in de vinding, overvloeit van dichterlijke beschrijvingen, grootsche denkbeelden en uitmuntende schoonheden van detail, welke ons aan eene vergelijking met MILTON doen denken; eere genoeg voor het jeugdig genie, al zij dan ook de nadere vergelijking met den Dichter van het verloren Paradijs hem niet gunstig!

In dichteressen is het tegenwoordige Engeland weinig vruchtbaarder dan ons onvruchtbaar Vaderland. JOANNA BAILLY, of zuster ‘JOANNA,’ gelijk Sir WALTER haar gaarne noemde, zullen wij als treurspeldichteres leeren kennen; hare Poëzij is hoogst verdienstelijk. FELICIA HEMANS behaalde boven alle hare mededingers de zegepraal, door het beste dichtstuk te leveren, op BRUCE'S en WALLACE'S ontmoeting na het gevecht bij Falkirk. Haar genie is het gelukkigst in de dichtsoort, welke men bij ons ‘Huisselijke Poëzij’ verkiest te noemen. De jeugdige LAETITIA ELISABETH LANDON is de AMABLE TASTU der Britsche Letterkunde. MARY HOWITT slaagt bij uitnemendheid in den balladen toon.

Leven, Gedrukte Werken en Handschriften van Cornelis van Alkemade en Pieter van der Schelling, door G.D.J. Schotel, *S.S. Min. Cand. en Lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden*.

> Het eene einde der kamer was geheel bezet met boekenkasten, veel te klein voor het aantal der daarin geplaatste boekdeelen, die daarom in twee of drie reijen achter elkander gedrongen stonden; terwijl tallooze anderen over den vloer en op de tafels tusschen een mengelmoes van landkaarten, teekeningen, parkementsnippers, bundels papieren, stukken van oude wapenrustingen, zwaarden, dolken, helmen en *Bataafsche* schilden verstrooid lagen.
> De vloer was, zoowel als de tafel en elke stoel door dezelfde rei van oudheden overstroomd. - Het viel niet gemakkelijk, dwars door dezen verwarden boel den weg naar eenen stoel te vinden, zonder over eenige folianten te struikelen, of nog veel meer gevaar te loopen van het een of ander stuk Romeinsch of oud *Hollandsche* vaatwerk omver te loopen.
> DE OUDHEIDKENNER,
> (*met twee woorden verandering*.)

Te Breda, bij F.P. STERK, 1833.

Letterkundige Biographiën en Karakterschetsen verdienen op zeer hoogen prijs gesteld te worden. Een Fransche schrijver heeft het nog onlangs zeer juist gezegd: ‘C'est belle chose que la biographie bien faite, l'histoire d'un temps roulant autour de l'histoire d'un homme.’ De Heer G.D.J. SCHOTEL, een jeugdig

geestelijke, die zijn' aanleg en ijver voor de beoefening der Nederlandsche taal en letterkunde, reeds tijdens zijne akademische loopbaan (1830) aan den dag legde, door eene prijsverhandeling,(*) aan welke het eeregoud toegewezen werd, deed inderdaad eene zeer lofwaardige keuze, toen hij besloot in deze soort van letterkunde iets uit te geven, terwijl hij zijn meer breedvoerig en, gelijk hij zelf zegt, meer belangrijk werk, 'Beroemd Dordrecht,' zamenstelt.

In een' zeer uitvoerigen brief aan den Hoogleeraar SIEGENBEEK, deelt de schrijver de geschiedenis zijner letterkundige plannen en ondernemingen mede. Met groot leedwezen zagen wij, dat de jeugdige geleerde zich, door een' zamenloop van omstandigheden en beweegoorzaken, genoodzaakt zag, zijn voornemen op te geven, om eene geschiedenis der Gravin JACOBA van Beijeren te bewerken. Het verwonderde ons ondertusschen, dat de schrijver, dit plan ter zijde stellende, aan het leven van CORNELIS VAN ALKEMADE en PIETER VAN DER SCHELLING begon te arbeiden. Die overgang is inderdaad zeer zonderling: het contrast is te groot: veel liever hadden wij ons met den Heer SCHOTEL bij de hoogst belangrijke JACOBA op het slot van ter Gouwe, dan bij den zeer weinig beteekenden D^{s}. VAN DER SCHELLING in het Gouda der achttiende eeuw verplaatst. Maar het motto, uit SCOTTS Oudheidkenner gekozen, belooft ons eene karakteristieke schets van het letterlievend leven van VAN ALKEMADE en deszelfs schoonzoon. De vervulling dezer belofte zou ons belangstelling ingeboezemd hebben, ware fijne luim en vernuftige en oorspronkelijke

(*) Commentatio de moritis B. HUYDECOPERI in linguam literasque Belgicas.

stijl daarbij vereenigd met rijkdom van gedachten, van vergelijkende tegenstellingen, van geestige anecdoten, van die kleine merkwaardigheden, welke de geschiedenis niet vermeldt. Wierden wij in hun studeervertrek gevoerd, hoorden wij hen daar spreken en handelen, bladerden wij in hunne geschriften, in hunne brieven, in hunne teekeningen, wij zouden evenzeer het vernuft als de vlijt en studie des schrijvers moeten bewonderen en de bitterste vijand der Hoekschen zou mogelijk bedaard luisteren, waar van ALKEMADE'S en VAN DER SCHELLING'S leven zoo beschreven werd. Een regt getrouw en keurig uitgevoerd portret behaagt altijd; wie juist niet zeer belangrijk is, kan door des schilders begaafdheid belangrijker worden.

Dergelijke wijze van behandeling verwachtte men hier niet: de aanvang der eerste levenschets luidt: ‘CORNELIS VAN ALKEMADE, een der ijverigste kenners en naspoorders der Vaderlandsche Geschiedenis, Zeden en Oudheden, werd op den elfden Mei van het jaar 1654, te Rotterdam - - - geboren,’ en eindigt: ‘Hij stierf op den 12 Mei, van het jaar 1737, in den hoogen ouderdom van 83 jaren en eenen dag.’ Overal vindt men dezen meer geleidelijken, dan wel behagenden en de aandacht boeijenden vorm, gepaard aan ondraaglijke breedvoerigheid, waarbij de Heer SCHOTEL dikwijls zaken en bijzonderheden mededeelt, die zeer gering belang voor ons hebben: zoo als bij voorbeeld, dat ALKEMADE slechte rijmen maakte; de verdediging van ALKEMADE tegen VAN LOON, dat deze onleesbaar en zeer slecht schreef; het onderzoek dier beschuldiging voert de Heer SCHOTEL tot de slotsom, dat ALKEMADE somtijds onleesbaar en onduidelijk schreef,

maar duidelijk en net schrijven kon, wanneer hij zich daartoe de moeite gaf. Zeer schrale roem is het voor ALKEMADE, dat P. VAN DER SCHELLING, de vervelende zededichter CLAAS BRUIN, de zeer middelmatige K. BOON VAN ENGELANT en JOAN DE HAAS, de dichter van JUDAS de Verrader en JONAS de boetgezant, de voornaamste dichters waren, die zijnen lof vermelden - men hoore JOAN DE HAAS slechts, om de waarde van zulk eene hulde te erkennen.

> Gij delft de munten der Bataafsche Graven op
> Gij vijzelde den roem van Melis Stoke in top.

Van ganscher harte hadden wij den schrijver ontslagen van het mededeelen der proeven van VAN DER SCHELLINGS, gelijk de Heer SCHOTEL zegt, ‘dichterlijk genie,’ wij zouden het prullige rijmelarij noemen; geen vier en veertig, maar slechts vier regels zijn voldoende om zulk een oordeel te staven. Wij nemen dat een aantal uit 's mans gedicht op GERARD VAN LOON.

> o GERARD mij geen GERARD meer,
> Die mijnen overleden vader,
> Bij mij verdadigd en wien nader?
> Aantast en schend hem in zijn eer.

Bijzonder beviel onzen schrijver het Elogium van Mr. H. DE WEERT, omdat men? - ‘er de werken die van ALKEMADE reeds uitgegeven had en nog zoude uitgeven in opgenoemd vindt!

In het leven van VAN DER SCHELLING had UFFENBACHS uitspraak over ‘ALKEMADES olijkoekies,’ zonder nadeel achterwege kunnen blijven, Twee levensberigten van VAN DER SCHELLING is waarlijk te veel: het was on-

vermijdelijk hier in onbeduidende herhalingen te vallen; waartoe ook VAN DER SCHELLINGS aanspraak aan den Eerwaarden grooten Kerkeraad der Remonstrantsche gemeente te Gouda, hier overgenomen? Alleen voor den schrijver konden dergelijke stukken eenig belang hebben.

Dezelfde omslagtige breedvoerigheid als in de levensschetsen, vindt men in de omschrijving en beoordeeling van ALKEMADES en VAN DER SCHELLINGS gedrukte werken, welke 132 bladzijden beslaat, ook in het overig gedeelte van dit werk is deze wijdloopigheid verwonderlijk naauw-gezet volgehouden. In het gezellig verkeer ontvlugten wij den mensch, die ons door zijn eindeloos gesnap over dagelijksche zaken vermoeit en voorzeker, de letterkundige verdiensten van VAN ALKEMADE verheffen zich niet boven het zeer middelmatige, die van VAN DER SCHELLING grenzen er naauwelijks aan. De Heer VAN HASSELT heeft een juist en regtvaardig oordeel over den eersten uitgebragt, (zie den inleidenden brief aan den Hoogleeraar SIEGENBEEK,) ‘schoon van ALKEMADE weinig oordeel en smaak bezat, ja meest alle vereischten van een goed historieschrijver miste, heeft hij ons evenwel door zijne werken dienst gedaan, het spoor voor anderen gebaand en den weg gemakkelijk gemaakt.’ - Zie hier alles gezegd, wat men van VAN ALKEMADE zeggen kan. Zijne ijverige belangstelling in de vaderlandsche oudheidkunde en geschiedenis verdient erkend te worden, bij het verhaal van zijn zwoegen en tobben en der gewigtige opofferingen welke hij zich ter liefde van dit vak getroostte, zweeft het ‘in magnisvoluisse’ op onze lippen, maar wanneer men ons dergelijke verdiensten ten breedste, ten naauwkeurigste uit gaat meten, en tevens over

de gebreken, welke die verdiensten verzelden, uitweidt, dan valt het ons gedurig en gedurig meer in het oog, dat zij niet zeer veel beduiden, en de lofredenaar doet zijnen held ons ondragelijk worden.

De Heer SCHOTEL bestemde zijn werk voor het 'letterlievend publiek.' Indien wij vrienden van woordspelingen waren ... 360 bladzijden! - ALKEMADE! - VAN DER SCHELLING! - voorwaar, geene gelegenheid kon zich gunstiger aanbieden. Wij willen echter slechts onzen twijfel te kennen geven, of de schrijver genoegzaam bedacht is geweest zich een helder denkbeeld van zijne lezers te maken. De dorre, drooge, onbehagelijke stijl zou bij rijkdom van nieuwe ontdekkingen, gewigtige degelijkheid en geleerde nasporingen den man van letteren niet hinderen, maar - voor hem is dit boek niet geschreven, immers de geschriften door den levensbeschrijver gebruikt en geraadpleegd, zijn den geleerden overbekend; ieder die er belang in stelt kan tamelijk gemakkelijk ALKEMADE en VAN DER SCHELLING leeren kennen, en zich derzelver, vooral des eersten, werken aanschaffen. Derhalve moet men zich hier hen wier smaak, belangstelt in de geschiedenis der letteren en oudheidkunde, als de eigenlijke lezers voorstellen. Maar hun zal het werk van den Heer SCHOTEL weinig behagen: door het gedurig bestudeeren van VAN ALKEMADE en VAN DER SCHELLING, heeft zijn stijl zich eenigzins gevormd naar die zijner helden; bovendien, de gansche vorm van het geschrift heeft zeer weinig uitlokkends. En niets was, wij moeten het herhalen, bij het plan des schrijvers noodzakelijker. ALKEMADE en VAN DER SCHELLING zijn de lieden niet om gemakkelijk het algemeen belangstelling in te boezemen. De optelling van hunnewer-

ken, de vermelding van hunne handschriften, de proeven uit dezelve, alles is verdrietend en vruchteloos.

Indien de Heer SCHOTEL, alles hetgeen hij lust gevoelde over ALKEMADE en VAN DER SCHELLING te verzamelen, na hierin volledig geslaagd te zijn, in eene voorlezing zamengetrokken had, wij zouden zijne onderneming gunstiger kunnen beoordeelen, en hem ijverig aanmoedigen, in dien smaak, van tijd tot tijd over het leven, de gedrukte werken en handschriften van OUDAEN, SCRIVERIUS, VAN LOON en anderen, eenige verhandelingen in het licht te geven. In ‘dezen smaak’ wenschen wij niet, dat hij ooit weder schrijve; zijne talenten en studiën geven ons regt iets anders te verwachten, iets anders te vorderen,

Poëzij.

Jose, *een Spaansch Verhaal. Te Amsterdam, bij* J. Immerzeel Junior, 1834, 55 bladz.

Wanneer op het gebied van kunst of wetenschap de gevoelens van deskundigen zich in partijen verdeelen, zijn wij verre van in te stemmen, met den kreet van dommelende traagheid, die den rumoermakers van weerszijde stilte oplegt. Het is waar, niet alle twist is een bewijs van voortgang en ontwikkeling: er bestaat een gesnap van verandering en kleingeestigheid, gelijk aan het gekibbel der redekunstenaars, over de nalatenschap der verstorvene welsprekendheid. Maar eene zoodanige verdeeldheid herkent men ligtelijk aan derzelver gevolgen. Zelden brengt zij iets nieuws of wezenlijks voort: meestal eindigt zij met afmatting en verkoelt de harten voor de zaak zelve, waaruit zij haren oorsprong nam. De andere soort van verdeeldheid die wij bedoelen, is eene echte telg dier oude ERIS, welke, volgens de Cosmogonie, de scheppende moeder des heelals was, zij ontspruit uit het gevoel de onbevredigde behoeften van den menschelijken geest: uit de duistere gewaarwordingen eener inwendige scheppingskracht, die niet rust voor dat zij zelve iets heeft daargesteld: uit het bewustzijn eener zedelijke meerderjarigheid, die de teugels der verouderde voogdij afwerpt. Eene zoodanige

scheuring is meestal heilzaam en noodzakelijk: zij vindt hare goedkeuring in de verdeelde belangstelling van allen die het goede en schoone beminnen: hare zegepraal in de uitbreiding van de vermogens van den menschelijken geest.

Van dezen aard is de strijd die in onze eeuw de letterkundige wereld in klassieken en romantieken verdeeld. Inderdaad de romantiek is niet het gevolg van den gril eens dichters: want welk gezag van een' enkelen zou genoegzaam zijn, om haar zooveel voorspraak en aanhang te bezorgen? Zij is niet het gevolg van den ondergang der klassieke poëzij: want de onsterfelijke modellen liggen nog altoos voor ons gezigt en behouden hunne onbereikbare verhevenheid; wat zou b.v. GOETHE belet hebben een tweede RACINE te worden? Ook kan geen voorstander der klassieke poëzij, wanner hij billijk is, alle verdiensten aan de nieuwere school ontzeggen.

‘Sinds de volken der nieuwere wereld begrepen hebben,’ zal de Muze der Romantiek hun toeroepen: ‘dat de goddelijke geestvermogens niet alleen aan Grieken en Romeinen behooren, maar hetgeschenk der Godheid zijn aan allen die dezelve weten te gebruiken: sinds zij erkennen, dat ook hunne taal en zeden hare oorspronkelijke schoonheid bezitten en zich beijveren deze in volle kracht te ontwikkelen: sinds zij elkander onderling als broeders vereeren en de muur des onderscheids tusschen Hellenen en Barbaren weggevallen is, welk regt hebt gij, ons, die op eigen beenen kunnen staan, aan den band der voorgeslachten te doen loopen? Wij vereeren de mythologie der ouden: maar hebben zij met meer regt de hunne geschapen, dan wij het de onze trachten te doen? Wij bewonderen hunne

heroën, maar meenen, dat zij aan den geest uwer dichters een groot deel hunner bewonderenswaardigheid te danken hebben; welnu, wat verhindert ons, om, naast en om ons, naar verhevene karakters te grijpen en die te heiligen door de glorie der dichtkunst? Eene goddelijke stem heeft tot de Poëzij gezegd: “deze wereld is de uwe!” en volgens dat regt eigent zij zich den Parnassus en de Hecla, de Styx en den Bloksberg toe.’

Karakteristiek is in de romantieke school de zucht tot schijnbaar onpoëtische verhalen naar het werkelijke leven verdicht; het is het gevolg van de overtuiging, dat de wereld bijna tot in hare meest alledaagsche verschijnselen den aanleg heeft, om door de dicht-kunst verheerlijkt en geidealiseerd te worden. Doch dit had SHAKSPEARE reeds geleerd. Zij maakte nog eene andere ontdekking: deze, dat zwarte karakters en groote ondeugden niet noodzakelijk in den klassieken vorm behoeven gewrongen te worden om het schoonheidsgevoel te bevredigen: maar dichterlijk voorgesteld en dichterlijk in derzelver fijnste nuances gevoeld, zoo als zij daar waren, de stof konden zijn der poëzij. Dit bewees BIJRON, want zoo als hij, verstond geen' dichter de ondeugd. Het is deze uitbreiding van de voorwerpen der dichtkunst, waaraan de Dichterlijke Verhalen vooral haren oorsprong verschuldigd zijn.

Welke verpligting rust bij dezen stand van zaken op de Kritiek en de eischen van het dichterlijk gevoel? Hoogst onbillijk zeker handelt zij, indien zij, den voortgang der poëzij miskennende, alles wil afkeuren, dat van den ouden gewonen regel afwijkt. Neen, zij is verpligt met iedere aanwinst het publiek

bekend te maken en die aanwinsten en nieuwe ontdekkingen aan te moedigen. Slechts dan mag zij afkeuren en, voor de gevaren der romantiek waarschuwen, wanneer de poëzij ondergaat in de gemeene getrouwheid eener dagelijksche schildering. Ach! waarom moest een veelbeloovend dichter, in zijne jongste verhalen, haar daartoe zoo ruimschoots aanleiding geven?

Bij het voor ons liggend dichterlijk verhaal heeft zij echter deze onaangename taak niet. JOSE is de schepping van een dichterlijk vernuft en zoo wij gelooven eene eersteling. Wij gissen zulks uit den voorzang, waarin de dichter deszelfs zangen aan zijne zuster, onder den naam van SERENA, toewijdt. In de voorrede verklaart de schrijver den klassieken toon verzaakt en den stijl van BYRON, zooveel hem mogelijk was, gevolgd, te hebben. Inderdaad hij slaagde doorgaans zeer gelukkig in deze poging. De schoone grootsche toon van den Britschen Bard is hem wel gelukt. Somtijds ondertusschen was hij al te getrouw in het navolgen: want enkele eigenheden, die ons bij BYRON wel eens mishagen, vinden wij hier weder.

> ...zoo doodsbleek, dat waar dees stond
> Zijn stervensuur geweest,
> Geen doodscher tint zijn dorre wang
> Ontvleescht en kleurloos sints zoo lang
> Had kunnen verwen, of zijn mond
> Een blaauwer loodkleur geven, dan
> De lippen dekte van den man.

(pag. 41.) Wij spreken niet van de onnaauwkeurigheid der uitdrukkingen; (want *doodsbleek* drukt reeds uit, hetgeen de geheele vergelijking moet aanwijzen: en wij kunnen bovendien geen onderscheid tusschen

doodsche tint op de dorre wang en *ontvleescht en kleurloos* ontdekken). Maar wij meenen, dat deze gansche soort van vergelijkingen naar het voorbeeld van BYRON gevolgd is, doch door hetzelve niet kan geregtvaardigd worden. Even zoo is het met de 2de Strophe pag. 10.

> O God! 't is wellust voor 't gemoed.

Ook dergelijke apostrophen behooren bij BYRON te huis.

> O Christ! it is a Goodly sight to see!

Maar volgens onze meening breken zij meer den gang des gevoels dan zij in staat zijn hetzelve te spannen.

Voor het gevaar, waaraan de dichterlijke verhalen meest bloot gesteld zijn, dat, van al te eenvoudig en daardoor prozaisch te worden, heeft de dichter zich meestal zorgvuldig gewacht. Verzen echter als deze p. 17.

> 't Is overbodig op te tellen,
> Wat sints 't verscheurd gemoed moest kwellen,
> Hij toefde op 't Vaderlijke slot,
> Nog slechts een drietal jaren: toen
> Verdween hij, zonder van zijn lot
> Aan iemand sints bericht te doen.

zijn den dichterlijken aanleg van het geheel onwaardig. Ook elders treft men dergelijke feilen aan: het doet ons leed, dat de kunstregterlijke uitspraak onzer tijdschriften, hier in sommige woorden en uitdrukkingen aanleiding zal vinden, om hare beoordeeling van den JOSE in den gewonen stijl te doen verschijnen. Zoo kan de dichter vooruit zien, dat men reg. 20-25 hem eene onjuistheid in den bouw des volzins onder het oog zal brengen. Vers 34 zal men een *hart dat al zijn*

wonden zalven ziet, niet onopgemerkt voorbijgaan. In regel 93, 94 wordt eene onbedachte uitdrukking aan het licht gebragt:

> Dan blijft, hoe doodlijk ze ook mag wezen
> De felle wond niet ongenezen,

Ook over de yolgende regels 374-381 zal men de roede der kritiek zwaaijen.

> een meer dan aardsche toon,
> In staat om door zijn stichtend streelen;
> De felste boezemwond te heelen,
> De traan te droogen op de koon,-
> Voor 't hart weldadig als voor de open,
> De ontstoken wond van den verlaatne des Jordaans,
> De balsem des Samaritaans,
> Zoo godgevallig afgedropen -
> Zoo zacht - zoo zalvend en nadrukkelijk,
> Verschrikte 't hart hem.

Een wezen wit en smal (vers 545.) *zijn vuist trilde als een riethalm in de orkaan*, (573). Zij *lag* haar vinger op zijn mond, (632) *englenzucht*, (707) *schoon verwoestend*. Men zal hier en voorzeker niet ten onregte aanmerkingen op 's dichters werk kunnen maken. Op meer plaatsen is het verhaal op dergelijke wijze ontsierd; wij zouden dezelve op kunnen geven, maar willen niemand van het genoegen berooven, hetwelk voor hem welligt in eene ons zoo verdrietende taak gelegen zij. Alleen willen wij er nog bijvoegen, dat de dichter hier en daar niet vrij te pleiten is van herhalingen; zoo wordt b.v. 17-19 telkens verzekerd, dat niemand wist, waar JOSE gebleven was.

Gaan wij tot het meer belangrijke over. De beschouwing en ontwikkeling van JOSES karakter, en eenige

schoonheden van dit waarachtig dichterlijk verhaal, mogen ieder onzer Lezeren zoo aangenaam als ons zelven bezig houden.

Wij gevoelen de moeijelijkhejd om eene billijke uitspraak te doen over de juistheid en waarheid van het karakter door den dichter voorgesteld. Er ligt over den persoon en het bedrijf van JOSE, den held des gedichts, een geheimzinnige nevel verspreid, die aan de scheppingen der romantieke letterkunde niet vreemd is - en meestal het gevoel en de fantasie des lezers in eene weldadige spanning brengt, maar ook, aan de andere zijde, hem verhindert de juistheid te beoordeelen der omtrekken van het beeld, dat den poëet voor den geest stond. Hoedanige deze zijn, weet alleen de dichter zelf, als het ware bij aanschouwing: de lezer vonnist slechts bij gevolgtrekking uit de meer of min juiste uitdrukkingen van den autheur. En zeggen wij te veel, wanneer wij beweren, dat er een volstrekt buitengewoon genie vereischt wordt, om altoos over de uitdrukking (*darstellung*) eene volstrekte magt uit te oefenen.

Het is namelijk niet genoeg, dat de dichter levendig en naauwkeurig het beeld aanschouwt, dat hij zijne lezers in den geest wenscht te prenten: hij moet zich ook zoo verre met zijne schepping geidentiseerd hebben, dat hij gevoelen kan, bij welke plaatsing en betrekkingen, deszelfs omtrekken het helderst en krachtigst uitkomen. Weet hij zulks niet naauwkeurig, het is dan niet aan den lezer te wijten, wanneer hij in den held des gedichts niet, of niet altoos ziet, hetgeen de dichter wenscht voor te stellen. Moet de dichter dus het tooneel waar hij zijnen held opvoert, weten te

kiezen, hij moet het bovendien regt en naauwkeurig kennen: niet alleen den indruk gevoelen, dien het op hem zelven zoude maken, maar ook volledig verstaan, op welke wijze hetzelve op het eenmaal gedachte karakter, werken moet. Kortom, de dichter moet de krachten der in- en uitwendige wereld regt begrijpen, en als de Godheid van LEIBNITZ, op grond daarvan, eene voorbeschikte harmonie tusschen beiden kunnen daarstellen.

Wij hebben veel van dichterlijke waarheid, veel van den *Deus in nobis* hooren spreken. Wij zijn misschien te ondichterlijk om die uitdrukkingen geheel te kunnen bevatten. Maar den *phantasten* willen wij toegeven, dat het mogelijk zijn kan, dat den dichter, als bij ingeving, een duister denkbeeld voor den geest zweeft, dat zijne Muze (recensent, *unus e multis*, noemt het zijne fijnere takt,zijn' meer geoefenden schoonheidszin) hem den mengelklomp helpt ontwarren en licht werpt over zijne nieuwe schepping. Maar van welken aard moet dit licht zijn? maan- of zonnelicht, schemering of middag-klaarheid? Wij staan hier, geloof ik, weder op den tweesprong van romantiek en klassiek. Gene beweert het eerste, deze het laatste. Wij willen den strijd niet beslissen, maar den romantieken dichter toestaan, zijnen romantieken lezers dat nevelbeeld voor te stellen, dat aan beiden zoo welgevallig is: maar wij willen hem niet toestaan, om, wanneer hij als APELLES achter zijn werkstuk zit, toornig te worden op iederen Boeotischen schoenmaker, die hem in zijne onnoozelheid vraagt: ‘zijn de omtrekken van het tafereel zoo onduidelijk geteekend, of hapert het aan de lichtvailing?’

Die romantieke nevel ligt onbetwistbaar over den JOSE verspreid. Het begin der legende:

> Het was geen dag - het was geen nacht,

kan als motto voor het geheel dienen. Onzes inziens, lag dezelve in het plan des dichters, want tot aan het einde is hij meestal wel volgehouden. Het tooneel waar JOSE optreedt, bl. 9-13, de onzekerheid omtrent zijn vroeger bedrijf, en het als het ware hij gissing opmaken van zijn vorig bestaan, in heerlijke regels, pag. 17.

> Maar zeker hem had weinig vreugd, enz.

de kloostermuzijk in den avond, pag. 25, het min of meer onduidelijk optreden van FLORINDE, de verschijning van JOSE'S moeder aan haar, eindelijk de voorgewende onbekendheid met het eindelijk lot van JOSE, in dit alles ligt zooveel consequentie, dat wij hierin een plan des dichters meenen te zien. Op twee plaatsen echter, schijnt hij zich zelven te vergeten. De eerste is bl. 17, in de ongelukkige regels, waarin het bestaan van JOSE, gedurende de drie jaren na 's moeders dood, wordt opgegeven. Over die drie jaren had de *schemersluijer van halfbetwiste duisterheid* niet moeten opgeligt worden. De andere plaats is pag. 44 en verv. De opeisching en wijding van het zwaard van JOSE is onbeduidend, wanneer dezelve niet symbolisch wordt opgevat: de dichter heeft ons dit willen doen gevoelen, in de regels:

> Toen eischte zij in naam des Heeren,
> Dit schuldig zwaard - op, opdat

Het zich ten teeken mogt verkeeren,
Dat JOSE voortaan God zou eeren,
En met de Hel gebroken had!

Wij begrijpen het insgelijks, wanneer JOSE zijn zwaard, weigert af te geven, met te zeggen: bl. 47.

Nog is mijn wraakzucht niet voldaan,
Zij moet zich tegen de oorzaak wenden,
Van al mijn lijfs- en zielsellenden

Maar wanneer JOSE intusschen het staal ontbloot en met de woorden:

FLORINDE, dit 's mijn zwaard: enz.

eene kinderachtige gehechtheid aan het materieel van zijn zwaard vertoont, zoodat het alleen daarom te doen schijnt, dan valt de symbolische nevel weg en eene nietige werkelijkheid blijft over.

Ligt achter dien nevel een karakter, dat goed en juist geteekend, op goede gronden is zoo als het zich vertoont en door den dichter zelven helder begrepen en doorgaands waar voorgesteld wordt? Wij gelooven ja, insgelijks om de doorgaande consequentie des dichters. De grond van JOSE'S karakter is menschenhaat: aan zijne moeder vroeg ontrukt, is, aan de eene zijde, zijn ridderlijke trots gevoed, (zie pag. 15) aan de andere zijde, hij de prooi geworden der verdrukking en eigenbaat van booze bloedverwanten: zoo wordt zijn karakter tot menschenhaat gevormd, en op die menschenhaat volgde de verdooving der Godsdienstige indrukken zij ner jeugd, pag. 29.

Maar toen ook is de band gebroken,
Die me aan den Hemel bond weleer.

Misschien zou de liefde hem tot God terug gebragt hebben: maar zijne geliefde werd hem ontrukt en toen pag. 33.

> Betwijfelt hij voor 't eerst Gods liefde.

want Hij, zegt JOSE:

> Hij wilde 't niet gehengen,
> Zoo dacht ik - dat 't verloren ram
> Ooit tot de kudde wederkwam;
> Hij stiet mij weg, toen gij mijn ziel
> Hem toe zoudt wijden, enz.

Menschenhaat zou bij een' Duitscher in afzondering van de wereld ontaarden; in JOSE, een Spanjaard, in onverzadelijke bloeddorst: waarom rigtte deze zich niet het eerst tegen de oorzaak van JOSE'S ongelukken? Dit is iets, dat wij niet weten. Hij vindt er vermaak in, met het menschelijk geslacht krijg te voeren, en het is natuurlijk, dat zoo doende zijn wrevel tegen hetzelve gedurig toeneemt. Ook FLORINDE, meent hij, zou hem in haar huwelijk wel vergeten hebben (bl. 19):

> Ach! vrouwenmin moog hemelsch schijnen,
> Ze is als een lenteregenboog,
> Bont - heerlijk - schoon en zacht voor 't oog;
> Maar slechts aanwezig tot verdwijnen,
> En als die neylentelg uit regen,
> En zon - een telg van zwakte en gloed.

Wanneer het echter blijkt, dat zij hem niet vergat, voert hij haar toe:

> Daar leeft op de wereld geen mensch, die mij mint,
> Gij mooglijk - maar dat is misdadig.

Regt fraai in den menschenhater. Aan Gods genade en liefde heeft hij sedert jaren gewanhoopt, aan Deszelfs bestaan slechts kort getwijfeld; want de natuur, die voor de *menschen* te goed was, predikte hem hetzelve. Bl. 20. Hier zijn uitmuntende regels. Van vs. 246 echter, eindigen zij in eene, onzes inziens, noodelooze declamatie. Hij beschouwt God als een beter Wezen, en wenscht Hem daarom aan te kleven. God biedt hem zijne genade aan, maar zijn gansch bestaan, zijne in alle zijne bedrijven ingeweven menschenhaat moet hij daarvoor opgeven. Hij weigert het, en gaat verloren. - Wij vinden het karakter waar en natuurlijk; deszelfs *hevigheid* is, onzes inziens, niet te miskennen.

'De autheur,' dus luidt de voorrede, 'heeft gepoogd een hevig karakter, onder den invloed van groote hartstochten en aandoeningen, en in betrekking met de hem omringende natuur en menschheid, te teekenen.' Wanneer wij het hevige karakter waar en natuurlijk noemen, beamen wij echter niet, dat zijn doel den Dichter overal gelukt is. Aan het hevige karakter van JOSE is eigen, dat hij zijn' mond zelden tot spreken open doet, bl. 18; dat hij zijne gedachten trachtte te smooren, en

> Den wilden stroom zijns jammers, met
> Het ijs der onverschilligheid
> Te dekken -

'Hoe,' hooren wij daarom aan den Dichter toeroepen, 'hoe kunnen wij een' JOSE ons voorstellen, die bijna den ganschen tijd spreekt, ons zijne beschou-

wingen, zijne verborgene daden, zijn lot mededeelt, en in hetzelfde oogenblik zegt, bl. 38:

> ‘'k Heb jaren gezworven, maar niemand op aard,
> Mijn naam, of mijn hart, of mijn afkomst verklaart.’

Wij weten hier den Dichter niet te verdedigen, maar meenen de oorzaak dezer misslag te doorzien. De situatiën, namelijk, waarin JOSE voorgesteld wordt, zijn min gelukkig gekozen. De omtrekken van zijn karakter zouden helderder en krachtiger zijn uitgekomen; wanneer hij handelende opgevoerd ware, en men hem in betrekking geplaatst zag tot eene menschheid, die het voorwerp was of zijn kon van de hevigheid van dat karakter. Thans is slechts zijne taal, zijn niet zoo zeer zijne gedragingen hevig. Naar ons oordeel moest JOSE weinig en krachtig gesproken, veel gehandeld hebben. Wij vinden in hem

> The gloomy wilderness of dying thought,

niet het werkelijke leven van een hevig karakter. Zijne betrekking tot de natuur daarentegen, is meesterlijk geschetst. Ware de hevigheid van zijne handelingen sterker gekleurd, dan zou hare kalmte nog treffender tegenstelling hebben opgeleverd. Allerminst behaagt ons de zamenkomst met FLORINDE; de Dichter gevoelt zich hier dikwijls gedwongen, de waarheid van zijn karakter op te geven. Op de verschijning van FLORINDE siddert JOSE, bl. 36,

> - en hij zonk
> In een, en was ter aard gezegen;
> Maar leenende aan een' eikentronk,
> Hield hij in 't wanklen nog zich tegen,

en het schijnt wel, dat de *man met het hevig karakter* hier zwak genoeg is, om op het denkbeeld eener spookverschijning te sidderen. Althans zijne vraag:

> ‘Verrijst gij - uit het graf - of leeft gij,
> FLORINDE?’

schijnt daarop te doelen. Evenmin kan hij *bedaard* spreken, bl. 39, en niet minder vreemd is in zijnen mond, bl. 40, de zwakgeloovige taal:

> Is 't waar, en zou mij GOD vergeren kunnen,
> Mij toegang tot zijn dienst vergunnen,
> En niet beleedigd zijn, wanneer
> Ik tot hem bad, - -

Maar onbillijk zouden wij meenen te zijn, indien wij deze gebreken niet liever aan uitdrukking en verkeerde plaatsing van zijnen Held, dan aan een onzuiver begrip van deszelfs karakter, bij den Dichter wilden toeschrijven. Daartoe is het geheel te schoon en meestal zelfs in fijnere nuances, te goed volgehouden.

Er is in de romantiek van BYRON en ook, deels, schoon anders gewijzigd, bij GOETHE, dit eigendommelijke, dat zij de doode natuur en stoffe als het ware weet te bezielen en te doen leven. SCHILLER beklaagde zich in zijne voortreffelijke *Götter Griechenlands* over de latere poëzij, die het gevoel voor het leven der natuur verloren had. Sinds zijnen tijd heeft de onsterfelijke GOETHE dit gebrek der dichtkunst weten te verhelpen: hetgeen aan den Duitscher wijsbegeerte en smaak leerden, gaf het genie aan BYRON in. POLLOK zong van hem:

> With Nature's self,

He seemed an old acquaintance, free to jest,
At will, with all her glorious majesty.
He laid his hand upon, ‘the Oceans mane,’
And played familiar with his hoary locks:
Stood on the Alps, stood on the Apennines,
And with the thunder talked, as friend to friend;
And wove his garland of the lightning's fiery wings
In sportive wit, the lightnings fiery wing,
Which, as the footstaps of the dreadful God,
Marching upon the storm in vengeance, seemed;
Than turned, and with the grasshopper, who sings
His evening song beneath his feet, conversed.
Suns, moons and stars, and clouds, his sisters were:
Rocks, mountains, meteors, seas, and winds, and storms,
His brothers, younger brothers, whom he scarce,
As equals deemed.

Nu moge zoo iets wel onbereikbaar, zelfs voor BYRON, zijn, echter verheugen wij ons, zoo dikwijls wij zien, dat onze jongere dichters, de vonken des levens die de stoffelijke wereld schijnt te verbergen, weten op te vangen en te doen schitteren. Hunne natuurbeschrijvingen verliezen daardoor het koude eentoonige, of arcadisch-allegorische, dat dezelve vroeger plagt aan te kleven. Ook de dichter van JOSE leverde van deze poëtische beschouwingswijze heerlijke proeven. Pag. 25.

Zoo trad hij voort, tot waar aan de oeverkant
Een kloosterstift, der Moeder Gods gewijd,
Zijn muren hief en rondschouwde over 't land,
In achtbaarheid en statige ernst; - De Tijd
Bedekte 't dak met mos, maar had ontzag
Voor 't huis waar God gediend werd; waar men de aard
Vergat, in rouwe en boete nederlag,
Geen blik - geen wensch, - geen hart dan Hemelwaart,
't Was reeds heel nacht; de lieve maan bescheen
Het koepeldak van 't kerkje met haar licht;
En 't blonk gewis door 't halve vengster heen,
De kuische rei der Nonnen in 't gezicht,

Die, rein als zij, voor 't altaar neêr geknield,
Het aardschuw oog ten eigen Hemel hield,
Waaraan haar glans Gods almacht, in de nacht,
Doet schittren van geslachte tot geslacht.
De nonnen zongen - 't statig choorgezang
Rees zacht en schoon en lieflijk tot Gods troon,
Gestevigd door de zwellende orgelklank,
Nu malsch en zoet, dan zwaar en diep van toon;
Dat lied weêrklonk, en verder dan de muur
Die haar omsloot, die 't zongen in dat uur;
Het windje droeg 't eerbiedig door de vlakte,
En de EBRO nam het huivrende op, en deed
Den toon, - die op zijn golven nedergleed,
Met nieuwe kracht verrijzen, als gereed
't Geluid te sterken, daar waar lucht en wind 't verzwakte;
En de echo's uit haar sluimring opgeschoten,
Herhaalden zacht die Godgewijde noten,
Totdat ze in 't eind verstierven in de lucht,
Gelijk een flaauw- een zuiderwind-gezucht.

Wij willen nog een ander voorbeeld aanhalen. Pag. 44.

- - zij raakte met den top
Haars vingers, aan zijn sabelknop
Maar zoo ter naauwernood en zacht,
Als vreemd moest wezen, aan een' kling,
Wie steeds zoo'n ijzren vuist omving,
En zwierde in reuzenkracht, -
Als vreemd moest wezen aan een hecht,
Dat vaak, in 't prangen van 't gevecht,
Gegloeid had in de vuist van een
Wiens woede en kracht ontembaar scheen,
Of tusschen tanden was gegrepen,
Die als een voetklem samennepen
In 't uiterst van 't gevaar;
Maar wondre schroom bezielde haar,
En afschuw van 't misdadig staal,
Dat, werktuig van den dood,
Zoo gaarn - zoo wreed - zoo menigmaal
Bloed - menschenbloed vergoot;

En daarom roerde zij zoo even,
Zoo naauwlijks, maar dien sabelknop
Als of er 't bloed nog aan kon kleven - - -
Maar lag er 's Hemels vloek niet op?

Wij zijn eindelijk nog verschuldigd een paar proeven van beschrijvende en verhalende poëzij aan te halen. Wij kiezen pag. 14:

Zijn moeder bleef hem; schoon en zacht
En stil, gelijk een lentenacht,
Hield zij, in 's hemels wet volleerd,
Het hart den hemel toegekeerd;
Zij had haar gade teêr bemind,
En als die gade 't eenigst kind,
Dat uit haar moederlijken schoot,
In 't eerste jaar des huwlijks sproot,
En toen ze, in 't achtste van dien echt,
Haar dierbre zag in 't graf gelegd,
Toen bad zij, op den zerk geknield,
En onder snikkend tranenplengen,
Om kracht, om wat ze op aard behield,
Tot eer des hemels op te brengen;
Ach! had het in haar magt gestaan,
't Waar JOSE zeker wel gegaan.

en pag. 17, deze beschrijving van JOSE.

Zijn wang was bleek, en droef zijn trekken,
Maar uit den wrevel van zijn oog,
Was 't morren van dat hart te ontdekken,
Dat niet in ootmoed nederboog,
Maar dat zijn haat, - zijn onbescheid,
Des hemels roede tegenstelde,
Of dat zijn rampen overtelde,
In ijskoude onverschilligheid;
Misschien - ja, 't scheen zoo uit zijn wezen -
Was 't stormen in de borst bedaard
Der driften, die in woeste vaart,
Hem 't oog verblindden, waar zij rezen; -

Zij, telgen van de Helharpij, -
Maar toch haar spoor was nagebleven,
Op 't hooge voorhoofd hadden zij
Haar naam, in rimplen, aangeschreven
In groeven op de ontvleeschde wang,
En nog geen acht-en-twintig jaren,
Was reeds de grijsheid door zijn hairen,
En was het sedert lang.

Dergelijke schoonheden vindt men in dit dichterlijk verhaal. Maar, het is eene navolging van BYRON; - welnu, moet dan het schoone van BYRON, niet een eigendom onzer Vaderlandsche dichtkunst worden? Voorzeker: en dit doet ons wenschen, dat de jeugdige dichter, BYRON navolge, waar hij meest navolgingswaardig is. Men moge den Giaour, de Bride of Abijdos, Childe Harold's Pilgrimage algemeen bewonderd hebben, algemeen bewonderen; de kunstwereld en inzonderheid het nageslacht, zullen Angioline, Marina en Mijrrha, boven Zuleika en Leila waardeeren. JOSE'S zanger make zich dezen wenk ten nutte, en veroorlove ons de vlugtige vermaning, dat hij zijne zucht tot navolging met behoedzaamheid beheersche. Hij streve er na, een oorspronkelijk, en een echt Vaderlandsch dichter te zijn. Hij volge zijne roeping, en wij vertrouwen hem eenmaal onder de bevorderaars en handhavers van den roem der Nederlandsche Poëzij weder te vinden. -

Fraaije letteren.

De Laurens Stark *van* J.J. Engel. *Naar het Hoogduitsch van Franz Horn.*(*)

Het was toch een heerlijke tijd, toen JEAN PAUL, door zijne *Unsichtbare Loge* en *Hesperus*, eene nieuwe lente voor de Duitsche poëzij deed ontluiken; toen FICHTE, in zijn leerstelsel der wetenschappen, met reuzenkracht - en wel met gelukkige - den inwendigen scheppenden geest der wijsbegeerte ontwikkelde; toen SCHILLER, vereenigd met GOETHE, HERDER, JACOBI en anderen, den smaak van geheel Duitschland, door de *Horen*, wilde vormen en veredelen. Het was, zeg ik, een heerlijke tijd; want men mogt met regt verwachten, ja, er van overtuigd zijn, dat de zege niet zoude falen, waar zulke krachten zich vereenigden.

Geloof echter niet, mijn jeugdige lezer! die dat tijdvak alleen uit boeken kent, dat die mannen en hunne pogingen algemeene bijval verwierven. Integendeel, men werd verlegen, wreef zich de handen, zag elkander met een bedenkelijk lachjen aan, en wilde

(*) Des te gewilliger nemen wij dit geestige stuk, met eenige verkorting uit HORN'S *May and September* ontleend, op; dewijl ENGELS LORENZ in 1833 bij den Boekhandelaar SCHLEIJER, onder den titel van LAURENS STARCK, (sic?) *of Vader en Zoon*, in eene vrij goede vertaling is uitgegeven, en dus ook voor onze landgenooten een nieuw belang verkregen heeft.

er niet regt voor uitkomen, omdat men niet wist, wat men eigenlijk zeggen zoude. SCHILLER had in zijne edele opgewondenheid verwacht, dat opstellen, gelijk dat van FICHTE, *ueber Erhöhung und Belebung des reinen Interesse fur Wahrheit*, even als zijne eigene brieven, *ueber ästhetische Erziehung*, eene geheele omkeering te weeg zouden brengen, dat GOETHE'S *Gedichten* en *Unterhaltungen deutscher Ausgewanderten*, iedereen vreugde verschaffen en verrukken moesten; maar, ach! het ging anders, geheel anders. Men wilde van zulk eene aesthetische opvoeding niets weten, en vond dezelve duister en onaangenaam; men glimlachte over de zuivere belangstelling in de waarheid, dewijl men sinds lang was overeen gekomen, dat de waarheid, even als een geneesmiddel, zoo smakelijk als mogelijk was, moest toegediend worden, hetgeen bovendien moeijelijk genoeg is, omdat dezelve altijd onaangenaam blijft. Met de bijdragen van GOETHE ging het geheel verkeerd. Het is waar, men had zich moeten gewennen, om IPHIGENIE en TASSO klassiek te noemen, ofschoon men zich in stilte bij KOTZEBUE en LAFONTAINE verkwikte; doch men stelde zich thans ook daarvoor schadeloos, en verzekerde ronduit, dat er dan toch ook niets langdradigers bestond, als die *deutsche Ausgewanderten*.

Maar was er dan in het geheel geen brood in de woestijn der *Horen?* O ja, en wel regt smakelijk en welriekend. Ik bedoel de Fragmenten van LORENZ STARK, met welke de bewonderde Schrijver, uit overgroote goedheid, het aangevangen Maandschrift vereerde. SCHILLER en GOETHE hadden, in

hunne geniale ongedwongenheid, dien STARK als een tamelijk goede plaatsvuller opgenomen, ja, de eerste, die, zoo als men weet, gaarne berispte en omwerkte, vond het noodig, ENGEL eenige aanmerkingen op denzelven te maken, zoodat die beroemde man, over zulk eene ondankbaarheid, en de, met elken dag, erger wordende *Horen*, vertoornd, zijne milde hand eindelijk geheel sloot.

Doch het publiek, zoo als wij zeiden, dacht er geheel anders over, dan GOETHE en SCHILLER, en kon niet zwijgen van de verkwikking, die het in LORENZ STARK vond. Het waren, wel is waar, slechts brokstukken, welke de *Horen* van die karakterschetsen gaven; doch dezelve wekten de trek naar het geheel des te levendiger op. Men kan zich dus voorstellen, dat, toen eindelijk in het jaar 1800 het geheele Starksche huisgezin aan het naar hetzelve smachtende Duitschland werd aangeboden, de eene lezer den anderen vrolijk juichend toeriep: 'Hier, broeder! geniet: het is iets klassieks!' De *Horen* waren reeds lang (bijna zoude ik zeggen, als ROMEO en JULIA) ontslapen, maar de familiën MONTAGUE en CAPULET, voor zoo verre er nog van bestonden, gaven zich bij STARKS beeldtenis vol hoop de hand, bewust, dat het een der laatste feesten van die soort zoude zijn; want het nieuwe tijdvak, dat omstreeks 1794 begonnen was, had reeds vasten voet gewonnen. Voor het oogenblik echter hield men zich aan LORENZ STARK, en wilde zich dit genot niet laten bederven.

Het schijnt derhalve wel de moeite waardig, ook thans nog eens dit boek, hetwelk eenmaal eene zoo ongewone

belangstelling verwekte, van naderbij te beschouwen.

Men zoude vooreerst kunnen vragen, of de geschiedenis, welke hier verhaald wordt, boeijend en bekoorlijk is; en ik zou moeten antwoorden, dat er hier, streng genomen eigenlijk in het geheel geene geschiedenis verhaald wordt: want dat de zoon van een' rijken koopman op eene aardige doch verarmde weduwe verheft, en na eenige zwarigheden en hier en daar een misverstand met zijn' dooven vader, eindelijk met dezelve trouwt, kan naauwelijks als eene geschiedenis beschouwd worden en wel des te minder, daar wij tegenwoordig dagelijks van Schotsche *Lairds* lezen, die op elke bladzijde een schrikkelijk avontuur uitvoeren, en met deze omgaan of ze onze neven waren.

Wanneer derhalve de geschiedenis zoo mager is, wordt dit welligt door de karakters vergoed? wij zullen zien. De jonge STARK en de Doctor hebben naauwlijks eene eigenaardige physionomie; doch.... het vest van den eersten, - ik meen het werkelijk - heeft iets treffend-karakteristieks, en doet ons aan de goede tijden van RABENER denken, die niet zelden de pijlen zijner satire tegen de zwierige bekleedselen der edele jongelingsligchamen van zijnen tijd rigtede, en denken wij bovendien aan de regelen van GELLERT:

> Hoe kon ze 't vest van goudstof zien,
> En aan zijn smeeken weêrstand biên?

dan beklagen wij ons teregt, zoowel in het leven als in de boeken, dat eene zoo rijke bron van aardigheden verdroogd is, want onze nieuwmodische vestjes hebben,

zoo als men weet, niet veel te beduiden en het is onmogelijk er sensatie mede te maken.

Des Doctors gade maakt somtijds meer aanspraak op een geestig uiterlijke, als haar echtgenoot, en is ook, in vroeger' tijd, meermalen als een voortreffelijk geteekend naïf karakter geprezen. Mijns bedunkens kan zij voor niets meer gelden, dan voor eene dochter van de wijdberoemde Indiaansche GURLI, die, zij moge zoo nietig zijn, als zij wil, echter op zekere oorspronkelijkheid roemen kan. En waarlijk, dit aardige Indiaansche meisje heeft vele kinderen gehad, ofschoon de voorname Roman- en Komediënschrijvers, die dezelve in hunne eigene aesthetische opvoedingsgestichten hebben opgenomen, GURLI'S moederregt bestrijden.

Veel beter is de oude STARK, die, omdat hij juist weet *wat* hij wil, van zelf reeds een' bepaalden vorm moet aannemen. Jammer slechts, dat hij zoo *weinig* wil en zoo weinig te doen heeft; want dat hij zijne familie en eenige hem omgevende *schaduwen* (men herinnere zich de Horatiaansche uitdrukking) overziet en regeert, en, in het algemeen, zijne eenvoudige betrekkingen weet te leiden, beduidt toch waarlijk niet veel. *Burger* is hij slechts in geringe mate, indien wij eenig denkbeeld van een' *staat* hebben. Doch *daarvan* wordt hier niet gesproken, en het behoorde toch, want alleen als burger van den staat kan een huisvader op hoogere belangrijkheid en deelneming aanspraak maken. Maar neen: in plaats, dat wij LORENZ STARK in betrekking tot den staat zouden zien, doet de Schrijver ons zelfs niet de stad, waarin zijn werkkring ligt, ja, niet eens de straat,

waarin hij ligchamelijk en geestelijk woont, aanschouwen. Alleen het huis en de kamer, waarin hij re geert, worden ons getoond. Het is zeker iets, doch niet veel, en de betrekkingen, welke hij beheerscht, zijn, gelijk wij zeiden, zoo gemakkelijk te overzien, dat het der moeite niet waardig is, dezelve zoo uitvoerig te schilderen. En toch is het gelukt, om ons belangstelling voor den man in te boezemen, en wij betreuren het daarom, dat hij geene meer gewigtige bestemming had.

Waarom, (zoude men *par dêpit* kunnen vragen,) waarom verliest hij niet twintig of dertig duizend guldens op een oogenblik? Waarom steekt niet een booswicht zijn huis in brand? Waarom wordt hij tot afwisseling niet eens in een' donkeren, vochtigen kerker geworpen? enz. Het zou toch aardig zijn om te zien, hoe hij zich bij dergelijke ongelukken gedragen zoude. Wij vertrouwen regt goed; maar de schrijver is te gemakkelijk om iets dergelijks te beproeven, en wat niet met een gesprek of geldleening af te doen is, houdt hij van zijnen held, als van een bedorven kind, verwijderd. Niet eens brengt hij hem naar *buiten*. Alles geschiedt in kamers, en de kamerlucht is niet alleen voelbaar, maar zelfs zigtbaar van bladzijde 1 tot aan het einde. Met de Natuur - ik bedoel de zinnelijke, de bloeijende daar buiten - heeft de schrijver niets noodig, en zijne personaadjen zouden eene zonderlinge figuur maken, waanneer een schalksche Genius hen eensklaps aan den oever des Rijns, of, nog erger, in een Siciliaansch dal verplaatste. De wijsheid van LORENZ STARK zou er in het geheel niet bij passen, en is misschien, van een hooger standpunt gezien, wer-

kelijk ongepast. Van daar komt het ook dat die schaduwen, waarvan wij spraken, vooral de babbelende kramer, van welken men niets verder verlangt of verwacht, zoo gelukkig geteekend zijn; even als in het algemeen de afschildering van onzedelijke beperktheid, in de kleur van het bisarkomische, dusdanige schrijvers, b.v. IFFLAND, dikwijls zeer gelukt.

Wij zijn derhalve niet verlegen om de vraag te beantwoorden: waardoor een werk van deze soort zoo grooten opgang bij honderden lezers konde maken, onder welke toch waarlijk vele ter goeder faam stonden. - Men voelde zich van alle kanten beperkt, en zag geen' kans dien toestand te verbeteren. Men schikte zich dus, doch niet zonder verdriet; en wie kon derhalve meer welkom zijn dan een schrijver die aantoonde, dat men ook in deze beperktheid een regt aardig, ja zelfs een deftig man konde zijn; zijn huisgezin en zijne buren de wet kon stellen; ja, in het algemeen zich kon houden of men wezenlijk iets ware, en dikwijls in dien kring niet alleen zich zoo houden, maar waarlijk iets zijn kon?

Hetgeen echter, niet slechts in de oogen van enkele beschouwers dezer karakter-schildering, maar wezenlijk algemeene waarde heeft, is de *stijl*. Het is wel niet te loochenen, dat de voortreffelijke teekening het onbeduidende der voorwerpen des te meer doet uitkomen, maar wij durven toch ook vergen, dat men dit voor een poos ter zijde stelle, en den stijl alleen beschouwe. Alsdan vinden wij hier keurigheid van uitdrukking, ronding, netheid, welgekozene zegswijzen, en bovenal dat juiste schilderen, met woorden, hetwelk, zonder er bepaald naar te jagen, in waarheid elke inwendige be-

trekking en beweging afmaalt. Hierin konden derhalve de meeste onzer jonge schrijvers, van ENGEL leeren; doch het schijnt mij toe, dat zij niet leeren willen; te zelden denken zij er om, een prozawerk van Grieken of Romeinen, in deszelfs redekunstige bouw te ontleden en te beoefenen, hoe zoude men dan van hen kunnen vergen, dat zij zulks die van vroegere schrijvers in hunne moedertaal deden? Zij hebben het te druk met het uitvinden van nieuwe avontuurlijke voorvallen, dan dat zij op de denkbeelden en stijl zouden kunnen letten. Doch.... het is den doove gepredikt.

Schoone kunsten.

Wenken en gevoelens over de jongste tentoonstelling van schilderijen te *Amsterdam*, 1834(*). (*Medegedeeld in gesprekken*.)

Jonkheer WILLEM VAN HAREN moge der Freule van WASSENAER hebben toegezongen:

> En moed en kragt en schat en Koninglijke hoven
> Zijn enkel ijdelheid, wanneer men die beschouwt
> Bij 't wezenlijke goed van huspot, bruin door 't stoven
> Of bij het waar geluk van eenen schapenbout. -

ik wil u geene uitvoerige beschrijving van ons keurig diner geven. Ter eere van MARIA verzeker ik u, dat zij zich zelve overtrof, want wij misten hare smaakvolle en geestige Moeder (die nog te Zeist op haar buiten gebleven was) aan de rijke en toch geenzins overladene tafel niet. Met die voortreffelijke vriendin, welke mij dikwijls de heerlijke teekening eener beminnelijke Gastvrouw, uit ROUSSEAU'S EMILE, ten haren voordeele te binnen bragt, hoop ik u later bekend te maken; eenige harer denkbeelden over ons maatschappelijk leven

(*) Zie het tweede Stuk, bladz. 175.

verdienen meer algemeen te worden. - Gij ziet, dat ik veel met haar op heb!

De knecht had de kamer verlaten - het dessert was opgezet. Ge moogt u gelukkig rekenen, dat ik u ook dit niet beschrijve, want welig najaarsooft, is, even als kleurrijk lentgebloemte, eene onuitputtelijke stof tot vervelende vergelijkingen. Vraag het onzen dichters; liever nog, open een' hunnner laatste bundels! - Dat ik MARIA'S wangen, bij het door een zacht rood vrolijk geschakeerd fluweelen wit der perziken vergeleek, dat ik bij de voedzame kern der volrijpe noten onzen Redenaars in het aanstaande wintersaizoen, Verhandelingen van dergelijk gehalte toewenschte, zijn immers te alledaagsche gedachten, om u die mede te deelen?

Stel er u mede tevreden dat, ofschoon bij den toast: ‘op het welzijn der Afwezigen!’ het glas ten bodem toe geledigd werd, wij echter den wijn niet aanriepen, alsof wij met Jonkheer VAN HAREN hadden geloofd, dat:

> De schilder zal door (hem) het leven evenaren
> De muzijkant het oor doen danzen van het hoofd
> En de ed'le poëzij zal dingen openbaren
> Daar nooit geen levend mensch een jota van gelooft.

Er was geen poëet tegenwoordig om er de proef van te nemen; wij zijn in ons vaderland er nog verre af, van te kunnen zeggen:

> Que l'on a ces Messieurs, comme on a du Champagne.

Misschien... maar mijne inleiding is reeds te lang.

‘En nu, den Heeren eene pijp,’ riep het bevallige meisje, en voegde er lagchende bij: ‘ik wil heden den naam eener echt Hollandsche Gastvrouw verdienen,

en het liefhebben van den tabaksrook is immers één harer attributen?'

'Zeker, MARIA! en toch hebben onze schilders op deze tentoonstelling die nationale eigenschap verloochend, want ik heb slechts weinig rookende mannen ontmoet.'

'Of de meisjes die wijn en bier inschenken, als zij, uit de mode mogten raken!' hernam WILLEM. 'Ik weet wel, dat men bij zoogenaamde genreschilderijen (eene uitdrukking die alweder bewijst hoe weinig men er om geeft, of eene benaming zin of geen' zin hebbe,) ik weet wel, dat men daarbij minder op het onderwerp dan op de uitvoering let, maar ik vraag u, wat denkt men dan toch bij zulke schilderijen? Een dorstig ruiter - eene schalksche herbergmeid - mijn Hemel! het huisselijk, het gewone leven, heeft dichterlijker zijden dan deze. Ook onze poëzij zweeft slechts zelden met de Muze van KINKER, BILDERDIJK of WISELIUS, de hoogere werelden in, maar op lageren grond bewaart zij doorgaans eene waardiger houding dan hare zuster - waartoe die herhalingen? vanwaar die armoede? Onze hemel is niet altijd grijs en bewolkt; het hart onzer schilders kan niet immer matige warmte teekenen. En doet het dit - en moet er toch eene schilderij geleverd worden, zoo beziele de lier het penseel; menig vers van nog levende zangers biedt in huisselijke tooneelen ruime stof aan!'

'Bravo, bravo, mijn Vriend!'

'Wat zouden er al heerlijke tafereelen uit VAN LENNEP'S Legenden te kiezen zijn! Het is alsof geen onzer schilders die gelezen heeft. C. KRUSEMAN wees echter, in dit opzigt, reeds op de laatste Haagsche tentoonstel-

ling, den regten weg aan, in zijn Gevallen Meisje, naar TOLLENS heerlijk meesterstukjen bewerkt en nu ook hier geëxposeerd. - Het hoofd der Verlatene is onnnavolgbaar schoon. Ook de zuigeling - de stand der lieve arme, en het blaauwe pakje dat zij in de hand houdt, zijn voortreffelijk.'

'Maar het schoeisel?....'

'Is dat van een boerenmeisjen, Zusjen! Het Duitsche Landschap alleen zoude mij hinderen, maar ware het tooneel in Holland geplaatst, de schoone lokken hadden onder een nijdigen muts verborgen moeten worden, wij hadden het gepaste verschiet, den heuvelachtigen grond waarschijnlijk verloren.'

'Hebt gij opgemerkt hoe veel Dames zich telkens voor het gevallen meisje verzamelden?' vroeg mij MARIA.

'Ja, mijne Lieve! en er mij BYRON'S regels bij herinnerd:

> gayer insects fluttering by
> Neêr droop the wing óer those that die
> And lovelier things have mercy shown
> To evry failing but their own,
> And every woe a tear can claim
> Except an erring sister's shame.(1)

maar ik had u die herinnering niet moeten mededeelen. Gij zijt nog in die jaren, waarin het leven een feest mag heeten, waarvan gij de Koningin zijt!'

De helder blaauwe oogen zagen met eene mengeling van vrees en schaamte naar mij op. De broeder brak het oogenblik stilzwijgen af. 'Weet gij een tweede genreschilderij dat verdient met dit te worden vergeleken?'

'En zijt gij dan VAN BEVEREN'S harpspeelster verge-

ten, WILLEM? dat madonnaachtige hoofd, die elpenhand die zachtkens langs de dunne snaren glijdt, dat donkere kleed met breede vouwen, dat hemelsche kind zich in hemelsche kunst verliezende?'

'O gij herinnert het u zeker, broeder! want ik zag u lang voor dat meesterstuk stilstaan!'

'En wie zegt u dat ik mij niet hield, alsof ik het niet deed, alleen om mij in uwe verrukking te verlustigen. Ik zie zoo gaarne levendige bewondering, en er zijn maar weinig genre-schilderijtjes over, welke u dezelve kunnen inboezemen, ENGELBERTS vischmarkt....'

'Dien boer met dat leelijke meisjen....

Zijn gelukkig gekozen, noch fraai geteekend, men zoude dien jongen schilder bijna een aanhanger der théorie du Laid kunnen noemen.'

'Dan had er echter ééne schoone op zijne schilderijtjes moeten zijn, ten einde QUASIMODO de ESMERALDA deed uitkomen. Maar gij schertstet; mijns inziens, bezielt hem te groote zucht onze oude Meesters na te volgen. Zijne schaakspelers onder een wijngaard toonen duidelijk zijn verlangen in de manier van OSTADE te werken - van daar die bolle aangezigten - die dikke boerenmeid - die ruwe vormen; niet in die gebreken lag de verdienste van dien vrolijken kunstenaar. Die ongelukkige, verkeerd gewijzigde navolgingsmanier. -

'Het speet mij, door zijn boeren binnenhuis (het beste van de drie) nog niet geheel te worden bevredigd. Op vroegere tentoonstellingen zag ik verdienstelijke stukjes van zijne hand. Alle bloesems worden, helaas! geen vruchten; maar hij is nog jong genoeg, om hem au revoir! toe te roepen.'

'Moge hij, moge menig ouder schilder, die min-

der aanspraak op onze toegevendheid heeft, ons dan met hem verzoenen. PORTMANS visschersfamilie beviel mij weinig; zijne jonggehuwden op het eiland Marken zijn echter nog minder. Het eene is flaauw, het andere niet zuiver van kleur. De jongen met den emmer, op het laatste, is niet uit te staan Zoo iets moest PORTMAN, die eenmaal zoo veel beloofde, nu niet leveren.'

'Zeg mij toch,' vroeg MARIA, 'waarom ik die visschersvrouwen, die naar hunnen man uitzien, zoo moede, zoo regt moede ben?'

'Omdat het een banaal onderwerp geworden is, zusje! Alle poëzij, die er in dien toestand liggen mogt, is uitgeput, en het behoort nu tot die onderwerpen, welke men zeker kan zijn, op iedere tentoonstelling behandeld te zien, als, bij voorbeeld, een lezend man, een fruitverkoopster, een oud man met een kind op zijnen schoot, een dame in een landschap, enz.'

'Gij moogt gelijk hebben, broeder! want dezelfde lust, die ik gevoel, het blaadje om te keeren, als ik, in Almanakken en Tijdschriften, verzen op de lente, op de vriendschap, op het huisselijk geluk, of dergelijke zoetigheden, ontmoet, deed mij ook soortgelijke schilderijen gaarne overslaan.'

En wij volgden haar voorbeeld, beste lezer! door ons bij geen jong meisjen, een' brief in de hand houdende, bij geene wasschende vrouw, en wat dies meer zij, op te houden; zoo geen penseel, als dat van DOU of METZU, zulke nietsbeduidende onderwerpen leven, kracht en waarheid bijzet, is hunne voorstelling onverdragelijk. Evenmin als de onder-

scheidene vuurwerken, op het Volksfeest, of in het park, afgestoken, boeiden ons de illuminatiën, als Z.M. de stad al of niet met Hoogstdeszelfs tegenwoordighcid vereerde. Vuurwerken en illuminatiën mogen aardige spelen voor groote kinderen zijn, wij gelooven niet, dat die donkere luchten, tegen welke het vurig rood en geel altijd goed uitkomt, tot het gebied der schilderkunst behooren. Zelfs geen kuiper bij maanlicht, No. 243, (sujet risible s'il en fut jamais!) maakt hierop uitzondering.

Kaarslichten daarentegen, kaarslichten, al zijn zij ook niet te vergelijken bij dat onwaardeerbare meesterstuk, dat ons Museum versiert; kaarslichten, als dat van VAN SCHENDEL, No. 590, verdienen allen lof, ofschoon wij het niet eens konden worden, welke vruchten de fruitverkoopster aanbiedt.

'Hebt gij met opzet van de schilderijen van DUBURCK gezwegen?' vroeg ik mijnen peinzenden vriend, nog eens in gedachten de eerste kamer doorwandelende, en het oog op MEDORA vestigende, wier verscheiden BYRON aldus beschreef:

> In life itself she was so still and fair
> That death with gentler aspect wither'd there
> And the cold flowers her colder hand contain'd
> In that last grasp as tenderly were strain'd
> As if she scarcely felt, but feign'd a sleep
> And made it almost mockery yet to weep
> The long dark lashes fringed her lids of snow
> And veil'd.(2)

Maar gij herinnert u de volgende regelen, want zulke poëzij leest men niet eens, maar honderd malen.

‘Alle gelegenheid tot vergelijking,’ antwoordde WILLEM, ‘ontbrak mij immers bij deze vreemdsoortige plant; die stukken zijn op de tentoonstelling bijna de eenige, welke men zeggen mag, in de zoogenaamde Brabandsche manier te zijn geschilderd. De studiekop van een jong meisje scheen mij voortreffelijk toe. MEDORA daarentegen zoude mij meer bevallen hebben, zoo ik ATALA nimmer had gezien. De ordonnantie van dit stuk mag niet gelukkig heeten; de helm en het meubel, waarop die rustte, vind ik ongeschikte plaatsvervullingen. Of CONRAD, die tijpe van BYRONS gevallen engelen was, bij wiens blik, zoo verachting en haat hem bezielde,

> Hope withering fled, and mercy sighd farewell!

moogt gij zelf beoordeelen.’

‘De bloemen, in de hand der ontslapene, schenen mij toe eene voortreffelijke werking te doen,’ voegde onze jeugdige vriendin er bij, ‘waarom de schilder haar echter, die mij het meest in het gedicht bevalt, de eenige, die ik lief kan hebben.’

‘Arme GULNARE!’ zuchtte ik in mij zelven.

‘Waarom hij haar, in plaats der lange zwarte lokken, in eene Noordsche blonde heeft herschapen?’

‘Het zou de eerste maal niet zijn dat zucht tot sprekende Contrasten de moeder eener onwaarheid werd. Vele onzer kunstenaars houden nog locale waarheid meer voor eene schoonheid van den tweeden rang dan een vereischte, al maken zij het ook niet zoo erg als een der levende, Fransche Landschap schilders, die een gezigt in Syrie met boomen en gewassen uit den omtrek van Parijs stoffeerde.’

‘C'est partout comme chez nous!’ merkte MARIA aan.

‘De anders verdienstelijke MAS-ANIELLO van LAMERS was ook in dit opzigt, misschien niet onberispelijk, WILLEM! Vondt ge niet, dat hem

> die van de vischbank steeg tot op des Koning troon

voor een Italiaan, die drie dagen gezags met ijlhoofdigheid boette, eene te bloeijende gezondheid ten deel viel?’

‘De roode muts die mij aan die der Jacobijnen deed denken....

‘Zou een Anachronisme zijn, lieve MARIA zoo men niet vroeger zulke mutsen gedragen had. De schilder heeft er misschien den vrijheidsheld mede willen aanduiden - zoo ja, dan zou uwe aanmerking juist zijn. - En toch verraadt de schilderij veel aanleg en zeker oneindig meer talent, dan het mansportrait (No. 263) dat ik, zonder het libretto, nimmer dien jeugdigen kunstenaar zoude hebben toegeschreven.’

Als een ware Jobsbode trad de knecht binnen om gezelschap aan te dienen. MARIA zag verschrikt naar de pendule - de onverbiddelijke wijzer had het uur der Thee-visites alreeds overschreden. Zij verzocht ons haar te vergezellen; en wij volgden.

Ach! die bezoeken, lieve Lezer!

Een geestig meisjen verzekerde mij eens, een bijna onfeilbaar middel te bezitten, om van een jong mensch te vernemen of hij zich in een gezelschap vermaakt of verveeld had. Ik wedde met haar en verloor; en toch vroeg zij mij, nadat ik drie verschillende Soirées had bijgewoond, niet meer, dan of ik mij uit eene der zalen de kleur der gordijnen herinnerde? Dingsdagavond,

geel damasten, was mijn antwoord. ‘En de andere?’ ‘Waarlijk ik weet het niet.’ ‘Behoef ik u nog te zeggen, waar en wanneer gij u verveeld hebt?’ Zij had de weddingschap gewonnen.

Laat ons tot ons gezelschap terugkeeren. - Toen het beminnelijke echtpaar plaats had genomen, Mevrouw F. op de Sofa, de Heer F. in een fauteuil; en de knecht het beeldig gewerkt theeservies (dit is immers de modeterm?) ter linkerzijde der eerste, vóór MARIA, geplaatst had, zag ik naar de gordijnen op.

‘Ze zijn donkerrood, HENRY! en verduisteren des daags het vertrek,’ zeide de lieve spotster.

‘Ik zag naar het heerlijk portret uwer Mama, Mejufvrouw!’ - hernam ik met vrij wat onbeschaamdheid, ik beken het maar, die gij mij vergeven zult, even als MARIA het deed, omdat ik daardoor het gesprek van BAPTISTE LOISET en diens troep zocht af te brengen. ‘Het doet waarlijk het penseel van HODGES eer aan!’

‘O het is regt lief, maar was ik in de plaats uwer Mama geweest, MARIA! ik had mij niet in zulk eene stemmige, bijna burgelijke muts doen uitschilderen, maar een Toque met veeren de voorkeur gegeven.’ - Zoo iets kan immers alleen Mevrouw F. zeggen?

Sta mij twee aanmerkingen toe, Lieve Lezer! - De eerste betreft het ongelukkig gebruik van dat kleine woord eke Lief - heeft BILDERDIJK dan niet te regt gezegd:

> Schoon noemt men, fraai of mooi hetgeen behaagt en treft,
> Lief 't geen de inschiklijkheid uit goeder hart verheft.

De tweede? Gij hebt haar reeds geraden zoo ge

ooit met kunstenaars omgingt. Er is iets ondragelijks en bedroevends in, dat vrouwen *a certain age* bijna altijd meer van opschik houden dan jonge meisjes.

'Vergeef mij, Mevrouw! dat ik van u in gevoelen verschil. Mama en grande toilette, zoude niet mijne lieve echthuisselijke moeder zijn; nu is zij volkomen haar karakter getrouw gebleven. Zoo een portret ons te liever is, naarmate het ons dierbaarder betrekkingen herinnert, moet het zeker in waarde winnen zoo het ons derzelver meest uitkomende gelaats- en gemoedstrekken waar en ongekunsteld voorstelt.'

'De Amsterdamsche KRUSEMAN is in dit opzigt, in bijna alle zijne portretten, op deze tentoonstelling bijzonder gelukkig geweest, vondt gij niet, WILLEM?... Mevrouw heeft die toch reeds bezocht? - De twee Damesportraitten, het eene zoo geestig en beminnelijk, het andere zoo rijk en statig van uitdrukking, verdienen niet minder lof dan de afbeeldsels van twee onzer beroemdste Doctoren. Het was aandoenlijk de menigte dikwerf voor het beeld van den ontslapen' grijsaard te zien stilstaan en de ouderen van jaren te hooren zeggen: ja, dat is de goede, de kundige à ROIJ alsof hij nog met ons sprak.'

'En toch vonden sommige benijders de rimpels niet sterk genoeg uitgedrukt, HENRY!'

'Maar niemand, WILLEM! die niet aan den schertsenden blik dadelijk uwen doctor herkende, wien ik lief zoude hebben, als een ouder broeder, zoo zijne bezoeken niet te kort waren, om er mij den tijd toe te laten.'

'Het is waar, MARIA!' viel de Heer F. in, 'de levendige oogen schenen u tot in het einde der zaal gade

te slaan. - Het was een dier weinige heerenportretten die de aandacht mijner vrouw trokken. - Ik wees haar vergeefs dat van ROMBACH, dat mij zeer gelijkend voorkwam.'

'Ik bezoek zelden den Hollandschen Schouwburg, want Comiques ziet men alleen in den Franschen.'

'Mag ik u nog een kop thee aanbieden, Mevrouw?'

'Het portrait van ROMBACH, dat van den Staatsraad G., het damesportrait (No. 250) con amore geschilderd, schenen mij voortreffelijk toe,' zeide WILLEM, van het Intermezzo bij de Dames gebruik makende. - 'Een paar andere portretten van denzelfden kunstenaar, ook het laatstgenoemde, vond ik niet zoo gelukkig wat de keuze van den stand betreft, eene verdienste waarin VAN DIJK uitmuntte en die de Heer J.A. KRUSEMAN zich meer en meer eigen maakt.. Het allerliefste kind, (No. 261) het later ingezonden jongelingsportret - zijn er sprekende bewijzen van.' -

De Heer F. nam een snuifjen en beschouwde met welgevallen zijn gouden tabatière. Zulk soort van menschen zie ik gaarne op die wijze gelukkig.

'Wij zijn zeker in dit genre het meest onzen vroegeren roem waardig gebleven. - Het Mansportret van den Heer J.W. PIENEMAN is een waarachtig meesterstuk. Er was slechts één gevoelen over dat heerlijk geschilderd hoofd, vol kracht en uitdrukking. Wie zoo de natuur verheft en veredelt, hem komt de eerste plaats onder onze kunstenaars toe.'

'Ook de portretten van zijn' zoon zijn niet onverdienstelijk,' merkte WILLEM aan.

De Heer F. dien ik op het punt zag te geeuwen, toonde zijne goede opvoeding, door, zoodra hij konde,

weder aan het gesprek deel te nemen; ‘Het was als of ik mijn Vriend, den Generaal-Majoor voor mij zag. Een mijner Vrienden wilde de voorpooten van het paard korter hebben - ik gaf hem den raad er in de natuur de maat van te nemen. - Ha! Ha! Ha!’ - (De lach behoedde ons voor het geeuwen.)

‘Deze schilder heeft ook een Dames-portret ingezonden, lieve MARIA!’ hernam Mevrouw F. ‘Mijn echtgenoot had echter geen geduld dit te bezien.

‘O ik herinner mij waarom! Gij begont weder over uw plan u ook te laten portretteren.’

En Mevrouw F. weidde uit over de verminderde oplettendheid en beleefdheid van haren Echtgenoot, die haar dit genoegen betwistte. Ofschoon zij er al haren geest aan te koste legde dit aardig te doen, (veel van dien was aan het Théatre Français ontleend) verliest gij er niets bij zoo ik u die redevoering bespaar. - Ik zoude haar u zelfs moeijelijk op uwe dringende bede kunnen mededeelen. - Ik werd spoedig afgetrokken en zocht mij zelven de vraag te beantwoorden: waarom toch de leelijkste menschen gewoonlijk de grootste lust toonen geschilderd te worden? - Bij Dames kwam mij dit natuurlijk voor, sints een harer opregt of welwillend genoeg was, mij toe te stemmen dat de schoone kunne - (op weinige uitzonderingen na, en onder die behoort gij, Lieve Lezeres,) niet dan Essence de Vanite is. Bij mannen? ik verzeker u ik wist geen voldoende reden te vinden. Hun immers zoude de spiegel niets dan waarheid moeten zeggen - en evenwel beroep ik mij op dat legio van verdrietige en leelijke aangezigten met of zonder bril, of zij niet op deze tentoonstelling het getal der Dames

verre overtroffen? Ik verloor mij in gissingen; MARIAAS welluidende stem: (MONTAIGNE noemde niet te onregt

> la voix la fleur de la beauté!)

MARIAAS welluidende stem riep mij in het gezelschap terug.

'Laat den Heer .... binnenkomen!' sprak zij. -

Waarom ik u geen letter van zijnen naam mededeele? De jonge Heer maakt soms verzen en ofschoon ons Alphabet Vijf- en Twintig Letters telt, het aantal rijmelaars in de hoofdstad is zoo groot, dat welke letter ik kiezen mogt, gij toch meenen zoudt in hem een uwer kennissen te zien. Op dezen jongeling laat zich echter den bekenden regel der Baronesse DE LANOY:

> Er leeft op aard geen mensch zoo zot als een poëet!

te zeer toepassen, dan dat ik zoude willen dat gij er een uwer vrienden voor hieldt.

Naauwelijks had hij ons verzekerd dat zijn gelukkig gestarnte hem op geen aangenamer plaats had kunnen brengen, dan dáár, waar eene zusterlijke kunst, het onderwerp des gespreks uitmaakte, of hij overstelpte ons met berigten welken prijs dit schilderij gegolden had - wat men voor een ander eischte, hoeveel er voor een derde geboden was, enz. Ofschoon ik zeer wel weet, dat ook de kunstenaar leven, dat hij, helaas! dikwerf alleen van de kunst leven moet - hebben die ingevulde prijscouranten van schilderijen weinig behagelijks voor mij. MARIA scheen mijn gevoelen te deelen.

'Zeker, allerinteressantste détails, Mijnheer! maar zeg ons welke schilderijen voornamelijk uwe aandacht trokken?'

‘O ge moogt mijn Vaderlandsch hart vrij op de proef stellen. Het gaat bij mij met schilderijen als met verzen, die, waarin het Hollandsch karakter het meest doorblinkt, houde ik de schoonste. Een Hollandsche lier - een Hollandsch penseel - niets is mij liever!’

‘Dan geeft gij zeker aan zeestukken de voorkeur, Mijnheer?’ - vroeg ik op belangstellenden toon, om mijn vroeger stilzwijgen te vergoelijken.- ‘Ons Vaderland is aan de zee ontwoekerd, zingen onze dichters’ - ik zag dat de allusie hem streelde en vervolgde in zijnen stijl - ‘onze glorierijkste herinneringen zijn aan het pekelzog verknocht.’

‘Pekelzog, mon Dieu! quel mot! Mijnheer!’ riep Mevrouw F.

‘Eene veel gebezigde uitdrukking, Mevrouw! ik durf mij op Mijnheer beroepen.’

Hij knikte. Ik hernam.

‘En dus hebben de voortreffelijke zeeën, die SCHOTEL ook weder op deze tentoonstelling leverde, u bijzonder bevallen? Er is iets echt-Hollandsch in, gaarne water te zien - water regt lief te hebben. In goeden ernst die meesterlijke woelende zee - dat heerlijk gezigt op de, reede van Texel, boeide u?’

‘Zij waren schoon, Mijnheer! maar tooneelen, der Vaderlandsche Geschiedenis ontleend, schat ik hooger - FABRICIUS door OLDENBARNEVELD met een beker vereer - P.C. HOOFT aan de dochter van ROEMER VISCHER verzen voorlezende zijn u zeker niet ontgaan!’

WILLEM zuchtte en sprak langzaam; ‘voorzeker niet!’

‘Ik heb toch nog meer met stukken uit den laatsten tijd op. Het Bivouacq der Amsterdamsche Schutterij

na het gevecht bij Houthalen - de beide VAN SPEIJKS vooral zal ik nimmer vergeten.'

'Ook de Noord-Brabandsche schuur niet waarin een boer den Schutters hun slaapplaats aanwijst?' (N°. 513) vroeg MARIA.

'Ik herinner mij die niet, Mejufvrouw!' Mevrouw F. grimlachte. Inderdaad men mogt het om die bekrompene Vaderlandsliefde - die bespottelijke ingenomenheid met het tegenwoordige. Welk een onregtvaardig oordeel, de stukjes van DOIJER (hoezeer eentoonig en stijf, daar de schilder hetzelfde onderwerp bij voortduring blijft behandelen,) de stukjens van DOIJER in eenen adem met die ongelukkig uitgevallen TESSELSCHADE.

De straf scheen mijn' goeden WILLEM te hard toe. 'Mijne zuster schertst gaarne en ik zoude haar luimig noemen, zoo ik niet vreesde dat men mij dan verkeerd zoude verstaan. Dezelfde levendigheid waarmede zij tegen een' vreemdeling ons vaak miskend Vaderland zoude verdedigen - deed haar u plagen. Zij houdt van geenerhande overdrijving.'

'Eene zeldzaamheid in vrouwen,' zeide de Heer F.

'En toch ben ik overtuigd dat uwe vaderlandsliefde niet zoo bekrompen is, als gij ons woudt doen gelooven, overtuig ook haar daarvan. Bloem- en fruitstukken bijv. kunnen niets nationaals hebben en evenwel ben ik zeker dat ook die u lief zijn, daar VAN HUIJSUM door haar den roem der Hollandsche schilderschool door geheel Europa verbreid heeft?'

'O ik zie die regt gaarne!' was het antwoord, terwijl een zegepralend lachjen om zijne lippen speelde. - 'Hij scheen onverbeterlijk.'

‘WILLEM! hebt gij een schilderij in dit genre ontmoet, dat u BILDERDIJK'S regel:

> “En Floraas glorie zwijmt bij 't bloemhof der palet.”

niet tot zijn nadeel, te binnen bragt?’

‘Een bloemstuk van A. BLOEMERS heb ik mijne zuster als voortreffelijk aangewezen. De overigen ook die van Dames vond ik hard geschilderd. Wild daarentegen...’

‘Scheen pas gedood te zijn,’ viel de Heer F. in. ‘Er waren patrijzen en kemphanen die geen jager onbevredigd lieten (No. 56 en 57.) en een doode faisant (No. 145.) nog schooner dan de mijne buiten.’

‘Gij leert waarlijk zeer regtvaardig zijn,’ hernam Mev. F. ‘Houdt gij veel van zulke schilderijen Chère MARIE?’

‘Ik geloof aan derzelver kunstwaarde, Mevrouw! maar geestdrift boezemen zij mij juist niet in. Ik ruil gaarne eene stille kamer voor eene stille kerk. De voorportalen van HAANEN (No. 580 en 581.) zouden ons langer boeijen dan het schoonste stil leven.’

‘Die stukjes waren inderdaad schoon geschilderd, MARIA! Het is jammer dat de teekening der beeldjens, bij hem veel te wenschen overlaat.’

‘Zij gelijken te veel naar elkander, even als de paarden van VERSCHUUR.’

‘Welk een vergelijking, HENRIJ!’

‘Zij moge zonderling klinken, ik vertrouw, dat zij niet geheel onjuist is. - HAANEN'S figuren schijnen mij alle uit dezelfde welgevoede familie genomen. - VERSCHUUR geeft ons heden, als gisters', dezelfde paarden.’ -

‘Louter hooglandsche, ik verzeker u, stevige maar lompe rossen!’ viel de Heer F. weder in. -

‘Maar bij HAANEN’ hernam WILLEM, ‘waren in die kerken de figuren slechts bijwerk. Op de later ingezonden stukken, wil ik uwe aanmerking niet weerspreken. - De jongste Bijdrage van BING was daarvan een sprekend contrast; de Edelman (zoo immers kwam hij mij voor) was zeer verdienstelijk. Laat ons tot VERSCHUUR terug keeren. De paarden zijn bij hem hoofdzaak en het gemis aan verscheidenheid is niet te ontkennen. - Zeker zijn de zijne u nog minder bevallen, dewijl zij niet verre van MOERENHOUTS bevallige jagt hingen. (No. 296.) een waar meesterstuk, waarvan vooral de lucht en het verschiet onverdeelde bewondering wekte.’

‘Het herinnerde mij levendig aan eene jagtpartij die ik voor eenige jaren buiten'slands bijwoonde,’ zeide de Heer F. ‘Verbeeld u....’

En wij verbeeldden ons, Lieve Lezer! - want het verhaal was niet kort! - een vrolijken morgenstond... een troep blaffende, honden; heerlijke rijdpaarden, briesschende van moed en ongeduld; een schaterende jagtstoet voor de poort van het oude kasteel verzameld; bosschen, meeren en heiden zonder einde - daarna een zoelen middag, hijgende rossen, nog hijgender ruiters; eilieve, verbeeld gij zelf u het volgende! Liever nog, schat uw geluk er niet meer van te hooren, dan dat de rijmelaar een' lofrede van den Heer F. over fransche beleefdheid en fransche vrolijkheid met een statig: ‘Ik haat alles wat fransch is!’ afbrak, en Mevr. F. in het daarop gevolgd verschil over Fransche Letterkunde tienmaal nieer belezenheid in de Romans en Contes van den dag

betoonde, dan ik van eene vrouw van haren stand en jaren zoude hebben durven vermoeden.

WILLEM scheen geen lust te gevoelen zich hierin te mengen, en terwijl de Heer F. te vergeefs het gunstig oogenblik afwachtte om zijn verhaal te kunnen eindigen, koutten wij nog over eenige landschappen, die waarlijk de tentoonstelling tot eer verstrekten. Dit genre en het hoogere dat wij onder den naam van Outerstukken verstaan, hebben voor hem iets bijzonder boeijends. De schoone regels:

> De schilderkunst heeft niets van 't sterflijk wezen in,
> Zij neemt haar aanzijn uit geen wulpschheid van de min,
> Ze is Godd'lijk, scheppingsgeest;

zeide hij mij dikwerf, zijn volkomen op deze beide genres toepasselijk, de indruk die zij ons nalaten is gewoonlijk verheffend en veredelend; Gods heerlijke Schepping en de verhoogde menschheid; kent gij waardiger onderwerpen?

Het laatste genre schijnt sedert de afscheiding van het zuiden niet meer bij ons beoefend te worden; in het eerste zochten wij te vergeefs naar stukken in den stijl (en niet de manier) van POUSSIN, RUIJSDAEL en CLAUDE LORRAIN. En toch bood deze tentoonstelling een paar meesterstukken aan, waarvan gij zeker als wij de volkomene waarheid, de getrouwe navolging der natuur, de treffende eenvoudigheid hebt bewonderd. SCHELFHOUTS Geldersch Landschap (No. 381.) wedijverde volgens mijnen vriend met KOEKKOEKS boschgezigt (No. 239.) om den prijs. Misschien ligt het aan de stoffage van het eerste, die ieder erkennen zal regt élégant te zijn, - wie zeer weinigen in een natuurtooneel als dat van

SCHELFHOUT fraai zullen vinden, - dat ik met zijne meening niet instemde. Het was mij, alsof ik op een der eenzame paden van het verrukkelijke Haagsche bosch, eensklaps eenige bezielde modeprentjes voor mij zag staan; onze kleeding is misschien de meest ongeschikte voor de kunst, zoo men den tijd der paniers en der poeder uitzondert.

Vergeefs wierp mijn vriend mij tegen, dat in het boschgezigt het belang verdeeld werd, daar men den blik beurtelings op den zandigen weg die zich onder het hooge geboomte verliest, en op het gezigt in de verte vestigt. De buitenlandsche kunstenaar, die met mij de tentoonstelling dikwerf bezocht en dit schilderij zoo onbepaald de voorkeur schonk; maakte mij stout. - Inderdaad, hoe gaarne ik ook het kronkelend zilver van den stroom op SCHELFHOUTS schilderij volgde, de trotsche eik op KOEKKOEKS meesterstuk., de voortreffelijke heuvelpartij in de schaduw, het stille verschiet, dat aan het beroemde van HOBBEMA herinnerde, en zelfs de allerliefst geplaatste wilde roos op den voorgrond, schenen mij verre den voorrang te verdienen en ons vaderland eenen meester te waarborgen, die zoo als BILDERDIJK van den volmaakten landschapschilder zingt:

> Die van der Ceed'ren pracht waarmeê gebergten pralen,
> Tot d' arme veldviool verheven af kan dalen.

Wij hadden den moed niet na deze beroemde namen nog andere op te noemen, en ik heb grooten lust mij die ook nu te laten ontbreken. Dat er in het algemeen weinig verscheidenheid in de natuurtooneelen viel te bewonderen; dat menig landschapschilder even als menig liefhebber op dezelfde hoogte gebleven was; dat die

schilderij niet onverdienstelijk zoude zijn, zoo die boomen minder op regte lijnen geleken; dat wintertje schoon zoude mogen heeten zoo geen zoelen zomerlucht zonderling bij den sneeuw afstak - is u immer evenmin als ons ontgaan? En toch vereischt de billijkheid dat wij u mededeelen, dat naar ons oordeel de Heer VERBURGH als schilder, de Heer DE BRUINE als lief hebber, zich verdienstelijk aankondigde, maar niemand ons hooger hoop van zijne talenten deed opvatten dan de schilder KARSSEN in zijn heerlijke uitvoerige stadsgezichtjens (No. 214-, 215 en 216.

'De Beeldhouwkunst - heeft zij zich inderdaad op deze tentoonstelling vertoond, WILLEM?'

'Ik weet het niet,' antwoordde mijn vriend, 'maar ik geloof toch dat er eenige busten zijn ingezonden - zij moeten geen gelukkigen plaats bekomen hebben,' voegde hij er lagchende bij.

'Wat voortreffelijk is wordt toch ondanks dit verzuim opgemerkt; getuige COUWENBERGS onvergelijkelijken copij van den Schuttersmaaltijd.'

'Zij boeide mij lang; en daarna (zoo ge nog een bewijs wilt hebben) zag ik met genoegen nieuwe proeven dat LANGE en TETAR VAN ELVEN even verdienstelijk teekenen als graveeren.'

'En nu mijn Vriend! werd mijne voorspelling gelogenstraft?' herhaalde ik.

'Niet geheel,' was de weerklank - ofschoon wij veel schoons ontmoet hebben. Wilt gij echter ook nu weten wat ik voor waarheid houde? Het is dat de oorzaak uwer ontevredenheid dieper ligt dan gij zelf vermoedt. - Gij eischt van de schilderkunst meer, liever nog, keuriger poëzij dan ons volk schijnt te be-

hoeven - dan het ten minste op dit oogenblik toont te gevoelen. De tentoonstelling gaf in massa een juist denkbeeld van de hoogte waarop wij staan.'

'Onregtvaardige' riep ik, 'zouden wij ons dan op lager trap moeten beschouwen dan onze naburen. Ik durf het betwijfelen en u gerustelijk op de andere kunsten verwijzen. Maar al hadt ge gelijk, moet dan nog de kunstenaar den dichterlijken zin niet ontwikkelen - kan en moet hij zich geen publiek scheppen?'

Mijn Vriend antwoordde niet - lezer! doe meer dan hij - ik verbeid uw oordeel!

> Hier kon het punctum staan! maar ginds verneem ik ooren,
> Die, na het laatste woord, graag nog een laatste hooren!

zegt de geestige STARING - en het mogt u als de lezers der Verjongingscuur gaan. Gij hebt mij te getrouw gezelschap gehouden om u ook niet beleefdelijk afscheid te doen nemen.

Nog sprak ik met WILLEM over de zedelijke strekking der kunst - een onuitputtelijk onderwerp als ge weet, toen mijne beminnelijke vriendin ons een oogenblik aandacht verzocht, daar de Heer.... een vers op de tentoonstelling zoude lezen. Deelt ge mijn vermoeden niet dat MARIA hem daarom alleen verzocht had, ten einde het geschil te doen eindigen, en zich met den armen RIMAX te verzoenen?

Statiglijk werd de hand in den boezem gestoken en na het kugchen, zonder hetwelk men geen vers lezen kan, hoorden wij de volgende regelen op zeer deftigen toon voordragen:

> Snelt aan, 't is feest in Amstels muur

De Schilderkunst ontsluit haar zalen,
In d' achtbren tempel van MERCUUR
Snelt aan!....

De oproeping werd gevolgd - de bede, misschien meer dan gewenscht was. Een zwaar rijtuig deed zich na het eerste, *snelt aan!* in de verte rommelend hooren; het scheen langs de stille gracht met versnelde vaart te naderen, het geluid werd telkens sterker, en toen het eensklaps voor de deur ophield en de helder klinkende schel zich hooren liet, deed een lach van innige vreugde op MARIAAS gelaat, mij de waarheid vermoeden.

Nog aarzelde de Heer .... verder voort te lezen, toen de breede halve deur geopend werd en Mevrouw V.W. binnentrad. Terwijl allen oprezen om haar te ontvangen en zij MARIA aan haar hart drukte - een schoon tooneel voorwaar, wanneer een moeder hare dochter ten zusterlijke vriendin verstrekt! - had de jongeling de bescheidenheid zijn vers in een der panden van zijn' rok de ruste weder te geven.

Wij deden in deze voor hem niet onder en verwijderden ons spoedig - MARIA, zich regt verlustigende, in de verrassing die zij haren broeder verschaft had, deelde met hare gewone levendigheid Mevrouw V.W. het onderwerp van ons gesprek en het uiteenloopende onzer meening mede.

‘En zijt gij het eens geworden?’ vroeg mijne eerbiedwaardige Vriendin.

‘Gij weet te wel, Mevrouw!’ hernam ik mij ten afscheid buigende, ‘gij weet te wel hoe weinig dit het gevolg onzer gesprekken is. En waartoe ook? Hoe eentoonig zoude het leven zijn - zoo onze wijze van zien nimmer verschilde!

Vaarwel, Lezer! - vergun mij van u te scheiden, met de woorden van LAFONTAINE:

Diversité, c'est ma devise.

Eindnoten:

(1) Vrolijke vlinders vliegen dartel de stervende voorbij - en de beminnelijksten van het schoone geslacht, verleenen genade voor elken misstap, maar zijn onverzoenlijk voor die eener dwalende zuster! Helaas! zij hebben tranen over voor ieder leed, voor de schande eener gevallene zuster geene.
VERTALING VAN DE VERZAM.

(2) Zij was zoo zaehtaardig - zoo schoon geweest - dat de dood zelf eerbied voor haar scheen te gevoelen. De koude bloemen hield zij in hare nog koudere hand, zoo tederlijk omvat, als of zij inderdaad niet sliep - als of zij slechts veinsde te slapen. - Het scheen bijna spotternij haar reeds te beweenen. De lange donkere lokken golfden langs haren sneeuwwitte oogleden neder en oversluijerden.....
VERTALING VAN DE VERZAM.

Album.

Aan -

Remind me not, remind me not.

Herroep hem niet voor mijn gedachten,
Dien zaalgen - dien vervlogen tijd,
Toen heel mijn ziel u was gewijd,
En die, zoo lang ons levenskrachten
Verblijven, onvergeetbaar blijft,
Tot dat de dood ons bloed verstijft.

O kan ik - kunt gij ooit vergeten,
Hoe onze boezems klopten, als
Ik d' arm sloeg om uw blanken hals,
Wen ge aan mijn zijde waart gezeten,
Met oogen smachtend - teder - zacht,
Wijl zoet genot de borst deed blaken, -
Met lippen die van liefde spraken,
Ofschoon geen woord werd uitgebracht.

Als ge, op mijn boezem neêrgedoken,
Den vuurgloed temperd in uw oog,
Terwijl een lust u 't hart bewoog,
Die half gedoogd werd - half weêrsproken;
En we altijd dichter nevens een,
De lippen, die van wellust beefden
En gloeiden, vurig samen kleefden,
Ten kus, die ons een hemel scheen.

Dan sloot gij soms die starende oogen,
Door 't zacht gordijn der zijde leên;
Als met een blanken sluier scheen
Hun lieflijk blaauw dan overtogen; -
Terwijl uw wimpers, lang en dicht,
Afstekend bij een wang zoo teder,
Zich toonden als een ravenveder,
Die op een mollig sneeuwbed ligt.

Ik droomde laatstmaal dat hij keerde,
Die tijd van liefde en zielsgeneucht; -
Die droom gaf mij een zaalger vreugd,
Toen zijn verbijstring mij verheerde,
Dan of 'k, met nieuwe drift in 't bloed,
Een ander ware in de arm gevlogen,
Mijn heil verwachtende van oogen,
Waar 'k nooit uw teêrheid in ontmoet.

O zwijg dan - spreek mij niet van tijden,
Die, schoon voor de eeuwigheid voorbij,
Nog met een zoete droomerij,
Onze afgematte ziel verblijden,
En 't zullen, tot men u en mij,
Vergeten heeft en ons gebeente,
Gevoelloos werd als 't koud gesteente,
Dat de aarde zegt: ‘Hier rusten zij.’

Naar Lord BYRON.

S.

Mijn Reisverhaal en Dagboek, door A.M. Kruseman geb. Ross.

Wenn Jemand eine Reise thut
So kann er was eizählen.
CLAUDIUS.

Te Rotterdam, bij J.L.C. JACOB. *Gedrukt te 's Gravenhage, bij* A.D. SCHINKEL.

Baden - Baden. - Parijs. - Menig lezer, bij wien wij hier regt aangename herinneringen opwekken. Hunne belangstelling is geboeid - welnu, dezelve rigte zich naar het keurig uitgevoerd boeksken, van hetwelk wij den titel hier opgaven. Mevrouw A.M. KRUSEMAN geboren ROSS bezocht in 1832 en 1833 beide die hoogst belangrijke plaatsen en deelt thans haren landgenooten het verhaal van hare reis naar Baden en heur te Parijs gehouden dagboek mede. ‘Maar men kent Baden uit de reis van Professor LULOFS; is Parijs ons uit de geestige schetsen der Fransche letterkundigen niet bijna even goed als Amsterdam bekend?’ - Toegestemd mijn waardste! maar de verstandige, bescheidene en beminnenswaardige dame verhaalt met zooveel oordeel en goeden smaak, dat het ons geen pligt der beleefdheid werd, ten einde toe, onze aandacht bij haar verhaal te vestigen. Elke onzer lezeressen, die, in het jaargetijde der reistogten het Groot-Hertogdom Baden of de prachtige wereldstad bezocht, zij het dagboek van Mevrouw KRUSEMAN aanbevolen. De verbeelding zal haar, terwijl

de storm loeit en de hagel raast - terugvoeren naar de door natuur of kunstschoon zoo belangrijke oorden en mogten zij daarbij het verhaal der schrijfster vergeten - deze getrooste zich zulks - want ook in het algemeen wenschen wij haar reisboek in de handen onzer schoonen. Wij durven het verzekeren, het zal haar niet ontbreken aan lezeressen die met ijverige aandacht haar en de haren van 's Gravenhage naar Baden en vervolgens naar Parijs volgende, telkens hulde zullen brengen aan den opmerkingsgeest, zucht tot onderzoek van geschiedkundige bijzonderheden en onderhoudende afwisseling welke Mevrouw KRUSEMAN'S verhaal oplevert.

De uitvoering van het aardig boeksken laat inderdaad niets te wenschen overig. Men schijnt er zich op toegelegd te hebben kostbare pracht met bevalligen eenvoud te vereenigen. De uitgever is volkomen geslaagd. Een allerliefst plaatjen, het kerkhof van Père La Chaise voorstellende getuigt van het uitmuntend talent des Heeren J.C. ELINK STERK welke hetzelve op steen bragt.

Liederen.

I. Wachten.

'k Heb reeds zoo lang en zoo angstig gewacht,
Koel suist het windjen en stil is de nacht,
Schoon blinkt de hemel in lieflijke pracht,
'k Heb reeds zoo lang en zoo angstig gewacht,
Kom toch SELINDE!

Zoet is de geur van de bloeijende mei,
Zacht ruischt de beek door de dampende wei,
't Maanlicht verzilvert de ligtbruine hei,
Zoet is de geur van de bloeijende mei,
Kom toch SELINDE!

Hier zijn wij vrij en door niemand bespied;
Straks, als de schaduw voor 't zonnelicht vlied,
Is het zoo eenzaam en veilig hier niet;
Thans zijn wij vrij en door niemand bespied,
Kom toch SELINDE!

II. Des weesjens graf.

Slaap zacht onder bloeijende zoden,
Bedekt door het kleed van den nacht,
Het woelen der wereld ontvloden,
O! knaapjen, slaap rustig en zacht;
Uw wieg is met bloemen omgeven,
Met rozen, zoo bleek als uw wang,
En 't wiegelied ruischt door de dreven,
In 't lieflijke voglengezang.

Geen vreemde, gebedelde zorgen
Bewaken het bed dat U draagt;
Slaap rustig en zacht tot den morgen,
Die, schooner dan ooit, voor u daagt:
Bij 't wiegjen, met rozen omwonden,
Zoo blank en zoo bleek als uw wang,
Hebt gij dan uw oudren hervonden,
Ge ontbeerdet hen beide zoo lang!

W.

Geschiedenis - volkstrots..

- De schadelijkste ziekte voor de Geschiedenis is die besmettelijke tijds- en volkstrots, tot welke de zwakke menschheid steeds overhelt. Niets schijnt ons belangrijker toe dan het tegenwoordige, niets zeldzamer en grooter dan hetgeen wij beleven. Voegen zich hier nog oude vooroordeelen, verachting van andere volken en tijden, veroveringen en zegepralen - voegt zich bovenal die gemakkelijke en aanmatigende vooringenomenheid met zichzelven hierbij, die, als het middenpunt der wereld op den top der volkomenheid waant te staan en alles uit dat oogpunt beschouwt, dan ontstaat hieruit, in plaats van Geschiedenis, een Chineesch Schilderij, dat, indien het met eenige kunst is vervaardigd, niettegenstaande de onnatuurlijke verhouding der beelden voor een oogenblik behagen, misschien betooveren kan, doch ten laatste vermoeit en verveelt. Wij gevoelen dat wij door de schitterende uitdrukking (darstellung) misleid zijn, en worden gramstorig over deze misleiding, want de toekomst heeft het valsche vernis afgewischt, de gebeurtenissen anders geordend en de beelden scherp en zuiver geteekend. Vooringenomenheid en zelf kennis vernietigen elkander wederkeerig; de trots die een volk belachgelijk maakt bij de nakomelingschap, heeft altijd het levende geslacht ontzenuwd en op half verdiende lauweren doen rusten.

(HERDER.)

Dichtrenvorming.

Wanneer eene taal, gelijk de onze, reeds langen tijd eene letterkunde gediend heeft, wanneer dezelve gevormd en volmaakt, mishandeld en verminkt is geweest, wanneer ze geplooid is geworden naar elke soort van stijl, wanneer ze niet alleen de stoffelijke vormen van den Rhijtmus, maar ook zooveele luimige, tragische en lijrische hersenen is doorgegaan, ontsnapt er, van de schatten welke haren letterkundigen rijkdom uitmaken, eene soort van schuim, eene vlottende hoeveelheid van bepaalde zegswijzen, van min of meer beteekenende halve versregels:

> Qui sont à tout le monde et ne sont à personne.

Het is alsdan dat zelfs de minst vernuftige mensch, met een weinig geheugen, puttende uit deze openbare schatkist, een treurspel, een dichtstuk, een ode kan zamenstellen, die bestaan zullen uit verzen van twaalf, acht of zes lettergrepen, met goede rijmen en voortreffelijke caesuren, en zelfs eene soort van sierlijkheid, van welluidendheid, van gemakkelijkheid zullen hebben.

De man zal alsdan zijn werk in het licht zenden, in een goed dik boekdeel, en gelooven dat hij een lijrisch-, helden- of treurspeldichter is. Intusschen zal de nijd, de beschermster der middelmatigheid, zijn werk toejuichen en beoordeelaars die er be-

hagen in scheppen, iets uit niets voort te brengen, zullen tot hun vermaak het gebouw zijner roem optrekken; de kenners uit de gezelschapszalen, die juist niet hardnekkig er op staan dat de woorden denkbeelden uitdrukken, zullen den smaak en de bevattelijkheid van den nieuwen poëet roemen, en alle zullen tevreden zijn, tot de nakomelingschap toe - die het werk nimmer zal aanschouwen.

(VICTOR HUGO).

Naar Moore.

Bright be thy dreams.

Schoon zij uw droom! - wanneer ge zachtkens rust
Worde elke traan door lachjens weggekust; -
Dan keer' elk lang gescheiden vrind,
In 's levens lente U dier geweest,
Dan keer' wat ge ooit geschat hebt of bemind
In zoeten droom betoovrend voor uw' geest.

Dan zij het kind, - waar, teêr en onverdeeld,
Uw ziel aan hing, - als 't aan uw voeten speelt,
Zoo schoon, of 's levens dageraad
Nog bloosde op 't lieflijk aangezigt;
Of zoo veranderd, als ge 't schoon gelaat
Hervinden zult, omstraald door 's Hemels licht.

W.

A. van der Hoop, Jr. *en* Mr. P.S. Schull, *Vertellingen, in Proza en Poëzij. Dordrecht, bij* J. van Houtrijve, Jr.

Wij hebben geaarzeld dit boek te beoordeelen, want wij hebben te veel achting voor het dichterlijk talent van den Heer VAN DER HOOP, wij hebben hem, bij zijne optrede in die wereld, te zeer bewonderd dan dat wij deze vertellingen in rijm als een op zich zelven staand voortbrengsel beschouwen, en er ons welverdiend ongunstig oordeel over wilden uitspreken. Ook de Heer SCHULL liet iets beters van zich verwachten. Doch!... een fransch schrijver heeft gezegd: *il ne faut pas juger* VOLTAIRE *sur ses comedies*, BOILEAU *sur ses odes pindariques ou* ROUSSEAU *sur ses allegories;* en wij willen het onzen dichter en schrijver niet naar hun slechtst en nietigst werk doen. Dewijl echter VAN DER HOOP eenmaal eene hooge plaats in onze letterkunde innam en nog altijd zou kunnen innemen indien hij zijne veelschrijvenszucht beteugelde, mogen wij volgens ons plan, niet van hem zwijgen.

Voor dit maal derhalve zij dit boek aangekondigd; wij zullen in een onzer volgende stukken een overzigt van al den letterkundigen arbeid des Heeren VAN DER HOOP geven, en zijne vroegere schoonheden tegen zijne tegenwoordige gebreken laten opwegen.

Een herfstblad.

Victor Hugo, *Feuilles d' Automne*.

Oh primavera! gioventù dell'anno
oh gioventù! primavera della vita.

o Brieven uit mijn jeugd, vol geestdrift, deugd en min,
Gij zijt het! voert nog eens m' uw schoone wereld in,
Ik lees u op de knien gebogen.
Geeft me in deez' eenzaamheid mijn onbewolkt weleer
Geeft het mij, wijze, mij, gelukkige, eens nog weêr,
Al lokt gij tranen uit mijn oogen!

Ik was dan achttien jaar en schiep mij zelf 't verschiet,
De hoop, op rozenwolk, zong mij haar tooverlied
Een star verrees me - 'k had gekozen;
Ik was een God voor u, wier naam mijn hart bewaart,
Ik was die knaap, uw liefde, uw kuische liefde waard,
Die knaap die schier den man doet blozen!

O tijd van zoeten droom, bevalligheid en kracht,
Waarin men 's avonds lang 't voorbijgaand kleed verwacht,
Een handschoen kust door haar verloren!
Men stout van 't leven magt en roem en liefde vraagt,
En in de trotsche borst 't geloof aan onschuld draagt,
Die zich een hemel waant beschoren.

Helaas! 'k heb thans gevoeld, gezien, en 'k weet! - waartoe?
Geen Fee zweeft binnen, schoon ik 't venster open doe,
Zijn grend'len knarsten niet voordezen! -
o Leeftijd vol van drift, dien ik zoo somber dacht,
Thans schijnt ge, schoon 't geluk nog voor mijn schreden lacht,
't Verloren paradijs te wezen.

Wat heb ik u gedaan, dat gij zoo snel m' ontvloodt,
Wat hield ge mij verzaad, die naauw uw gunst genoot,
ô Mijn volschoone jong'lingsjaren?
Wat heb ik u gedaan, wat keert ge tot mij weêr,
Zoo ge op uw wieken mij naar 't onbewolkt weleer
Niet vrolijk kunt terug doen varen?

Ach! wen wij 't zoet verleên, den tijd van 't schuldloos kind,
In 't hagelwit gewaad dat ons gemoed bemindt,
Op ruimer voetpad weer ontmoeten,
Hoe grijpt de hand er naar! wat rolt er menig traan
Op 't droevig overschot van hartstocht, droom en waan,
Wier vroege vlugt wij schreijend boeten!

Vergeten wij 't verleên! verdween mijn jeugd alreê,
Zoo voer' de najaarswind als haar, mij met zich meê,
Naar 't droef verschiet, het donkre westen,
Een raadzel is ons merk, en 't hechtste kort van duur!
Voorbijgaande als een schim, mag op den witten muur
Niet eens des menschen schaduw resten!

O.G.

De Werken en Dagen van Hesiodus naar het Grieksch, in Nederdutische verzen gevolgd door D.J. van Lennep. *Tweede druk. Te Amsterdam bij* P. Meyer Warnars. *MDCCCXXXIV. Prijs 90 cents*.

Er is eene wijsheid, die onafhankelijk van de wisseling der tijden, van de omwentelingen der Geschiedenis, van het onderscheid van luchtstreek en landaard, van den onzekeren vloed van beschaving, altijd voor het menschdom eene getrouwe vriendin en onfeilbare raadgeefster blijft, die hoe oud ook, nimmer kan geacht worden verouderd te zijn, omdat zij lessen geeft voor omstandigheden, die immer terugkeeren; omdat zij tot kweekelingen spreekt, die altoos slechts onvolmaakt en ten halve in derzelver opvolging mogten slagen. Deze wijsheid vinden wij bewaard in de leefregels en spreuken, die verstandige en verlichte mannen aan hunne nog jeugdige en weinig gevormde volksgenooten mededeelden, om hen tot nuttige leiddraad ter verdere ontwikkeling te strekken. Veel deelen zij mede dat tot het gewoone leven behoort, zaken die op zich zelve gewigtig en niet genoeg in te scherpen zijn, maar die thans niemand voor nieuwe kan uitventen en die dikwijls moeten achterstaan voor het minder nuttige en zeldzame, maar sierlijke en vernuftige. Ongelukkig noodlot eener beschaving die den opschik boven het eenvoudige verkiest!

Niet alle tijden, niet alle menschen dachten zoo. De beschaafde Grieken gebruikten het werk van HESIODUS, om het hart en de zeden hunner jeugd te vormen: in de scholen hunner wijsgeeren herklonken zijne lessen

over den moegelijken weg der deugd: aan hunne gastmalen gingen de spreuken van de dichters hunner kindschheid, van mond tot mond. Gezegend waren in ons Vaderland de dagen toen SALOMON'S spreuken en vader CATS, diep in het geheugen gegrift, de orakelen waren, die de onzekerheden van het dagelijks bedrijf moesten beslissen. Behoeven wij de hooge achting te herinneren die de groote mannen, welke het eerst het juk van bijgeloof en onwetendheid voor Europa verbraken; een ERASMUS en MELANCHTON, een STEPHANUS en DE GROOT, aan de lessen der Ouden bewezen.

'Hoogstbehagelijk,' schreef HEYNE, 'is in deze spreuken die oude eenvoudigheid, tot welke de ziel der braven met zoo veel wellust terugkeert, een leven moede, dat bij zoo veel sieraad, door zoo veel ijdelheid gekleurd, door zoo veel jammer en moeite gekweld wordt. Want dit is, geloove ik, ons allen ingeschapen, en kan alleen door verkeerde opleiding bedorven worden, dat wij dat eerst waar levensgenot heeten, wanneer ieder zich tot reinheid, onschuld en eenvoud schikt, en wij met edele en schuldelooze menschen onder betuiging van wederkeerige liefde en welwillendheid mogen leven. Ik kan niet ontveinzen deze heerlijke hoop te koesteren: dat indien de aard eens beteren levens, naar den toestand onzer zielen gewijzigd is, een groot deel onzer geneugten daaruit zal voortvloeijen, dat de ziel tot hare zuiverheid wederkeert, en de kleuren en het blanketsel afwischt, waarmede het leven, de kunsten, de noodzakelijkheid haar bestreken heeft: want zonder die eenvoudigheid, welks laatste voetspooren, de gouden eeuw of de grijze oudheid behouden heeft, kunnen geene betuigingen opregt

en zuiver, geene zielen door onderlinge liefde verbonden zijn.'

Maar waartoe zouden wij naar meerder gezag omzien, dan dat van eenen VAN LENNEP. De zucht 'om het gevoel voor regt en deugd, dat zoo vele eeuwen geleden, HESIODUS tot zingen aandreef, in dier voege aan zijne landgenooten te doen kennen, dat ook hun gevoel, voor hetgeen, door alle eeuwen, billijk en goed is, daarin opmerking en voedsel vinde,' dreef hem reeds jaren geleden aan, eene dichterlijke vertaling van zijnen lievelingsschrijver mede te deelen. Mogt de kostbaarheid der vroegere uitgave, de ruime verspreiding verhinderd hebben, wij verheugen ons, dat thans voor eene slechts geringe opoffering, de toegang tot de bron dier een voudige en verhevene wijsheid, voor allen ontsloten is. Al verhinderde ons de eerbied voor een' man als VAN LENNEP niet, zijn werk te beoordeelen, dan zouden wij zulks toch thans achterwege laten, omdat bij de vroegere uitgave bekwame kunstrechters reeds loffelijke uitspraak hebben gedaan. Maar wij nemen deze gelegenheid te baat, deels om aan het publiek de lezing en herlezing, niet alleen van HESIODUS, maar ook van de voortreffelijke voorrede en belangrijke aanteekeningen aan te bevelen: deels om onze hulde toe te brengen aan eenen man, op wiens grondige geleerdheid het Vaderland roem draagt, doch die overtuigd hoe weinig deze zegt, wanneer zij niet met algemeene kennis en fijne bevalligheid verbonden is, door deze vereeniging derzelver nut uitgebreider maakt. Zoo vele leerlingen danken hem reeds, dat hij door het licht dat hij voor hen over de oudheid verspreidde, hen tot waardeering van het goede en schoone heeft opgewekt: en dergelijken dank mag

hem het publiek betuigen, voor zijne vertaling van HESIODUS, en daarom te meer, omdat het den geleerden man niet moeijelijk zou hebben gevallen, op het voetspoor van vosz, het Grieksch in Hexameters woordelijk te vertalen, maar dat hij, deze geleerde zonderlingheid versmadende, zijn eigen dichttalent heeft besteed, om HESIODUS door de zoetvloeijendheid en bevalligheid zijner Trochaën, te meer aan den Nederlandschen lezer aan te bevelen.

Wij kunnen den wensch, de bede niet onderdrukken, dat de uitgave van den Griekschen HESIODUS eindelijk tot stand kome. Van de onafgebrokene studie des Hoogleeraars verwacht men iets uitnemends. Wij wenschen het om de wille der geleerde wereld en van 's mans kweekelingen, die zich zoo lang met die belofte hebben gevleid, wij wenschen het om den roem onzes Vaderlands, om VAN LENNEP zelven, opdat de avond zijns verdienstelijken levens door een' nieuwen luister moge bestraald worden.

Wij deelen het publiek ten slotte eene proeve uit het dichtstuk mede: onze lievelingsplaats in HESIODUS.

> Zalig zij, waar steeds den burger, steeds den vreemden regt geschiedt.
> Waar men nooit in iets de Vorsten van hun pligt ontaarden ziet.
> Daar toch bloeijen veld en akker; daar ook breidt de burgerij
> Steeds zich uit in tal van jong'ren, want de vrede blijft hun bij.
> Nooit zal hen Jupijn doen bukken voor de snerpende oorlogsroê.
> Nimmer zendt hij aan de vromen plaag of pest of honger toe.
> 't Is er voorspoed en genoegen, feest en maaltijd, lust en vreugd.
> Aller velden vruchtbre zegen, schenkt hun ruimte van geneugt.
> Zelfs de bergeik, die in 't wilde met zijn kruin ten hemel gaat,
> Biedt hun rijkdom, eikels boven, lager zoete honigraat.
> Zwaar van vachten zijn hun schapen, wit van wol hun lamm'ren teelt.

Zonen worden hun geboren, juist der vad'ren evenbeeld.
Nimmer gaan zij uit behoefte 't ligchaam wagen op den vloed.
De eigen grond vervult de wenschen van hun onbezorgd gemoed.
Maar voor hen, die onregt plegen, houdt Jupijn de straf gereed.
Gansch een volk bezuurt niet zelden, wat een enkel man misdeed.
Gruwzaam dalen van den hemel op 't in schuld verdiept gewest,
Land en landzaat ten verderve, tevens hongersnood en pest.
Waar hun de echtkoets vrucht beloofde, gaan en vrucht en hoop te niet.
Van den stam, weleer zoo bloeijend, schier geen telg, die overschiet.
Neerlaag treft hun oorlogsmagten; 't woên des vijands sloopt hun' wal,
Storm hun schepen op de baren. Geen die 't kwaad ontkomen zal.

Wijsbegeerte.

Proeve eener Lofrede op FR. Hemsterhuis, *door* P.H. Tydeman.[1]

> Who can help it if truth wil it so.
> LOCKE.

Groot is het verschil tusschen Atheners en Nederlanders. En toch lees ik nimmer den aanvang van Xenophon's Gedenk waardigheden zonder eene sprekende overeenkomst tusschen beide volken op te merken. Het was niet genoeg dat de dankbare leerling door het mededeelen der gesprekken zijns meesters deszelfs edele gezindheid, en diepe wijsheid deed kennen. Allereerst vond hij zich genoodzaakt hem van den blaam te zuiveren, dat hij der voorvaderlijke godsdienst ontrouw, en een bederver der jeugd geweest was. Zoo ligt werd aldaar tegen de godsdienstige gezindheid van ieder groot man achterdocht opgevat: zoo ligt sloeg bij de menigte deze vonk van vermoeden tot eene vlam over, die zijne nagedachtenis verteerde. Ik beroep mij op uwe ondervinding, mijne Lezers, of het bij ons anders gesteld is. Het zij ge aan het graf van een' Wijsgeer, een' Dichter, een'

(1) Zie het Tweede Stuk van het Eerste Deel. Blad. 124.

Staatsman, een' Krijgsheld stondt, of u in de gehoorzaal vergaderd hebt, om zijne Lijkrede te hoòren, de redenaar is meestal zakelijk met den aanhef des Apostels, begonnen. ‘Mannen van Nederland, ik weet dat gij allezins gelijk als Godsdienstiger zijt’ en heeft na de overige deugden van zijnen held breed te hebben uitgemeten, uit zijn leven twee of drie trekken, twee of drie gezegden, (want veel stof was er niet) bij een geschraapt, om u te bewijzen, dat zijne godsdienst die van de braven der natie, zijn God die des Christendoms was. Gelukkig, indien zijne verdediging, of aanbeveling altoos zoo regtmatig is, als die van XENOPHON in de zaak van SOCRATES. Doch door dit heiligverklaren is helaas onze Olympus (want een Hemel kan ik het niet noemen) een verzamelplaats geworden der ongelijksoortigste personen, der schreeuwendste tegenstrijdigheden, en zoolang uitgerekt en uitgelegd, dat hij uit zijne grenzen gebarsten is en het indringen ter eene, uitdringen ter andere zijde ten gevolge heeft. Ach! die goedwillige maar weinig voorzichtige lofredenaars beseffen niet, dat zij vaak snaren aanroeren, die de naauwer met den overledenen verbonden hoorder, liever niet had hooren klinken, en dat zij het hunne bijdragen om het Christendom als een bijhangsel van andere maatschappelijke deugden, niet als eene zaak op zich zelve te doen beschouwen. Ik ken geen uitmuntender voorbeeld van oprechtheid te dezen opzigte dan in den hartelijken vriend en vurigen vereerder van KANT, L.E. BOROWSKI. Ter plaatse waar hij van de godsdienstige denkwijze des grooten wijsgeers spreken moest, verklaart hij rondborstig hoeverre zijn vriend hierin achter andere wijsgeeren stond: en deze vrijmoedigheid

maakt hem daar, waar hij zijnen Held hoogelijk verheft, des te geloofwaardiger.(1)

Doch hetgeen den levensbeschrijver vrijstaat, is voorzeker den lofredenaar niet geoorloofd. Treft hij in bestaan of denkwijze van den man dien hij prijst, een duister punt aan, wel verre van het aan te roeren, moet hij dit zooveel mogelijk in deszelfs schaduw begraven laten. Zulks bedacht de Heer TYDEMAN in zijne lofrede op HEMSTERHUIS niet, en door zijne onbedachtzaamheid is hij oorzaak geworden, dat wij ter liefde der waarheid zijnen Held eene vreemde veder moeten ontnemen, die de lofredenaar zich zelven uitgerukt en hem zijns ondanks opgedrongen heeft.

AMALIA VAN GALLITZIN die zich op aansporing van HEMSTERHUIS, met al de dweepende liefde eener verhevene ziel in de armen der Socratische wijsbegeerte geworpen had, ondervond desniettemin na de scheiding van haren HEMSTERHUIS, dat dezelve haar niet die rust, die verhevene gewaarwordingen schonk, naar welke haar smachtend verlangen zich uitstrekte. Wij wagen het niet eenen onbescheidenen, veroordeelenden blik te werpen op den strijd, die het ontwaakt godsdienstgevoel, in haar binnenste, met hare wijsgeerige overtuiging voerde. Om dezelve te ontkomen, ontvlugtte AMALIA in den schoot der Katholijke Kerk. Hoewel deze stap aan HEMSTERHUIS mishagen moest, dacht hij echter te edel om dezelve te berispen, en onderhield hij de aangevangene brief-

(1) Zie *Darstellung des Lebens und Characters* IMMANUEL, KANT'S, *von* L.E. BOROWSKI. Königsberg. 1804. pag. 124.

wisseling met dezelfde hartelijkheid tot aan het einde zijns levens. Eindelijk had zijn laatste uur geslagen. Reeds vroeger ontving de Prinses van zijne krankheid berigt: naarmate zij hem hoogeren eerbied toedroeg, bekommerde zij zich meer over het heil zijner ziel en besloot hare gronden voor de waarheid des Christendoms in eenen brief aan hem te ontwikkelen. Doch eer hare brief hem gewerd, was hare vriend reeds overleden.

Wij deelen deze bijzonderheid uit het leven der Prinses[1] mede en vragen den Heer TYDEMAN, welk recht hij had aan dezelve geloof te weigeren. Over het geheel dacht AMALIA over de godsdienstige denkwijze van HEMSTERHUIS niet zoo gunstig.[2] Haar gezag staat dus tegen het zijne over. En moge al hare Godsdienstige gezindheid eenzijdig, ja zelfs van proselyten-zucht niet vrij geweest zijn, toch verdient zij hierin boven den lofredenaar den voorrang, dat zij jaren lang door een vertrouwelijk verkeer met haren vriend verbonden geweest was, en nog na dien tijd de gansche geschiedenis zijns inwendigen levens uit eene briefwisseling, die met iederen postdag getrouw werd voortgezet, had kunnen vernemen. Van zoo nabij was TYDEMAN toch wel niet met HEMSTERHUIS bekend. Hij vond zich dus genoodzaakt eenige plaatsen aan te halen, (pag. 39. 40) waaruit blijkt dat deze wijsgeer het Christendom geprezen had, bij gevolg een Christen-wijsgeer geweest was. Voorzeker, wanneer de zedelooze ROUSSEAU fijngevoelig genoeg

(1) KATERKAMP, t.a.p. *S.* 202.
(2) KATERKAMP, *ib. S.* 106.

was, om in zijnen *Vicaire Savoyard*, eene lofspraak op het Christendom te houden, schooner dan die van menig' geestelijken, dan was HEMSTERHUIS veel te edel mensch om geenen eerbied voor zulk eene Godsdienst te toonen: maar of hij zelve niet, liever dan met de menigte neder te knielen, door de oudheid en door zich zelven gevormd, ingewikkeld in zijne eigene deugd, als een Grieksch standbeeld, verheven en groot daar zou gestaan hebben, is eene andere vraag; en ons antwoord op dezelve toestemmend.

Ten einde omtrent 's mans Godsdienstige denkwijze eene gevolgtrekking te maken meer zeker dan die van TYDEMAN, moeten wij de wijze waarop hij zich over het Christendom uitlaat, in verband beschouwen met de denkwijze van den tijd waarin hij leefde. Zelf schijnt hij echter alle stellige uitspraak omtrent zijn geloof vermeden te hebben[1] maar duidelijk genoeg erkent hij, weinig smaak te vinden in de wijze waarop, ook in ons vaderland, de Godsdienstleer werd voorgedragen.[2] Immers leefde hij in dien tijd waarin de broederband tusschen openbaring en wijsbegeerte allengs werd verbroken. Niet, dat de laatste altoos de verklaarde vijandin der eerste was, neen zelfs daar waar zij aan het Christendom den dood gezworen had, trad zij met de gemaakte vriendelijkheid eener giftmengster op. Had LOCKE met het zuiverste doel gezegd dat alle openbaring aan den toets der rede moest onder-

(1) *Lettre sur l' Homme et ses Rapports*, p. 215, 223.
(2) *Ibid.* p. 213.

worpen worden: hadden BOYLE, BUTLER en anderen de overeenkomst van beiden in het Christendom betoogd: het Deisme was beleefd genoeg, alles wat boven hare rede scheen, voor menschelijke uitvinding, niet voor leer van JEZUS te houden. Het wilde het Christendom van deze vreemdsoortige inmengselen zuiveren en beloofde even als MEDEA deszelfs jeugd te herstellen, opdat het onder de verjongingskuur zou sterven. Op deze wijze handelde de beruchte TINDAL,(1) met dat oogmerk verklaarde MORGAN van zich zelven dat hij een christen was op den voet van het Nieuwe Testament.(2) Maar van alle bestrijders des Christendoms won HUME het verreweg in scherpzinnigheid. Na beweerd te hebben dat de rede ons van deszelfs waarheid geenszins kon overtuigen, vervolgt hij: ‘wij trachten hiermede die gevaarlijke vrienden of verborgen vijanden des Christendoms te beschamen, die ondernomen hebben hetzelve te verdedigen uit de grondbeginselen der menschelijke rede. Onze allerheiligste Godsdienst is op Geloof, niet op de rede gebouwd; wanneer men dezelve op eene proeve stelt die zij niet kan doorstaan, ondermijnt men haar - Rede alleen kan ons van hare waarachtigheid niet overtuigen, en die door het geloof gedrongen word haar zijne toestemming te geven, heeft in zich zeken het bewustzijn van een voortdurend wonder, dat de grondbeginselen van zijn verstand omverre werpt, en hem dwingt te gelooven,

(1) *Christianity, as old as the world*, p. 382.
(2) LELAND, *View of Deistical Writers*, V. 1. p. 133.

hetgeen geheel en al met de gewoone ondervinding strijdt.'(1)

Naast deze plaats van HUME, stellen wij eene andere. 'Het geloof is het vermogen om te gelooven, hetgeen niet te gelooven is, of om te willen gelooven hetgeen niet geloofelijk schijnt, of te gelooven, hetgeen geloofelijk schijnt. In het eerste geval is eene bijzondere werkzaamheid van het Opperwezen volstrekt noodzakelijk; in het laatste is ieder mensch evenzeer lijdelijk, want het hangt niet van hem af, dat eene zaak geloofwaardig schijne. Bijgevolg is er eene bijzondere werkzaamheid van God noodig op de ziel van den mensch, en bijgevolg is het zeer waar, dat het geloof eene bijzondere gave Gods is.'(2) Het verschil der denkbeelden in

(1) HUME'S *Essays and Treatises*, Vol. III. p. 200, 202.

(2) HEMSTERHUIS *Lettre sur l' Homme etc. Oeuvres*, T. 1, p. 211. Wij verzoeken bijzonder op de wijze van uitdrukking te letten, die met zorg gekozen schijnt, om de onredelijkheid van het geloof aan te wijzen. Wat beteekent de uitdrukking, te gelooven *hetgeen* uit den aard der zaak *niet te gelooven is*. In het zeggen *te gelooven, hetgeen geloofelijk schijnt*, ligt de onderstelling opgesloten, dat God kan maken, dat iets hetwelk volgens den aart onzer rede (het hoogste bij den wijsgeer) ongeloofelijk is, eene schijn aanneme, die ons dwingt hetzelve te gelooven. Men lette voorts op de uitdrukking *bijzondere werkzaamheid Gods*, het struikelblok aller wijsgeeren en grondiger godgeleerden. Hoe weinig HEMSTERHUIS aan dit begrip hechtte, blijkt uit hetgeen hij p. 207, over het gebed schrijft. In het vervolg zegt HEMSTERHUIS, 'dat geen mensch welke openbaring hij ook moge ontvangen hebben, *welk wonder hij ook doe*, eenig regt op het geloof zijns gelijken verkrijgen kan.' Ook dit is zakelijk hetzelfde hetwelk HUME beweerde, in zijn beruchte *Essay on Miracles, t*.a.p. p. 167-202.

beide plaatsen uitgedrukt, is gering en toch is HUME om de eerste met regt als vrijgeest beschouwd, maar niettegenstaande de laatste is HEMSTERHUIS door den Heer TYDEMAN als christen geroemd. ‘Het is nog moeijelijker,’ zegt HEMSTERHUIS, ‘om de bron eener Godsdienst, dan die eener wijsgeerige secte op te sporen: tegenwoordig is het bijna onmogelijk zich de Christelijke Godsdienst in hare zuiverheid voor te stellen, en zich een juist begrip te vormen van de gebeurtenissen die hare geboorte vergezelden.’(1) Konden TINDAL, COLLINS, MORGAN, anders gesproken hebben?

Wij mogen eene andere aanmerking, door HEMSTERHUIS op onze Godsdienst gemaakt, niet stilzwijgend voorbijgaan. Het is deze, dat dezelve minder dan het oude Heidendom voor de maatschappelijke deugden geschikt is, en dat bij hare belijders de gehechtheid aan het Hemelsch Vaderland, de banden die dezelve aan het aardsche verbinden, verscheurt.(2) De beroemde SHAFTESBURY had herhaalde malen hetzelfde beweerd(3) en getracht de leer der deugd van alle Godsdienst af te scheiden.(4) ‘Deugd en Godsdienst,’ schrijft HEMSTERHUIS, ‘behooren afgezonderd te blijven; anders verzwakken zij elkander wederkeerig. Zij die verlichter zijn, beproeven reeds de scheiding te bewerkstelligen.’(5)

(1) HEMSTERHUIS, t.a.p. p. 213.
(2) *Lettre sur les Desirs*. T. o p. 77. *sur l'Homme*, p. 222.
(3) LELAND, l.l. V.I. pag. 50 *sqq*.
(4) LELAND, l.l. p. 74.
(5) Men weet dat SHAFTESBURY, vooral de leer der toekomstige belooningen en straffen bestreed. Het was de gewoone wijze om dezelve voor te stellen, die hem vooral mishaagde want verstond men onder de toekomstige belooning de beoefening der deugd in een ander leven, dan vond hij deze verwachting voor den mensch heilzaam. Bij HEMSTERHUIS lezen wij: (p. 236) ‘De ziel draagt altoos haar hemel of hel met zich om, eene andere heeft zij noch te hopen, noch te vreezen. Haar zedelijk zintuig is haar strenge rechter. Deze hemel en hel zijn geene belooningen, noch straffen, maar de noodzakelijke gevolgen van eens ieders persoonlijken toestand.’

Schoon onze meening over de Godsdienstige denkwijze des Hollandschen wijsgeers, uit het bovenstaande ligt kan worden opgemaakt, willen wij echter niet dezelve voor beslissend houden. Maar de Heer TYDEMAN had onregt, wanneer hij zijnen held, met bittere tegenspraak van anders denkenden, eenen Christen Wijsgeer noemde, 's Mans wijsgeerige schriften winnen of verliezen niets bij zijne godsdienstige overtuiging, ja! wanneer wij hem vergelijken met zijne tijdgenooten, vereeren wij hoogelijk de zorgvuldigheid waarmede hij alles vermeed, wat de meening van anderen ten dezen opzigte kon krenken. Met vlijt en heiligen ernst zocht hij gedurende zijn leven de waarheid, en het is te hopen, dat hij thans dat licht geniet, hetwelk aan deze aarde geweigerd is.

Wij vragen voor de lange uitweiding geene verschooning, want wij zochten een zijdelings doel bij onze lezers te bereiken. Moet bij hun de vraag niet opkomen: vanwaar de sprekende overeenkomst tusschen HEMSTERHUIS en eenige Engelsche Schrijvers ontstaan zij? Men heeft het voorgedragen alsof onze wijsgeer eenmaal der schoole van WOLF had aangehangen; de lofredenaar vond er zijne baat bij, hem voor oorspronkelijk denker te verklaren. DEGENERANDO alleen heeft met regt gezegd dat de Bataafsche SOCRATES tot de

school van LOCKE en BACON behoorde. Ja, hoe wij ons ook wenden mogen, wij kunnen onze overtuiging niet ontveinzen, dat men de grondslag van meest alle de wijsgeerige denkbeelden van HEMSTERHUIS, of bij LOCKE zelven, of bij zijne navolgers, SHAFTESBURY, HUTCHESON en BUTLER terug vindt. Inderdaad had die school eigenschappen, die haar aan na- en weldenkenden aanbeval. In plaats van in het nevelengebied der vroegere bovennatuurkunde rond te zwerven, had LOCKE de vraag: wat wij konden weten, en tot hoeverre het wijsgeerig onderzoek zonder gevaar van te verdwalen gaan kon, op eene naauwkeurige beschouwing, van den oorsprong, van ons weten, zoeken te vestigen. Men voege hierbij dat die wijsgeer, met eene aan bitterheid grenzende haat tegen al, wat schoolsch was, bezield, zijne gedachten, zoo eenvoudig en verstaanbaar had uitgedrukt: dat al wat in Engeland op hoogere beschaving roem droeg, met ijver zijne leerstellingen had omhelsd, en dat zij, die zich uitsluitend met het dusgenaamd zedelijke gedeelte der wijsbegeerte bezig hielden, en wier werken voornamelijk in de gunst van het groote publiek deelden, meestal het bespiegelend gedeelte van LOCKE overnamen, en, bijna steelsgewijze en onder het sierlijke kleed hunner bevalligen stijl en zuiver zedelijke denkbeelden, algemeen maakten. De vrijzinnige toon van den meester gaf aan allen het voorbeeld, om hunne geestvermogens onafhankelijk te ontwikkelen: en het schoonheids-gevoel, den menschen ingeschapen, herleefde door de edele pogingen van SHAFTESBURY en HUTCHESON, om zich met het zoeken der waarheid zusterlijk te vereenigen.

De oude vraag: hoe komt onze ziel tot de kennis der dingen, was door LOCKE hernieuwd. De bron daarvan was, volgens hem, de ondervinding: zij was tweeledig: want de geest nam zoowel de dingen buiten hem, als zich zelven waar. Door middel van de zintuigen ontving hij de voorstellingen der ligchamelijke wereld: want deze was zoo geschapen, dat zij door aanraking met onze zintuigen, aldaar denkbeelden achterliet, die deels afbeeldsels van de eigenschappen der dingen waren, deels slechts ontstonden uit derzelver verhouding tot onze gewaarwordingen. Keerde daarentegen de geest in zich zelven terug, dan ontdekte zij het vermogen om te denken, het handelen en het lijden des gemoeds. Maar den eigenlijken aard van ligchaam en geest, kon ons kenvermogen, in geenen deele doorgronden. Want van beiden zagen wij slechts die eigenschappen, welke voor onze vijf zintuigen te bevatten waren. Behaagde het God een wezen te scheppen, met meerdere of andere, zulk een zou den aard der dingen, op eene andere wijze beschouwen. Kennen, is overtuigd zijn van de overeenkomst of strijdigheid onzer denkbeelden, meer dan eene voorstelling is dus daartoe noodig, want in de vergelijking daarvan, bestaat ons weten.

Zonder in eene verdere ontwikkeling of beoordeeling der leer van LOCKE[(1)] te treden, moeten wij

(1) Zie vooral TIEDEMAN'S *Geist der Speculativen Philosophie*, T. VI. p. 259. DEGENERANDO *Histoire comparée des Systèmes de Philosophie*, T. I. p. 309 suiv. SCHULZE, *Kritik der Theoretische Philosophie*, T. I. p. 113 sqq. T. II. p. 73, sqq. REINHOLD, *Beitrage zur leichtern Uebersicht des Zustandes der Philosophie*, Heft. I. p. 43, sqq.

echter opmerken dat dezelve eene groote vraag onbeantwoord liet. Indien de grondstelling der Ouden, dat gelijke dingen alleen door gelijke konden gekend worden, waar was, hoe kwam de onstoffelijke geest aan hetgeen zij wist omtrent de stoffelijke wereld? De bemiddeling, was het antwoord, van beide, geschiedde door voorstellingen en denkbeelden. Maar van welken aard waren deze? Behoorden deze tot de stoffelijke wereld, waren zij daarvan niet alleen afbeeldsels maar ook afdruksels? Zoo ja, wierd dan niet voorstellen, denken; alle handeling, alle gewaarwording van de ziel, bloot stoffelijk? Waren zij integendeel van geestelijken aard, dan was alleen door LOCKES theorie eene nadere beschouwing van de werkzaamheid des geestes te weeg gebragt, maar geen enkele stap gronds gewonnen, om van de geestelijke wereld in de stoffelijke te kunnen doordringen. Men had kennis aan zijne voorstellingen verkregen, maar was van alles buiten dezelve onwetend gebleven, en het Idealisme zoo als het zich bij BERKELEY en HUME vertoonde, was geschapen.

Onschuldige dwaling, indien men dezelve met de eerste vergelijkt. De vrome LOCKE zou voorzeker de hand toegenepen hebben, indien hij voorzien had hoeveel onkruid er zou groeijen uit het zaad dat hij strooide. GASSENDI had in Frankrijk de oude leer zoeken in te voeren: dat er in het verstand niets was, hetwelk niet eerst in de zinnelijke waarneming aanwezig is, en toen LOCKE met onvoorzigtigen ijver, alle ingeschapene kennis uit de ziel had weggevaagd, en dezelve eerst met zinnelijke waarneming eenen aanvang had doen nemen, meende men dat geene stelsels beter konden gepaard gaan, dan het zijne en dat van

GASSENDI. Een Engelsch Schrijver[1] heeft treffend aangewezen, hoe langzamerhand op zijnen naam een streng Materialisme werd ingevoerd, waarbij alle onderscheid tusschen ziel, denkkracht, voorstellingen en stoffe werd weggenomen. CONDILLAC zelf werd in den stroom medegesleept[2] en HELVETIUS zette in zijn boek over den *menschelijken geest*, aan deze dweeperij de kroon op. Vergeefs dat LOCKE zelf herhaalde malen zijne lezers gewaarschouwd had, om toch de werkzaamheden van den geest niet te miskennen;[3] alleen de Engelsche wijsgeeren voor HARTLEY vatteden zijne meening in den beteren zin op, en maakten zich daardoor in den strijd tegen het Materialisme dubbel verdienstelijk.

Onder deze betere navolgers van den grooten man, behoort HEMSTERHUIS, ook hij schijnt nergens aan de

(1) Wij bedoelen het voortreffelijke vertoog van STEWART, over de geschiedenis van het Lockianisme. Het is te vinden in de Fransche vertaling: *Oeuvres de* D. STEWART, T. IV., p. 11-81.

(2) TYDEMAN spreekt p. 52 van de *duistere* bovennatuurkunde van CONDILLAC. Wat dat beteekent begrijpen wij niet. Met meer regt zegt een Fransch schrijver van hem: '*sa methaphysique est d'autant plus claire qu'elle est moins profonde. Peu d' ecrivains ont obtenu plus de succès. Il reduisit à la portée du vulgaire la science de la pensée, en retranchant, tout ce qu'elle avait d'élevé. Chacun fut surpris et glorieux de pouvoir philosopher si facilement et l'on eut une grande reconnaissance pour celui à qui l'on devait ce bienfait. On ne s'apecut pas qu'il avait rabaissé la science, au lieu de rendre les disciples capables d'y atteindre*.' (*De la Litterature Francaise pendant le 18 Siècle p. 117*).

(3) LOCKE'S *Essay on Human Understanding*, Vol. I. p. 308.

ziel eenige oorspronkelijke denkbeelden toe te ken kennen; maar eenmaal verbonden zijnde met de zintuigen, heeft zij voorstellingen Tan die zijden des Heelals, welke tot deze zintuigen in verhouding staan.(1) De kracht der ziel is drieledig, zij heeft het vermogen om te gevoelen, om te denken, om te redeneeren.(2) Bij het gevoelen, het waarnemen, is de ziel lijdelijk; de beweging der zintuigen door de uitwendige voorwerpen te weeg gebragt, is van deze toestand de oorzaak.(3) Het denken, is bij hem in het vermogen gelegen, hetwelk LOCKE *abstraction*, (aftrekkingsvermogen) genoemd had,(4) en bestond in de kracht om de gewaarwordingen en voorstellingen onder algemeene teekens te brengen.(5) Wanneer het denkvermogen door deze teekens de voorwerpen terugroept, en de alzoo te gelijk voor de ziel bestaande voorwerpen beschouwt en vergelijkt, ontdekt men het redeneervermogen.(6)

Hoezeer men hier den leerling van LOCKE terugvindt, blijkt onder anderen uit zijne vergelijking van de geestvermogens der dieren. DESCARTES en MALLEBRANCHE hadden aan dezelve eene volstrekte gevoelloosheid toegekend, LEIBNITZ had slehts duister uit-

(1) *Lettre sur l'Homme*, p. 236.
(2) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 247.
(3) *Lettre sur l'Homme*, T. I. 132, 142. *Sophyle* T. I. p. *272*.
(4) *Essay on Human Understanding*, T. I. p. 138, 139.
(5) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 133.
(6) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 136, 137.

gedrukt, wat hij door gevoel der dieren verstond en dit in tegenoverstelling der menschelijke *apperceptie* (bijgewaarwording, bewuste gewaarwording) *perceptie* (enkelvoudige gewaarwording) genoemd. LOCKE alleen had aan het dierlijk gewaarwordingsvermogen dezelfde kracht als aan het menschelijke toegeschreven. Maar beider verschil lag in het denkvermogen. De dieren bezitten namelijk de kracht niet, hunne gewaarwordingen te vereenigen, te vergelijken en onder soorten te brengen[1] HEMSTERHUIS slaat denzelfden weg in. Wij hebben het vermogen, om niet alleen den indruk van de voorwerpen te ontvangen, maar om ook die indrukken te hernieuwen door de voorstelling van het voorwerp. Wij kunnen aan deze voorwerpen *willekeurige* namen of *teekenen* hechten, en door deze teekens het voorwerp en deszelfs indruk ons herinneren. Wij bezitten hierdoor de magt ons verscheidene voorwerpen te gelijk voor te stellen. Dit vermogen om aan hunne voorstellingen willekeurige teekenen te verbinden, missen de dieren.[2] HEMSTERHUIS is hier veel naauwkeuriger en uitvoeriger dan LOCKE; maar gelijk deze wijsgeer de meerdere of mindere kracht des verstands, plaatste in het grooter of geringer aantal van te gelijk bestaande denkbeelden, gelijk hij verwachtte, dat hoogere geesten in nog meerdere mate, dan zijn beroemde tijdgenoot PASCAL, het vermogen bezaten, vele denkbeelden te bewaren en te vergelijken,[3] zoo verklaarde HEMSTERHUIS, dat het volmaakst verstand, in al de

(1) *Essay on Human Understanding*, T. I. p. 137.
(2) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 134 suiv.
(3) *Essay l.l.*. T. I. p. 133.

kracht van het woord, verscheidene denkbeelden gelijktijdig kon doen bestaan, en van twee verstanden, dat het volmaakste was, hetwelk op dit vermogen het meest kon roemen.(1)

Is uitgebreidheid het wezen des ligchaams, denken dat der ziel? of zijn beide daarvan slechts eigenschappen? DESCARTES en gedeeltelijk ook LEIBNITZ hadden het eerste beweerd; LOCKE daarentegen het laatste. Uit deze vrage volgde eene andere, of de ziel altijd dacht, en zoo kwam het onderzoek ter bane, over den aard der droomen. LOCKE meende dat de droomen in vergelijking slechts zeldzame verschijnselen waren(2), en dat het gebrek aan wezenlijke voorstellingen, niet de zwakheid van ons herinneringsvermogen, de grond dezer zeldzaamheid was. Ook HEMSTERHUIS schijnt in zijn gevoelen gedeeld te hebben; hij leidt de droomen af van eene *toevallige* beweging onzer zintuigen, en kent dezelve als zoodanig ook aan de dieren toe(3), maar, even als bij den mensch, is de hoeveelheid der denkbeelden in de droomen, geëvenredigd aan de hoeveelheid die hij in eenen wakenden toestand verkrijgen kan(4).

Het is eene fraije, en zoo wij gelooven, oorspron-

(1) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 136, 137.
(2) *Essay*, V. I. p. 85. foll.
(3) *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 143. 145. 155. Hiermede strijd niet, hetgeen HEMSTERHUIS over den staat voor de geboorte schijnt te zeggen, *ibid.* p. 116. '*L'idée de mesure est peut-être la première de toutes nos idées, puis qu'il paroit, que nous la devons uniquement à la sensation des ondulations successives du sang dans le voisinage de l'oreille*. Verg. LOCKE, Vol. I. p. 90, 91.
(4) Vergelijt *Lettre sur l'Homme*, p. 157. suiv. met LOCKE, T. I. p. 87.

kelijke gissing van HEMSTERHUIS, dat de toestand der dieren min of meer gelijk is aan dien van den mensch, wanneer hij droomt. In den droom zijn ten eersten altijd de denkbeelden zelve, niet derzelver teekenen, aanwezig; en zijn daarom des te helderder, en derzelver indrukken te levendiger: de mensch zelve is natuurlijker, zijne driften heviger. Uit den aard der zaak zijn er dan minder denkbeelden tegenwoordig, die hij te beoordeelen en te vergelijken heeft(1).

Intusschen lag zijn stelsel evenzeer als dat van LOCKE bloot aan de tegenwerping van het Idealisme: wat kenmerkend onderscheid er bestond tusschen de voorstellingen die de wakende en die de slapende mensch ontving? Kortom, welke zekerheid hebben wij in onze gewaarwordingen, dat wij wezenlijk bestaande dingen, en geene droomverschijnselen, aanschouwen? LOCKE had toegestemd, dat onze voorstellingen ons geene aanschouwelijke kennis gaven; maar dat wij bij dezelve met eene overtuiging voorzien waren, die allen twijfel wegnam, dat ieder zou toestemmen dat er groot onderscheid bestond tusschen in het vuur liggen, en droomen dat men in het vuur valt, enz.(2). HEMSTERHUIS gaat ook geenszins verder. Hij beroept zich op de meerdere helderheid, die de denkbeelden eens wakende hebben; en op de overeenkomst van ons gevoel met dat van anderen(3): bewijzen, die zeker weinig in staat waren, eenen BERKELEY of HUME te overtuigen. Maar noch LOCKE, noch HEMS-

(1) *Lettre sur l'Homme*, p. 143.-146.
(2) LOCKE, *Essay on Human Underst*, T. II. p. 76. 77.
(3) *Lettre sur l' Homme*, p. 157.

TERHUIS, konden bij hunne Ideeëntheorie verder reiken, en de laatste besteedde grooter zorg om een tegenovergesteld dwaalbegrip te bestrijden.

Toegegeven zijnde, dat onze voorstellingen het gevolg waren van wezenlijk en onafhankelijk van dezelve bestaande zaken, bleef echter te onderzoeken over, of onze zintuigen getrouwe berigtgevers waren, van hetgeen er in de ligchamelijke wereld omging. LOCKE had op deze vraag een slechts oppervlakkig antwoord gegeven. Onze denkbeelden waren volgens hem, of enkelvoudig, of zamengesteld. De enkelvoudige denkbeelden waren dezulke, die eenvoudig door de zinnen in ons werden te weeg gebragt: de zamengestelde, diegeene, tot welks vorming onze geest door schiften, vergelijken of vereenigen, werkzaam geweest was. De *enkelvoudige* denkbeelden deden ons twee soorten van eigenschappen in de dingen kennen, als: *oorspronkelijke* eigenschappen, waarvan de denkbeelden de zuivere afbeeldsels waren; *afgeleide*, die haren oorsprong hadden, niet in de dingen zelve, maar in de wijze waarop zij ons aandeden. -

Uitvoeriger en naauwkeuriger werd dit onderzoek door HEMSTERHUIS behandeld. Terwijl LOCKE alleen had trachten aan te wijzen, dat door aanraking (*impulse*) de eigenschappen der ligchamen in onze denkbeelden overgingen[(1)], maakte HEMSTERHUIS in het bijzonder op eene voerstof, die tusschen de dingen zelve en onze zintuigen gelegen was, opmerkzaam. Hij ontkwam of ontdook daardoor de tegenwerping, uit het, op onderscheidene tijden verschillend voor-

(1) *Essay*, Vol. I, 113.

komen der zelfde zaak, ontleend. Wij willen u uit zijnen SOPHYLUS zijne denkbeelden daaromtrent mededeelen. -

EUTHYPHRON. Thans behooren wij te zien, welke waarde een denkbeeld hebbe, ten aanzien der zaak waarvan zij het denkbeeld is. - Iedere zaak, hoedanig ook geschapen, is een wezen, want zij bestaat, zij is. Deze zaak of dit wezen, kan vele wijzen van bestaan hebben, welke ik niet weet.

SOPHYLUS. Wat noemt gij wijze van bestaan?

EUTHYPHRON. Deze kegel hier heeft onder alle de wijzen van bestaan, die hij hebben kan, deze, door welke hij vereenigd met het licht, met mijne oogen, met mij, een uitwerksel voortbrengt, hetwelk het denkbeeld is, dat wij op het oogenblik van dien kegel hebben: hij heeft die wijze van bestaan, waardoor hij van den bol en den dobbelsteen verschilt.

SOPHYLUS. Ik begrijp u.

EUTHYPHRON. Die kegel is zoo als hij is: en zoodanig zijnde, kan hij aan mij, zoo lang ik dezelfde blijf, geen ander denkbeeld geven, dan ik thans van hem heb. Maar wij hebben, o! SOPHYLUS, slechts twee zaken beschouwd: van de eene zijde den kegel zoo als hij is: van de andere zijde mij, mijne oogen en het licht. Keeren wij de zaak om: beschouw van de eene zijde den kegel, het licht en mijne oogen; van de andere zijde mij, die het denkbeeld heb: gij zult zien dat de kegel mij niet bedriegt: maar dat hij werkelijk zoodanig is, als hij mij toeschijnt, wanneer ik het licht en mijne oogen nevens hem reken: wij zien hieruit klaarblijkelijk dat eene zaak,

die wij zien, die wij hooren, die wij aanroeren, onder anderen wezenlijk dat is, wat zij ons toeschijnt.(1)

Uit *vaderlandschen trots* vereerde in 1825, de beruchte VAN DE WEYER, de wijsbegeerte van HEMSTERHUIS, met eenen blik van 80 bladzijden. Uit vaderlandsliefde zouden wij in 1834, grooten lust gevoelen, den Belgischen afgezant tegen te spreken: maar de waarheid dwingt ons te erkennen, dat hij met regt den invloed, dien de leer omtrent de ideeën op HEMSTERHUIS had, heeft aangewezem. Met dat al zijn ook zijne grieven tegen den Hollandschen wijsgeer overdreven. Op zijne vraag, waarmede toch volgens HEMSTERHUIS, de ziel oordeelde(2) zou men in zijnen geest kunnen antwoorden: met zich zelve. Want het onderzoek naar het wezen, het zelfbestaan der ziel, is een hoofdgedeelte der wijsbegeerte van HEMSTERHUIS. Inderdaad geene geringe lof komt hem daar voor toe. Geen onder de opvolgers van LOCKE, die de eenheid en onstoffelijkheid van ons geestelijk wezen in zoo verheven licht plaatste. Op dezen weg had LOCKE slechts enkele maar onuitwischbare voetstappen gezet. Maar dezelve was hem slechts een bijweg toegeschenen, waarvan hij spoedig terugtrad. HEMSTERHUIS zocht de voetstappen des meesters op, en ging, met onversaagde schreden, verder dan zijn' voorganger.

Twee malen herhaalt HEMSTERHUIS, als ter loops, de aanmerking, dat de ziel in strijd is, met al het-

(1) SOPHYLE, p. 275. 276.

(2) *Coup d'oeil sur la philosophie de* HEMSTERHUIS. *Oeuvres*, Tom. II. p. 62. cf: p. 58. *Edition de* VAN DE WEIJER.

geen wij opvolging en tijdsruimte noemen[1]. Wanneer wij beide plaatsen vergelijken, ontdekken wij, dat HEMSTERHUIS dit heeft willen zeggen: De ziel, die uit hare natuur enkelvoudig is, onderscheidt haar wezen van de opvolging dier verschillende denkbeelden, waardoor zij zelve op verschillende oogenblikken verschillend schijnt. Zij zoekt alle verschijnselen tot eenheid terug te brengen, en in eene eenheid, als het ware, te overzien. Zij gevoelt, dat de denkbeelden van opvolging en verandering niet tot haar wezen behooren, maar het gevolg zijn van de onvolmaaktheid harer organen, waarin zij, als het ware, gevangen is[2]. Hoe het zij, ijverig was HEMSTERHUIS er op gezet, het wezen der ziel van dat der stof te onderscheiden, en met, eene onmiskenbare voorliefde zoekt hij deze waarheid zijner inwendige overtuiging door bewijzen aan te dringen[3].

LOCKE had aan den geest de kracht toegekend, de stof in beweging te brengen door eene handeling van den wil. Denken en bewegingskracht waren dus, volgens hem, eigenschappen van den geest[4]. Volgens dezelfde redenering had hij de onmogelijkheid bewezen, dat het heelal, wanneer het slechts

(1) *Lettre sur la Sculpture Oeuvres*, T. I. p. 26. *sur les Desirs.*, T. I. p. 67.
(2) Eene andere uitlegging geeft GARVE in zijne aanteekening op de eerst aangehaalde plaats. Bescheiden onderwerpen wij de onze, aan het oordeel des lezers.
(3) *Lettre sur l'Homme, Oeuvres*, T. I. p. 147., *suiv.* SOPHYLE, T. I. 291.
(4) *Essay*, Vol. I. p. 301. foll.

stoffelijk was, denken, of beweging kon voortbrengen, en daarop het geloof aan een geestelijk Opperwezen gebouwd[1]. Het waren slechts overijlingen van den grooten man, wanneer hij van eene stof zonder uitgebreidheid, of een ligchaam met denkvermogen begaafd droomde. Zijne bewijzen, voor de kracht van den geest, uit de logheid der stoffe, of uit dat vermogen derzelve, waardoor zij zich zelve niet kan bewegen, of eenmaal in beweging gebragt zijnde, die beweging niet kan doen ophouden, ontleend, waren later ook in de school van LEIBNITZ aangenomen, en het algemeene bewijs tegen de materialisten geworden. HUME slechts kon, bij zijne gestrenge twijfelzucht, de overtuiging, die ieder van dat vermogen had, voor een gevolg houden eener toevallige herhaling van hetzelfde verschijnsel[2].

Ook HEMSTERHUIS wees in de eerste plaats op het wilvermogen der ziel, om hare onstoffelijkheid te bewijzen. Een ligchaam wordt bewogen door iets anders, dan door zichzelven: een ligchaam wordt in zijne beweging gestuit door iets anders, dan zichzelven: want indien het eene eigenschap is van het ligchaam, in beweging zijnde, daarin eeuwig te blijven, kan het dit door geene eigenschap van zich zelven vernietigen. Wij weten dat de mensch beide vermogens bezit, derhalve is in hem iets dat zich van het ligchaam onderscheidt.

Later is vooral door MENDELSOHN de onstoffelijk-

(1) T. II. p. 187. foll.
(2) HUME'S, *Essays and Treatises*, Vol. III. p. 164. foll.

heid der ziel uit den aart van het denkvermogen bewezen.[1] HEMSTERHUIS had zijn betoog op eene dergelijke wijze ingerigt. ‘Het is bij gebrek van opmerking’ had LOCKE gezegd, ‘dat wij denken dat onze zinnen ons niets vertoonen dan stoffelijke dingen. Iedere handeling onzer gewaarwordingen toont ons gelijkelijk beide zijden der natuur, de natuurlijke en geestelijke. Want terwijl ik door zien en hooren weet, dat er een ligchamelijk wezen buiten mij is, het voorwerp mijner gewaarwording, ben ik nog zekerder overtuigd, dat er een geestelijk wezen in mijn binnenste is, hetwelk ziet en hoort.’ HEMSTERHUIS bouwde hierop het volgende fraaije bewijs.

‘De denkbeelden, die wij hebben, zijn het gevolg der verhouding tusschen de dingen, en onze wijze van waarnemen en gevoelen. Wij kunnen een denkbeeld hebben van alles, hetgeen uitgebreidheid en vorm heeft. Het minste deeltje van ons ligchaam heeft uitgebreidheid en vorm. Bij gevolg kunnen wij een denkbeeld hebben van het kleinste deeltje onzes ligchaams. Maar het denkbeeld is een gevolg van de verhouding, tusschen het deeltje en hetgeen hetzelve waarneemt. Derhalve is hetgeen waarneemt iets anders, dan dat deeltje, en de ziel eene zaak, die van het ligchaam verschilt.’[2]

Zelfs in de natuur buiten ons geschiedt niet alles door stoffelijke oorzaken. ‘Zeg mij eens, SOPHY-

(1) *Abhandlung von der unkörperlichkeit der menschlichen Seele*, in zijne *Kleine Schriften*.
(2) *Lettres sur l' Homme. Oeuvres*, T. I. p. 148, 149.

LUS!' vraagt EUTHYPHRON bij HEMSTERHUIS, 'hoe maakt het een Europeesch vorst, wanneer hij eene stad in Indië belegeren wil? Is hij dan de natuurlijke oorzaak, waardoor de trein van het geschut bewogen wordt, dat hij tot dat beleg gebruiken wil?'

SOPHYLUS. Eene zonderlinge vraag. Hij zegt het aan anderen, en die weder aan anderen, en zoo komt het aan hun, die dit geschut vervoeren.

EUTHYPHRON. Maar zonder dien vorst ware het geschut op zijne plaats gebleven?

SOPHYLUS. Wel zeker.

EUTHYPHRON. En toch is er ten minste eene wezenlijke kracht van vijftig duizend pond noodig, om dertig stukken geschut te vervoeren. En toch zendt de vorst die kracht niet van Europa naar Azië. Niet waar?

SOPHYLUS. Neen.

EUTHYPHRON, Hij zendt een once papier, en het geschut trekt op. Ware alles in het heelal stof, dan zou de zaak niet zoo gemakkelijk gaan. Gij ziet hieruit, SOPHYLUS! dat er wezens zijn, die niet stoffelijk zijn, en die echter veel gemakkelijker en krachtiger werken[1].

Aanleiding tot deze dwaling was gegeven door het woord *denkbeeld*. Het volgend betoog schijnt hoofdzakelijk tegen de Gassendisten gericht[2].

(1) SOPHYLE, *Oeuvres*, T. I. p. 290.291. cf. *Lettre sur l'Homme*, T. I. p. 162. 163.

(2) Zie STEWART, t.a.p. *Oeuvres*, T. IV. p. 14. nota 2., SOPHYLE, *Oeuvres*. T. I. p. 295. 297.

Het woord *denkbeeld* drukt even als het Grieksche ε□δoς of □δ□α een afbeeldsel uit. Ik neem een standbeeld waar: wil zeggen ik heb het denkbeeld, het afbeeldsel van een standbeeld. Beeld onderstelt: vorm, zichtbaarheid, omtrek, enz., en daardoor schijnt, het woord *denkbeeld* eigenlijk tot die waarnemingen te behooren, welke wij van de stoffe hebben.

SOPHYLUS. Ik begrijp u, maar hebben wij andere waarnemingen?

EUTHYPHRON. Kunt gij iets waarnemen, dat rechtvaardig is?

SOPHYLUS. Voorzeker. - Maar er zullen lieden gevonden worden, die zeggen dat zij geene rechtvaardigheid kunnen waarnemen, zonder behulp van het denkbeeld eener weegschaal of iets dergelijks.

EUTHYPHRON. Laat ons weinig om deze lieden ons bekommeren. Zij maken deze aanmerking onder den blinddoek, dien zij aan het beeld der rechtvaardigheid geven. Maar kunt gij leugen, misdrijf, regering, dankbaarheid, liefde, waarnemen?

SOPHYLUS. Ja, maar dat zijn wijzen of eigenschappen.

EUTHYPHRON. Waarvan? van een' kegel of een' dobbelsteen?

SOPHYLUS. Gij spot, o EUTHYPHRON! - Neen - van onze eigene zielen, van die van anderen, van hunne daden.

EUTHYPHRON. En toch hebt gij geen beeld van leugen, misdaad, regering, van liefde, dankbaarheid, goedheid, geen denkbeeld kortom van eene ziel, maar slechts eene waarneming van dat alles. -

Had LOCKE dikwijls herhaald, dat wij van het wezen der stoffe slechts die gedeelten kenden, waar-

voor onze zintuigen vatbaar waren en dat deszelfs eigene aard, niet minder dan die van den geest in het duistere lag,[1] HEMSTERHUIS ijvert niet minder voor deze stelling.[2] Hij wendt dezelve aan, om aan te toonen, hoe het mogelijk zij, dat de ziel denkbeelden van de stoffe ontvangen en op dezelve werken kan. Wel is hij nog altoos door de oude onderstelling beperkt, dat gelijke dingen slechts door gelijke worden gekend, maar om derzelver geestige vinding en fraaije voordragt, verdient zijne gissing onze bijzondere opmerkzaamheid.

'Stellen wij,' zegt hij, 'dat een mensch die den gevoelszin mist, geplaatst zij voor een eindeloos groot stuk allerzuiverst glas. Dit glas bestaat niet voor hem, omdat hij het niet kan zien, dewijl het glas niet kan werken op hetgeen hetzelve van den mensch afscheidt; evenmin kan hij hetzelve gevoelen bij gebrek van het daartoe bestemde zintuig. Stellen wij, dat een ander stuk glas van denzelfden aard tegen het eerste aanstoote, en dit daardoor in duizend stukken breke. Terstond zijn beide deze glazen voor den mensch hoor- en zichtbaar, en dit door de wederkeerige werking der beide stukken, voor zooverre dezelve ondoordringbaar zijn, dat is voor zooverre zij eene eigenschap bezitten, waarvan de mensch geen het minste denkbeeld kan hebben. Laat ons aannemen, dat deze mensch een wijsgeer zij, en dat hij, niet te vreden met de gevolgen, ook de oorzaken wil opsporen, hij zal in alle eeuwig-

(1) *Essay*, Vol. I. p. 290. 292. 363 foll. V. II. p. 30.
(2) *Sur les Désirs*. T. I. p. 61.

heid vergeefs naar de oorzaak dezes verschijnsels zoeken. Pas deze opmerking toe op zoovele gevolgen, waarvan wij de oorzaken niet kennen, en gij zult zien aan de eene zijde, dat er oorzaken zijn wier verhouding tot de gevolgen geheel voor ons en onze tegenwoordige zintuigen verborgen zijn, of waarvan de werkingen niets gemeens hebben met onze wijzen van gewaarworden en gevoelen, en ter andere zijde, hoe vaak de mensch in het blinde rondtast, en zich vermaakt met onderzoekingen, die noodzakelijker wijze nutteloos zijn.'

'Zoo moeten ziel en ligchaam als zijnde onderscheidene zaken, hoedanigheden of wijzigingen hebben, die, voor zoo verre wij ze kennen, verschillend zijn. Maar ziel en ligchaam, als wederkeerig op elkander werkende, moeten eene of meer eigenschappen gemeenschappelijk bezitten, welke wij niet kennen.'(1)

Wij hebben de leer van HEMSTERHUIS over het verstandelijk wezen des menschen ontwikkeld; wij hebben deszelfs zamenhang met die van LOCKE, deszelfs strijdigheid met die der materialisten betoogd. Langzamerhand zijn wij tot het grondgebied der praktische wijsbegeerte genaderd. Wat HEMSTERHUIS ten dezen opzigte verrigt hebbe, in welke verhouding zijne wijsbegeerte hierin tot die zijner tijdgenooten en voorgangers staat, zal de stoffe zijn van het vervolg en slot onzer beschouwingen.

(1) SOPHYLE, *Oeuvres*, T. I. p. 304. 307.

Zedenleer.

Dei Doveri degli Uomini, Discorso ad un Giovane, di Silvio Pellico da Saluzzo. Parigi, Baudrij. 1834.

Er zijn waarheden, die sinds eeuwen niet meer jong zijn en toch nimmer oud worden, daar zij hunne belangrijke zijde niet aan den voorbijgaanden glans eener bekoorlijke nieuwheid, maar aan hunnen weldadigen invloed op het menschelijk leven ontleenen. Niemand, wij houden er ons van overtuigd, zoude ons dan ook van onjuistheid beschuldigen, zoo wij aan het hoofd derzelve, *de Leer der pligten van den mensch, jegens zijnen natuurgenoot*, hadden geplaatst en daarom bovenstaand werk der aandacht onzer Lezers aanbevolen. SILVIO PELLICO, koos toch te regt in het Boek der Wijsheid de Spreuk, door hem op het titelblad geplaatst: 'Ende Gerechtigheyt is onsterffelick.'(*)

Dit is het echter niet alleen wat ons noopte dit boek aan te kondigen, wat ons besluiten deed er eenige proeven uit mede te deelen. De schrijver is hier niet minder opmerkelijk, dan het geschrevene.

Wij zijn zoo gewoon, hoogen ernst en strenge zedelijkheid alleen aan het Noorden toe te kennen, dat eene bijdrage tot die beide, welke het Zuiden leverde, voozeker opzien baren zal. Wij ontkennen het

(*) Hoofdstuk I., 15e. Vers.

niet, het behoort tot de zonderlingste teekenen van onzen tijd, dat een *Carbonaro* een zedenkundig werk schrijft, terwijl de Abt DE LA MENNAIS zijne *Paroles d' un Croyant* het licht doet zien. Mogt het bij ons eene les wezen, minder aan namen te hechten, en den mensch alleen naar de zuiverheid zijner beginselen te beoordeelen.

Eenige woorden uit PELLICO'S voorberigt zullen u doen kennen, velk soort van werk hij zich voorstelde te schrijven; gij moogt uit de proeven oordeelen of hij zijn doel bereikte. ‘Geen geleerd vertoog, wilde ik leveren, want het schijnt mij toe,’ verzekert hij ons, ‘dat de verpligting om eerlijk en Godsdienstig te wezen, door vernuftige bewijzen niet behoeft te worden gestaafd. Hem wien zijn geweten dit niet zegt, hij zal het nooit in een boek vinden. Ik geef niets meer dan eene eenvoudige optelling der pligten die het den mensch oplegt en een verzoek er op te letten en die edelmoedig te volbrengen.’

Gij zult mij misschien van zonderlingheid beschuldigen en toch wil ik den wensch niet verheelen, dat een begaafd Hervormd Leeraar de vertaling van het geheele stuk op zich nam. SILVIO PELLICO'S wijze van zien wijkt soms van die zijner Moederkerk af; eene omwerking van enkele deelen, vooral van het derde en vierde Hoofdstuk, zoude dus het geheel nog volkomener maken. Maar op dat geen mijner Landgenooten van eene andere gezindheid, mij van eigenbaat verdenke, beken ik u rondborstig, dat eene goede vertaling van MANZONI'S Verhandeling over de zedenleer der R.K. Kerk, van de

hand van eenen bekwamen Geestelijke mij niet minder aangenaam zoude zijn. IJdele wenschen misschien, want alleen nietsbeduidende Romans schijnen bij ons de eer der overbrenging waardig. - Wanneer zal het beter worden? -

Zie hier mijne proeven:

Pligten.

> Elles diffèrent, mais comme des soeurs.
> ANCILLON.

I. Ware vaderlandsliefde. *Capo*. II.

Om het Vaderland met waarlijk hoog gevoel te kunnen liefhebben, moeten wij het, in ons zelven, zulke burgers geven, waarover het niet hebbe te blozen, waarop het zich moge verhovaardigen. Een verachter van godsdienst en goede zeden te zijn en het vaderland waardiglijk lief te hebben, is even onmogelijk, als eener beminde vrouw innige hoogachting toe te dragen en haar niet getrouw te wezen.

Wanneer een man met het altaar den spot drijft, de heilige band des echts veracht, de welvoegelijkheid en de eerlijkheid schendt, en evenwel uitroept: ‘Vaderland! Vaderland!’ geloof hem niet. Hij huichelt vaderlandsliefde, hij is de slechtste burger.

De deugdzame mensch is de ware vaderlander, wie alle zijne pligten kent en lief heeft en er naar streeft die te vervullen, hij verdient dien eernaam. Gij treft hem evenmin onder de laffe aanbidders der magtigen, als onder de kwaadaardige haters van elk gezag aan; slaafsch zijn en oneerbiedig wezen, zijn het niet beide uitersten?

Is hij in krijgs- of burgerlijk bestuur geplaatst, dan is eigen rijkdom niet, maar wel de eer en het voordeel van Vorst en Volk, zijn verheven doel. Zelfs als vergeten burger, heeft hij geen levendiger wenschen, dan die beide, en verre van dezelve wêerspannig te dwarsboomen, draagt hij het zijne bij om die te bereiken.

Hij weet dat er in elke maatschappij misbruiken bestaan, hij verlangt die verbeterd te zien, maar hij heeft een afgrijzen van de woede diergenen, die dezelve door roof en bloedige wraak, zouden willen uitroeijen, omdat van alle misbruiken deze de verschrikkelijkste en noodlottigste zijn.

Hij verwekt geen' burgertwist, hij stookt geen' burgertwist aan; hij is veel meer, waar de gelegenheid, zich aanbiedt, door woorden en daden, de bemiddelaar der opgewondenen, de bevorderaar van toegevendheid en vrede.

Wilt gij in een' enkelen omtrek zijn beminnelijk beeld aanschouwen? Hij houdt niet op een lam te gelijken, eer het vaderland in gevaar leeuwen tot deszelfs verdediging behoeft. Dán eerst gaat hij ten strijde en overwint of sterft.

II. Vriendschap. (*Capo* XIII.)

Gij zult eene bijzondere neiging gevoelen, voor eenigen, wier deugden u minder bekend zullen zijn, eene overeenstemming in gevoel, met jonge lieden, weinig of niet in jaren van u verschillende.

Wanneer zult gij die neiging opvolgen? wanneer haar bedwingen? Het antwoord is niet twijfelachtig.

Wij zijn alle stervelingen welwillendheid schuldig, maar wij zijn niet verpligt dit gevoel tot vriendschap te verhoogen, dan voor hun wier eigenschappen waarlijk achting vorderen. De vriendschap is eene broederschap; in haren verhevensten zin is zij de verwezenlijking van het schoone ideaal der broederlijke liefde. Zij is een verheven accoord van twee of drie zielen (zelden van meer) die voor elkander onontbeerlijk zijn geworden, die wederkeerig de een in de andere gelijkvormigheid genoeg ontdekt hebben, om elkander te begrijpen en te bevallen, zich op eene edele wijze te verstaan, zich tot het goede onderling aan te sporen.

‘Van alle maatschappijën, is er geene edeler,’ zeide CICERO, ‘geene hechter, dan die waarin de goeden zich in zeden gelijken en met den band der vriendschap aan elkander verknocht zijn.’

Onteer dan den heiligen naam van vriend nimmer door haar aan een man van weinig of geene deugd te verspillen.

Hij die den Godsdienst haat, zijne menschen waarde niet boven alles op prijs stelt, en zich niet verpligt houdt zijn vaderland door zijn hoofd en zijn hart eer aan te doen; die een oneerbiedige zoon, een kwaadwillige broeder is, o laat u niet verleiden hem uwe vriendschap te schenken, al ware hij de bewonderenswaardigste der levenden, door de beminnelijkheid van zijn voorkomen en zijne manieren, door de welsprekendheid zijner woorden, de veelvuldigheid zijner betrekkingen; al ware zelfs eene schitterende drift voor edelmoedige daden hem eigen, schenk hem uwe vriendschap niet! Al toont hij u de levendigste belangstelling, sta hem uwe vertrouwelijkheid niet toe; alleen de deugdzame mag uw' vriend wezen, hij alleen bezit eigenschappen die het hem waardig maken.

Voor gij iemand voor deugdzaam kent, zij de enkele mogelijkheid dat hij het niet is, u voldoende, om u met hem binnen de grenzen eener algemeene hoffelijkheid te houden. De gave des harten is eene te ernstige zaak, - zich te haasten om het weg te werpen is strafbare onvoorzigtigheid en onwaardigheid. Wie bedorven gezelschap opzoekt, bederft zich moedwillig, of laat ten minste de schaduw van deszelfs vlekken op zich rusten.

Hoogst gelukkig daarentegen wie een waardig vriend vinden mag. Aan zich zelven overgelaten, kwijnde zijne deugd dikwerf, het voorbeeld en de toejuiching des vriends, geven haar eene verdubbelde veerkracht; zoo hij vroeger bij elke vordering in de zelfkennis schrikte voor zijne neiging tot vele gebreken en zich naauw zijnen eigenen moed bewust was, nu verheft hem de achting van den beminden vriend in zijn eigen oogen.

Wel schaamt hij zich nog in stilte, niet zoo voortreffelijk te zijn, als de toegenegendheid zijns broeders hem gelooft, maar zijne zielskracht groeit aan om naar verbetering te streven. Het streelt hem dat zijne goede eigenschappen den vriend niet ontgaan zijn; hij is er hem dankbaar voor, hij jaagt er naar ook andere te verkrijgen, en ziedaar, dank zij der vriendschap, met rasschen schreden nadert hij de volmaaktheid, die er verre van verwijderd was, en zonder haar verre er van verwijderd zoude zijn gebleven.

Ik wil u niet dwingen vrienden te hebben. Het is oneindig beter er geene te bezitten, dan er zich naderhand over te moeten berouwen, dat men overhaast gekozen heeft. Maar zoo gij er een gevonden hebt, vereer hem door eene verhevene vriendschap.

Dit edel gevoel wordt door alle wijsgeeren geprezen, door de Godsdienst zelf gehuldigd. Wij ontmoeten er heerlijke voorbeelden van in de heilige schrift. De ziele JONATHANS wert verbonden aen de ziele DAVIDS.... Ende JONATHAN beminde hem als sijn ziele.... Maar wat meer is, de vriendschap werd door den Verlosser zelf gewijd. Op Zijne borst rustte het hoofd van den sluimerenden JOANNES; en van het kruis sprak de Goddelijke, voor Hij den laatsten adem uitblies, deze woorden, vol kinderlijke liefde en vriendschap: ‘Vrouwe, siet, uw sone! - Discipel, siet uwe moeder!’

Ik geloof dat ware vriendschap noodzakelijk is, om den mensch van alle lage tochten te verwijderen. Zij geeft der ziel iets dichterlijks - eene verhevene sterkte, zonder welke zij zich moeijelijk van den drassigen grond des eigenbelangs verheft.

Maar wanneer gij vriendschap opgevat en beloofd hebt, prent de pligten die zij u oplegt diep in uw hart, zij zijn vele. Uw geheele leven moet den vriend waardig zijn; ziedaar dezelve! -

III. De ongehuwde staat. (*Capo*. XVIII.)

Wanneer gij in de Maatschappij den stand zult hebben gekozen dien u voegt, en uw gemoedsaard zoo gehecht zal zijn aan goede hoedanigheden, dat gij waardiglijk man zult kunnen wezen - dan eerst en niet eer - zult gij er u, zoo gij eene gade wenscht, op toeleggen er eene te kiezen, die uwe liefde verdient.

Maar overweeg wel, voor gij den ongehuwden staat verlaat, of gij dien niet de voorkeur moest geven.

Mogt gij niet geleerd hebben uwe neiging tot toorn, ijverzucht, wantrouwen, ongeduld of onbuigbare heerschzucht, zoo te overwinnen, dat gij vermoeden moogt met eene gade gelukkig te zullen leven, heb de kracht u de genoegens van den echt te weigeren. Wanneer gij eene gade naamt, zoudt gij haar ongelukkig maken, zoudt gij het u zelven doen.

Mogt gij geen meisjen ontmoeten dat in zich alle de hoedanigheden vereenigde, die gij noodzakelijk hieldt,

en om u te voldoen en om u te kunnen beminnen, laat u niet bewegen haar tot gade te nemen. Het is uw pligt liever ongehuwd te blijven, dan eene liefde te zweeren, die gij niet zoudt gevoelen.

Maar het zij gij tot dan of altijd ongehuwd blijft, vereer dien stand, door de deugden die hij vordert, en weet er de voordeelen van te schatten.

Inderdaad hij heeft zijne voordeelen. En de mensch moet die van den stand waarin hij zich bevindt erkennen en schatten, of hij waant zich ongelukkig en verlaagd en verliest den moed met waardigheid te handelen.

De zucht onzes tijds tegen maatschappelijke gebreken uit te varen, misschien ook het gevoelen dat men die moet overdrijven opdat zij verbeterd worden, verleidt mannen met eene hevige welsprekendheid begaafd, er dikwijls toe, de aandacht van anderen op de ongeregelde levenswijze veler ongehuwden te vestigen en uit te roepen, dat de ongehuwde staat onnatuurlijk, eene vreesselijke plaag, eene der magtigste oorzaken van het zedelijk verval der volken is.

Laat u door die magtspreuken niet opwinden. Voorzeker de ongehuwde staat levert schandelijke tooneelen op. Maar daar de mensch met armen en beenen geschapen werd, worden er wel eens vuistslagen uitgedeeld en voetschoppen gegeven, en toch zijn daarom armen en beenen geene verderfelijke gaven.

Zij die de aandacht vestigen op de voorgewende en onontwijkelijke onzedelijkheid van den ongehuwden staat, moesten voor het minst ook de ellende afschetsen, die van een zonder waarachtige liefde gesloten huwelijk onafscheidelijk is.

Op de korte halfdwaze vreugde der bruiloft volgt de verveling, volgt de vreesselijke gedachte niet meer vrij te zijn, volgt de bekentenis dat de keuze overhaast was, dat de karakters onvereenigbaar zijn. Uit het weder of eenerzijdsch berouw vloeit het eerste harde woord, weldra de beleedigingen, de langdurige en wreede bitterheid voort. De vrouw, het zachtste en meest edelmoedige wezen van beide, wordt het slachtoffer der beklagenswaardige oneenigheid, treurende tot aan den dood, of - wat erger is - ontaardende, hare goedheid verliezende en hartstochten voedsel gevende, in welke zij zich vleit eene schadeloosstelling voor ontbrekende huwlijksliefde te zullen vinden, maar die haar niets dan schande en berouw opleveren. Uit een ter kwader ure gesloten echt, ontluiken kinderen, die voor eerste school het onwaardig gedrag van Vader of Moeder, soms dat van beide Ouders hebben, kinderen, daardoor of weinig of dwaasselijk bemind, met geene of verkeerde zorg opgevoed - zonder eerbied voor hunne Ouders - zonder tederheid voor hunne broeders - zonder begrip van huisselijke deugden, die den grondslag der burgerlijke uitmaken!

Helaas! zulke tooneelen zijn zoo algemeen, dat men slechts de oogen heeft te openen om die te zien. Niemand zal mij zeggen dat ik overdrijve.

Ik ontken de gebreken van den ongehuwden staat niet, maar wie zich die van zulk eenen echt te binnen brengt, zal die zeker niet minder schatten, en met mij bij ontelbare gehuwden uitroepen: ‘och! of zij nooit dien noodlottigen eed hadden uitgesproken!’

Een groot gedeelte van het menschelijk geslacht is

tot den echt geroepen, maar ook ongehuwd zijn, is niet onnatuurlijk. Er zich over te bedroeven dat niet allen zich beijveren hun geslacht te vermenigvuldigen, is allerbelagchelijkst. De ongehuwde staat om goede redenen verkozen en eervol volgehouden, heeft niets onedels in zich. Ook hij is eerbiedwaardig, zoo als elke soort van redelijke opoffering met een goed doel het is; daar hij geen zorg voor een huisgezin oplegt, laat hij meer tijd en meer kracht over, om zich aan ernstige studiën, om zich aan de verhevene roeping van de Godsdienst toe te wijden; laat hij dezen meer middelen over, om zijn behoeftige bloedverwanten wel te doen, genen meer vrijheid zijn zucht tot mededeelzaamheid bij menig arme bot te vieren.

En is ook dit alles niet goed? -

Deze bedenkingen zijn niet nutteloos. Om den ongehuwden staat te verlaten of te verkiezen, moet men weten wat men kiest of verlaat. Partijdige magtspreuken misleiden het oordeel.

IV. Liefde tot kinderen. (*Capo* XXIV.)

Het Vaderland goede burgers, den Hemel zielen zijner waardig te geven, zie daar uwe taak zoo gij vader zijt. Een verhevene taak, voorwaar! Wie die op zich

neemt en die niet volbrengt, is de ergste vijand van Vaderland en God.

Behoef ik u de deugden eens vaders op te tellen? Gij zult die alle beoefenen, zoo gij een goede zoon, een waardig echtgenoot geweest zijt. Of waren niet alle slechte vaders, ondankbare zoonen en onedele echtgenooten?

Maar eer gij nog uw nakroost aanschouwt, en dan zelfs, wanneer gij nimmer een kind het uwe zoudt mogen noemen, veredel uw gemoed, door het zacht gevoel van vaderlijke liefde. Ieder mensch moet die voor alle kinderen, voor geheel het opbloeijend geslacht in zijnen boezem koesteren.

Zie met groote liefde op dat nieuw en hoopvol gedeelte der Maatschappij neder, heb er altijd grooten eerbied voor.

Wie onregtvaardiglijk de kindschheid veracht, of bedroeft, zoo hij nog geen booswicht is, hij wordt het. De man die er niet op bedacht is de onschuld eens knaaps te eerbiedigen, hem het kwaad niet te leeren, er voor te waken dat anderen het hem niet leeren, er voor te zorgen dat zijn gemoed alleen van liefde voor de deugd ontvlamme, die man kan door zijn onbedachtzaamheid de oorzaak wezen, dat uit dien knaap een monster opgroeit. Maar waarom doe ik minder krachtige woorden de plaats vervangen dier vreesselijke en heilige, uitgesproken door den aanbiddelijken vriend der kinderkens, onzen Verlosser? Soo wie een van soodanige kinderkens (zegt Hij) sal ontfangen in mijnen name, die ontfangt mij. - Ende soo wie eenen van dese kleijne, die in mij gelooven, ergert, het ware hem beter dat eenen meulensteen om sijnen hals ge-

daen ware, ende dat hij in de zee geworpen ware...

Beschouw hen die niet weinig jaren jonger zijn dan gij, en bij wie uw voorbeeld en uwe toespraak aldus gezag bezitten, beschouw hen allen als uwe kinderen, behandel hen met die mengeling van toegevendheid en ijver, die even geschikt is hun van het kwaad te verwijderen, als hun tot het goede aan te sporen.

De kindschheid volgt uit haren aard gaarne na. Wanneer zij die den knaap omringen, vroom, waardig en beminnelijk zijn, zal hij trachten hen gelijk te worden en het wezen. Zijn zij daarentegen ongodsdienstig, laag en kwaadaardig, de knaap zal spoedig ondeugend zijn als zij.

Toon u zelfs goed van aard, jegens die kinderen, die gij niet dikwerf ziet, welke gij welligt slechts eens in uw leven gelegenheid zult hebben toe te spreken. Zeg hun, zoo gij kunt, een enkel woord dat vruchtbaar in deugdsbetrachting zijn kan; uw welmeenend woord, uw eerlijke blik kunnen hen aan eene lage gedachte ontrukken, den lust bij hen opwekken, de achting van rechtschapen menschen te verdienen.

Wanneer een jongeling van hooge verwachting op u zijn vertrouwen vestigt, wees voor hem een edelmoedig vriend; sta hem met raad en daad ten dienste, vlei hem nimmer, en juich, ja, zijne loffelijke daden toe, maar ga hem vooral met ernstige berispingen in zijne onwaardige te keer.

Mogt gij een jongeling den kwaden weg zien inslaan, houdt het dan niet beneden u, ofschoon gij nimmer vertrouwelijk met hem leefdet, hem, waar gij kunt, de hand ter redding toe te reiken. Hoe dikwerf heeft de jongeling, die het verkeerde pad

opsnelt, niet meer dan éénen toespraak, één teeken noodig, om zich te schamen en tot het regte pad terug te keeren.

Welke zal de zedelijke opvoeding zijn, die gij uwen kinderen geven zult? Gij zoudt het niet begrijpen, zoo gij er zelf geen volkomenen ontvingt. Tracht die te verkrijgen, vorm u zelven, en niemand zal er een voortreffelijker geven.

Karakterkunde.

Briefwechsel zwischen Goethe *und* Zelter, *in den jahren 1796 bis 1832. Herausgegeben von* F.W. Riemer. *Berlin, Duncker und Humblot, 1833.*

En fait de critique et d'histoire littéraire il n'est point, ce me semble, de lecture plus récréante, plus féconde en enseignemens de toute espèce, que les biographies bien faites des grands hommes: zegt SAINTE-BEUVE, en gaarne deelen wij zijn gevoelen. Er ligt toch, voor den wijsgeerigen onderzoeker, een onbeschrijfelijk genot in, de oorzaken, die op de vorming van een groot man invloed hebben uitgeoefend, na te sporen, en zijne wording en ontwikkeling onder de hand des kunstenaars gade te slaan. De bijna onzigtbare punten van waar zijn leven uitgaat, de kleine drijfveeren die hetzelve in beweging bragten, de meer langzame of snelle ontluiking van zijnen geest of van zijn talent, het doel en de oorsprong der vormen waarin hij zijne gedachten hulde, de wijze waarop hij zijne eeuw beheerscht heeft, of door dezelve beheerscht werd, die allen worden helder voor ons oog; en zoo al hier en daar de boeijende, halfdoorzigtige schemering niet wordt weggenomen, verhoogen deze schaduwpartijen nog den indruk. Vormen nu eindelijk de deelen van een zoo-

danig kunstwerk zulk een harmonisch geheel, dat wij de beitelslagen des kunstenaars vergeten, om alleen het voortreffelijke beeld te bewonderen, dat hij te voorschijn riep, dan voorzeker is er niets hetgeen den grooten man waardiger vertegenwoordigt, dan zulk eene levensbeschrijving.

Jammer slechts, dat het menschelijke in hem, daarbij meestal verloren gaat; wij zien de voortreffelijke omtrekken van het reusachtig beeld, maar het marmer vertegenwoordigt slechts één oogenblik; aan het onbezielde ontbreekt de veelzijdigheid immer.

Van daar dat wij zoo veel belang stellen in brieven van groote mannen, in brieven die niet voor de pers geschreven zijn, maar die, ingeving en uitdrukking van het oogenblik, ons het hart van den man, zijnen maatschappelijken toestand, zijne wenschen en plannen, zijne vreugde en leed doen zien, die ons den mensch in den man van genie leeren kennen.

Waarlijk, ik houde van die Mozaïk des levens. -

Het is daarom dat wij onze lezers opmerkzaam meenen te moeten maken op de hoogstbelangrijke briefwisseling tusschen GOETHE en ZELTER, welke wij hierbij aankondigen. Mogten wij het hen weldra kunnen doen op de Fragmenten en Brieven van onzen BILDERDIJK, welke zoo wij meenen, bij den Heer IMMERZEEL ter perse zijn. -

GOETHE is bij ons nog altijd weinig bekend. Het rustige, grootsche, dichterlijk-aanschouwelijke (objectieve) zijner scheppingen wordt door weinigen begrepen, door zeer weinigen toegejuicht. Er is niets gemoedelijks, niets schemerachtigs, in zijne poëzij; niets dat het hart roert, zonder dat men eigenlijk

weet waardoor. Het grootste bewijs er voor dat men hem bij ons en zelf vaak in Duitschland niet begrepen heeft is juist die enkele maal toen men hem waande begrepen te hebben. Hoe geheel anders toch als de Dichter dacht en wilde, heeft WERTHER gewerkt? WERTHER, die meesterlijke schepping vol wijsgeerigen schoonheidszin, fijn en waar gevoel, diepe menschenkennis en juiste levensbeschouwing! Welke parodien, zoowel wat menschen als boeken betreft, heeft dezelve niet voortgebragt?

Tot de kennis echter van GOETHE als dichter zullen de hier aangekondigde brieven minder bijdragen; in het algemeen was hij zelden uitvoerig over zich zelven als kunstenaar, zoowel wat zijne plannen als het reeds bestaande betrof. *Ich habe*, zegt hij ergens, *ich habe mir zum Gesetz gemacht, über mich selbst und das Meinige* (*d.h. meine dichterische Productionen*) *ein gewissenhaftes Stilschweigen zu beobachten*.

Doch zoo wij GOETHE in deze brieven weinig en zelfs minder nog dan in die aan SCHILLER, over zijn inwendig leven als scheppend genie, hooren spreken, des te meer leeren wij hem kennen als een edel mensch, als een' hartelijken trouwen vriend; des te meer zien wij hem in zijne betrekkingen tot de maatschappij, en bewonderen evenzeer zijn' snellen en juisten blik, als de gelukkige en fijne wijze waarop hij de wereld, die hem omringt, afschetst. Bij dit alles heerscht echter in GOETHES brieven, even als in zijn leven en in zijne kunstwerken, dezelfde behagelijke rust, dezelfde harmonie der deelen, welke den grondtrek van zijn karakter uitmaakten.

ZELTER, daarentegen, door miskenning en door de

zorgen des levens gedrukt, sloot zich met al den gloed van zijne krachtige ziel aan GOETHE, en terwijl de hartelijkheid hunner briefwisseling met die hunner vriendschap toenam, opent hij zijn gemoed zoo geheel en al voor zijnen vriend, viert hij zoo zeer den teugel aan zijnen luim en aan zijn gevoel, dat wij den man leeren liefhebben, die elke aandoening zijner ziel zoo treffend, zoo waar, zoo ongekunsteld, zoo geestig mededeelt.

De briefwisseling zelve, in 1796 begonnen, werd door ZELTER aangeknoopt, terwijl hij GOETHE eenige van deszelfs liederen toezond, welke hij op muziek had gebragt. GOETHE nam deze welgevallig en dankbaar aan, en langzamerhand ontsponnen zich wederkeerige mededeelingen, welke tot aan GOETHES dood bijna onafgebroken werden voortgezet. De hoogst humane en fiksche toon welke overal in de eerste brieven, der elkander nog onbekende vrienden heerscht, durven wij elken geleerden en elken kunstenaar, ook in ons vaderland, ruimschoots aanbevelen.

Wij behoeven onze lezers niet op het belangrijke tijdvak opmerkzaam te maken, hetwelk in deze brieven in eigenaardige straalbreking wordt teruggekaatst, evenmin als op de belangrijke personen, waarvan in dezelve meer of minder uitvoerig melding wordt gemaakt; veel liever verwijzen wij hen tot het werk zelf, hetgeen thans bijna geheel in het licht verschenen is, en besluiten onze aankondiging met eenige proeven.

Wij kiezen hiertoe den brief van ZELTER, waarin hij GOETHE den zelfmoord van zijnen stiefzoon berigt, en deszelfs antwoord; brieven, die, gelijk het ons

voorkomt, een' diepen en belangrijken blik in beider hart vergunnen.

I. Aan Goethe.

Zaturdag, den 14den November 1812.

Gelijk vele mij anders toegenegene menschen, mij kwaad berokkenen, als zij het ook niet willen, zoo verschaft gij mij steeds vreugde, waarde vriend! hoe gij het ook aanlegt. Zoo even ontvang ik uw tweede deel(*), hetgeen ik echter reeds gelezen heb; ik blader hier en daar, en vind hier en daar iets, hetgeen mij aan u en aan mij zelven herinnert, en uw klein briefje is mij eene wezenlijke vertroosting in zulke droeve dagen.

Mijn oudste zoon, dien gij kennen zult, daar gij hem in Weimar uwe welwillendheid betoond hebt, heeft zich dezen nacht doodgeschoten. Waarom? weet ik eigenlijk nog niet, want zijne schulden zijn te dekken, en de staat zijner zaken is in orde. Juist begon hij mij behulpzaam te worden, en mogt, in betrekking tot de zijnen, een geschikt mensch worden genoemd. En nu verlaat hij mij, juist terwijl ik hem meer en meer aan mij wenschte te verbinden.

Zondag den 15den. Twee brieven heeft hij den dag voor zijnen dood geschreven: één' aan zijnen broeder, in welks bijzijn hij zich heeft omgebragt. Hij

(*) Hier wordt *Wahrheit und Dichtung* bedoelt.

beveelt hem in denzelven zijne natuurlijke dochter aan, een kind van derdehalf jaar, en eene beminde weduwe, die hij beloofd had te huwen. Aan deze weduwe is de tweede brief gerigt; hij geeft haar in denzelven een' ring terug, beklaagt zich dat hij aan hare liefderijke vermaningen geen gehoor heeft gegeven en zegt haar vaarwel. Op zijnen schrijftafel lag DON CARLOS opengeslagen. Op het blad stond: *Zoo is er dan geene redding meer, zelfs niet door eene misdaad? - Geene!*

Eenige malen is het onaangename gevoel bij mij opgekomen: of ik ook door te strengen ernst omtrent hem iets misdaan hebbe? Zijne veelvuldige, zinnelijke betrekkingen waren niet te billijken. Hoewel hij geheel van en met mij leefde, was hij echter volkomen vrij, had een goed inkomen en eene eigene huishouding. In den brief aan zijnen broeder zegt hij: dat hij meermalen beproefd had aan mij te schrijven, doch te vergeefs.

Zijn vaderlijk vermogen, hetgeen onder mij berustte, (want hij is mijn stiefzoon) heb ik hem, in den drukkendsten tijd, toen hij meerderjarig geworden was, uitbetaald. In zijne kas is niets gevonden.

Op zijn bed zittende, naast zijn' slapenden broeder, heeft hij zich gedood. In deze houding zit hij thans nog, (want ik durf het ligchaam voor de lijkschouwing niet aanraken) doch zoo schoon en edel, als een ervaren tooneelspeler zich aan het oog des kenners zoude willen vertoonen. De weduwe zeide mij, dat zij hem eenmaal zijn woord had willen teruggeven, daar zij in de gelegenheid was haar kind te verzorgen en een huwelijk te doen, daarop had hij het pis-

tool aan zijne borst gedrukt en gezegd: dat dit dan zijne geliefde zoude worden.

Hij heeft zich in den mond geschoten en weinig bloed verloren, waar de kogel doorgegaan is. De wond is zuiver en alleen door kruiddamp beslagen. Zijn gelaat is vriendelijk. Het andere pistool is ook geladen en de pan met kruid voorzien. De brieven zijn den dag te voren, doch onduidelijk, geschreven, en met groote tranen bevochtigd. Ook heeft hij omtrent zijne nalatenschap eene soort van uitersten wil gemaakt. Reeds weken lang is hij in zichzelven gekeerd en jegens zijne bekenden stil geweest. Mijne boeken, die hij hield, zijn in de grootste orde.

Nu moet ik mij weder op nieuw en zelve met mijne zaken bemoeijen. Hij was mij onontbeerlijk geworden. Zoo verlaat hij mij, terwijl hij zich bevrijdt. Ik had niet gedacht dat ik vatbaar was voor den bitteren nijd, waarmede ik zijn lijk, terstond na zijn verscheiden, aanzag; en had ik in dat oogenblik aan het andere pistool gedacht, hetgeen in de lezenaar bewaard lag! - neen, het is hard, gruwzaam. Had hij geweten hoe ik hem liefheb, hij kon niet zalig zijn.

Zeg gij mij een vertroostend woord. Ik moet mij weder oprigten, maar ik ben niet meer dien ik voor jaren was. Ik heb kracht, maar tot andere dingen; hierin moet ik ondersteund worden. Sinds negen maanden heb ik mijne eenige, teêrbeminde zuster, haren zoon (die tevens de echtgenoot mijner dochter was) en nu dezen geliefden misdadiger verloren. Hetgeen vele te zamen verliezen, daarover weten vele zich lichtelijk te troosten, hetgeen één verliest, daarvoor moet hij nog alle anderen schadeloos stellen.

Ik heb mij het kind laten brengen; het is van een' stillen aard, en heeft oogen die de uwe gelijken. Het ziet uw beeld, hetwelk in mijne kamer hangt, onophoudelijk aan; ik zal het maar tot mij nemen opdat ik weder iets te verliezen hebbe.

Des avonds. Om mijne gedachteu eene andere rigting te geven, heb ik uw boek weder begonnen te lezen en doe dit thans met dubbel nut. Uwe opvoeding, in zoo verre dezelve van uwen vader afhing boezemt mij, wat plan en uitvoering betreft, eerbied in. Uw vader schijnt mij toe, tot een' vader geboren te zijn, ja! tot den vader van zulk een zoon. Wat men daarin zonderlingheid zou willen noemen, kan het voor anderen zijn, slechts voor een' vader niet; en deze zelfde verhouding bestaat er omtrent zekere kleinigheden, die het in het huisselijke leven niet zijn. Uw vader bouwt zijn huis naar zijn' zin en voor zijn gemak alsof hij hetzelve nimmer verlaten wilde. Even als zijn huis voor hem en de zijnen geschikt moet zijn, zoo moeten ook de kinderen en het huisgezin voor het huis geschikt zijn. Uit dit huis gaat de zoon op de Hoogeschool, en bemerkt dat de heinde en verre geprezene leerstellingen van geprezene leeraars, hoe belangrijk dezelve zijn mogen, reeds tusschen de ouderlijke wanden zijn oor getroffen hebben. Dat kan wel zoo kwaad niet zijn, al werd ook iets vroegers daardoor veronachtzaamd; integendeel zou het voor jeugdige, wetenschappelijke hoofden nuttig kunnen zijn, hen Hoofd, Romp en Voeten van al het weetbare, zoo snel als mogelijk is te doen aanschouwen, daar zelfs vereerenswaardige mannen naauwlijks weten wat zij willen en zich als

een molenrad bewegen. Voor de heerlijke en kalme wijze waarop gij dit alles uiteengezet hebt, zonder veel te prijzen, geworde u ruimschoots den dank, dien weinigen weten te geven.

Maandag morgen vroeg. De wijze waarop de ontwikkeling van uwe dichterlijke roeping wordt aangetoond, heeft mij uitnemend bevallen, De bron behoeft niet te vreezen voor gebrek aan water, hetwelk niemand zoo gemakkelijk gebruiken en verbruiken kan, als waartoe het hem dient. De Aamechtige, de Dorstige, de Vermoeide, de Heilige, de Sterke, de Geweldige, deze alle zoeken dezelve, dewijl zij de noodzakelijkheid van deszelfs aanwezen gevoelen, en voor zulken alleen vloeit ze zegenend en heilzaam; daar is wêerkeerige afstooting, grond, middel, doel. Hoe veel kleingeestiger is ALFIERI'S streven: geen' dichter te lezen, om de kuischheid zijner oorspronkelijkheid te bewaren Even als zijne zoo hoog geroemde afkeer tegen alle onderdrukking, mij jaloersch, zelfzuchtig, ja onderdrukkend voorkomt. Ten laatste schijnt hij voor de moderne Poëzij het Godsdienstige, voor de Antieke het Heidensche te missen, waardoor hij den Franschen, die hij meent te haten, meer genaderd is dan zich zelven en de Oudheid die hij zich gedrongen voelt te vereeren. Onderrigt mij indien ik dwale, want ik heb zijn leven met veel belangstelling gelezen.

Des avonds. Eindelijk heeft heden, eerst den derden dag na den dood, de lijkschouwing van regtswege plaats gehad. Het pistool was niet met een' kogel, maar met acht hagelkorrels geladen, waarmede, hij zich door den mond in de hersenen getroffen heeft.

Een derde pistool dat hij van mij mede genomen had, is ook nog geladen. Het, ligchaam was in- en uitwendig zuiver en gezond, behalve de ingewanden, welke teekenen van Hypochondrie vertoonden. De maag was ledig. Morgen vroeg wordt hij begraven.

Dingsdag morgen vroeg. Thans brengen zij hem ter ruste. Ik gevoel de ramp diep, en vrees te moeten denken dat ik dezelve welligt had kunnen verhinderen. Hoogstwaarschijnlijk heeft zijne belofte, de weduwe te huwen, het ongelukkig besluit veroorzaakt; daar ik reeds voor langen tijd hem zeide, dat ik, indien hij vrij was, eene regt goede partij voor hem wist, waarop hij mij het antwoord schuldig bleef. De weduwe is arm, heeft een' zoon; en hij had zijn vermogen, hetgeen wel is waar slechts in een paar duizend gulden bestond, verkwist.

Nu liefste vriend, vaarwel! doe mij spoedig van u hooren.

ZELTER.

(*Het antwoord van* GOETHE *in het volgend Stuk*.)

Poezij.

Loots.
(*Geene Biographie*.)

Onsterflijk maakt de gouden Luit,
Wie eigen wieken klepte,
BILDERDIJK.

Zoo wij ooit de enge grenzen, binnen welke de natuur ons dierbaar Vaderland beperkte, van harte betreurden en het drie, ja tienmalen grooter wenschten; wij deden het niet omdat te weinig beroemde mannen op die gezegende plek gronds, het eerste levenslicht aanschouwden. De rollen der Geschiedenis zouden die ondankbaarheid logenstraffen, want het beschaafd Europa bewonderde menig schitterende ster aan onzen bewolkten hemel, en ons hart kent zich van die overdrevene eerzucht vrij, daar de wensch naar ruimer grondgebied uit edeler beginselen ontsproot. - Ware zij verhoord, het opbloeijend geslacht zoude zijne laatste voorgangers op het woelig tooneel beter leeren kennen; juistere begrippen over de waarde hunner daden koesteren, wilt gij het in één woord, hen zien zoo als zij waren, niet *en buste* maar ten voeten uit! - Wij

zouden hen dan niet alleen, met schitterende kleuren geschilderd, in de raadzaal en op den kansel, ten hove of in het veld, met verrukking aanstaren; wij zouden hen ook te huis en aan den haard, eenvoudig, natuurlijk en waar aanschouwen. In den vollen glans hunner deugden en grootheid, zouden wij hen bewonderen, maar hen niet minder in de schaduw hunner zwakheden en gebreken beklagen en laken, en ja, voorbeelden ter navolging maar ook waarschuwingen ter vermijding in hen vinden. Het jongst-verledene zoude ons dan, en dan alleen, duidelijke en gepaste lessen geven, en de vergetelheid eener eeuw niet langer het billijk vonnis der nakomelingschap voorafgaan.

Noem dit gevoelen zonderling noch overdreven. Hinderde u dan nimmer de digte, ondoordringbare sluijer door kleingeestige bloedverwanten over een' voortreffelijken verscheidene geworpen; de valsche eerbied zijner tijdgenooten die geene waarachtige schets wilde ontwerpen, en in plaats van een uitmuntend, ofschoon feilbaar mensch, een' onnatuurlijken halven God leverde? Hadt gij u dan nimmer over de armzalige geheimhouding van onwaardeerbare gedenkschriften te beklagen? Wij zouden u vreemdeling moeten noemen in onze latere geschiedenis, u de kennis van die der jongst-verloopene vijftig jaren bijna moeten ontzeggen. - Helaas! het is niet dan te waar, dat de beperktheid van onzen grond, de menigvuldige onderlinge banden van verknochtheid, geslacht, of belang, dat afhankelijkheid, eigenliefde en valsche schaamte, zich onophoudelijk vereenigen, om ons naauwelijks een' oppervlakkigen blik op onze vaderen toe te staan, ons hunne juiste waardeering toelaten noch vergunnen. Vergelijk ons in dat opzigt

met ieder onzer naburen en stem ons toe (bij één voorbeeld uit honderde, die wij zouden kunnen kiezen) dat de minst beschoten binnenkamer bij ons, getrouwer zwijgt, dan de afgelegene *Abbaye des Bois* in Frankrijk; dat de waarheid, hier eerst na verloop van menig tiental jaren, op de graven uitspraak doet.

Ware dit eenvoudig opstel der nagedachtenis van eenen Staatsman gewijd, wij zouden geaarzeld hebben het met deze aanmerking te beginnen, want moedwil of kwaadaardigheid zoude er misschien eene verontschuldiging in gezocht, eene veroordeeling in gevonden hebben. Met den naam, dien wij aan het hoofd onzer bijdrage mogten plaatsen, bij het spreken over een' voortreffelijken Dichter weifelden wij geen oogenblik deze meening mede te deelen. Het was niet alleen onze afkeer van het platgetreden spoor der vleijende lofredenen, die ons dezen weg deed inslaan, wij achten het noodzakelijk ter onzer regtvaardiging dat wij in LOOTS alleen den Dichter en slechts in zoo verre den mensch zullen zien, als de laatste zich aan ons uit zijne werken doet kennen. Wie meer dan een oordeel over deze zijne nalatenschap - wie eene volledige biogrophie van ons verwachtte, weet na deze inleiding hoe onvoldaan dit stuk hem laten zal, weet vooral zoo wij ons niet bedriegen, hoe weinig regt hij heeft, die van ons te vorderen, ofschoon verscheidene door ons onbeantwoord gelatene vragen derzelver belangrijkheid, zullen aantoonen.

De jeugd van onzen grooten Lierzanger (in 1764 geboren) valt in het woelig tijdvak van binnenlandsche

twisten, blakende vrijheidszucht en te leurgestelde verwachtingen; hij zelf verzekert ons in het voorberigt zijner in 1816 uitgegevene Gedichten dat hij tot de dus genoemde Patriotische partij behoorde. Zonderling genoeg echter, vinden wij in zijne bundels geen verzen van vroegere dagteekening dan 1799 - een tijdstip waarop hij bereids den mannelijken leeftijd genaderd was. Verwondert u dit niet zoo als het ons deedt, hadt gij als wij geene grootsche verwachting opgevat van de heerlijke gedichten diens vurigen jongelings, in oogenblikken zoo als GOETHES meesterhand ons die in de volgende regelen schetst:

> Denn wer leugnet es wol, dasz hoch sich das Herz ihm erhoben,
> Ihm die freiere Brust mit reineren Pulsen geschlagen,
> Als sich der erste Glanz der neuen Sonne heranhob,
> Als man hörte vom Rechte der Menschen, das Allen gemein sey,
> Von der begeisternden Freiheit und von der löblichen Gleichheit!
> Damals hoffte jeder, sich selbst zu leben; es schien sich
> Auf zu lösen das Band, das viele Länder umstrickte,
> Das der Musziggang und der Eigennutz in der Hand hielt.
> .....
> Waren nicht jener Männer, der ersten Verkünder der Botschaft
> Namen den höchsten gleich, die unter die Sterne gesetzt sind?
> Wuchs nicht jeglichem Menschen der Muth und der Geist und (die Sprache?

Schoon reeds lang de sneeuw der jaren, den schedel van onzen LOOTS bedekte, nog onlangs blonk de jeugd van zijn hart u uit de levendigheid zijner oogen toe. Hoe verbazend stout moet dan de eerste vlugt diens jeugdigen Adelaars geweest zijn. Welke heerlijke toonen moet hij in de jaren zijner jongelingschap, bezield van goddelijk vuur en van wegsleepende geestdrift vervuld, zijner maagdelijke lier hebben ontlokt. Hij

zelf verbergt in 1816[1] de vreugde niet, die hij in de plaatsing van alle zijne gedichten, in de Couranten dier dagen, smaken mogt, en hoe de lof den naamloozen Dichter ruimschoots bedeeld zijne jeugdige eerzucht streelde. En waarom ons die dan onthouden? Om veranderde staatkundige begrippen? Voorzeker niet, want LOOTS vleide nimmer de grooten van den dag en zoo iemand, hij had het Vaderland boven alles lief; wie heeft zich in dit opzigt minder dan hij zijn verleden te schamen?

De laatste woorden der voorrede van het eerste deel zijner gedichten doen ons eene andere gissing de waarschijnlijkste houden; een vlugtige blik op dat tijdvak, een andere op zijne omstandigheden, een derde op den toenmaligen toestand der kunst, zullen haar ook door u doen aannemen. Veelligt zal ons dan het verlies zijner vroegste verzen minder beklagenswaard voorkomen, misschien zullen wij het dan natuurlijk vinden dat LOOTS eerst onder het juk der Fransche heerschappij die zangen zong, welke hem de onsterfelijkheid verzekeren!

Het was eene armzalige eeuw, die achttiende ten onzent - en wij zouden haar die der belagchelijke navolgingszucht noemen, zoo geen vreesselijk treurspel haar akelig gesloten had. Uit welk oogpunt gij haar beschouwt, overal ontmoet gij nietige kleingeestigheid, maar nergens vertoont deze zich onverdraaglijker, dan in hare Dichtkunst die naauwelijks dien naam verdient. De Nederlandsche Muze zag haren dienst in volslagen naäperij van dien der Fransche ontaarden en op het graf der VAN HARENS (die laatste zoonen ANTONI-

DES waardig) ontweek zij eene hulde die haar schaamrood deed worden. De Hollanders beproefden het onmogelijke om niet langer Hollanders te wezen - wat eischen wij dan Hollandsche Poëzij van die dagen? - O! zoo ik dichter ware, hoe zoude ik u 's Lands Muze op dat tijdstip bij de wieg van den jongen LOOTS vertoonen, schreijende over eene jeugd die zij voorzag, dat voor haar verloren zoude zijn, juichende over den roem, dien zijn mannelijke leeftijd haar voorspelde. De hoop op haren toekomstigen wreker zoude vonkelend uit hare oogen schitteren. Helaas! de waarheid gebiedt mij u een geheel ander tafereel te schetsen.

Wilt gij hem zelven hooren? ‘Toen mij, (zegt hij) toen mij, de Hemel weet door welk toeval, de eerste lust tot verzenmaken beving, had ik, gelijk mijne vrienden naderhand zeiden, de natuur te baat, doch dit was dan letterlijk ook wel alles wat ik te baat had’ Die toon van luchtige scherts was voor LOOTS in 1816 niet onnatuurlijk, en toch hoeveel liever hadden wij van hem eene droevig-ware schets ontvangen van den strijd van zijn genie met zijne omstandigheden. Er moet veel in het gemoed van zulk eenen knaap omgegaan zijn, vooral bij zijne, door het bekrompen verstand van zijnen vader, eng-beperkte lectuur. Ons ten minste komt zijn lach pijnlijk voor, als hij ons ver der verhaalt, hoe de welligt te gestreng eerlijke begrippen zijns vaders hem beletten predikant te worden, hoe hij naderhand mannen die nimmer huisvader geweest waren, tot voogden ontving; welk een invloed heeft dit op LOOTS, als mensch, veelligt gehad!

Een alleraardigste trek die op de mislukking van dit eerste levensplan volgt, willen wij u niet onthouden.

‘En welke keuze deed ik nu? Die van ter zee te varen, en liefst ten oorlog; dan dit werd door den famielieraad en vooral door mijne moeder, met tranen in de oogen verworpen. Hiertoe, zeide men, had ik te veel geest, dit ware zonde van mijne gaven; en waarheen, denkt gij, bragt mij nu eindelijk die geest? Juist daar ik niet gaarne wenschte te zijn, op eene plaats die ik met alle kindsche spotnamen beladen had, op een kantoor, en wel zonder onderzoek, op het eerste het beste, dat zich voordeed, naar de wijze uitspraak van den bestelder, wijlen JOHANNES LEUNING, dien voor deze oordeelkundige bestemming van mijn volgenden levensloop, eenige gouden dukaten werden ten geschenke gegeven.’

En welk een kantoor! Op dit ontsloot zich voor de weetgierigheid des jongeling, geen tooneel de aandacht van een' grooten geest overwaardig, de geheele bezigheid van het huis bestond in wissels op zich te laten trekken en het daarvoor weer op anderen te doen; iets wat ik even zoo goed in acht weken, als volgens mijn contract, in acht jaren konde leeren, zegt LOOTS te regt. Ware het onderling verband der onderscheidene wereldeelen in de uitrusting of te huiskomst van vlugge zeekasteelen den jongeling hier in het oog gevallen, hoe zoude de handel reeds vroeg den toekomstigen zanger van Amstels beurs verrukt hebben! Helaas, hem verbeidde nog droeviger werkzaamheid dan het schrijven der eentoonige Engelsche brieven, hij werd tot boekhouder bevorderd. LOOTS boekhouder, ziedaar het werkelijke leven, herinnert het u VONDEL niet in het oude gebouw der wreede barmhartigheid?

De knaap die onder dien vervelenden arbeid beurte-

lings kluchten en treurspelen maakte, was nu tot jongeling opgegroeid en van dit tijdstip af, gelooven wij, dat zijne patriotische Gedichten dagteekenen. Ziet gij hem in den donkeren hoek dier Koffijhuiskamer, het blad verslinden waarin hij zijne eerste verzen gedrukt ziet? hoe een hooger rood zijne wangen kleurt, nu het in andere handen overgegaan, geprezen en bewonderd wordt? Och! of er onder die bewonderaars een jongeling ware zoo als WISELIUS en VAN LENNEP het toen geweest zijn; of één hunner den onbekenden Dichter opzocht, en hij in hunne vriendschap den besten gids tot kieschen smaak vinden mogt - het Vaderland zoude dan in LOOTS meer dan

> Een ruwe diamant, ofschoon van 't eerste water

te bewonderen hebben. - Helaas! het was hem niet voorbestemd!

De *kleine dichterlijke Handschriften* zijn u immers meer dan bij name bekend? Vindt gij niet met mij dat men die moeijelijk juister vergelijken kan, dan bij eene dier vervelende beken, wier eeuwig helder water altijd den ondiepen bodem doet zien en langs welker oever gij niet zoudt willen wandelen, zoo gij niet hier en ginds voortreffelijke bloemen aantroft, die gij gaarne in uwen hof verplant zaagt? Hun uitgever P.J. UIJLENBROEK, naauwelijks zelf meer dan een middelmatig dichter, werd de eerste beoordeelaar van de verzen van LOOTS. Mij dunkt ik zie den bloeijenden jongeling in dien onbeduidenden kring van naampoeëten, die gij in de eerste deeltjes aantreft en van welke ik u slechts PEELEN, TEEUWSEN, CARULL en IMME opnoeme en de overige in het enz. insluite. Zijne vlugt is

vermetel, zijne wiek moet gekort, hij is oorspronkelijk, waarom zoude hij niet navolgen als wij? weldra ging het hem in een' anderen zin, (want vliegen was toen geen mode) zoo als BILDERDIJK in zijne *Vermaking* zingt:

> Men lach er om of niet, de breede Dichtren orden,
> Ben ik in vroege jeugd dus ingelijfd geworden,
> En ja, 'k was overtuigd: ik zong nog ruim zoo fraai,
> Als Vondels of Homeêrs voornaamste papegaai.

HELMERS alleen, trok zich den jeugdigen zanger bijzonder aan, helaas! zijn invloed is in de latere werken van LOOTS slechts al te duidelijk.

‘Maar nu uwe gissing?’ vraagt gij eindelijk en niet zonder regt

> Bentgezwets
> Ten halve waar, heel valsch, werd Dichtren toch een les,
> Voor mij 'k moest bukken als een jongling

moge LOOTS u met BILDERDIJKS regelen antwoorden. Zijne vroegere gedichten voldeden hem niet meer, hij schreef nu juister, meer gekuischt, meer vloeijend. Wilt gij de bewijzen? lees in de Vierde Dichtschakeering het stukjen ‘*de Storm*’ waarin regels als de volgende:

> Mijn' geest! bepeins dit denkbeeld vrij,
> Maar zagt, mijn' geest! waar dwaalt gij heen?

en uitroepingen, als:

> Wat 's dit? Wat zeg ik?

u uit honderde, de beschavende hand der kunst-

genootschappen van dien tijd zullen doen herkennen. Lees er het onbeduidende stukjen aan de *Maan* in, dat geen vonk van LOOTS genie verraadt, lees in de negende schakeering *de Bedenkingen*, in de tiende *de Nachtbespiegeling aan den Oever der Zee*; in HELMERS manier, ofschoon niet zeer gezwollen, voorspellen ze u den zanger van DE GROOT? Voorzeker neen. En toch blinkt nog in enkele regels zijn heerlijke aanleg door, getuige het Stukjen *Aan de Vorstenvleijers*, in de vijfde schakeering opgenomen.

Of LOOTS zich nooit met smart die verlorene kinderen zijner eerste jeugd heeft herinnerd? Men zoude het dichterlijk gemoed weinig kennen, zoo men die vraag stout weg met neen beantwoorde. Maar in 1816 mogt derzelver kunstwaarde hooger bij hem aangeschreven staan - met het voorbeeld van FEITH voor oogen, wiens zangen op de RUYTER alle zijn Lierzangen uit dit tijdvak overleefden - en niet langer eene herschenschimmige vrijheid bewierookende, hield hij ze terug. Eere aan zijn hart - eere aan zijne Vaderlandsliefde! Hij had gezien dat de vreemde plant niet dan wrange vruchten had gedragen - dat de vreemde Godin in de kunstwereld geen enkel duurzaam gedenkteeken had achtergelaten, en hij offerde zijne gewrochten aan de vergetelheid. Laat ons niet onbescheiden dezelve in het licht terug roepen!

Vergeef ons deze uitweiding; daar wij u door haar LOOTS jeugd konden doen kennen hielden wij haar niet geheel overbodig. Wij zullen op het juiste standpunt gekomen zijn, vanwaar wij zijne bundels billijk kunnen beoordeelen, - zoo gij u met ons herinnert, dat BILDERDIJK in het begin der negentiende eeuw, met

rassche schreden het toppunt van zijnen roem naderde en hij bijna de omwenteling in het rijk der Hollandsche Poëzij volbragt had. Eene onbloedige omwenteling voorwaar, maar wier lauweren onvergankelijker zullen zijn, dan die van eenige andere! -

De Overwinning der Nederlanders bij Chattam, opent waardiglijk den eersten bundel. Het is een der schoonste gedichten uit dit deel, eenige proeven willen wij u niet onthouden. De aanhef vooral is zeer ongezocht en geheel natuurlijk - eene zeldzaamheid in de verzen van LOOTS, waarop wij later terugkomen. Zie hier dezelve:

> Een vloed van tranen rolt hem bigglend langs de kaken,
> Die 't eerbiedwaardig dak, op d'ouderlijken grond
> Waar zijne kindschheid speelde en zich beveiligd vond,
> En schuldloos, buiten zorg, de zoetste vreugd mogt smaken,
> Hem, die 't geliefkoosde erf, het heiligste oord der aard',
> Zijn teêrgevoelig hart meer dan een wereld waard;
> Verwoest en wreed verdelgd, ziet als een vuurpoel gloeijen:
> Hij staart, van rouw versteend, den hemel roerloos aan.
> .....
> .....
> Zoo laat ik, droef te moê, het hoofd van weedom hangen,
> Als ik, mijn Vaderland! uw ouden roem herdenk,
> Toen volk bij volk, gedwee, gehoorzaamde aan uw wenk,
> Uw oorlogsdonder vreesde en smeekte uw gunst te erlangen;
> Toen 't windenheir, uw vlag ontrollende op den vloed,
> Van pool tot pool alom gewaagde van uw moed;
> Als ik u thans aanschouw, geschokt, van één gereten,
> Door hem, die voor u beefde, u schand'lijk zie verneêrd,
> Uw roem in 't stof vertrapt, uw kroon ter aard gesmeten,
> Ja uit der volken rol, welhaast uw naam geweerd.

Gelukkige tijden hebben die sombere vervangen, en toch doet de lezing ons huiveren, zoo waar is dat

tafereel uit 1799. Verwonder er u niet over, dat ouderen van dagen nog van LOOTS niet dan met vurige bewondering spreken, inderdaad de dichter verdient het, die beurtelings, in meesterlijke trekken, het laffe tegenwoordige met het schitterend verleden vergeleek en van de heiligheid zijner roeping doordrongen, niet aarzelde zijnen tijd te verwijten:

> En nog, ô Neêrland! juicht ge, in armoê neêrgezonken:
> Voegt dan aan 't ongeluk het lagchend feestgebaar?
> Past hem de trotschheid ooit, die kermt in 't bangst gevaar?
> Waarom, als in triomf, dan met uw vlag te pronken?
> Wat baat het, dat gij die op spits en trans verhoogt,
> Daar zij op d'oceaan niet meerder wordt gedoogd!
> Verhef uw vlaggen dan, als ze op de scheepskampanje
> Van 't onverwonnen hoofd, dat uwe vloot gebiedt,
> Weêr wappren langs de zee, in 't aanzien van Brittanje,
> Maar toon uwe ongevreesde, ontsierde wimpels niet.

Er is iets edelmoedigs, iets jeugdigs in die regels, dat ons den reeds vijf- en dertigjarigen zanger dubbel doet liefhebben. Het was bij hem geene waarheid:

> The tender bloom of heart is gone, ere youth itself be past.

LOOTS behoorde tot die krachtige eiken die vele lenten ter ontwikkeling behoeven, maar wier lommer het dal nog overschaduwt als menig vroeg bloeijende heester reeds verwelkt is. -

Schijnt u de volgende schets onzer vaderen niet waardig aan BILDERDIJKS veder ontvloeid te zijn?

> Aanschouwt hunn' eedlen toorn, gesard door 's vijands boosheid;
> Ziet goden in den raad, ziet meesters op de zee,
> Bedwingers van geweld, en straffers van trouwloosheid,
> Beschermers van het regt, en schenkers van de vreê.

Hoe gaarne deelde ik u het geheele gedicht mede, het is de welsprekendste aanbevelingsbrief dien men voor een Bundel plaatsen kan. Eene enkele schoone vergelijking nog, want wij moeten ons bekorten. Het is de terugtogt van de RUIJTER'S vloot, na de overwinning:

> Zoo drijft bij winternacht, wanneer in 't gure noord
> Een doodsche stilte heerscht in stroomen en in velden,
> De Nachtvorstin alleen met haar gespelen voort.
> Zoo komt een zwanendrift, met zilverblanke pluimen
> En opgeheven hals, het merk van eedlen trots,
> D'alouden Rijnstroom af door 't zachte golfgeklots,
> En doet, vóór hare borst het kabblend stroomnat schuimen;
> Zij domplen zich in 't meir of slaan de wieken uit,
> En rijzen boven 't vocht, enz.

Of alle latere zangers van Rijn- en Stroomzwanen die plaats tot voorbeeld hadden gekozen; wij zouden dan niet zoo vurig naar hunnen zwanenzang wenschen!

Naar tijdsorde volgen nu - *De Dwinglandij*, 1800; *Eeuwzang bij het begin der negentiende Eeuw*, 1801; *De Volkswoede*, 1802; *De Algemeene Vrede*, 1802; *Beschaving, het Geluk der Volken* 1802 en *De Vaderlijke Dwang* 1802. Van het tweede dezer stukken getuigt LOOTS zelf in zijne vroeger aangehaalde Voorrede:

'Ik weet wel dat het in den jare 1800, toen ik nog zoo veel minder geoefend was dan nu, vrij vermetel van mij was gedaan om eenen Eeuwzang te maken; dat ik het nu niet ligtelijk zou doen, en dat, zoo ik het al deed, ik misschien langer dan een jaar er over zoude zitten lezen en denken.'

Wij zullen haar dan ook niet beoordeelen; het ge-

voelen door LOOTS in die woorden aan den dag gelegd, voelen wij ons echter geroepen te bestrijden. Het klinkt allerzonderlingst in den mond eens Dichters wiens aanspraak op onsterfelijkheid - zich alleen op eenige heerlijke, onnavolgbare Lyrische brokken grondt. Deze zijn uitvloeisels van het oogenblikkelijk gevoel, dat wel zijnen oorprong kan nemen, uit de met een zieners blik in de toekomst vereenigde kennis van het verleden en tegenwoordige, maar nimmer het gevolg kan wezen van moeijelijk verkregen studien en langdurige inspanning. O die arme verzen waarvoor een Dichter dit of dat boek gelezen heeft - hoe kan men het die aanzien; hoe vreemd steken die bonte lappen bij het overige, in toon en kleur harmonisch zamensmeltende, af. Wilt gij er proeven van? - Zie in de *Dwinglandij:* de *golven van Scamander* - den *Python* - de *Euphraat, - Febus* en *Orion - Diana* en *Nergal* - het is HELMERS klatergoud; het is HELMERS theorie.

Men versta ons wel! - Wij ontkennen niet dat er eene volkomene kennis van het onderwerp gevorderd wordt, zal men een voortreffelijken Lierzang schrijven; wij ontkennen alleen dat de dichterlijke aanblazing op het verslindend lezen eeniger werken, zelfs in het dichterlijkste hoofd, gedwee volge. Gedachten zoo even eerst de onze geworden, tal van denkbeelden schier ordeloos bij onze vroegere gevoegd, zullen ons geen uitmuntender vers doen maken; onzamenhangend en niet aan één geschakeld, zijn zij eer eene bron van verwarring dan van schoonheden. Zulke geleerdheid noemden onze vaderen eigenaardig onbekookte; en zij zoude tot de voortreffelijkheid des Dichters bijdragen? -

O zeg mij dan waarom mij in de *Volkswoede* die Romeinsche Geschiedenis, door LOOTS als in éénen dag geleerd - die schimmen van CAMILLUS en SCIPIO - die stem van METELLUS vooral, sprekende tot onze DE WITTEN, zoo aanstootelijk zijn? Noemt gij dit natuur, dit waarheid? Dan zult gij weinig het eenvoudig schoone van het volgende tafereel gevoelen, waarin onze Dichter geene uit boeken gehaalde geleerdheid ten toon spreidt, maar slechts datgene schildert, datgene wenscht, wat hij in zijnen tijd niet vond, wat zijn hart hem deed verlangen.

Gelukkig is het volk, dat, aan de hand der wet,
In 't effen redespoor zijn vaste schreden zet!
Daar schut hij, die 't gezin bedauwt met rijken zegen,
Den huisstaat, aan wiens bloei hem alles is gelegen.
Bij 't volk, dat noch voor trots noch Vorstenwenken beeft,
Maar, waar verdiensten rang, waar deugd den adel geeft,
Waar niemands doel vereischt den staatshulk scheef te sturen,
En 't hoog bewind niet steeds zich honend ziet begluren,
Waar elk in vrijheid woont, en fier is op zijn regt,
Maar niemand vrijheid heeft dat hij de wet bevecht;
Daar komt, in schaâuw der rust, de welvaart nederstrijken,
Den klaauw ontvlugt die 't oord van schrik haar deed ontwijken.
o Dierbaar Vaderland! o waar 't op uwen grond,
Dat zij weêr, als voorheen, die veilge schuilplaats vond!

Voor mij, ik bekenne het, gaarne sta ik u alle *hooge tolken van Delfos* en vooral die *Astrea*, (beruchter gedachtenis) gewillig af, voor regels als de volgende, de vrucht van LOOTS eigene ervaring:

Wat voordeel ziet ge u brengen
Van burgers die zich steeds in staatskrakeelen mengen?
De hand, die ploegt en zaait, en de akkers baren doet,
Het brein, dat oost en west doet offren aan uw voet,
Verdring d'onnutten drom van dolle troonbestormers!
Één vlijtige arm baart meer dan duizend staatshervormers.

Maar gij begrijpt mij, en ik behoeve ter verduidelijking mijner meening naauwelijks aan te merken dat BORGER niet eerst den loop des Rhijns bestudeerde, voor hij zijn heerlijk vers aan dien vloed toewijdde, dat onze uitmuntende en slechts te zelden de lier bespelende Dichter, D.J. VAN LENNEP, niet nog een Cursus in de Hollandsche Geschiedenis behoefde, voor hij ons in den Duinzang een onvergankelijk bewijs van zijn Lyrisch talent schonk. Voor LOOTS moge die dwaling, als die van zijnen tijd, of wilt gij liever, als het gevolg zijner opvoeding, vergeefelijk zijn, wij, die in eene andere eeuw dan die van het Leerdicht, leven, DELILLE niet langer boven de wolken verheffen en in BILDERDIJK'S ziekte der geleerden, schoonheden van beter' stempel, dan overwonnen zwarigheden bewonderen, wij durven u de lezing van de *Algemeene Vrede* en de *Vaderlijke dwang*, aanbevelen, ofschoon zij geene blijken dragen van pas aangeleerde kundigheden. Voorzeker, niemand zal ons van letterkundige ketterij beschuldigen, zoo wij voor deze maand van u scheiden met ANDRÉ CHÉNIÉRS heerlijken regel:

> L'art ne fait que des vers, le coeur seul est poëte.

(*Wordt voortgezet*.)

Eindnoten:

(1) Voorrede an het Eerste Deel zijner Gedichten bladz. 12.

Aan Bertha.

O, Ik mistrouw u, ik mistrouw u! - Neen gij zijt
Niet wat gij schijnt; ik heb me in u bedrogen:
Wend af van mij die onschuldveinzende oogen,
Zij liegen, - zij misleiden. - Maar die tijd
Is om dat 'k aan uw blik geloof sloeg; dat ik
Vertrouwen stelde in 't blosjen, waar uw koon
Van gloeide; - Zie, in vroeger dagen had ik
Een eed gezworen, dat gij goed waart, - goed als schoon!-
Maar *nu*, - ik heb gedroomd, - ik ben ontwaakt; - ik zou u
Niet *kunnen* haten, - maar dit zegge ik ‘Ik mistrouw u.’

En weet gij, hoe 'k mij u verbeeld had? - 'k hield
U voor een Engel van Zachtmoedigheid en Liefde;
Onschuldig, goed, en van geen zucht bezield,
Waardoor gij 't hart, van wie het zijn mocht, griefde;
Niet ijdel, niet behaagziek; door geen lust
Bewogen om te schittren, om te pronken,
Maar needrig, en dier schoonheid onbewust,
Die u van God zoo heerlijk was geschonken;
Geen hulde vroegt gij, geen bewondring, - Neen!
Die zedigheid versierde u, die, verlegen,
Zich bijna schaamt, dat zij behaagt, - en 't scheen
Me een sieraad, dat het kostbaarste op kon wegen,
Eenvoudig waart ge en kinderlijk van hart; -
En 'k minde u om die eenvoud; want zij werd
Op aarde zeldzaam, - maar ik zag ze in u... Neen *meende*

Ze in u te zien, in u, die zoo veel goeds vereende,
Met zoo veel schoons en heerlijks, naar 't mij dacht!
Die beter waart dan heel uw zwak geslacht,
Wijl al de deugden van uw kunne de uwen waren,
Maar ge aan heur fouten vreemd bleeft; niet omdat
Gij die vermeedt, maar nooit geweten hadt,
Dat zij bestonden, - Ach! waar is de droom vervaren,
Waarin gij zoo beminlijk voor mij stondt?!....

En thands;... Die droom, dat lieflijk beeld verzwond;
De sluijer viel, ik ken u; Onbedachte,
Gij hebt u zelv' verraden! - Neen, gij waart
Niet beter, dan die ik uw mindren achtte!
Niet beter dan de meesten! - Ook uw aart
Is ijdel, wuft en zwak; gij schept behagen
De gifte bloem der Hulde aan 't hart te dragen,
Die ge aanneemt van wie ze aanbied, 't zij zijn hart
Van woeste driften blake of zuivre liefdesmart;
U is 't genoeg, indien m'u naakt met huivrende eerbied,
Genoeg zoo ge op de rei van uw bewondraars neêrziet,
Wier vleitaal en wier lof uw ketelt, wijl uw gunst
Hen streelt en hopen doet, gelooven en vertrouwen. -
Helaas, zoo speelt ook gij de wreede rol, waar vrouwen
Heur heil in vinden! zoo verstaat ook gij de kunst,
Om harten te doen bloeden, aan een wonde,
Die gij hen toebracht, maar niet heelen wilt; als ge eerst
Ze aan u verknocht, gevleid hebt en beheerscht,
En toen verstiet.

Zie onbedachte! dat is zonde!
Dat, - meer dan menig kwaad, waar ge u met schrik voor wacht, -

Misdadiger dan veel, dat gij misdadig acht. -
En dit kunt gij! - gij, die, op 't vriendlijk wezen,
Den vrede draagt, den hemel, en de deugd,
De oprechtheid in uw teedre blik doet lezen,
Op 't effen voorhoofd kalmte en vreugd!....
Ach, 't is ook geen verdorvenheid des harten,
Die u zoo wreed, zoo schriklijk wreed maakt; Neen!
't Is onnadenkendheid, 't is ijdelheid alleen,
Die de oorzaak zijn kan zulker smarten;
't Is zwakheid die uw hart verleidt; - o, keer
Terug en *wees* die gij mij *scheent* te voren! --
Doch 't is te laat, - waar de Eenvoud is verloren,
Daar keert zij nimmer, nimmer weêr.
Vaarwel! - Ik heb me in u bedrogen: 'k draag u
Geen haat toe of verachting, - maar 'k beklaag u.

1834.

S.

Fraaije letteren.

Reis, in 1833, met mijne echtgenoote van Groningen, door Gelderland, den Rijn op, en voorts, over Mannheim en Carlsruhe, naar de Badplaats en vallei van Baden-Baden. (Een Boek, ter uitspanning van andere bezigheden en met enkele kleine letterkundige inlasschingen geschreven,) door Mr. B.H. Lulofs, Hoogleeraar in de Nederlandsche letterkunde, stijl en welsprekenheid te Groningen, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, enz.

> Dal der wonderbron van Baden,
> Dal, betoov'rend schoon en zoet,
> Dal, met vreugde en lust beladen,
> Heerlijk dal, ontvang mijn groet! enz.
> (Naar MAX. VON SCHENKENDORF.)

Met eene Plaat. Te Groningen, bij J. OOMKENS, 1834.

> His humour does honour to our atmosphere, and I should have made no scruple of ranking him amongst one of the first-rate productions of it, had not there appeared too many strong lines in it of a family-likeness.
> STERNE.

De goede TRISTRAM had niet gedacht, dat de beschrijving van oom TOBIAS stokpaardjen een geheel nieuw geslacht van dit soort zou doen ontstaan. Het is intusschen zoo, en ook wij hebben hetzelve be-

stegen, nadat het, wij moeten zulks bekennen, door onze Engelsche en Duitsche naburen reeds een weinig afgereden was. Het stokpaardjen der humoristiek intusschen, heeft ook bij ons enkele fiksche ruiters gevonden, en de Heer LULOFS verdient, naast VOSMAER en WEILAND, onder dezelve eene plaats te bekleeden.

Echte luim is eene zeldzame en heerlijke gave. Ze vordert fijn en juist vernuft evenzeer, als zuiver en diep gevoel; grondige en uitgebreide kennis evenzeer, als gemakkelijkheid en bevalligheid van uitdrukking, en bovenal dat hoogere standpunt, boven het leven en boven de wereld, waardoor al het persoonlijke, al het enkelvoudige, al het op zich zelf staande wegvalt, en tot één beeld, tot één groot geheel zamensmelt.

Bij dit alles verbergt zich de luim onder een dubbel masker, en terwijl zij het lage en verhevene onder een mengt, beide veredelende omdat ze die als deelen van dezelfde eenheid beschouwd, vertoont zij ons, als een andere JANUS; beurtelings het gelaat van den lagchenden en van den weenenden wijsgeer der Oudheid.

Bij ons kent men de luim uit dit oogpunt weinig of niet. Men hecht er meestal het denkbeeld van grappig, boertend of schertsend aan, zonder zelfs te vermoeden dat er eene edelere soort bestaat. Getuige zoo vele onzer dichters welke met den naam van *luimige* bestempeld worden, getuige een' Dichtbundel onder den tijtel *Keur van scherts en luim* onlangs bij de Boekhandelaars KAAL en BAKKER, *te Amsterdam* uitgegeven.

Het kan het doel van den Heer LULOFS niet geweest zijn, noch het is het geweest, eene bijdrage tot onze grappige letterkunde te geven. Hooren wij hoe hij zelf zich over dit werk uitlaat. (Voorber. bladz. VIII.) ‘Deels eindelijk heb ik ook al de pen opgenomen, om, zoo veel in mijn gering vermogen was, anderwerf een penninkske toe te brengen ter verrijking onzer Nederlandsche letterkunde, in een schrijfvak, hetwelk van lieverlede door voortreffelijke bijdragen wel meer gegoedt wordt, maar waarin wij toch altijd niet overmatig met schatten gezegend zijn, ik meen het vak van een gemeenzaam koutend en keuvelend nu eens meer ernstig, dan half luimig en humoristisch Proza.’

En waarlijk, de Heer LULOFS verstaat niet alleen de kunst meestal aardig en onderhoudend te keuvelen; dikwijls ook verheffen zich zijne denkbeelden en zijn stijl, en er blinkt soms echte luim, zoowel in zijne schildering van natuurtooneelen als in zijne nu eens fijn- dan breedgepenseelde portretten door.

Wij willen onzen lezers en ons zelven niet vervelen met de optelling der plaatsen, waar door en waar heen de schrijver ons in zijn reisverhaal voert. Veel liever verwijzen wij hen tot het boek, hetwelk hier en daar met geestige anekdoten, juist en onjuist gekozene aanhalingen, uit oudere en nieuwere schrijvers, met keurige vertalingen daarvan, en enkele letter- en taalkundige opmerkingen doorvlochten is.

De schrijver sta ons echter eenige aanmerkingen toe. Hij vergeve ons de rondborstigheid waarmede wij ze uitspreken, en achte dezelve als een bewijs onzer waar-

achtige hoogachting, voor zijne veelvuldige letterkundige verdiensten.

Ten allen tijde hebben wij CICERO bewonderd, in zijn voortreffelijk gesprek *Over den Ouderdom*, en met eerbiedig stilzwijgen naar CATO'S welbespraakten mond geluisterd; maar wij verheugden ons tevens, dat SCIPIO en LAELIUS ons eerbiedig zwijgen, en niet des grijsaards breedvoerigheid deelden. Wij vonden er onzen stelregel in bevestigd, dat er een zwijgen is, welsprekender dan het spreken zelve, en dat de kunst van wel spreken en wel schrijden, grootendeels bestaat in de gave om juist te onderscheiden: wat *gezegd* en wat *gezwegen* moet worden. Niet altijd bezit de Heer LULOFS, in dit reisverhaal, die gave in even groote mate; niet altijd zijn de tallooze kleinigheden die hij ons mededeelt belangrijk, het zij door zich zelve, het zij door hunne inkleeding; niet altijd zijn de veelvuldige anekdoten geestig of wel ter snede aangebragt; niet altijd is het verhaal onderhoudend. Wij behoeven den schrijver geene voorbeelden aan te halen; hij zelve schijnt het gevoeld te hebben (bladz. XIII van het voorberigt; bladz. 378 van het werk zelve, hetwelk 487 bladzijden beslaat) en wij houden ons overtuigd, dat hij, wanneer hij zijn toek thans nog eens doorbladert, het ons niet ten kwade zal duiden dat wij hem in gedachten wel eens toegeroepen hebben.

> 'Ite domum, venit Hesperus!'
> (Het *avondt*, nu naar huis!)

Wij bekennen het, wij kunnen die breedsprakigheid, een echte trek uit ons Hollandsch familiekarak-

ter, in Oud-oom JAKOB glimlachende dulden, maar wij wenschten dezelve in de werken van LULOFS niet te vinden.

Meestal zoo als wij aangemerkt hebben is de verhaaltrant goed volgehouden, zijn de schetsen met fiksche hand getrokken en de portretten geestig geteekend. Overal waar onze reiziger ongezocht en ongedwongen zijner luim den teugel viert, boeit hij onweêrstaanbaar, (als ééne proeve uit vele, verwijzen wij tot het Twintigste Hoofdstuk) daar echter waar hij, *invitâ Minervâ* schertsen wil, vonden wij hem vaak beuzelachtig en zouteloos. De ezelhistorie en de redeneering over HEINTJE PIK (bladz. 422, 423, 424.) strekke uit vele ten bewijze. Een enkele maal ook (bladz. 121, 469) rieken zijne aardigheden naar den schorteldoek, gelijk een onzer bestevaârs zou zeggen. Gaarne stemmen wij hem toe, dat wij STERNE in het laatste opzigt oneindig meer te vergeven hebben, doch wij hadden gehoopt, dat juist deze, der kiesche smaak van den Heer LULOFS hierin tot waarschuwing zoude hebben gestrekt en hem de klippen zou hebben aangewezen, waarop zijn scheepjen vroeger verzeild was.

En waarom? vragen wij ten slotte den geleerden, verstandigen, beschaafden LULOFS, den man die fijn en juist gevoelt, die alles wat edel, groot en schoon is vereert en behartigd, waarom in dit boek de snaterende kindertrompet der Polemiek gestoken? Waarom VONDELS schim opgeroepen (bladz. 184) ter tuchtiging van verdwaalde dweepers? Waarom BILDERDIJK'S schim gehoond, (voorberigt, bladz. XII) waarom hem tot een voorwerp van spotternij verlaagd? (bladz. 249). De eerste zullen door geen schimpdicht gezonder denkbeelden verkrijgen, door

geene *pia vota* van hunnen dwaalweg, teruggebragt worden. Bedaarde, juiste, overtuigende hartelijke taal, bereikt welligt het oor en het hart van den verdoolde, spotternij en schimp verbittert en verhardt hem. En wat BELDERDIJK aangaat!... Wanneer de *Lelteroefenaars* hem mishandelen, kunnen wij aan de fabel van den stervenden leeuw denken; wanneer mannen als LULOFS hem smaden, smart het ons innig. Van hen toch die in staat zijn BILDERDIJK te begrijpen en te beoordeelen, hadden wij reeds lang een oordeel verwacht en blijven het met ongeduld verwachten, een oordeel, waarbij men den oorsprong van BILDERDIJKS vreemdsoortige en vaak overdrevene denkbeelden omtrent Godsdienst, Staatkunde, Geschiedenis en wat niet al, zou opsporen, den invloed, die opvoeding, karakter, maatschappelijke en ligchamelijke toestand op dezelve hadden uitgeoefend, zou ontwikkelen, waarbij men, in één woord, zou aantoonen, hoe, en waardoor BILDERDIJKS meenigen dus waren als wij ze hebben leeren kennen; waarbij BILDERDIJK *regt* zou gedaan worden. Doch wat wij ook van mannen als LULOFS hadden gewacht, gewis geene doellooze beschimping. Wij deelen zijnen afkeer van, al wat naar mystiekerij, dweeperij, veroordeeling van andersdenkenden en grillige zonderlingheid zweemt, maar wij eeren de nagedachtenis van hem, die voorzeker met geene gewone maatstaf behoort gemeten te worden, en wij achten het misdaad een grafzuil te schenden, die een onzer schoonste gedenkteekenen is.

Doch al ware het ook dat wij onregt hadden in deze wijze van zien, dan nog zouden wij dergelijke polemische trekken in een werk als het onderhavige, uit een aesthetisch gezigtspunt moeten afkeuren.

De luim toch, behoort, gelijk wij aangemerkt hebben, zich te verheffen boven de wereld en boven het leven; zij behoort met niets op zich zelf staande, niets persoonlijks vermengd te zijn: overal waar zij dit is, vernietigt zij hare eigene werking, wordt ze Boert, Ironie of Satire.

De verdienstelijke Schrijver houde onze aanmerkingen ten goede: hij zelf stemt toe, dat er nog weinig in dit schrijfvak gedaan is, en wij achten dat dit reisverhaal al licht anderen ten voorbeeld verstrekken zou, en het in veele opzigten verdient te doen, en meenden daarom dubbel streng te moeten zijn; want waarlijk liever willen wij duizendmaal het verwijt dulden, dat het Hollandsche Phlegma allen aanleg tot echte luim mist, dan één mislukt luimig boek lezen.

Wij hopen dat de Heer LULOFS, terwijl hij ons de schatten zijner geleerdheid en smaak mededeelt, ons de kinderen zijner luim niet zal onthouden; mogt hij ook de lier weder besnaren, dan wenschen wij iets beters dan het versje, als opdragt voor dit werk geplaatst, te hooren, dan verwachten wij nog weder een dichtstuk zoo als die heerlijke *Avondmijmering* welke wij zoo vaak bewonderd en gelezen hebben, maar het, wat ons betreft, nooit genoeg hebben gedaan. Eindelijk zouden wij het bijna wagen hem te bidden, het voornemen om VONDEL geheel of gedeeltelijk te commentariëeren weder op te vatten; overtuigd, gelijk wij zijn, dat de spanning der omstandigheden alleen, destijds, de hoogelijks verdiende belangstelling hebben te kort gedaan.

Ten slotte willen wij onzen lezers, welke wij waarlijk te lang uit het oog hebben verloren, een der aardigste anekdoten, naar het ons voorkomt, uit dit boek

mededeelen. - LULOFS spot over het *allergnädigst geruhen* der Duitschers.

'Zoo las ik onlangs in een Hoogduitsch boek de volgende plaats, die ik hier, terwijl wij toch met ons verhaal in de herberg zitten tot tijdkorting wil inlasschen.' *Der Präfect von Lyon hat eine Proclamation erlassen, die, wie folgt, beginnt: Lyonnais, quittez votre deuil, et revêtez vos habits de fête! S.A.R., le Duc d'Orléans arrive dans nos murs. C'est l'arc-en-ciel qui annonce la fin de l'orage, Lautet das nicht wie Deutsch? - Von einem Kronprinzen zu sagen. Es IST der Regenbogen, tönt freilich noch etwas familiär. Der Deutsche hätte da für gesagt: Hochst-Dieselben GERUHEN ein Regenbogen zu seyn; doch ubrigens ist gar nichts daran auszusetzen!*

Schoone kunsten.

Het muzijkfeest te 's *Hage*. (16 *en* 17 *October* 1834.)

‘Welnu, EDUARD! durft gij nu nog volhouden, dat wij het ware gevoel voor muzijk missen?’ vroeg mij de bevallige CLARA, toen wij, terwijl zij zacht op mijnen arm leunde, op den avond van den 17den October, de St. Jakobskerk te 's Hage verlieten, waar wij het groote muzijkfeest der Maatschappij van Toonkunst hadden bijgewoond. ‘Ik ben thans ongeschikt, om met u te twisten, melieve!’ antwoordde ik, ‘en toch zoude ik mijne stelling nog durven, verdedigen, indien ik niet vreesde, u het genot van dezen avond te verbitteren, en te gelijk u een blosjen, van onwil op de wang te jagen; morgen echter, of wanneer gij wilt, zullen wij ons gesprek hervatten; ik durf mij met u in geenen strijd wagen, zoo lang mijn hoofd gloeit en mijn hart klopt; gij hebt reeds te veel overwinningen op mij behaald.’ Ik drukte zachtkens hare hand. ‘Foei, EDUARD! de menschen zien ons aan,’ fluisterde het lieve kind; en toch werd mijn handdruk teederder beantwoord, dan ik zulks van mijne zedige CLARA gewoon was.

‘Maar het muzijkfeest, mijn waarde Heer!’ - Gij hebt gelijk, goede lezer! vergeef mij!

Toen ik er later met CLARA over sprak, en mijn gevoelen ontwikkelde, beving mij de lust, de hoofdinhoud van ons gesprek tot een geheel te brengen. De welwillendheid van de Verzamelaars der *Muzen* doet u dit opstel hier vinden. Verwacht echter, bid ik u, noch een beredeneerd verslag, noch eene theorie der muzijkfeesten, maar alleen eene vlugtige schets, welke gij naar believen moogt opwerken.

I.

Welk een genot had ik mij voorgesteld van het eerste muzijkfeest, hetwelk ik zou bijwonen. Weken lang had ik er aan gedacht en van gedroomd, de tekst van het oratorium van buiten geleerd, de partituren van al de muzijkstukken, die er uitgevoerd zouden worden, doorzien, beoefend, ontcijferd, en met meer of minder fortuin op mijne piano gespeeld, en mijn' armen steller, dewijl er telken dage drie of vier snaren der piano gesprongen waren, woedend gemaakt. Eindelijk steeg ik in den reiswagen; Dusseldorf was de heilige plek, waar de Muze der toonkunst haren zegepraal zoude vieren. Bij het klappen van de zweep des postiljons dacht ik aan MOZARTS *Sledevaart*, en reed af.

Doch hoezeer werd mijne verwachting te leur gesteld! Hoe treffend, hoe verbazing- en bewonderingwekkend het geheel was, hoezeer ik medegesleept en verrukt werd, door het stoute en krachtige der kooren en ensemblestukken, ik verloor te veel van de bijzondere schoonheden (*details*) der muzijkstukken; de solo's, hoe voortreffelijk ook ge-

zongen, stonden in geene verhouding tot de geweldige uitwerking der kooren, en de grootte van het gebouw deed verliezen, hetgeen door de menigvuldigheid der stemmen en speeltuigen gewonnen werd.

Het is mij naderhand meestal zoo gegaan en ook nu weder; en toch had ik alles naauwkeurig doorzien, toch kende ik meest alle de opgevoerde kunstgewrochten, hoe veel moet er dan niet verloren gaan voor hen, wien de lust of de kennis tot zulk eene voorafgaande studie ontbreken.

Alleen het ideale der toon (in massa), uit de geheele en volstrekte zamensmelting van honderde stemmen en toonen ontstaan, kan nergens anders, dan op zulk eene groote vereeniging van toonkunstenaars, gehoord, gevoeld of begrepen worden.

Dit genot is het dan thans ook alleen, hetwelk ik daar zoeke en vinde, maar het is een groot een goddelijk genot, en ook op het Haagsche feest heb ik hetzelve in ruime mate gemaakt.

II.

En nu nog eens tot CLARA'S vraag teruggekeerd; hebben wij Hollanders het waar gevoel, den waren zin voor muzijk? en laat ik er bijvoegen; kan zulk een muzijkfeest goeden invloed op dat gevoel, op dien zin uitoefenen.

Het is over het geheel waar, dat de toonkunst, bij ons thans niet tot het leven des volks behoort. Intusschen zoude het welligt geen onbelangrijk onderzoek zijn, of dit vroeger evenzeer het geval was als nu. Hoe het zij, de muziek is voor zeer velen onder ons

thans een schitterend speelgoed, waarvan men op dezelfde wijze gebruikt maakt als van eene juweelen haarnaald of een kostbaar gewaad. Ze is in de mode gekomen. Ze wordt geliefkoosd en gevleid als een aardig kind, hetgeen wie het opneemt vriendelijk toelacht, doch dat men terstond zou nederzetten en wegzenden, indien het iets anders deed dan lagchen. Neen, lieve CLARA! geloof mij, tot nog toe missen de Hollanders, als volk, het waar gevoel, den waren zin voor muzijk, en zelfs hoe vele uitoefende toonkunstenaars van groot talent, missen die onder ons nog altijd; bij hoe velen neemt werktuigelijke kunstvaardigheid de plaats in van dien muzijkalen zin, van dat leven in en voor de kunst?

Het blijft echter onbetwijfelbaar dat er langzamerhand, meer algemeen, behoefte aan toonkunstig genot gevoeld wordt, en wij vonden het eene regt vaderlandsche, regt Hollandsche gedachte aan die behoefte door eene Maatschappij te gemoet te komen. Zwaarwigtig echter is de taak welke die Maatschappij is toevertrouwd, want van derzelver leiding, aansporing en werking hangt welligt voor een groot gedeelte de toekomst der toonkunst in ons Vaderland af.

Wij willen echter niet vragen of er ook iets anders en beters dan een muzijkfeest ter opwekking van den zin voor toonkunst had kunnen in het werk gesteld worden; want wij zijn overtuigd dat het een middel is hetwelk snel en krachtig de belangstelling boeit en op het grootere publiek onweerstaanbaar werkt. Over de duurzaamheid en waarde dier werking moge de tijd beslissen.

III.

Wij zijn, misschien is het onbillijk, eenigsints vooringenomen tegen de gewoone inrigting der muzijkfeesten. Ons hindert die doellooze vermenging van het heilige en onheilige evenzeer in de Poëzij als in de Toonkunst; en ofschoon wij ons zelven vrij kennen van alle dweeperij, stuit het ons echter, de toonen der Godgewijde Muze anders dan bij plegtige gelegenheden te hooren. Zeer navolgingwaardig scheen ons in dat opzigt, de inrigting van een dergelijk feest in *Parijs*, door FETIS bestierd. Des ochtends werd er in een der kerken bij gelegenheid van eene plegtige dienst, een Mis of eenig ander gewrocht der gewijde toonkunst, des avonds, ten aanhoore der volksmenigte, in de open lucht, harmonie-muzijk uitgevoerd. De volgende dag eindelijk, was er een pragtig concert, waarop uitmuntende stukken van groote meesters ten uitvoer werden gebragt, en, zoo veel mogelijk, elke muzijksoort werd vertegenwoordigt. Niet alleen wint ons kunstgevoel in het algemeen hierbij, dewijl het telkens alleen door gelijksoortige indrukken wordt aangedaan, en dus die indrukken onverdeeld behoudt; ook ons muzijkaal gevoel wordt er beter en regelmatiger door ontwikkeld, aangenamer en juister door bevredigd. Evenzeer vernietigt het op elkander volgen van groote instrumentaalstukken, zoo als, b.v., de ouverture en symphonie op het feest te 's Hage, wederkeerig derzelver werking, en dit zoo veel te meer, naarmate, gelijk hier het geval was, dezelve door een groot vokaalstuk gevolgd worden.

IV.

Gij hebt groot gelijk lieve CLARA! wanneer gij mij mijne redeneerwoede verwijt, en de lezers zullen er u dankbaar voor zijn, dat ge mij uit hunnen naam toeroept: ‘maar vertel liever wat van den indruk van het muzijkfeest op u, op allen die uit geheel ons land waren zamengevloeid, van de keurige inrigting en smaakvolle versiering der kerk, van de solozangers en zangeressen; vertel ons wat, EDUARD!’

Gij hebt gelijk, melieve! maar van al wat gij in de dagbladen kunt gelezen hebben, van de hooge personaadjen, van den storm, van de volte(*), van de orde, van het spaarzame licht, van de geestdrift en de Hemel weet wat niet al, daarvan verhaal ik u niets.

En al had ge nog meer gelijk, mijn waardste, dan gij werkelijk hebt, verhaal ik u thans toch niets, dewijl de vriendelijke Verzamelaars der *Muzen* mij voor ditmaal geene grootere plaats kunnen inruimen.

(*Het vervolg in het eerstkomend Stuk.*)

(*) *Het tegenovergestelde van leegte*. Zie SIEGENBEEKS Woordenboek voor de Nederduitsche Spelling.
NOOT VAN DEN ZETTER.

Album.

Almanak voor het Schoone en Goede, voor 1835. Te Amsterdam, bij **G.J.A. Beijerinck.**

'Vrede zij met de ziel des weldadigen schrijvers, die er het eerste aan dacht ons mengelingen te geven,' zegt Lord SHAFTESBURIJ, en ik beaam zijne woorden, zoo vaak mij een bevallig Jaarboekjen keurige verscheidenheid aanbiedt. Gaarne vergelijk ik dan deszelfs verschillende bijdragen bij het sappig ooft en de blozende vruchten, die mij in den laten herfst, zoo ligt een uur langer, aan den gezelligen disch boeijen; en die uitgever verdient inderdaad hoogen lof, wiens sierlijke band en hagelwit papier mij niet enkel aan de krisstallen schalen en groene bladen, wiens Proza en Poëzij mij ook aan mijn lievelings-fruitgeurige perziken en donker blaauwe druiren - herinnert.

Of de Heer BEIJERINCK het dit jaar door zijnen Almanak deed, of de Heer VAN DER AA voor de Redactie verdient te worden geprezen, ook zooder dat wij de echt-Hollandsche verontschuldiging, door ZijnEd. in de dagbladen geplaatst, de geringheid van den prijs, in aanmerking nemen? Ik zoude wel zeer ondankbaar moeten zijn, zoo ik het ontkende, nadat ik zoo vele vreugde, aan dit Jaarboekjen te danken heb. Wilt ge in

derzelver herinnering deelen? Ik voege er gaarne den wensch bij, dat het er u even zoo mede ga.

De eerste was van eenen weemoedigen aard. Ge vermoedt welke bijdrage ik bedoele! Het is de laatste schets van eenen jeugdigen meester, u en mij - het Vaderland vooral - te vroeg ontrukt; het is de *Kaninefaat*, door den schrijver van *Hermingard van de Eikenterpen*. Welk een rijk palet? dat van het *Altaarstuk* en *Meerhuijzen!* welke eene keurige teekenpen die van *Brinio* en den *Kaninefaat*, welke juiste en zuivere omtrekken! Meer dan in een opzigt mist het Schoone en Goede in hem een' waardigen priester; ook zijne ziel ruste in Vrede! herhalen wij met Lord SHAFTESBURY.

De tweede - want ook het werkelijke leven is niet altijd ééntoonig - de tweede vreugde was eene geheel andere. Het was avond geworden en vriendelijk bescheen het heldere licht mijner hooge lamp, het geopende werk van eenen mijner geliefkoosde schrijvers; terwijl de kleine witte kap het overige gedeelte mijner kamer in een behoorlijk halfduister hulde, dat slechts van tijd tot tijd bij den haard door de roode en wisselende tinten van het kolenvuur liefelijk werd afgewisseld. Wist ge half welk een genoegen ik er in vinde, dán beurtelings te lezen en te mijmeren, gij hadt als ik, er u over beklaagd door een uwer huisgenooten, aan een af te leggen bezoek te worden herinnerd. ‘Het zal een vervelend wezen?’ dacht ik in mij zelven, maar mijn blik viel toevallig op ons Jaarboekjen en het mede nemen - er over te spreken - er mischien uit voor te lezen - was de gedachte van één oogenblik. Volg mij hierin na, zoo gij u bij diergelijke gelegenheid geen

degelijk gesprek durft beloven, de Heer VAN DER AA heeft mij eene alleraangenaamsten avond verschaft.

BEETS heerlijk versje:

> Uw lok is zwart en zwart uw wenkbraauwbogen,

rigtte ik aan het schoonste meisjen uit den kring, en ik wenschte den jeugdigen Dichter aan mijne zijde, om de luide bewondering die hij verwierf, in te oogsten: HAZEBROEK'S *Blinde Meisje* volgde, en ofschoon van ééntoonigheid niet vrij te pleiten, te vol van bloemen, veelligt om dat onze blinde Dichteres die zoo gaarne bezingt, te lang, vooral voor dien niet afgewisselden toestand, beviel het meer dan ik mij had durven voorstellen.

In een gemengd gezelschap, durve ik met u wedden, dat gij immer veel liefhebbers van verzen, als: *Hard en Zacht* en *Aankomst en Afscheid* van OOSTERWIJK BRUIJN vinden zult, ik vond die ook hier. *De geschiedenis van den Serjant Held KOBUS en Toebehooren* van Mr. J.H. BURLAGE, alleraardigst in een kring van jonge lieden, vond ik in dit Jaarboekje, in het bijzonder aan Dames gewijd, minder gelukkig geplaatst, en ik zweeg er van, even als van WITHUIJS vertaling *Walheide*, dat meer tours de force van rijm en regels, dan echte poëzij inhoudt: die Dichter stelle er toch niet zoo veel prijs op, zwarigheden te hebben overwonnen, hij kan schooner en duurzamer lauweren behalen, dan deze. *Maten en Gewigten* van BURLAGE werd niet begrepen, zeg mij, is het u duidelijk? - Ik heb te veel eerbied voor den Dichter van *Reinier Willem en Jan van Oldenbarneveldt*, dan dat ik zijne harde verzen in het Stukjen *de Zoen van Kresus*,

zoude hebben willen mededeelen; ik verzocht eene allerliefste blondine ons zijn gelukkig: *Blond boven Bruin*, dat mijne geheele bewondering wegdroeg, wel te willen voordragen; kon iemand het meer con amore doen? - Eindelijk - want mijne beoordeeling die kort zoude zijn, word reeds langer dan eene gewoone - eindelijk werd de piano geopend, en *het Veldviooltje* gezongen; het was een heerlijke avond! - Vraag mij niet, of de jeugd toen het boekje uit mijne handen was, zich over het plaatjen *Huibert en Truitje* vrolijk maakte, een' welgevalligen blik in den spiegel wierp, bij het zien van het zonderling hoofdtooisel van *Mevrouw* BILDERDIJK en met de romanesque *Isaura* en haar schoothondjen den draak stak? Ge weet immers hoe jonge menschen zijn, geheel ten onregte deden zij het niet; en ik was tevreden de voortreffelijkheid van die van de *Zee* en de *Bergschot* niet te hooren betwisten.

De derde vreugde, ook in die moogt gij deelen; de derde verschafte mij DOIJER'S *Christelijke Kinderliefde*, dat mijn veertienjarig zusje van buiten leerde en ROBIDÉ VAN DER AA'S. *Aan mijne oudste dochter*, dat ik eener lieve in dergelijke omstandigheden toewijdde, door eene immortelle, bij de zending aan haar, tusschen de blaadjes te leggen. Hadt gij het niet als ik gedaan?

De onpartijdigheid vereischt misschien, dat ik nog van eenigen gewagen, die, om tot mijne vroegere beeldspraak terug te keeren, wrange mispelen, harde nooten of smakelooze appelen leverden, en de namen van den schrijver van *Graaf Eduard Forster*, en dien van *Huibert* en *Truitje*, die der *Zangers* van *Baarn* en *Kornelia* en *den Vlinder*, zweven op mijne lippen. De

wenk zij den Redacteur genoeg; de tijden zijn voorbij waar in wij met de Baronesse de LANOIJ, onzen Graven VAN BIJLAND toeriepen:

> Hoe kon zoo vreemd een smaak ooit vallen in uw geest?
> Een Graaf! een heer ran 't Hof! die duitsche vaerzen leest?

maar wij eischen dan ook te regt, dat het proza in een Jaarboekjen levendig, sierlijk en bevallig zij; dat de poëzij van gloed of geest vonkele. - Waarlijk in de kringen waartoe ISAURA behoort, (blz. 78.) oordeelt men billijker en denkt men juister, dan zijn Edele gelooft; of is het niet een even bekrompen als bespottelijk patriotismus, de onbeduidende tooneelspeelsters en onverstaanbare zangeressen, die ons Vaderland in de jongste tijden opleverde, met de natuurlijke Mademoiselle MARS, met de rijk begaafde HENRIËTTE SONTAG, te vergelijken?

Aan een vriend.

o, Vraag mij niet, vraag mij nooit naar mijn smart!
Kondt gij mijn leed en mijn jammer waardeeren?
'k Zou slechts de maat van uw droefheid vermeeren;
Gij hebt genoeg voor een menschelijk hart.

Wat mij de wang reeds zoo ras heeft verbleekt,
Wat mij de kruin reeds zoo vroeg deed vergrijzen,
Zou, zoo gij 't wist, u te duidelijk bewijzen,
Dat zich het noodlot meêdogenloos wreekt.

Lang waart gij reeds uit uw droomen ontwaakt,
Toen mij der jonkheid begooch'ling nog streelde,
Nog bood de jeugd mij den beker der weelde,
Toen gij reeds de Alsem der smart had gesmaakt.

Vaak waart ge reeds van de doornen gewond,
Toen 'k nog de rozen slechts kende van het leven;
Lang had de lach reeds uw lippen begeven,
Voor nog één zucht ze verjoeg van mijn mond.

Toen kwam het leed, waar gij vruchtloos naar vraagt;
Gij zijt niet rijker aan heil dan te voren,
Maar zoo geducht is het wee mij beschoren,
Dat ik benijd, dien ik eerst heb beklaagd.

O vraag mij niet, vraag mij nooit naar mijn smart,
Kondt gij mijn leed en mijn jammer waardeeren,
't Zou slechts de maat van uw' droefheid vermeeren,
Gij hebt genoeg voor een menschelijk hart.

1834.

S.

Nederlandsche Volks-Almanak voor 1835. Te Amsterdam, bij Hendrik Frijlink.

Even moeijelijk als het is om te bepalen, wie het volk eigenlijk uitmaken, even moeijelijk zal het wel zijn om de waarde of onwaarde van eenen Volks-Almanak te beoordeelen. Hier intusschen schijnt de lezende wereld uitspraak te hebben gedaan, want reeds ontvangen wij bij dit, eene keurige herdruk van het eerst uitgegeven jaarboekjen, met vele nieuwe bijdragen en plaatjes, en vernemen dat de Heer FRIJLINK alle de jaargangen zal doen herdrukken.

Wij, voor ons intusschen, hebben in dezen Almanak slechts zeer zelden stukjes, in den naar ons inzien echten volkstoon aangetroffen; hetgeen ons ten bewijze strekt, dat wij dien toon volstrekt niet kennen of begrepen hebbeu.

Maar het kwam ons waarlijk voor, dat de meeste stukjes in dezen Almanak, even goed in elk ander boekjen konden gevonden worden als juist hier, dat ze niets eigenaardigs, niets plaatselijks hadden. - Vergeef ons die kortzigtigheid!

Verg ons echter niet, u hier fouten aan te wijzen; het een of ander onzer tijdschriften zal wel zoo vriendelijk zijn,

goede lezer! Wij willen u alleen toefluisteren, dat onder de Prozabijdragen, het '*Eens, maar nimmer weer*,' ofschoon hier en daar wat sterk gekleurd, ons het beste toescheen; en dat van de versjes *ons* alleen *het Vinkje* van LOOTS en de vertaling door van WALRÉ bevielen. Wij houden ons echter, gelijk wij zeiden, hier voor geene geldige regters.

De uitvoering is regt keurig en doet de smaak van den Heer FRIJLINK eer aan.

Prometheus.

Bedek uwen hemel, o! Zeus,
Met neveldamp,
En oefen u, gelijk het kind
Dat distels breekt,
Aan eikenboom en berggevaart',
Gij moet mijne aarde toch,
En mijne woning,
Die gij niet gebouwd hebt,
Magteloos aanzien;
Gij dooft toch geen vonk van den haard
Wiens gloed gij benijdt. -

Ik ken niets ellendiger,
Onder de zon, dan U, Goden!
Gij voedt slechts armelijk,
Van offerande en reukwerk
Uw majesteit, en leedt gebrek,
Zoo kindren niet en bedelaars
Hoopvolle dwazen waren.

Toen ik nog jong was,
Wende ik, onwetend waarheen,
Mijn dwalenden blik, naar de zon,
Of ook daarboven een oor was
Om mijne klagten te hooren,
Een hart, dat gelijk aan het mijne,
Den wees zou beschermen.

Wie hielp mij
De reuzen bestrijden?

Wie redde mij uit dood
En slavernij?
Hebt gij niet alles zelf volbragt
Heilig gloeijend hart!
En gij bragt, jong en onschuldig,
Bedrogene! dankzegging toe
Den Slapenden daar boven.

Ik u eeren? waarvoor?
Hebt gij immer de smarten verzacht
Der bedrukten?
Ooit de tranen gestild?
Der lijdenden?

Heeft niet de machtige Tijd
En het Noodlot,
Uw Heer en de mijne,
Mij man'lijk en krachtig gemaakt?
Of dacht gij,
Dat ik het leven zou haten,
In donkre woestijnen zou vlugten,
Wijl droomen niet altijd in daden,
Noch bloesems in vruchten
Verand'ren.

Hier zit ik: vorm menschen
Naar mijn beeld;
Wezens aan mij gelijk
Om te lijden, te weenen,
Genot en vreugde te smaken,
En u te verachten,
Als ik.

Naar GOETHE.

W.

Wijsbegeerte.

Proeve eener Lofrede op Fr. Hemsterhuis, *door* P.H. Tydeman[1].

> ALEXIS. Mon cher Diocles, je comprends à la vérité une partie de votre raisonnement: mais si vous voulez, que je saisisse parfaitement votre idée, ce que je désire fort, ayez la complaisance encore de répéter ce que vous avez dit; mais de la façon la plus simple et qui soit le plus à ma portée.
> D. Il faut bien vous contenter. Mais comme je ne crois pas pouvoir simplifier la chose, je ne puis que vous rappeler à peu-près ce que j'ai dit.
> HEMSTERHUIS.

'Eene zedekunde, op zulke grondslagen gevestigd en opgetrokken, kan niet anders dan tot ieders bewondering oprijzen. Hoe zeker en duidelijk zijn hare wetten, uit dit beginsel voorkomende! van de gevoeligheid van dit zedelijk zintuig (*zoo als* HEMSTERHUIS *het noemt*.) hangt de uitgestrektheid van onze pligten af. Hoe meer dit zedelijke zintuig volmaakt is, hoe meer pligten wij te vervullen hebben, maar ook hoe gelukkiger wij zijn. Nu behoeven wij ook onze plig-

(1) Zie het tweede en vierde Stuk van het eerste Deel, bl. 124, 285.

ten niet verre te zoeken. Wij zullen niet vragen waartoe wij verbonden zijn. Op de volmaking van dit beginsel ons toeleggende, zullen wij onze gedachten en daden met hetzelve doen overeenstemmen; en, terwijl wij boven de meeningen en het oordeel der menschen verheven zijn, zullen wij ons waar geluk in deze volmaaktheid vinden. Dit toch is het hoogste, waartoe wij kunnen geraken! De mensch is wel meer of min begaafd met het zedelijke beginsel, verstand en wil; den rijkdom en de sterkte van deze vermogens is hij wel aan de natuur verschuldigd, maar hunne overeenstemming aan eigene vlijt en moeite. De schoonste eigenschap van den mensch is die van zich te kunnen verbeteren en volmaken. Indien hij, zoo veel mogelijk, anderen goed doet en zich zelven overeenstemming en rust bezorgt, dan bezit hij alle volmaaktheid waarvoor zijn wezen vatbaar is: indien hij zich zelven zoo verwaarloost, dat er uit zijne daden kwaad voortspruit, en wanklank uit zijne vermogens, dan is hij onvolmaakt en vernedert zich vrijwillig.

Zoo zien wij door HEMSTERHUIS die verhevene waarheid bevestigd, *dat geluk en deugd één is:* dat er geen geluk bestaat dan in eene ziel, wier vermogens evenredig volmaakt zijn, en in eene volkomene overeenstemming met dat zedelijke beginsel, dat ons onze betrekking tot het hoogste wezen en andere van lageren trap doet gevoelen. Welk een verheven wezen is dan de mensch, zoo als hij ons door HEMSTERHUIS geschetst wordt! Hoe verdwijnen hierbij al die bekrompene denkbeelden, waarvan nog zoo velen der ouden en nieuweren vol zijn! Zoo naderen wij tot die verhevene vereeniging van godsdienst en wijsbegeerte,

gegrond op beider wezenlijke gelijkheid *door de stem der eeuwen* geheiligd!'[1]

Voor ditmaal genoeg, Lofredenaar! Het gezegde is veel, is groot, is schoon, althans het klinkt zoo. *Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet!* Verschoon mij echter zoo ik mij in u bedrogen heb. De woorden: *zedelijk zintuig* (*zoo als* HEMSTERHUIS *dit noemt*) doen mij vrezen, of wij de zaak wel immer eens zullen worden. Het is waar, dat het zoo als PLATO zegt, meestal niet op het woord aankomt, maar op de beteekenis van hetzelve in de ziel van den spreker: hier echter is de naam de zuivere uitdrukking van de zaak door HEMSTERHUIS bedoeld, en een ander woord zou niet hebben kunnen verklaren, wat hij meende. Onze wijsgeer bezat zelfs eene zekere uitvinders-ijdelheid op deze uitdrukking. Althans zijne leer over den zedelijken zin plaatst hij bijna in elke zamenspraak op den voorgrond: en BJÖRNSTÄHL, een geleerd maar dor reiziger verhaalde aan zijne Finnen en Laplanders, dat hij in Holland, in den Heer HEMSTERHUIS iemand aangetroffen had, die een' zesden zin in het hart had ontdekt. Ach, had die goede Zweed, ons liever nog meer omtrent de zeldzame handschriften van HEMSTERHUIS medegedeeld, maar den beschaafden, klassieken denker en wijsgeer, de schrale doch bibliographische lofspraak onthouden: 'Deze man is een echte veelweter!'[2]

Geliefde lezer, die onbevredigd door het koele ver-

(1) TYDEMAN, *Lofrede*, bl. 37, 39.
(2) J.J. BJÖRNSTÄHL, *Reize door Europa en het Oosten*, Deel V. bl. 341.

haal van den Zweedschen Hoogleeraar, en weinig ingelicht door de onbestemde lofspraak van den Heer TYDEMAN, het nadere omtrent deze ontdekking van onzen wijsgeer wenscht te vernemen, wij moeten van uw geheugen of geduld vergen, het vroeger gezegde omtrent den aard der stoffe u te herinneren, of na te slaan. Zeker toch vertrouwen wij, dat gij HEMSTERHUIS denkwijze omtrent het goed en kwaad te liever zult willen vernemen, wanneer wij u met derzelver uiterste gevolgtrekking, dat er op zich zelven eigenlijk noch goed noch kwaad bestaat, als verschrikken[1]. Achtte dan, vraagt gij, de Heer TYDEMAN, deze stelling zoo voortreffelijk? Waarschijnlijk even weinig, als het hart van ISOCRATES instemde met de lofspraak, die hij aan den wreeden en onherbergzamen BUSIRIS gaf. Maar beide waren lofredenaars en prezen daarom de mannen, die zij tot helden verkozen: en HEMSTERHUIS was zoo veel geschikter voorwerp voor lofspraak dan BUSIRIS, als de Heer TYDEMAN onbekwamer redenaar is dan ISOCRATES.

Maar thans alle spotternij ter zijde gezet! Het onderwerp tot welks beschouwing wij overgaan, de deugd en het geluk van den mensch, is te ernstig, dan dat wij niet gaarne, den heiligen ijver en zachte welwillendheid, die HEMSTERHUIS bij dit onderzoek aan den dag legt, zouden prijzen en navolgen. Nog herinneren wij ons de verhevene blikken, welke hij op de natuur, die hem omringde, wierp, en deelen in zijne overtuiging, dat er andere en verhevener eigenschappen, andere en verhevener krachten in de

(1) ARISTÉE, *Oeuvres, T.* II. *p.* 72, *passim*.

wereld waren, dan die zich door aanraking lieten gevoelen, of door het oog onderscheiden. Maar hoe ook zijne meening ware, het geslacht der leerlingen van DEMOCRITUS was niet uitgestorven. Zij riepen het den jeugdigen SOCRATES na: ‘Ik heb geleerd, o DIOTIME! wat de bron onzer deugden en ondeugden, onzer gebreken en driften is: met behulp der ontleedkunde moet men dezelve zoeken: de kleur en de hoeveelheid van de gal; de meer of mindere snelheid des bloeds, de meer of mindere rekkelijkheid onzer zenuwen, brengen bij ons die verscheidenheid van ons zedelijk wezen te weeg.’ ‘Neemt de proef,’ antwoordde onze wijsgeer: ‘en dewijl gij de kunst verstaat deze verschijnsels onzes ligchaams te veranderen, ziet of gij THERSITES heldhaftig of PALAMEDES onbeschaafd kunt maken.’ Die poging zal wel vergeefs zijn: Genees- en ontleedkunde, van de gewaarwording onzer zintuigen uitgaande, kunnen wel een klein gedeelte der zaak doorzien; doch bij iedere schrede die zij voorwaarts doen, taant het licht dat haar de geheimen van den inwendigen mensch zou ontdekken: maar er is een ander oog, een ander zintuig, dat in die deelen van den mensch doordringt, werwaarts men noch door smaak, noch door gezicht, noch door gevoel kan geraken.(1)

Maar waarom, zal men vragen, deze in het duister liggende werkzaamheid van onzen geest, *zintuig* geheten, en als zoodanig gelijk gesteld met die ligchamelijke, zicht- en tastbare werktuigen, waardoor wij

(1) SIMON, *ou des facultés de l'ame Oeuvres, T.* II. *p.* 225, 226.

onze denkbeelden in de ziel opnemen? waarom het stoffelijke met het onstoffelijke vermengd? - Herinnert u, bid ik, hoezeer HEMSTERHUIS blijkens het vroeger gezegde, de willekeurigheid onzer uitdrukkingen, onzer onderscheidingen van hetgeen stoffelijk en onstoffelijk was trachtte aan te toonen: beiden grensden volgens hem zoo naauw aan elkander, waren dikwijls zoo onderling vermengd, dat de wijsgeerige scheikunde beide bestanddeelen erkennen moest, zonder den aard en het wezen van ieder afzonderlijk te kunnen aanwijzen. Toen PROMETHEUS den mensch vormde, maakte hij eene algemeene verzamelplaats voor alle handelingen, gewaarwordingen en denkbeelden: deze verzamelplaats, die wij de *verbeelding* noemen(1) voorzag hij met duizende toegangen: aan deze toegangen waren uitwegen, verschillend, naar mate de gewaarwordingen die zij doorlaten moesten, onderscheiden waren. Het einde van dien toegang voor zichtbare dingen was het oog: voor hoorbare het oor. Vraagt gij, waarom gij slechts drie of vier dier toegangen kent? Waarom die drie of vier bovendien nog alle stoffelijk zijn? Eens komt de dag waarop alle toegangen zich voor denkbeelden en gewaarwordingen zullen ontsluiten: dan zullen zij u allen evenzeer stoffelijk toeschijnen: want STOFFE noemt gij, alles waarvan gij door middel uwer zintuigen denkbeelden kunt verkrijgen. Nog zijn wel is waar de overige openin-

(1) *Imagination*, wel te onderscheiden van het begrip der phantasie, welke wij doorgaans *verbeelding* noemen. De kracht der uitdrukking ligt in het woord *images* (beelden), en het is de verzamelplaats der beelden van alle, zoo uitals inwendige, gewaarwordingen.

gen gesloten: want de menschelijke ziel is niet even als die van JUPITER alomtegenwoordig: Een zintuig echter is ons door zijne gunst geschonken, dat het wezen der menschen van de dieren onderscheidt en hetzelve tot den rang der Goden verheft, het is het zedelijke zintuig(1).

Met hoeveel regt HEMSTERHUIS in de persoon van DIOTIME, deze gave der Goden zoo zeer prijst, beseffen wij vooral, wanneer wij ons zonder dezelve, volgens hem, den mensch voorstellen. Zijne redenering over den oorsprong en de wijze onzer denkbeelden hebben wij vroeger breedvoerig medegedeeld. Zij bragt hem tot de overtuiging, dat er in de mensch twee krachten waren: de eene, minder gelukkig, door hem *verbeelding* genoemd, was de lijdelijke zijde der ziel; het vermogen om de afbeeldsels der dingen in de ziel op te nemen: de andere was het *verstand;* het oppermagtig bestuur over de groote verzamelplaats van alle gewaarwordingen en denkbeelden, was aan deszelfs zorg toebetrouwd: het schikte, vereenigde, vergeleek alle denkbeelden(2). Met kracht moest hetzelve dit gebied handhaven. Want deze denkbeelden, deze gewaarwordingen, welke onder het juk gebragt moesten worden, waren geenszins werkeloos. Eene derde kracht in den mensch door HEMSTERHUIS *Wilvermogen* (*velleité*) genoemd, bragt dezelve in gedurige beweging. Ook omtrent deze kracht is het gevoelen van HEMSTER-

(1) SIMON, *ou sur les facultés de l'ame. Oeuvres, T.* II. *p.* 228, 229. ARISTÉE, *T.* II. *p.* 97, 98. *Lettre sur l'Homme, T.* I. *p.* 181.

(2) SIMON, *ete. T.* II. *p.* 230. ARISTÉE, *ib. p.* 60, 61, *note* 2.

HUIS niet zeer helder. Dezelve grenst aan hetgeen de lateren onder *zinnelijkheid*, de ouderen onder *begeerte* verstonden, zonder eigenlijk eene van beide te zijn: het was volgens HEMSTERHUIS eene kracht zonder bestemde werking, een wil, die nog geen wil was, maar eerst door het verstand tot dien rang moest verheven worden: want in een krankzinnigen zou, dwong zijn ligchamelijke toestand hem niet tot bepaalde daden, dezelve al hare kracht even zoo in het ijdel verliezen, als eene welriekende plant hare geur naar alle kanten verspreidt(1). Maar zij was het te gelijk, die den mensch tot werkzaamheid dwong en tot daden prikkelde(2). Voor zoo verre nu de eerste handelingen van den mensch bepaald werden door de behoefte en de poging om dezelve te vervullen, was het wilvermogen geheel op het zinnelijke gerigt. Naarmate zijne verbeelding met voorwerpen verrijkt wordt: naarmate het eene voorwerp voor het andere op den voorgrond treedt: worden zijne begeerten, zijne handelingen meer en heviger. Naarmate het verstand dezelve met meerder kracht onder het juk dwingt, wordt de wil des menschen bepaalder en standvastiger, juister gerigt op hetgeen zijne wensch naar geluk kan bevredigen(3).

Wij vragen u, mijne lezers, hetzelfde hetgeen bij HEMSTERHUIS, DIOCLES aan ARISTEUS vraagt: Hebt gij

(1) ARISTÉE, t.a.p. *p.* 67.
(2) ARISTÉE, *ibid. p.* 45. Regtmatig zijn de aanmerkingen, door JACOBI op deze stellingen gemaakt. *Lettre a Mr.* HEMSTERHUIS, *Oeuvres, T.* II. *p.* 307, *suiv*.
(3) ALEXIS, *ou de l'age d'or, T.* II. *p.* 120, *suiv*.

immer bemind? Zoo ja! Wij gelooven gaarne dat gij zult instemmen met hetgeen ARISTEUS omtrent den aard van zijn gevoel, niet omtrent deszelfs heillooze afwijking aan DIOCLES bekent. Intusschen kan zijne ondervinding ons inlichting geven. In ligtzinnigheid had hij zijne jeugd doorgebragt, maar de aanblik van de schoone onschuldige PHILARETE, deed hem gevoelen, hoe zeer de ware liefde onderscheiden was van het najagen van zinnelijk vermaak. Wel verloochende zich de natuur niet geheel: maar niet daarom aanbad en beminde hij PHILARETE. Helaas toen hare heillooze stem in een onbedacht oogenblik zich verhief, was het gebouw van beider geluk ingestort: schaamte en schande werden geboren. De onschuldige, de reine PHILARETE bestond voor hem niet meer, en hij was, als een heiligschenner, in vrees dat de wraak der goden hem op de hielen volgde. Het was de ziel van PHILARETE, die zijne ziel bemind had: de beschouwing niet alleen van hare deugden, maar van haar gansche zedelijk wezen met deszelfs eigendommelijkheden en zwakke zijden, die in hem eenen vlam had aangeblazen, geheel verschillend van dien gang der natuur, die ook de diersoorten onderling vereenigt[1].

Gij gevoelt, waar HEMSTERHUIS ons brengen wil. Wij zijn bedeeld met een vermogen, hetwelk ons voor de gewaarwordingen van haat en afkeer, van liefde en edele naijver vatbaar maakt. Deze volgen niet de langwijlige en trage beslissing van het oordeel, neen, bij de beschouwing van de handelingen

(1) ARISTÉE, *ou sur la divinité, l.c. p.* 53, *suiv*.

eens anders, beslist een enkele blik, dien onze ziel in de zijne schijnt te werpen, over de gewaarwordingen, die zijne daad bij ons moet opwekken. Bovendien leert de leer der liefde ons, dat even zeer als de stoffelijke wereld eene aantrekkingskracht in zich bevat, welke deszelfs leven onderhoudt, de ziel of het eigenlijke wezen des menschen met nog veel heviger aandrang onderling tot vereeniging streeft. Zoo zoeken wij ons met het wezen van onze natuurgenooten te vereenigen, verheugen ons met hen in hun geluk, storten tranen bij het leed dat hun treft, juichen de verhevenheid hunner deugden toe, en toonen een vergevend medelijden, wanneer hunne zwakheid bij de pligten, die op hen rusten, te kort schiet. Waren deze gewaarwordingen slechts aan den invloed van opvoeding of maatschappelijke inrigtingen toe te kennen, waarlijk dan zou de wet der wellevendheid niet zoo dikwijls met ons zedelijk gevoel in strijd zijn; wij zouden altoos heerschen over onze driften, en steeds het zwaard der verontwaardiging in de schede der voorzigtigheid bewaren. Maar wanneer wij een braaf man door het ongeluk vervolgd en verslagen zien, dan vloeijen onze tranen of van medelijden of van vreugde, terwijl wij hem de hand ter redding aanbieden(1).

Twee zijden, heeft volgens de opmerking van HEMSTERHUIS dit zedelijk zintuig. Gelijk wij door onze overige zintuigen niet alleen de verschijnselen, veranderingen en wetten der ligchamelijke wereld ontwaren, maar ook ons eigen ligchaam leeren kennen,

(1) *Lettre sur l'Homme*, *T.* I. *p.* 197, 198.

zoo deelt het zedelijke zintuig ons ten eersten wel den indruk mede, die de handelwijze en het lot onzer medemenschen op ons maakt; maar voor zoo verre ook onze eigene handelingen, onze eigene begeerten een gedeelte uitmaken van alle die vrijwerkende vermogens, waaruit de zedelijke wereld bestaat, geeft dit zelfde zintuig ons het vermogen, om ons als het ware buiten ons zelve te verplaatsen en uit het hart, uit het zedelijk standpunt eens anders, eigen doen en drijven te beoordeelen. Van daar ontstaan geweten, berouw, en het inwendig genot, dat er in het bewustzijn van wel te doen is gelegen(1).

Hier herhalen wij onze vraag: wat ware zonder dit zedelijk gevoel de mensch? wat zou hij van zich zelven en van anderen kennen. Niets meer dan dat DEMOCRITUS aan SOCRATES geleerd had. Wat had PROMETHEUS van den mensch gemaakt? Zijne schepselen hadden een wilvermogen, verbeelding en verstand: ‘Maar niets verbond hen onderling. Al hun genot bestond in het gevoel van eene zwarigheid overwonnen te hebben. Alle kunsten waren nuttig voor ieder afzonderlijk, schadelijk voor aller zamenleving. De ingewanden der aarde werden omgewroet en goud en ijzer voor den dag gebragt. Het Mijn en Dijn ontstonden en de aarde werd met bloed gedrenkt, TYPHEUS, ENCELADUS, PORPHYRION en hunne gruwelijke teelt aanschouwden het daglicht, maar even als de oogst van CADMUS, zouden zij elkander vernield hebben, hadden zij

(1) *Lettre sur l'Homme, T.* I. *p.* 195, *suiv*. ARISTÉE, *T.* II. *p.* 60, 61, *note* 2.

niet eerst aan de Goden den oorlog verklaard. Het gelukte JUPITER deze monsters door zijn' bliksem te vernielen, en reeds dreigde hij het gansche menschengeslacht met den ondergang. Eene Godin redde ons van den toorn des Almagtigen. Het was VENUS URANIA, de hemelsche liefde. Zij naderde den troon van JUPITER. Vader der Goden en menschen, sprak zij, waarom zoudt gij het schoone gewrocht door uwe handen ontworpen, vernietigen. PROMETHEUS heeft gefaald; hij lijdt er zijne straf voor. Maar indien ik ooit het genot uwer eigene werken u heb doen smaken, indien het geluk de vrucht is onzer eeuwige liefde, indien gij in mijne armen de volheid uwer almagt ondervondt, sta aan mij den roem toe, om te voltooijen, hetgeen gij begonnen hebt. De Opperheer des Heelals glimlachte, en kuste het voorhoofd der onsterfelijke. Zij daalde neder verzeld van de Minnegoden, de Deugden en al wat de zaligheid des Hemels voltooid. Het aetherische waas dat deze optogt vooraf gaat, verspreidt zich over de oppervlakte der aarde. De menschelijke zielen van goddelijken oorsprong, laten zich gemakkelijk van den adem der godin doortrekken: even als de Delphische priesteres van den geest haars Gods vervuld wordt. Op het oogenblik kreeg de wereld een ander aanzien en werd de aarde door bloemen bedekt. De eene mensch snelde den ander te gemoet om hem te omhelzen, om hem eene eeuwige vriendschap te zweren: hij is meer, hij geniet meer in een ander dan in zich zelven: in een ander gevoelt hij den nooddruft des anders en, wanneer deze dezelve verligt, deelt hij in deszelfs bevrediging. Voor

de eerste maal aanschouwde en aanbad hij het verheven beeld der regtvaardigheid in de gestalte zijns broeders. ASTREA en de vrede heerschen, en de gouden eeuw is daar. De hemelsche liefde wierp een glimlach van welgevallen op haren arbeid. De wenkbraauw van den vader der goden is vreesselijk in zijnen toorn, en doet den ganschen Olympus beven, maar de lach der hemelsche VENUS verheerlijkt den hemel en aarde, en ontrimpelt het voorhoofd van JUPITER(1).'

Zoo schilderde onze wijsgeer het rijk van VENUS URANIA in 1787, en in dien droom eener gouden eeuw wees hij den weldadigen invloed van het zedelijk beginsel des menschen aan. Welk een schouwspel zou Europa, drie of vier jaren later, hem hebben opgeleverd! De zegevierende beschaving had wolven en tijgers in derzelver uiterste schuilhoeken terug gedrongen. De adder, in het hart der menschen verscholen, verhief dreigende haren bezoedelden kop. TYPHEUS en ENCELADUS waren scheppingen eener dichterlijke verbeelding; maar zijn oog zou monsters aanschouwd hebben, die de Godheid loochenden, om hunne natuurgenooten te kunnen vernielen; zou eene omwenteling hebben gezien, die als SATURNUS hare eigene kinderen verslond. Ware ik lofredenaar van HEMSTERHUIS geweest, ik zou de deelnemende menschlievendheid, die in zijne denkbeelden over de zedekunde doorstraalt, op den voorgrond hebben gezet; ik zou aangewezen hebben,

(1) SIMON, *l.c. p.* 229, 230.

dat er een inwendig rein gemoed, een verheven geloof noodig is, om op de vonken van het goede, die in den menschelijken boezem verborgen liggen, altoos te vertrouwen. Met zwarte verwen zou ik de wangevoelens en de wangedragingen geschilderd hebben, die de achttiende eeuw ontluisterden, en daarnaast de vriendelijke welwillendheid van HEMSTERHUIS geplaatst, zoo als de glimlach van VENUS URANIA naast den donkeren wenkbraauw van JUPITER.

Was er wel erger wanklank mogelijk, dan de leer, die de school van HOBBES in Engeland verbreid had? Schrikkelijker taal, dan die van den Schrijver van *de Fabel der Bijen* (den geestigen MANDEVILLE), die gezegd had, dat de deugd het onechte kind was van vleijerij en hoogmoed? Desniettegenstaande vonden zulke meeningen in Frankrijk en Engeland eene welgevallige opname, en onderscheidene wijsgeeren besteedden al de scherpte van hun vernuft, al de kracht hunner welsprekendheid, om te betoogen, dat eigenliefde de drijfveer onzer goede daden was en wezen moest.

Engeland echter, waar zulk vergift het eerst gemengd was, leerde ook het tegengift bereiden. Uit dezelfde school der Ouden, waarvan HEMSTERHUIS zich een leerling roemde te zijn, werden het eerst door SHAFTESBURY en BUTLER betere zedekundige begrippen geput. Hunne zedeleer plantte zich onder kleine verandering tot op HUME en ADAM SMITH voort. Maar in de rei dier wijsgeeren, die de schoonheid hunner zedeleer door de reinheid van hunnen inborst, opluisterden, en met de lessen tevens de voorbeelden van onbaatzuchtige deugd aan de wereld schenen te

willen geven, munt vooral HUTCHESON uit[1]. Ik mag van dezen wijsgeer te minder zwijgen, omdat eene aandachtige herlezing zijner schriften mij van de groote overeenkomst zijner denkwijze met die van HEMSTERHUIS overtuigd heeft. Gelijk LOCKE de vader was der leer omtrent 's menschen denkvermogen, zoo als onze wijsgeer die voordroeg; zoo staat HUTCHESON aan het hoofd van alle die leerstellingen omtrent 's menschen gevoelvermogen, die eerst door den opgang der latere Duitsche wijsbegeerte in het duister worden geplaatst. Ik wil niet beweeren, dat HEMSTERHUIS den Schot op den voet hebbe gevolgd; beider wijze van voordragt verschilt te veel. Ik wil aan HEMSTERHUIS de eer laten, beter dan zijn voorganger doorzien, en al zij het ook minder gelukkig beproefd te hebben, hoe LOCKE'S sensualismus zich met de leer der deugd liet rijmen. Had HUTCHESON het algemeene kenmerk van deugdzame daden in welwillende onbaatzuchtigheid gesteld, HEMSTERHUIS liet voorzeker om goede redenen zulk een algemeen kenmerk achter. De zucht van den eersten, om de leer der pligten onder algebraische vormen te brengen, kon den laatsten niet behagen, die zich liever op de gewaarwordingen van het hart beriep.[2] De men-

(1) Alle Schrijvers stemmen overeen in den lof, dien zij aan de talenten en het beminnenswaardig karakter van dien Wijsgeer geven. Men zie zijne levensschets, door W. LEECHMAN, voor HUTCHESONS *System of moral Philosophy* DUGALD. STEWART, *Oeuvres, T.* V. *p.* 127, *suiv*. BUHLE, *Geschichte der neuern Philosophie, Th.* V. *S.* 306. J. MACKINTOSH, *Histoire de la Philosophie morale, aux* XVII *et* XVIII *Siècles, p.* 207-209.

(2) Tot opheldering der plaats van HEMSTERHUIS, die wij II. Stuk 5 bl. 108 aanhaalden, kan dienen de vergelijking van HUTCHESONS *Inquiry concerning Moral Good and Evil, p.* 186. ‘Het zedelijk Gewigt van een handelend wezen, of de hoeveelheid van het goed, door hem te weeg gebragt, is in de omgekeerde rede zijner welwillendheid en bekwaamheid, of G = W × B,’ en zoo gaat hij in vijf stellingen op dezelfde stelkundige wijze voort. Men herinnere zich, dat LOCKE insgelijks beweerd had, dat zedekunde volgens eene wiskunstige betoogwijze behandeld kon en moest worden, *Essay, Vol.* II. *p.* 112, 214. Zekere ERHARDUS WEIGELIUS nam in Duitschland daarvan de eerste proeven. Zie TIEDEMANNS *Geest der speculativen Philosophie, Th.* VI. *S.* 354. Wanneer HEMSTERHUIS, *Lettre sur l'Homme, T.* I. *p.* 199, schrijft ‘Le rapport de chaque individu aux autres velleités agissantes est mesuré par le degré de perfection ou de sensibilité dans l'organe,’ verschilt dit in de zaak nief zoo zeer van de wiskunstige evenredighedenvan HUTCHESON.

schelijke rede behoudt bij dezen grootere kracht en invloed op de erkentenis van het goede. Voorts vertrouw ik van zijne Hollandsche rondborstigheid, dat hij den naam zijns leermeesters zou genoemd hebben, indien hij niet overtuigd geweest ware, dat zijne zedekundige stellingen grootendeels uit zijnen eigenen boezem waren ontsproten. Maar er is eene soort van navolging, waarvan men zich zelven vaak onbewust is. Als vrijwilliger op eigene kosten, sloot HEMSTERHUIS zich aan den strijd tegen de Egoistische wijsbegeerte aan. Is het vreemd of berispelijk, indien hij van tijd tot tijd de bewegingen en het plan des grooten legers volgde? Niet HUTCHESONS schriften (want zelfs in Engeland verhieven zich deze slechts tot middelmatigen roem), maar HUTCHESONS geest werkte op dien van talrijke navolgers, en een vlugtigen blik op JACOBI'S *Woldemar* geworpen,

overtuigt ons, hoe verre de invloed der Britsche wijsgeeren zich over het vaste land uitstrekte.

HUTCHESON dan had eens vooral aangetoond, dat noch eigenliefde, noch opvoeding genoegzaam waren, om den mensch tot wezenlijke deugd te verheffen en veeleer de bron der laatste gezocht, in de zucht om het welzijn van anderen onafhankelijk van alle uitzigt op eigen voordeel te behartigen(1). Met niet minder kracht dan HEMSTERHUIS, had hij aangetoond, hoe lijdelijk wij waren ten opzigte der gewaarwordingen, die het doen en lijden eens anders bij ons opwekte(2); en derzelver oorzaak in eene bijzondere eigenschap van onzen geest gezocht. Allereerst had hij derhalve van een zedelijken zin, (*moral sense*) gesproken en dezen met den schoonheidszin(3) vergeleken. Verschillen zoodanige stellingen veel van de opmerking welke HEMSTERHUIS over de overeenkomst, die er tusschen de gewaarwordingen van aangenaamheid, harmonie, schoonheid en deugd bestond, maakte, waaruit hij bij gevolgtrekking de naauwe verwantschap van het gevoel, gehoor en gezigt met den zedelijken zin afleidde? Of wees hij niet juist hiermede op eene bijzondere soort van gewaarwordingen, die HUTCHESON zeer gelukkig *afgeleide* (*reflex senses*) genoemd had?(4).

(1) *Inquiry concerning Moral Good and Evil, p.* 158.

(2) *Inquiry, ect. p.* 138, 139.

(3) *Essay on the Nature and Conduet of the Passions, p.* 4, *foll. Zin* noemt HUTCHESON ‘iedere strekking van den geest, om onafhankelijk van onzen wil denkbeelden te ontvangen, en gewaarwordingen van vreugde of smart te ondervinden.’

(4) De beste en eenvoudigste uitlegging van HUTCHESONS stelsel, vindt men bij AD. SMITH, *Theory of the Moral sentiments, Vol.* II. *p.* 342, *foll. Part*. VII *Ch.* III. Zie HUTCHESONI, *Philosophiae moralis Institutio, p.* 12, *sqq.* Een. meesterstuk van zuiver Latijn, bij een afgetrokken wijsgeerig onderwerp. Afgeleide gewaarwordingen zijn, volgens hem, dezulke, die andere enkelvoudige ten grondslag hebben. Zoo zijn geluiden en kleuren voorwerpen der enkelvoudige gewaarwordingen; het vermaak daarentegen, uit zamensmelting en harmonie ontsproten, eene afgeleide gewaarwording. Men vergelijke de plaats van HEMSTERHUIS, waarop wij in den tekst doelen, *Lettre sur l'Homme, T.* I. *p.* 192, 193, met hetgeen HUTCHESON ter aangehaalde plaatse leert.

Vroeger merkten wij aan, dat HEMSTERHUIS meer dan HUTCHESON, LOCKE'S sensualismus met de leer der deugd zocht te vereenigen. Wij zijn verpligt deze stelling te verdedigen, en doen het te gereder, omdat ons hierdoor de sleutel tot het vreemdklinkend verhaal van BJÖRNSTÄHL gegeven wordt. Had LOCKE namelijk de gissing geopperd, dat vreugd en leedgevoel waarschijnlijk door de aanraking en de verandering van kleine onzichtbare deeltjes ontstonden, HEMSTERHUIS die over het geheel, uitvoeriger de natuurkunde (*physiologie*) van den geest naspoorde, trachte ook de uitwerkingen aan te wijzen, die de zedelijke genoegens, op den ligchamelijken toestand des menschen hadden. Hetgeen voor het oog, om de zichtbare dingen te onderscheiden, het licht is, zijn voor het zedelijk zintuig, de teekens waardoor de menschen elkander onderling hunne gewaarwordingen mededeelen; deze teekens zijn, of de bewegingen van het ligchaam, of de talen. Van de laatste is echter de oorspronkelijke kracht voor ons verloren gegaan: ‘het werk van zoo vele eeuwen, heeft de natuur zoo

digt in de kunst ingewikkeld, dat zij slechts zelden er door heen blinkt, en wanneer zulks gebeurt, altoos min of meer de tint haars omkleedsel draagt.'(1) Uitvoerig echter wijst HEMSTERHUIS, de kracht aan, die de gebaarden van anderen hebben, om ons hunne gewaarwordingen mede te deelen: de kracht, die wij zelve daardoor op den gang onzer eigene gedachten kunnen uitoefenen(2). Maar de beweging, waardoor onze geest geschokt wordt, bij de voorstelling van eenen grooten lijder, bij het verhaal van een edele zelfsopoffering is onderscheiden van de verandering, die daardoor in de gezichts- of gehoorzenuwen wordt te weeg gebragt. Het schijnt dan, dat deze zenuwen een soort van beweging in het zedelijk zintuig te weeg brengen, welks grootste werkzaamheid zich werkelijk naar de zijde van het *hart*, en in het bloed openbaart(3). In zooverre zocht en ontdekte hij den *zesden* zedelijken *zin in het hart*.

Men vrage ons niet, of deze natuurkundige afleiding van onzen zedelijke genoegens aan ons behage. Wij erkennen gaarne, dat wij veel liever verwijlen, bij de verhevene beschouwingen van HEMSTERHUIS over liefde en sympathie, zoo als wij ze in zijnen ARISTEUS en SIMON aantreffen: maar van ter zijde moeten wij onze lezers doen inzien, hoe veel lager de geheele leer omtrent den zedelijken zin, die op de ondergeschikte gesteldheid en geschapenheid des menschen berust, staat, dan die latere, welke de deugd aan eene god-

(1) *Lettre sur l'Homme, l.c. p.* 190.
(2) *Lettre sur l'Homme, p.* 182-188.
(3) *Lettre sur l'Homme, p.* 198, 199.

delijk vastgestelde wet en orde des heelals onderwierp, eu de vervulling onzer pligten, tot eene wijze van godsvereering verhief. Wat HEMSTERHUIS betreft, hij schijnt door de minder juiste onderscheiding van zinnelijk en zedelijk genot, zich te hebben laten misleiden: het weifelende in zijne begrippen, omtrent stoffelijk en onstoffelijk, dat hij meer welsprekend bemantelde, dan wijsgeerig verdedigde, valt hier meer dan elders in het oog. Wij moeten echter deels tot opheldering, deels tot verschooning zijner stelling, aanmerken, dat, gelijk hij bij de beschouwing van den zedelijken zin, het hart op den voorgrond geplaatst had, even zoo bij de behandeling des gevoelszins, zijne tijdgenooten van een *oor*, dat van het zuivere gehoor afgescheiden en alleen voor de gewaarwording der harmonij geschikt was, gesproken hadden(1).

Het is duidelijk dat derhalven volgens HEMSTERHUIS, het zedelijk verschil der menschen gelegen was in de meerdere of mindere kracht, van hun zedelijk zintuig(2). Bij den zedeloozen mensch was het zintuig verstompt, hetgeen hem moest doen gevoelen, hoe veel leed hij anderen berokkende, welk een af keer zijne daden bij zijne natuurgenooten moesten verwekken. Had PHALARIS het vermogen bezeten zich zelven

(1) HUTCHESON, *Inquiry concerning Beauty, p.* 9. ‘In de muzijk schijnen wij gemeenlijk een inwendigen zin, verschillend van den gehoorzin, aan te nemen, en noemen zulks een *goed oor*, en dezelfde onderscheiding zouden wij waarschijnlijk verder uitstrekken, indien wij slechts onderscheidende namen voor deze gewaarwordingsvermogens bezaten.’

(2) ARISTÉE, *T.* II. *p.* 71.

te beschouwen, uit den boezem van den ongelukkigen, die in zijnen stier brullende omkwam, hij ware niet dwaas genoeg geweest, om wreed te zijn. Ieders gedragingen zijn gegrond op de wijze waarop hij zijne betrekkingen tot anderen beschouwt:(1) die het fijnste zedelijk gevoel heeft, deze vindt zich ook gedrongen, de meeste pligten te vervullen: die hetzelve mist, is aan het onregt, dat hij doet, onschuldig en veeleer een voorwerp van medelijden dan van haat(2). Om tegenhanger en uitlegging voor HEMSTERHUIS gevoelens te leveren, keeren wij nog eens tot HUTCHESON terug, en deelen u zijne beschouwing over het karakter van den tiran mede(3).

'Het karakter van den tiran schijnt een doorgaande staat van hoon, haat en wreedheid, te zijn. Om de beweegredenen zijner handelingen te beoordeelen, moeten wij ons verplaatsen op het standpunt, waarop wij de menschen beschouwen, wanneer wij onder den invloed dier hartstogten staan, welke aan een Dwingeland eigen zijn. Wanneer het gevoel eener ontvangene beleediging versch bij ons is, zijn wij geheel vervuld met de voorstelling van den beleediger, als van iemand, die volstrekt slecht is, en zich in kwaad doen verheugt. Wij zien de deugden over het hoofd, die wij in kalmer oogenblikken, bij hem zouden opgemerkt hebben: wij vergeten dan, dat hij welligt uit eigenliefde, niet uit kwaadwilligheid, ja misschien uit goedwilligheid jegens anderen,

(1) *Lettre sur l'Homme, l.c. p.* 199.
(2) ARISTÉE, *p.* 73.
(3) *Inquiry concerning Moral Good and Evil, p.* 173.

ons leed berokkende. Zoodanig zijn waarschijnlijk de meeningen, die de Dwingeland gestadig omtrent het menschdom koestert; en eenmaal alle goedwilligheid bij zich zelven hebbende verdoofd, beoordeelt hij het karakter van anderen, welke aanspraak zij ook op betere gezindheden mogen maken, naar zijn eigen. Waren de menschen inderdaad, zoo als hij dezelve zich voorstelt, dan zou zijne handelwijze niet zoo onredelijk wezen. Onze driften vormen zich meestal, naar de voorstellingen, die wij ons van anderen maken; zijn deze ligtelijk opgevat ten gevolge eener schielijke vlugtige beschouwing, dan is het niet te verwonderen, indien dezelve door gezindheden, die zich kwalijk met den wezenlijken toestand van de menschelijke natuur verdragen, worden opgevolgd.'

Maar zoo er dus eigenlijk goed noch kwaad bestaat, en wij slechts onze beoordeelingen inrigten naar de wijze waarop deze of gene daad, deze of gene mensch ons aandoet: welke is dan de regtvaardigheid der menschelijke belooningen en straffen? Eigenlijk geene, slechts voor het belang der maatschappij bestaan zij. 'Onze Areopaag,' zegt HEMSTERHUIS, 'oordeelt eigenlijk niet over den trap van volmaaktheid, over deugd of ondeugd: hij heeft ligter taak: hij oordeelt het misdrijf: en het is gemakkelijker eenen Athener te overtuigen, dat zijn bedrijf in strijd is met de geschrevene wet van SOLON, dan hem te bewijzen, uit welke verkeerdheden in zijn zamenstel, de daad, die hij bedreef, haren oorsprong ontleende.'(1)

Hier waren HUTCHESON en zijne navolgers blijven

(1) ARISTÉE, *l.c. p.* 75

staan. HEMSTERHUIS ging verder: en wees de mogelijkheid aan, hoe de mensch zich kon en moest verbeteren. Alle wezens streven gelijkelijk naar het meest mogelijke geluk, maar niet allen komen overeen in hetgeen zij geluk noemen. Naarmate bij den een deze, bij den andere gene kracht der ziel overheerschende is, verschillen hunne denkbeelden, verschilt de rigting van hunnen wil en hunner begeerten. SOCRATES was niet ongelukkig toen hij den giftbeker dronk, want zijn streven was niet naar gemak en weelde en rang: en op zijnen togt naar het vruchtbare Phtia, het Phtia der betere wereld, belemmerden de beschuldigingen van ANYTUS en MELITUS hem niet(1). Het is waar, ook rampen treffen de vromen, maar deze wereld gaat voorbij, onze ziel is eeuwig:(2) de mensch is met onderscheidene vermogens door de Godheid bedeeld, de volmaking derzelve moet het hoogste doel van zijn streven zijn; maar deze volmaking, bestaat niet daarin, dat men meer de eene eigenschap dan de andere trachte te ontwikkelen. DIOTIME leerde SOCRATES het groote geheim der opvoeding en volgens haar bestond het daarin, de juiste evenredigheid onzer vermogens te bewaren. Waar die harmonij

(1) ARISTÉE, *l.c. p.* 50, 81, *coll.* PLATON., *Critone, p.* 44, B.

(2) De uitdrukking van den Heer TYDEMAN, dat, volgens HEMSTERHUIS, '*geluk en deugd één zijn*,' is eigenlijk niet juist. HEMSTERHUIS zegt alleen, dat de deugdzaamste de gelukkigste is. HECUBA en OEDIPUS waren bij al hunne deugd, volgens hem, nimmer gelukkig maar hij meende hen met het geloof aan de onsterfelijkheid te moeten troosten. Zie ARISTÉE, *p.* 82, 83.

aanwezig was, daar was de mensch zoo gelukkig als hij hier worden kon. Bij deze denkbeelden herinnert de lezer van PLATO'S staat zich onwillekeurig, hetgeen de goddelijke wijsgeer over de inwendige rechtvaardigheid, die in eene gelijke verdeeling aller vermogens bestond leerde, en waarop hij zijn bewijs bouwde, dat dwingeland 729 maal ongelukkiger was dan de regtvaardige(1).

De enge perken van ons tijdschrift vergunnen ons niet den lezer langer bij de beschouwingen over de opvoeding volgens HEMSTERHUIS, of bij het verband, dat er naar zijne leer tusschen deugd en godsdienst

(1) Wij onthouden ons van de nadere ontwikkeling der leer van HEMSTERHUIS, omtrent de opvoeding, zoo als men dezelve in het laatste gedeelte van zijnen SIMON vindt. Dezelve is juist en uitvoerig medegedeeld door KATERKAMP, t.a.p. bl. 56, volg. Eene grondige beoordeeling volgt dezelve, bl. 65, verv. Te regt merkt HEMSTERHUIS op, dat de ware deugd, evenmin als de ware wijsheid, in groote uitstekende daden of denkbeelden gelegen is. SIMON, *T.* II. *p.* 242, 246. ALEXIS, *p.* 132. Om de vergelijking met HUTCHESON voort te zetten, zouden wij de plaats aangehaald hebben, waar hij bewijst: ‘dat geene uitwendige beschikkingen der fortuin, geene onwillekeurige tegenspoeden eenig sterveling van de beoefening der grootste heldendeugd kan uitsluiren. Hoe gering ook het algemeen nut zij, dat iemand volbrenge, wanneer zijne bekwaamheid naar gelang klein zijn, is de graad zijner deugd zoo verheven mogelijk. Wanneer wij beschouwen, dat dit alle de goede diensten waren, welke hij aan het menschdom konde betoonen, moeten wij zijn karakter voor wezenlijk beminnelijk houden, even zoo goed, als dat van hun, wier uiterlijke glans eene onverstandige wereld verblindt tot de meening, dat zij de eenige helden der deugd zijn.’ *Inquiry concerning Moral Good and Evil, p.* 197, 198.

bestaat, op te houden. Indien het hem een *Salto Mortale* moge toeschijnen, wanneer wij hem terstond tot de beschouwing der schoonheidstheorie noodigen, verzekeren wij hem, dat het alleen de vermoeidheid door den langen en oneffen weg, dien wij bewandelden, opgewekt, is, die hem deze oordeelvelling afdwingt. Immers wel verre, dat volgens onzen wijsgeer het gebied van schoonheid en zedelijkheid verre van elkander zou liggen, mag het hem veeleer als eene dwaling, zoo het gevoelen der edelste denkers met PLATO aan het hoofd dwaling heten mag, worden toegerekend, dat de grensteekenen van beide weggevaagd of naauwelijks te herkennen zijn. Immers spraken wij straks als ter loops over hetgeen HEMSTERHUIS over de liefde leerde. Volgens hem was de liefde eene begeerte; maar waarnaar? Op deze vraag van DIOCLES wist ARISTEUS niet voldoende te antwoorden. Geheel echter stemde hij met zijnen vriend in, toen deze giste, dat de liefde in een streven naar volmaakte vereeniging bestond, en dat alzoo ARISTEUS niet vuriger wenschte, dan zelf zijne ANTIPHILE te worden(1). Maar wat deed hem zijne ANTIPHILE zoo zeer begeeren? Niets anders dan de gelijkheid van haar wezen met het zijne: de inwendige mogelijkheid derhalve, die er voor de vereeniging van beider wezen bestond: want de hevigheid der begeerten was gewijzigd naar de mate van gelijkheid, die er tusschen het begeerde voorwerp en de persoon, die begeerde bestond, en deze mate van gelijkheid berustte weder op de meer of mindere mogelijkheid

(1) ARISTÉE, *Oeuvres, T.* II. *p.* 51, 52.

eener volkomene vereeniging. Dien ten gevolge zou men een schoon standbeeld minder dan zijn vriend, zijn vriend minder dan zijne geliefde, zijne geliefde minder dan het Opperwezen beminnen[1]. Men ziet dat HEMSTERHUIS zoo als anderen voor hem, van de dorre bepaling welke LOCKE van *begeerte* gegeven had: dat zij namelijk bestond in het gevoel van gemis dat de afwezigheid der begeerde zaak verschafte, in zoo verre afweek, dat hij den prikkel der begeerte vooral in de voorstelling van het gewenschte voorwerp zocht, terwijl hij het leed dat deszelfs gemis ons berokkende, slechts als een gedeelte of een bijkomend iets der begeerte beschouwde.[2] Maar of hij niet te ver ging, wanneer hij beweerde, dat begeerte eene zucht was tot volmaakte vereeniging, liefst zonder hulp onzer zintuigen, die slechts derzelver vervulling vertraagden of belemmerden, meenen wij daarom te mogen betwijfelen: omdat wij in zulk eene begeerte slechts eene overdrijving zien, die bij dengeen, die begeert, zoowel als bij hetgeen begeerd wordt eene wezenlijke verandering vereischt, behavle dat bij onze begeerten zelve het genot onzer zintuigen werkelijk verondersteld (*mitgesetzt*) wordt, zoodat wij *begeeren te zien, te hooren* enz. Wij stemmen HEMSTERHUIS toe: dat de begeerte bij het streven naar het meest mogelijke volkomene genot der begeerde zaak bestaat, maar wanneer men dit volkomen genot in eene volstrekte eenswezendheid met de begeerde zaak zoekt, raakt de begeerte daarom het spoor bijster, omdat het ge-

(1) *Lettre sur les Désirs. Oeuvres, T.* I. *p.* 63, 64.
(2) ALEXIS, *T.* II. *p.* 120, 121.

not het gevolg eener onderlinge verhouding tusschen twee verschillende voorwerpen zijn en blijven moet.

HEMSTERHUIS drong zijne stelling aan door belangrijke opmerkingen omtrent de wijze, waarop de begeerten zich aan den dag legden(1) en merkt op dat regt hevige begeerten zich vooral doen gevoelen, in die deelen des ligchaams, waardoor de natuur de volmaakste vereeniging van twee verschillende wezens heeft mogelijk gemaakt, doch ook hier herkennen wij met HERDER slechts de gevolgen eener reeds bedorvene en het spoor bijstere verbeelding(2). Onze wijsgeer kwam tot deze meening, na zijne schoonheidsleer ontwikkeld te hebben. Naar het schoone toch strekken zich onze wenschen.uit, en den aard derzelve meende hij te regt dan juister te kunnen bepalen, wanneer hij bepaald had, wat het schoone was. Vroegere, en daaronder ook weder HUTCHESON, hadden als algemeen kenmerk der schoonheid: *eenheid in verscheidenheid* opgegeven. Hierin echter verschilde HEMSTERHUIS van zijne voorgangers, dat zij meer op het eerste, hij evenzeer op het laatste aandrong. De menschelijke geest, bezat een natuurlijk noodzakelijk streven om zijne denkbeelden te vermeerderen, hoe gemakkelijker dezelve zulks doen kon, des te aangenamer was het gevoel, dat eigene kracht hem verleende. Schoon waren derhalve volgens onzen wijsgeer die voorwerpen, die in het kleinste tijds-

(1) *Lettre sur les Désirs, p.* 69, 70.
(2) HEEDER, *de l'Amour et de l'Egoisme. Oeuvres de* HEMSTERHUIS, *T.* I. *p.* 104, *suiv. surtout p.* 113.

bestek de meeste denkbeelden aan den aanschouwer gaven[1] Kon nu de ziel denkbeelden van een voorwerp verkrijgen zonder behulp der zintuigen, dan was alle tijdsruimte vernietigd en dus aan het hoofdvereischte der schoonheid voldaan, en haar genot volkomen. Maar zonder eene volstrekte eenswezendheid van beide voorwerpen was zulk een genot onmogelijk[2].

De zoogenaamde Aesthetica heeft sedert den tijd van HEMSTERHUIS groote vorderingen gemaakt, en wij kunnen het alleen aan eene schromelijke onervarenheid in latere geschriften toekennen, wanneer de Heer TYDEMAN, de oplossing door HEMSTERHUIS op de vraag: wat is schoonheid? gegeven: ‘eene stellige en als meetkundige’ noemt[3]. Waren dan de aanmerkingen op dezelve door PORTALIS gemaakt en door VAN DE WEIJER medegedeeld hem geheel onbekend?[4]. Of waren de bedenkingen door JEAN PAUL, in zijne *Vorschule der Aesthetik* geopperd, bevredigend wederlegd? Wij voor ons meenden ten minste, dat deze schrijvers ons van de moeite ontslagen hadden, een nader oordeel over deze stellingen onzes wijsgeers uit te brengen[5].

Hebben wij onze beoordeeling der lofrede, aangevangen, met een algemeen overzigt over den aard

(1) *Sur le Sculpture, p.* 12.
(2) *Lettre sur les Désirs, p.* 62.
(3) *Lofrede, p.* 33.
(4) *Coup d'oeil sur la Philosophie de* HEMSTERHUIS, *p.* LXIV.
(5) *Vorschule der Aesthetik, Th.* I. *p.* 31, 32, 2*de Auflage*.

en strekking van HEMSTERHUIS wijsbegeerte; thans na de nadere ontleding zijner denkwijze, mag het schijnen, dat wij van ons eigen voornemen afweken en meer den hoog bespiegelenden wijsgeer, dan den fijn gevoeligen mensch, die met zijne schriften, het geluk en de deugd zijner natuurgenooten zoekt te vermeerderen, hebben beschouwd. Ons oordeel is tot dusverre niet zoo gunstig geweest, als onze aanvang deed vermoeden, maar wij vonden ons verpligt, eene verkeerde wijze van beschouwing, te weerspreken, die ten opzigte van HEMSTERHUIS, algemeen plaats grijpt. Zoo als allen, vereeren wij den verhevenen kunstzin, de bevallige welsprekendheid, die alle zijne schriften opluistert, maar den wijsgeer, die nog voor dezen tijd een onbetwijfeld orakel zijn zou, zien wij in hem niet. Onder de leerlingen van LOCKE munt hij uit; niet alleen door zijne geschriften, maar ook door zijne gedachten zelve. Wij hebben herhaalde reizen aangewezen, hoe fijn hij deszelfs denkbeelden ontwikkelde, hoe juist hij van hem verschilde, hoe veel dieper hij in de natuur der zintuigen doordrong. Wil men nog meer, HEMSTERHUIS is een meester in het maken van fijne en juiste opmerkingen: den aard en de gedragingen des menschen, heeft hij met eenen Socratischen blik doorvorscht: maar hier houde men op, en verheffe HEMSTERHUIS niet tot eene systematische oorspronkelijkheid, waarop hij nimmer aanspraak maakte. Geen wijsgeer onder de nieuweren heeft zich zoo den stijl van PLATO weten eigen te maken: was zoo van den geest, diens voortreffelijken wijsgeers doordrongen; nam met zooveel kracht de verdediging der hemelsche liefde, tegen de baatzucht zijner tijd-

genooten op zich, en voldong met zooveel bespraaktheid de verhevene bestemming, waartoe de mensch geroepen was. Maar hier houde men op, en rekene het hem niet tot lof, dat hij PLATO'S Idealisme met LOCKE'S Sensualisme verbond. Wij hebben onlangs een voortreffelijken geleerde, in het openbaar hooren zeggen, dat de vereeniging van tegenstrijdige grondbeginselen in de wijsbegeerte eene vereeniging van vuur en water was, die beider kracht vernietigt en in damp doet vervliegen, en wij vragen of HEMSTERHUIS onbestemde bepalingen omtrent de *stoffe*, zijne *aantrekkingskracht der ziel*, enz., niet iets van damp hebben? Wij vereeren de gelukkige wijze, waarop hij nu en dan de schoolsche bepalingen bestreed, en huldigen de vaardigheid, waarmede hij de bolle leus der scholen, *noodzakelijkheid*[1] tot al deszelfs nietigheid zamenneep, maar sluipt onder het masker zijner *velleité*, niet een ander woord, dat niet veel meer dan klank is, den tempel zijner eigene wijsbegeerte, op eene Fariseeuwsche wijze binnen? Wij geven de onbepaaldste lofspraak aan zijne zucht, om de wijsheid niet in bovenaardsche nevelen, maar in den boezem der menschen te zoeken; om voor hunne vatbaarheid en hun belang werkzaam te zijn, en eenen roem te versmaden, die geene nuttigheid heeft; maar wij willen niet, dat in het belang der zoogenaamde populaire wijsbegeerte, de schim van den grooten FICHTE gehoond worde, die de wijsbegeerte tot eene leer der wetenschap zocht te verheffen.

En zoo er iemand is, die meent, dat wij het

(1) ARISTÉE, *p.* 33, 34.

Vaderland verongelijkt hebben, door weinige aanmerkingen op een van deszelfs grootste sieraden, hij wete, dat het ons even dierbaar is als hem; maar dat het voor deszelfs wijsgeerigen roem, wel de allerslechtste raad is, om daar te blijven staan, waar HEMSTERHUIS vooruit ging, of vooruit dwaalde. Doch hij is de eenige zuil niet, die het gebouw van onzen wijsgeerigen roem schraagt. Er was een tijd dat ons Vaderland de hoofdzetel der wijsbegeerte was: het strijdperk, waarop de wijsbegeerte van DESCARTES hare overwinningen bevocht; de grond waarop de plant van LOCKE tot rijpheid kwam; de regtszetel waarop de scherpzinnige BAYLE zijne onmeedoogende weegschaal in handen hield. De aanzienlijksten des lands waren toen, hetgeen de vrienden van CICERO te Rome waren, beschermers en beoefenaars der wijsbegeerte. De Amsterdamsche regering, ten tijde van BEKKER, de geslachten van HOOFT, BURG en PAETS, JOHAN DE WITT zelve versmaadden zoodanige studiën niet. Hoe geheel anders was het begin der negentiende, dan dat der achttiende eeuw! Eene schildering der laatste, door eene bekwame hand ontworpen, zou meer dan eenige lofrede in staat zijn, het tegenwoordig geslacht, tot edelen naijver op te wekken, en den thans bij ons braak liggenden grond der philosophie met nieuwen moed doen ontginnen.

Heeft de Heer TYDEMAN in zijne lofrede getoond, hoe weinig hij bevoegd was, om een wijsgeer juist en uit het standpunt zijns tijds te beoordeelen, wij kunnen ook aan zijne lofrede, als proeve van redenaarskunst, onze goedkeuring niet geven. Hij zal wel niet willen, dat wij dezelve met de *Eloges* van FONTE-

NELLE, D'ALEMBERT, THOMAS of CUVIER vergelijken. Heeft hij zijnen held met zijne overdrevene lofspraken dienst gedaan? Wij gelooven het niet. Juist zij noopten ons, HEMSTERHUIS nader te beschouwen, en met zijne tijdgenooten te vergelijken. PINDARUS de Thebaner, was een meester in het prijzen, maar toen zijne luit een tijd lang tot lof van HIERO had geklonken, gaf hij aan zich zelven den wijzen raad: ‘wanneer gij met mate prijst, en in een kort bestek vele groote zaken zamenvat, dan wekt uwe lofspraak mindere berisping bij de menschen; derzelver lastige overdaad verstompt hunne billijke verwachting, en de roem van den eenen, wekt bij anderen een' heimelijken nijd op, omdat zij zoo veel deugden niet bezitten.’

Karakterkunde.

Briefwechsel Zwischen Goethe *und* Zelter, *in den Jahren* 1796 *bis* 1832. *Herausgegeben von Dr.* F.W. Riemer. *Berlin*, Duncker *und* Humblot(*)

Aan Zelter.

Uw brief, beminde vriend! die mij het groote ongeluk meldt, hetwelk uw huis trof, heeft mij zeer ter neder gedrukt, want dezelve vond mij in ernstige overdenkingen over het leven; doch ik heb mij aan u weder opgerigt. Gij hebt u, op den zwarten proefsteen des doods, als echt gelouterd goud doen kennen. Hoe heerlijk is een karakter, hetwelk uit zulk een gemoed oorsprong neemt, en hoe schoon moet het talent zijn, dat op zulke grondslagen rust.

Over de daad of misdaad zelve weet ik niets te zeggen. Wanneer het *taedium vitae* den mensch overweldigt, verdient hij medelijden, geen smaad. WERTHER zal wel voor niemand eenigen twijfel overlaten, dat ook mij eenmaal, alle de verschijnselen dier wonderlijke, zoowel natuurlijke, als onnatuurlijke ziekte, de ziel beroerd hebben. Ik weet regt goed, hoeveel goede voornemens en in-

(*) Zie het vierde Stuk, bl. 326.

spanning het mij ter dier tijd kostte, de golven des doods te ontkomen, even als ik mij uit menig' lateren schipbreuk slechts moeijelijk redde, en slechts langzaam tot vorige kracht terugkeerde. En dusdanig zijn alle zeelieden- en schippersgeschiedenissen. Men bereikt na den stormachtigen nacht den oever weder, de doornatte droogt zich, en den volgenden morgen, wanneer de heerlijke zon op nieuw uit de golven rijst, '*heeft de zee reeds weder trek in vijgen*(*).

Wanneer men ziet, hoe de menschen in het algemeen, en vooral de jonge, niet alleen zich aan alle hunne begeerten en hartstogten overgeven, maar ook, hoe tevens het hoogere en betere in hen, door de ernstige dwaasheden des tijds, verminkt en wanstaltig wordt, zoodat alles, hetgeen hen tot zaligheid moest geleiden, in verdoemenis voor hen verandert, verwondert men zich niet over de wandaden, door welke de mensch tegen zich zelven en tegen anderen woedt. Ik ben overtuigd, een' nieuwen WERTHER te kunnen schrijven, waarbij het volk de haren nog meer te berge zouden rijzen, dan bij den vorige. Laat mij hier nog eene opmerking bijvoegen. De meeste jonge lieden, die bewustheid van hunnen aanleg hebben, vorderen van zich zelven meer, dan billijk is. Zij worden er echter door het reusachtige, dat hen omgeeft, toe gedreven en gedrongen. Ik ken er onderscheidene, die zeker ook te gronde gaan,

(*) Toespeling op een Grieksch spreekwoord, welks oorspronk ZENOBII, *Proverb. cent. v.* 51, verklaart.

en die niet te helpen zijn, al kon men ze ook omtrent hun waar belang inlichten. Niemand ziet zoo gemakkelijk in, dat wij Rede en eenen krachtigen wil ontvangen hebben, opdat wij ons niet alleen van het booze, maar ook van de overdaad in het goede onthouden.

Laat ons thans tot de andere weldaden van uwen brief overgaan. - Vooreerst dank ik u voor uwe aanmerking op mijne levensbeschrijving. Reeds had ik er in het algemeen veel goeds en vriendelijks over gehoord; gij echter zijt de eerste die in de zaak zelve doordringt. Daarom verheug ik mij te meer, dat het portret mijns vaders eene goede uitwerking op u gemaakt heeft. Ik wil niet ontkennen dat die Duitsche huisvaders, die LAURENS STARK'S en hoe zij verder heten mogen, mij reeds lang doodelijk verveelen. In de twee volgende deelen zullen de omtrekken van het beeld mijns vaders nog sterker uitkomen: waarlijk! indien er zoowel van zijne zijde, als van die zijns zoons, een greintje zelfbewustheid bij hunne belangrijke weêrkeerige betrekking gekomen was, beide waar veel bespaard geworden. Dat moest echter niet zoo zijn en schijnt in het algemeen in deze wereld geen plaats te kunnen hebben. Het beste reisplan wordt door een zot toeval gestoord, en nimmer komt men verder, dan wanneer men niet weet waarheen men gaat.

Wees zoo goed uwe aanmerkingen voort te zetten; want dewijl ik, overeenkomstig met den gekozen vorm, langzaam voortga, en veel in petto houde (waarover reeds menig lezer ongeduldig geworden is, wien het beter zoude lijken, als men

hem den ganschen maaltijd, van het eerste tot het laatste geregt, wel gezoden en gebraden, in eens aanregtte, opdat hij dezelve spoedig in den stoel brengen, en zich morgen in eene andere gaarkeuken slechter of beter, naarmate het viel, kon laten bedienen) schoon ik dus mij in hinderlaag legge, om ter rechter tijd met mijn voetvolk en ruiters aan te vallen; is het echter voor mij hoogst belangrijk te vernemen, wat gij, als een ervaren bevelhebber, reeds op de voorhoede aan te merken hebt.

Beoordeelingen van dit boekjen heb ik nog niet gelezen; ik zal ze alle op eens nemen, wanneer de beide volgende deelen gedrukt zijn. Sinds vele jaren heb ik bemerkt dat degenen die in het openbaar over mij spreken willen en moeten, zich in een pijnlijken toestand bevinden; en naauwlijks heb ik een Recensent gezien, die niet hier of daar de beruchte gelaatstrek van VESPASIANUS aangenomen en een *faciem duram* getoond heeft(*).

Omtrent ALFIERI hebt gij een koningsschot gedaan. Hij is een meer merkwaardig dan aangenaam verschijnsel. Zijne stukken worden door zijn leven opgehelderd. Hij kwelt zijne lezers en hoorders, gelijk hij zich zelven als schrijver kwelt. Zijn aard was volkomen grafelijk, dat is, stijf aristocratisch. Hij haatte de tijrannen, omdat hij in zijne aderen eenig tijrannenbloed bespeurde. Juist die innige adel- en hofverwantschap, komt op het laatst regt gek uit de mouw, daar hij zich voor

(*) S. SUETONIUS, *Leven van* VESPASIANUS, Hoofdst. XXII.

zijne verdienste niet beter weet te beloonen, dan door zich een orde te laten maken: kon hij duidelijker toonen, hoe ingeworteld die vormen bij hem waren?

En nu mijn hartelijkst vaarwel! mogt ik in plaats van dit blad in uwe nabijheid zijn.

GOETHE.

Reisontmoetingen.

Het meisjen uit de herberg te Pilkrog. (*Schets uit een onuitgegeven Dagboek eener Reize in het Noorden*.)

't Is said that some have died for love.

W. WORDSWORTH.

Mijn laatste, mijn waarde! bragt u tot Åbij, de plek waar ik zoo gaarne, in letterlijken zin, het stof van mijne voeten geschud, en van de warmte des dags uitgerust had. De geele wagen met het reisgezelschap, u uit mijn' vorigen bekend, was er echter eenige oogenblikken voor mij aangekomen, en de zonderlinge familie had zich de laatste plaatsen toegeëigend. Toen dus de vrouw van den gästgifware mij stellig verzekerde, dat zij voor hare kleine woning reeds te veel reizigers had, schoot er niet over dan nog eens van paarden te verwisselen, en twee uren verder te reizen. Twee uren verder te reizen, wanneer men in Zweden eene zindelijke herberg voor zich heeft, en niet weet wat u op de volgende station verbeidt! O lach er om, gij, die u in het rijke Holland, met blijdschap in het rijtuig plaatst, dat u boven Haarlem of te Zeist op het eene of andere heerlijke buiten zal brengen; of u in de vervelende roef van eene trekschuit niet verveelt, om dat gij naar eene plaats aan de Vecht moet; lach er om, ik was regt

knorrig. Op het groote plein voor het huis staande, zag ik de vreemde familie zoo rustig bezit nemen van de haar bedeelde vertrekken. De dames plaatsten zich zoo gemakkelijk op de sofa, en de bekende knecht en de meisjes uit de herberg waren zoo bezig de gezegenden van alle geriefelijkheden te voorzien, dat mijne spijt werkelijk ergernis werd. Eindelijk hoorde ik op den grooten weg het getrappel der voor mij bestelde paarden; hun gehinnik kwam mij toen welluidend voor; een klein drinkgeld bespoedigde het inspannen, en wij reden verder.

De weg was schilderachtig, de avond frisch, en de postillon spraakzaam, maar mijne luim ongelukkiger wijze bedorven. Ik had voor de eerste geene oogen eer het te laat was; voor de tweede geen gevoel, voor dat het, naar de onverdragelijke gewoonte dezes hemels, regt koud werd; en de derde verloor, toen hij driemalen te vergeefs was begonnen, zoowel den moed als de lust. De man scheen mij voor een' Engelschman te houden; deze hebben zich ook hier de reputatie van norschheid verworven. Ik had geene lust hem van die dwaling te genezen, maar wikkelde mij digter in mijnen mantel. Weldra verviel ik in mijmeringen over vaderland, vrienden en magen; verwondert het u nog, zoo ik niet meer van den weg weet te zeggen, dan dat op beide zijden van denzelven hooge dennen en sparren groeiden.

Pilkrogs herberg bood weinig bijzonders aan. Wijt mij dus dank, dat ik er u geene gerekte beschrijving van geve. Een aardig meisjen voldeed spoedig aan mijn verlangen, door mij zoowel licht als een glas melk te brengen. Ik bestelde mijne paarden,

tegen zes uren, den volgenden morgen, en opende mijn' getrouwen reisgenoot *Old* SHAKESPEARE. Luttel regels had ik echter gelezen, of ik hoorde eene welluidende vrouwenstem een droevig liedjen zingen. In Zweden, in den laten avond, eene weemoedige klagt, de eenige serenade onder dezen kouden hemel! IJlings stond ik op, opende zachtkens het venster, en zag bij het licht der maan het meisjen dat mij ontvangen had, nog met huisselijken arbeid bezig. Zij bemerkte mij niet; de regels, waarvan ik u hier de zooveel mogelijk getrouwe vertaling aanbiede, troffen mijn oor.

Ik heb 't u niet versproken, ge wordt hier niet verwacht,
- Wie brak de lelie van haar stengel? -
En ik laat niemand binnen in 't holste van den nacht,
- Maar gij verheugt u alle dagen! -

Het volgende couplet scheen mij het antwoord op die weigering te behelzen; het werd volgens de gewoonte der Zweedsche volksliederen, door een paar, in ieder vers wederkeerende regels, afgebroken.

Sta op, sta op, mijn ANNA! hier buiten loeit de wind,
- Wie brak de lelie van haar stengel? -
Ik ben de jonge schildknaap door u zoo teêr bemind.
- Maar gij verheugt u alle dagen! -

Geloof mij, ik werd regt nieuwsgierig naar het vervolg. Eene laatste teleurstelling zoude echter den dag waardiglijk bekroonen. Het meisjen scheen haren arbeid te hebben verrigt, wierp een blik op den grooten weg, die naar Stockholm geleidt,

en verdween in een der belendende gebouwen.

Het kind begon mij belang in te boezemen, het liedjen had mij bevallen; en ik riep aan de deur mijner kamer: Flicka! Flicka! in den waan haar te zullen zien komen. Zij verscheen niet, mijn waardste! eene berookte keukenmeid trad grommende binnen. Zij was de laatst opgeblevene; en ik mijne proeve moede, keerde tot SHAKESPEARE terug; zonderling genoeg viel mijn oog op de woorden van den ongelukkigen Koning HENRY VI.

> Let me embrace these sour adversities,
> For wise men say, it is the wisest course.

Onwillekeurig sleepte de groote dichter mij in zijne vlugt mede, en het was lang over middernacht, eer ik het boek met de mismoedige gedachte, hoe verre zijne navolgers onder het heerlijk model zijn gebleven, digtsloot. Ik sluimerde spoedig in. Van mijne droomen verschoon ik u echter, zij zijn zelden zoo toepasselijk op mijne omstandigheden, als die der helden in latere treurspelen op de hunne. Dit middel om belang te verwekken, is al te afgesleten.

'Goeden morgen, goeden morgen, beste Heer! het is reeds zeven uren,' riep den volgenden ochtend de allerliefste stem van het jonge meisjen mij toe, terwijl zij het eenvoudig ontbijt, uit koffij en huisbakken beschuit bestaande, voor mijn bed plaatste. 'Boer en paarden wachten u,' voegde zij er schalksch lagchende en het boek, waarin ik gisteren avond laat had zitten lezen, uit den weg ruimende bij; even of zij mij bespotte, die toen zoo veel ongeduld betoonde om vroeg

in Stockholm te komen, en nu nog gerust in de vederen lag.

Ik hoop, mijn beste vriend! dat gij mij nog niet zoo geheel van Hollandsche zindelijkheid vervreemd zult gelooven, om mij, naar Zweedsche gewoonte, op mijne legerstede een kop koffij te doen inschenken, en dien, half in de dekens gedoken, als een ware Epicurist, liggende leeg te slurpen. Hoe vrolijk een tooneel mijne kleine kamer mogt aanbieden, hoe liefelijk de rijke morgenzon de kunstelooze beeldtenis van Heer AXEL en *Schoon* WALBORG, die ook hier de wanden versierde, beschijnen mogt, hoe gaarne ik ook met het meisjen gepraat had, ik kon er niet toe besluiten.

Vraag mij echter niet, of ik door de gordijnen heen, die mij hier, zeldzaam genoeg, ten deel vielen, het lieve kind antwoordde? Ik beken u guluit, dat de kleine voet die onophoudelijk over de houten vloer zweefde, voordeelig afstak bij die der schoone WALBORG op het ellendige prentjen; dat het bloeijende hoofd, zoo de donkere haren er los om heen hadden gegolfd, de aangenaamste verschijning zoude zijn geweest, die op een' weelderigen morgendroom volgen kon. Deze waren echter onder een zonderling hoofdtooisel van met wit linnen gevoerd rood laken verborgen; een paar bontkleurige linten om het voorhoofd heen gestrikt, deden deszelfs witheid te schooner uitkomen.

Het knorrige, ‘waarom hebt ge mij dan niet vroeger gewekt?’ bestierf dan ook op mijne lippen, en een vriendelijk: *Mitt söta barn! jag kommer strax!* was het eenige antwoord op haren welwillenden drang, haren schertsenden blik.

Het meisjen nam de ouderwetsche zilveren beker,

waarin zij mij den vorigen avond melk gebragt had, in hare ter volmaking van het tafereel ongelukkig niet witte vingeren, draaide aan de deur gekomen, het kopjen nog even om, riep ‘de boer en de paarden wachten u,’ en vloog te sneller weg, toen zij bemerkte dat ik haar nazag.

Voyez la coquette! dacht ik, terwijl ik mij spoedig aankleedde; wij naderen de hoofdstad, en op zeven mijlen afstands bemerkt men haren invloed al reeds. Gelukkiger wijze, mijn vriend! was echter de hemel te helder, en het landschap dat voor mij lag te schoon, om mij aan ernstige bespiegelingen over te geven. Op drie en twintigjarigen ouderdom moet gij u binnen de vier wanden van eene bedompte studeerkamer, tusschen de oude muren van een vervallen slot bevinden, om u in droevige gepeinzen te kunnen vermeiden. En geloof mij, heeft bij het binnentreden van het laatste, eigen lijden, uw hart niet reeds tot zwaarmoedigheid gestemd, dan vergeet gij ook daar weldra den bouwval, om de trotsche zalen in vroegeren luister voor u te zien staan. Lagchende verbeelding is de gezellin van het jeugdige hart, en zij voert er u, naar den aanleg van uw gemoed, of op de vrolijke jagt, of in den heeten strijd, of op het luidruchtige bal mede; gij schept en stoffeert onwillekeurig! Helaas! het is alleen een droevig voorregt van rijpere jaren, ons met de eenzaamheid, de menschenhaat, het vergankelijke, en het kerkhof vertrouwd te maken.

‘En het aardige meisje?’ vraagt gij mij ongeduldig.

Weest gerust, mijn' vriend! zij kwam spoedig weder binnen.

‘De hållkarl staat buiten om uw koffer op den wagen te brengen.’

Laat hem wachten, lief kind! maar zeg mij, wat zongt gij toch gisteren avond?

‘Ik?’

Even of ik u niet gehoord had. Het was van den jongen schildknaap? De wijze was echter te droevig voor u?

‘O men is niet altijd even opgeruimd. Het lied is eene oude volkswijze. Gij zijt zeker verre van hier te huis, anders kendet gij *de magt der smarte*, beste Heer!’

De magt der smarte?

‘Ja, zoo heet het liedje.’

Ei, zing het nog eens?

‘Nu? neen dat gaat niet, 's avonds, als ik regt moede ben, en het even duister in mijn binnenste is, als rond om mij, dan zing ik het gaarne, maar nu....’

Zeg het mij dan op, ik wilde het liefst van u hebben, en zal het als eene gedachtenis bewaren?

‘Gij schijnt nog veel van gedachtenissen te houden!’ hernam zij somber.

Na eenige tegenstribbelingen, en niet zonder verwondering van hare zijde of ik dan ergens te huis was, waar men geen oude liedjens had, voldeed zij aan mijn verlangen. Ik had sedert gelegenheid het met een gedrukt te vergelijken, en geef er u hier de vertaling van, (met weglating van het ritournel dat gij uit de beide coupletten reeds kent:)

De magt der smarte.

Kleine ANNA en haar moeder, zij zaten bij de baar
En in de doodkist hoorde haar vrijer heur misbaar.

‘Die tijd is voorbij,’ zeide het meisje, ‘vele vergeten nu reeds bij hun leven, wat zullen zij na den dood!’

Dat weet gij toch niet bij ervaring, mijn kind! maar ga verder.

En met zijn kleine vingren, klopt aan haar deur hij aan:
‘Sta op, sta op, mijn ANNA! laat mij niet buiten staan.’

Ik heb 't u niet versproken, gij wordt hier niet verwacht,
En ik laat niemand binnen in 't holste van den nacht.

‘Sta op, sta op, mijn ANNA! hier buiten loeit de wind:
Ik ben de jonge schildknaap door u zoo teêr bemind.’

De verzen van gisteren, zeide ik, en dacht bij mij zelven, zoude het meisjen ook op de terugkomst van haren vrijer wachten?

Toen rees de bleeke jonkvrouw met vogelvluggen spoed,
De zware deuren weken, zij vloog hem te gemoet.

Zij zette hem op 't kussen, dat op de banken lag
Maar hij was niet zoo vrolijk gelijk hij eertijds plag.

Het meisjen zuchtte!

Zij wiesch zijn zwarte voeten, met d'allerklaarsten wijn
En nam, om ze af te droogen, haar prachtig Hermelijn.

De bleeke jonkvrouw legde zich op haar sponde neêr,
De schildknaap wierp zich naast haar, zij spraken van 't weleer.

Zij sliepen niet, maar spraken van 't uitgestane leed,
Tot dat der hanen kraaijen den schildknaap schrikken deed.

‘Niet langer, Allerliefste! de dooden gaan ter rust!’
Maar ik, ik wil u volgen, mijn zoete hartenlust.

‘En dat zoude een vrouw nog doen,’ merkte het meisjen trouwhartig op.

En ijlings rees de jonkvrouw en trok haar schoenen aan
En volgde haren minnaar, waar hij in 't bosch mogt gaan.

En verder ging het, verder, met menig wilden sprong,
De jonge schildknaap weende, de bleeke jonkvrouw zong.

En aan de kerk gekomen, nam hij haar in zijn arm,
Koud was de jonge schildknaap, de bleeke jonkvrouw warm.

‘Daar ginder ligt het kerkhof, ga nu niet verder meê....’
Waar zijn uw blonde lokken, waar graag mijn hand doorgleê?

‘Weg, weg mijn Allerliefste! zie hoe de maan verdween!’
Dus sprak de jonge schildknaap, de jonkvrouw was alleen.

‘O! er zijn er meer, die alleen zijn,’ voegde het meisjen er tusschen.

Toen wierp de bleeke jonkvrouw zich op zijn groeve neêr:
Hier zal ik blijven zitten tot gij mij roept, o Heer!

Maar uit de donkre groeve riep haar de schildknaap toe:
‘Ga nu naar huis, mijn ANNA! en rust gelijk ik doe!’

‘Ach! elke traan mijn ANNA! die uit uwe oogen rolt,
Met dropplen bloeds, mijn kiste, mijn enge kiste volt.’

‘Maar telkens als ge uw harte van zoete vreugd voelt slaan
Is 't of mijn kist gevuld is, met zachte rozenblaân.’

Het lieve kind weende. De eenvoudige vertelling had mij ook getroffen. Lord BYRON moge gelijk hebben, mijn vriend! als hij ons verzekert, dat:

> The cold in climes are cold in blood;

waarachtige gevoeligheid van hart, wordt onder alle hemelstreken gevonden. Laat zij in het zuiden levendiger zijn, zij is ongetwijfeld dieper in het noorden; de tint van zwaarmoedigheid, die daar den heldersten hemel niet vreemd is, geeft er iets onwederstaanbaar-bekoorlijks aan.

Juist toen ik het meisje voor het lieve liedjen hartelijk dankte, trad de hållkarl (ongeduldig geworden door mijn gerekt vertoeven) met een eeuwig *'får jag lof?'* op mijnen koffer toe. De wezenlijke wereld verving de denkbeeldige. Ik reikte het kind mijne verteering over, en voegde er iets voor haar bij. 'Vaarwel, kleine! dans niet te veel op den St. Jansavond!'

De groote bruine oogen staarden mij vriendelijk, maar droefgeestig aan.

'Dat heeft geen nood,' sprak zij ernstig. 'Maar, beste Heer! reist gij naar Stockholm?'

Ik knikte ja. Zij hernam: 'O! dan zult gij den Koning zien, en de Kroonprinses en den Kroonprins. Hij is laatst nog hier geweest. Ik had hem niet gezien, sints ik nog een kind was, en hij de Kroonprinses te huis bragt. Toen zag hij er beter uit dan nu; ach Stockholm! Stockholm! Maar onze Kroonprinses is een engel; zoo lief, zoo bevallig, zoo goed. O! zoo alle vrouwen in de hoofdstad als zij waren! Gij zult het zelf zien.'

Is zij dan zoo schoon als gij zijt?

Het meisjen bloosde. De gedachte bij eene Vorstin te kunnen worden vergeleken, was welligt nooit in haar gemoed opgekomen.

'Ik! ik ben maar eene arme dienstmaagd,' antwoordde zij zuchtende.

Gij zijt eene regt lieve deerne, en ik wil wedden dat uw vrijer....

Zeker wekte deze woorden bij het meisje eene smartelijke herinnering op; haar gelaat bewolkte. Met eene vlugheid, de vrouwen zoowel in lage als hoogere kringen eigen, veranderde zij van onderwerp.

'De klok is reeds over acht uren, en de jonge Heer wilde vroeg in Stockholm zijn; in de Djurgården zal het donker wezen eer hij aankomt.'

Vaarwel, lief meisjen! over veertien dagen kom ik weder, dan zal ik u zeggen of de Kroonprinses zoo schoon is.

Wij waren buiten de kamer getreden.

'Even of gij mij dan niet zoudt hebben vergeten,' antwoordde zij. 'In Stockholm vergeet men zoo ligt. Gelukkige reize!'

'Ach! dat weet zij bij ervaring,' zeide de postillon, die de laatste woorden gehoord had.

Het meisje trad niet naar buiten; te vergeefs zag ik nog naar haar om; eindelijk zette ik mij in den wagen. Weldra waren wij de weinige boerenhoeven van het gehucht voorbij gereden, en wij bevonden ons weder in een van die sombere dennenwouden, welke op een zoelen zomerschen dag, hier zooveel bekoorlijks hebben.

En nu, beste vriend! ben ik zeker, dat gij eene

regt aandoenlijke liefdesgeschiedenis van het aanminnige kind verwacht. Gij bedriegt u evenwel. Wijt het den afkeer, dien ik hier van nieuwsgierigheid krijge, dat ik mijnen postillon niet dadelijk naar het meisjen vroeg; het weinige dat ik van haar vernam, zal ik u in den loop van ons gesprek getrouw mededeelen; zie dan zelf of gij er eenen roman uit scheppen kunt.

De jonge boer vertelde mij al spoedig dat hij van den Hållkarl vernomen had, dat ik zeer veel van volksliedjens hield; hij verzekerde mij dat hij er vrij wat van buiten kende, en bood mij aan er eenige te zingen. Niets kon mij op dat uur en die plaats aangenamer geweest zijn dan eenige dier oude klagten, welke mij eene piquante afwisseling beloofden, van zijn geknor op het paard aan den linkerzijde, dat geen begrip scheen te hebben, *that it was no more but fair* de helft van den last te dragen. Misschien verlangt gij echter, die de stralen der rijke zomerzon niet op het donkere sparrenloof ziet schitteren, het vervelende: *Ho! hu! hij! māre!* van den posttillon, niet hoort, en ter nood weet hoezeer die zangen hier te huis zijn, eerst een weinig met het tooneel derzelve bekend te worden. Korter en beter dan Professor GEYER het schetste, geloof ik het niet te kunnen doen, en daarom biede ik u eene vertaling dier regelen aan.

In het Noordsche ridderlied, of liever nog in de Noordsche romance, (want het tijdvak is dat der middeneeuwen) zit de Koning aan eene breede tafel, en word door ridders en edelknapen, die wijn en mee schenken, gediend. In plaats van stoelen vindt

ge eene bank met kussens bedekt; in de taal des liederen zelve peuluwen geheeten, van waar die uitdrukking:

Op blaauwe peuluws zitten.

De Prinsessen en adelijke Jonkvrouwen dragen gouden of zilveren kroonen, gouden ringen, kostbare gordels; zilveren, somwijlen ook gouden schoengespen, worden onder hare versierselen genoemd. Zij wonen in hooge vertrekken, van die der mannen afgescheiden, en deelen met hare dienstmaagden kamer en bed. Van de opene plaats die voor hunne vertrekken ligt, zien zij den vreemden ridder aankomen, en hem zijnen mantel, die enkele malen ook zijn vel genoemd wordt, van de schouderen werpen; of ontdekken er van verre op den blaauwen spiegel der zee de naderende schepen, en herkennen de vlag, die hare vingeren borduurden, die zij den geliefden schonken. De kleeding der aanzienlijken is met pelswerk van sabel en marter versierd; en scharlaken, de algemeene naam voor eene fijne en dure stof, (in de liederen beurtelings groen, rood en blaauw genoemd) onderscheidt hun van de geringeren, wier kleeding, uit grof ongeschoren laken vervaardigd is.

Zoowel de ridders als de jonkvrouwen speelen op de harp; het schaakspel en de teerling is beider uitspanning; liederen en vertellingen zijn een algemeen geliefkoosd tijdverdrijf, en tusschenbeide verlustigen zich de mannen, in ledige oogenblikken, met ridderlijke oefeningen op den burgthof.

De verloving wordt eerst door de geslachten goed-

gekeurd, zoo alles gewoon toegaat; maar de liefde verstoort dikwijls de gewone orde van zaken; de Ridder zet zijn liefjen op den knop van zijn zadel en voert haar met zich. Draagstoelen worden anders het voor vrouwen geschikte rijtuig genoemd.

Jammer genoeg, om ook iets van de keerzijde van het tafereel te zeggen, komen er woestheid, vuistregt, geweldadige vrijerijen en bloedige wraak maar al te dikwerf in voor.

Vous voila orienté pour dix tableaux de genre! laat ons nu tot den Postillon terugkeeren. Zijn eerste liedjen, ongewoon vrolijk van melodie, was dat van den

Jongen Hillerström.

‘Stijg moedig te paard, werp u fier in het zaêl,
Maar geef acht op uw zwaard en uw sporen,
En laat men den klank van het blinkend metaal
Op de brug en in 't woud toch niet hooren!’
- In den zomer. -

Toen wierp hij zich snel op het aschgraauwe ros
Liet het draven naar lust en verlangen,
Zes broeders der jonkvrouw ontmoet hij in 't bosch
Jongen Hillerström wilden zij vangen.
- In den zomer. -

‘Goên dag, goeden dag, jongen Hillerström, zeg:
Waar waart gij toch zoo vroeg reeds aan 't jagen?’
In 't woud, op de hei, over struik, over heg,
Waar 't gediert' zich te voorschijn mogt wagen.
- In den zomer. -

‘En waar is uw havik en waar is uw hond
En waar is dan uw wild toch gebleven?’
'k Heb ginder in 't boschjen het wild dat ik vond
Aan mijn jeugdigen schildknaap gegeven.
- In den zomer.’ -

En Hillerström trekt bij die woorden het zwaard,
Dat weêrkaatst als de zon op de golven,
Werpt ijlings de broeders der jonkvrouw ter aard,
En laat allen ten prooi aan de wolven.
- In den zomer. -

Tusschen den eersten en tweeden regel van dit couplet, klonk koddig genoeg, *Ho! hu! hij! māre! Ho! hu! hij! māre!* en het arme dier dat niets van Hillerströms zwaard begreep, maar voor de opgeheven zweep beducht was, deed zich geweld aan, om met het andere gelijken tred te houden. De postillon vervolgde:

En Hillerström rept zich op 't aschgraauwe paard,
Doet zoo vlug als de winden het snellen
En rust niet voor dat hij de jonkvrouw ontwaart:
Och mijn lief, laat geen zorgen u kwellen.
- In den zomer. -

Gij hebt niet vergeefs op mijn liefde vertrouwd,
o Hoor me aan en uw onrust zal wijken,
'k Versloeg uw zes broeders daar ginder in 't woud,
Nu beschaduwt het lommer hun lijken.
- In den zomer. -

‘Versloegt gij mijn broeders daar ginder in 't bosch
Liggen zij daar nu dood onder 't lommer
Zoo rukt mij geen lief en geen leed van u los.
Ik word d'uwe in geluk en in kommer.’
- In den zomer. -

Ofschoon ik het den driftigen jongen man met genoegen had hooren zingen, kon ik niet nalaten aan te merken.

Gelukkig dat die tijd voorbij is, zulke meisjens zijn hier nu wel zeldzaam?

‘Hm! Hm! een slechte jongen die zijn leven niet

voor zijn meisjen veil heeft, en had het mijne mij niet liever gehad dan haar broeder, zij was nimmer mijne vrouw geworden.

Wij zijn nu toch bedaarder en beter?

'Bedaarder? beter? Onze Pastor zegt het ook, als hij mij achter den ploeg die oude deuntjens hoort zingen. Maar als ik dan den kleimen man, die gemakkelijk onder mijn opgeheven arm zoude kunnen doorgaan, van het hoofd tot de voeten opneem, en hem afvrage: 'Heer Pastor! als ik nu met mijn buurman over een stuk gronds twist, moeten wij vier Regtbanken, de eene na de andere om een vonnis verzoeken, in vroeger tijd hadden wij het met vier vuisten afgedaan; welke weg was de minst kostbare, welke de beste? Zie, dan heeft de man wel een stroom van woorden, maar er is zoo weinig zin in, als in het geruis van gindschen waterval, en bewijzen geene! Zelfs de ossen voor mijn' ploeg beschamen hem, zij slaan ten minste met den staart in de rondte, al kunnen zij de vliegen noch raken noch dooden.'

En de Pastor heeft tegen dat ossenbewijs zeker niets in te brengen, hernam ik lagchende.

'Hij behoudt zijne meening; ik de mijne; wij blijven toch goede vrienden.'

Het laatste is meer zeldzaam, dan gij denkt, voerde ik den drukken prater toe, en dacht er bij: Och! waren alle twistenden, ook de hooggeleerden, even wijs.

'Wat wilt ge?' antwoordde hij. 'De man heeft er reden voor, om te zeggen: doof het vuur niet met den degen uit; want moest hij zijn goed regt

met geweld staande houden, er kwamen geene tienden in zijne schuur, geene arbeiders op zijnen akker. Bij de leer, die hij predikt, heeft hij aan geen van beiden gebrek.'

Gij, daarentegen, neemt het gaarne, met wie het ook zij, op, hervatte ik, terwijl hij met de duchtige vuist de lange zweep door de lucht deed suizen.

'Wees daarvan verzekerd. *Ho, hu, hy, māre;* maar gij ziet, dat ik billijk ben,' en de zweep viel op den schonkigen rug van het luije dier. 'Doch, opdat gij niet meenen zoudt, dat alle broeders er in dien ouden tijd even slecht afkwamen, kent gij het liedjen van den wreeden broeder?'

Neen.

'Zoo zal ik het zingen.'

Zing op! was mijn antwoord; liever nog een oud deuntjen, dan zijne verdediging, *du bon vieux tems*, hoorende, en vast besloten, uit hetzelve aanleiding te nemen, over het meisjen uit den herberg te spreken.

De wreede broeder.

Hoort gij me, zuster MARGAREETH?
- Hoe somber was zijn toon! -
Hebt gij uw hart, hebt gij uw hand,
Geen jeugdig Ridder nog verpand,
Zijn trouwe min ten loon?

Ik denk nog aan geen bruiloftskrans,
- Weemoedig was haar toon! -
En schoon geen kluister mij behaagt,
'k Wil leven als een fiere maagd,
Ik geef geen minneloon.

Hoort gij me, zuster MARGAREETH?
   - Hij zag haar vorschend aan. -
Wat hagelwitte klepper vond
Ik gister in den avondstond,
   Hier voor uw kamer staan?

Geen hagelwitte klepper was 't;
   - Zij zag hem bevend aan. -
Ligt heeft een schaap met witte vacht,
Dat men mij laatst uit Eng'land bragt,
   Hier aan mijn deur gestaan.

Hoort gij me, zuster MARGAREETH?
   - Hij trok den wenkbraauw zaam. -
'k Zag gister toch den rooden glans
Der spits van een vergulde lans,
   In 't gindsche vensterraam?

Dat was geen spitse van een lans;
   - Zij lag de handen zaam. -
De glans der avondzonne scheen
Door mijn getralied venster heen,
   Dat zaagt gij in mijn raam.

Hoort gij me, zuster MARGAREETH?
   - Hij sprak het langzaam uit. -
Wiens kroost hebt gij te bed gebragt?
Wiens kindren schreiden hier van nacht?
   Wat was dat vreemd geluid?

Het was geen kinderlijk geschrei,
   - Dus borst zij driftig uit. -
'k Heb op mijn orgel laat gespeeld,
Misschien heeft u mijn klacht verveeld,
   Mij streelt het droef geluid.

Hoort gij me, zuster MARGAREETH?
   - De dood sprak uit zijn stem. -
Herkent gij aan mijn gordelband
Ook die bebloedde mannenband?
   Ligt weel gij meer van hem?

Och! dat u God genadig zij,
- Van smarte brak haar stem. -
Gij maaktet weezen van mijn kroost;
Ge ontnaamt uw zuster steun en troost;
Mijn man versloegt ge in hem.

Vergeef mij, beste vriend! dat ik het oude referein een weinig heb gewijzigd en wilt gij, ontvang mijne verzekering dat ik verder geene heiligschennis van dien aard plegen zal. Gij zijt mij immers dankbaar dat ik u geene verontschuldiging van drie zijden geve, waarin ik u bewijze dat ik er regt toe had?

‘Zulke liedjens zijn zeldzaam,’ merkte mijn postillon aan, ‘de trouwe liefde wordt er doorgaans in beloond. En toch, de arme KARIN is een bewijs dat zij ook nu nog, niet altijd, geluk aanbrengt.’

Wie is de arme KARIN?

‘Het meisjen waarvan gij in den herberg het liedjen hebt opgeschreven. Ik had gedacht, haar reeds voor lang op haren bruiloft de eerste Polska te zien dansen, het getrouwe kind had het wel verdiend; het zoude den kleinen Pastor regt aardig gestaan hebben, haar op te leiden. Nu zal het nog wel wat duren, eer zij als bruid naar de kerk zal gaan en een zilveren penning in haar' schoen leggen, - arm kind! zij heeft geen eigen woning, waartoe zoude zij zorg dragen, dat het in haar huis niet aan geld ontbreke, zij heeft zelfs geen vrijer meer!’

Wie was dan toch haar vrijer?

‘SVEN PEHRSSON, de zoon van den rijken boer, op de mooije skattehoeve, die wij zoo even zijn voorbij gereden en waarop hij twintig tonnen graan uitzaait. Wij hebben te zamen bij een' rondreizenden

schoolmeester, de Christelijke Leer, lezen en schrijven geleerd, ik ken hem dus van der jeugd af.'

En hield gij veel van hem?

'Hm! hm! hoe zoude men veel van iemand kunnen houden die alleen zich zelven lief heeft? neen, wij kwamen weinig overeen, mijn vader had mij van jongs af geleerd, JÖNS! JÖNS!

> Een reine mond, een reine hand,
> Gaan vrij door alle land.

in hem, daarentegen, stak geen ronden eerlijken Zweed. Hij was nooit hartelijk, vrij hoogmoedig en zoude, waar hij een wetgeleerde geworden, HIN den booze, te slim af geweest zijn.'

En waarom werd hij dan met KARIN verloofd?

'Wel, hij was een rijke jongen, zag er knap uit en vertelde haar dat hij haar lief had. Alle meisjens hooren dat gaarne. Zij was de mooiste drie uren in het rond, maar daarom niet wijzer dan andere. Weldra had zij hem meer lief, dan hij haar; het gaat meer zoo.'

Het gaat meer zoo; maar JÖNS, bemerkte KARIN dit niet?

'Ik geloof wel ja, ofschoon hij, zoo lang hij hier bleef, er grootsch op was, dat het liefste kind zijn verloofde heette, duivels! hij zag wel hoe de meesten hem benijdden. En toch vond ik in dien tijd KARIN dikwerf schreijende, maar vroeg ik er haar naar, dan ontkende zij het. Bovendien, zij was zoo geduldig als een lam, zoo goed, zoo zachtaardig. Hoe had zij het anders bij haren vader kunnen uithouden, toen die in den laatsten tijd zoo dikwerf

naar Stocholm reed, tot hij eindelijk geen paard meer overhield om zijn dochter in den winter naar de kerk te laten gaan, waar honderd knapper jongens dan SVEN, haar stonden aan te gapen en....'

Haar Vader is dus arm geworden, viel ik hem in de rede.

'Door de verwenschte gewoonte der boeren uit deze streek, die om luttel voordeels, dat zij gemakkelijk aan reiskosten verteeren, hun rogge, hun tarwemeel, en hun linnen zelf te Gefle of in de Hoofdstad ter markt willen brengen. Eerst deed hij het omdat zijn Vader en Grootvader het ook gedaan hadden, weldra kreeg hij smaak in de venkel en verloor den lust tot werken, het gaat meer zoo!'

Ongelukkig genoeg, JÖNS!

'Hij werd een wezenlijke huisplaag, KARIN verdroeg alles geduldig, SVEN kwam haar allengs minder bezoeken. Weldra hoorde ik van verscheiden vrienden dat hij gezegd had, geen lust te hebben boer te worden, en dat hij naar Stockholm wilde gaan, om op het een of ander Landskantoor eene plaats te krijgen. Arme KARIN!'

De jonge man zweeg een oogenblik, legde de zweep op den bok, streek de lange haren uit het gezigt, en zong op een' droevigen toon, terwijl hij den blik zijner helder blaauwe oogen op het bruine gebergte deed rusten:

Maar wie kan rozen lezen,
Uit onzer bergen kloof,
En wie kan liefde vinden,
In 't hart voor liefde doof?

Het oude liedjen heeft gelijk, JÖNS! En, SVEN! ging hij naar Stockholm?

‘Zijn moeder, die gaarne in het vervolg van haar' zoon den ambtenaar of den Handlande wilde kunnen spreken, had KARIN er van verwittigd. Des avonds voor dat hij voor goed vertrok, waren wij allen bij elkander; KARIN was stil en bleek, en hoe vriendelijk SVENS vader tegen haar wezen mogt, het arme kind werd niet opgeruimd. Zij had hare sieraden als verloofde niet aangedaan; ik geloof dat zij toen reeds haar lot voorzag.’

Verlaten te worden, JÖNS?

‘Verlaten te worden! Haar vader deed zich in het sterke eijerbier rijkelijk te goed; was eerst zeer opgeruimd, en sprak zonder einde over het genoegen, dat hij zoude hebben, SVEN in Stockholm aan te treffen; de dwaas schertste er mede, zijne dochter eens Frû Handlande te zullen noemen.’

En SVEN?...

‘SVEN sprak er niet veel op; hij gedroeg zich als naar gewoonte, en het scheen hem te ontgaan, dat zij de kleine geschenken, van een mes, zilveren lepel en vork, een naaldenboekje en andere snuisterijen, die de vrijer hier zijn meisjen geeft, niet aan had. Haar vader merkte het eindelijk op, beknorde haar dat zij de gekleurde banden niet om het lijf gestrikt, en de kleine, met allerlei zijde versierde, en voor die geschenken bestemde lederen zakjens, niet onder op het voorkleed had hangen. SVEN zweeg; het deed mijn hart innig zeer.’

Gij zijt een brave jongen, *jöns*!

Hij hernam: ‘En daar allen SVEN in het zwijgen volgden, stelde ik voor, het een of ander liedjen te zingen. Ik ben vergeten, wat ik zelf zong. KARINS liedjen, dat zij, om haren vader genoegen te

geven, met tranen in de oogen, uitbragt, heugt mij echter nog, als had ik het gisteren gehoord.'

Och! zing het dan.

De hupsche boer voldeed aan mijn verlangen. Gij, mijn vriend! vergeeft het mij immers, dat ik u ook nog dit mededeele?

Kerstins bruiloft en begrafenis.

De Ridder nam 't glas, en ten boôm dronk hij 't uit,
- Los en vrolijk. -
Geeft gij mij uw zuster, schoon KERSTIN tot bruid?
- Ze is mij de liefste van allen. -

Mijn zuster! schoon KERSTIN is pas zestien jaar,
- Los en vrolijk. -
De bruidskrans viel wis aan haar lokken te zwaar,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Uw zuster, schoon KERSTIN, zij pas zestien jaar,
- Los en vrolijk. -
Toch zet ik der lieve den bruidskrans op 't haar,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Zij hieven de bruid in haar prachtigen dos,
- Los en vrolijk.
Van paadjens omgeven, op 't sneeuwwitte ros,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Zij voerden de bruid 't stille kerkhof voorbij,
- Los en vrolijk. -
Daar, dacht ze, daar is nog wel plaatse voor mij,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Zij bragten schoon KERSTIN in 't huis van den Heer,
- Los en vrolijk. -
Hier, dacht ze, hier kom ik toch spoedig wel weêr,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Zij leidden schoon KERSTIN naar 't prachtig altaar,
- Los en vrolijk. -
Och! dacht zij, och! of ik hier lag op de baar,
- Ze is mij de liefste van allen. -

O, Heere! God! Vader! verhoor Gij mijn beê,
- Stil en droevig, -
En gun me, eer de wouden verdorren, uw vreê,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Op Pinksteren bad zij tot God uit haar nood,
- Stil en droevig. -
Op den dag van Sint Jan was schoon KERSTIN dood,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Men legde schoon KERSTIN verstijfd op de baar,
- Stil en' droevig. -
Gods englen verschenen als wachters bij haar,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Men luidde de klokken, en droeg haar ter kerk,
- Stil en droevig. -
Gods englen verrigtten er 't priesterlijk werk,
- Ze is mij de liefste van allen. -

En toen men haar neêr liet in 't donkere huis,
- Stil en droevig, -
Toen plantten Gods englen er 't heilige kruis,
- Ze is mij de liefste van allen. -

Ik heb u het geheele liedjen gegeven, mijn vriend! KARIN had alleen de vijf laatste coupletten gezongen. ‘SVEN vertrok naar Stockholm,’ vervolgde de postillon. ‘*Ho! hu! hy! māre!* Men hoorde weinig meer van den deugniet, dan dat hij schrijver op het tolkantoor was geworden. Een schoon ambt!’

Douaniers zijn nergens gezien, mijn vriend!

‘Een boer is heer op zijnen hof, maar zij!... Hij

verdient het; derzulken kan het nooit wel gaan. Ik geloof niet, dat hij aan KARIN schreef. Nog meer beproeving wachtte echter het arme kind. Haar vader stierf; de Kronofogd verkocht, na zijnen dood, voor de achterstallige pacht, al, wat er was overgebleven. Ik ging naar den Pastor.'

En de kleine man hielp in den nood?

'Hij bezorgde haar ten minste bij de gästgifware, die een verre bloedverwant van haar is. SVENS moeder had verklaard, haar niet te willen aannemen. Zij bedient er de reizigers niet, dan wanneer de andere meiden op het veld zijn. Arme KARIN!'

Kwam SVEN sedert niet terug?

'Voor eenige weken bezocht hij zijne ouders. Hij kwam mij zeer veranderd voor. Hij wilde een Stockholmer fjäsk vertoonen; het liederlijke had hij goed aangeleerd. Hij kwam even bij KARIN. Van dien tijd af heeft alle betrekking tusschen hen opgehouden.'

Zag KARIN dan van hem af?

'Zij deed er wel aan. Een harer vriendinnen die toevallig binnen kwam toen zij beide alleen waren, hoorde haar zeggen: "SVEN! van een jongen edelman had ik dit verdragen, denkende hij is van adel en ik ben dienstbaar. Van een officier of een reiziger, denkende hij ziet mij aan voor eene gewone herbergsmeid, of hij denkt het met geld goed te maken, maar van mijn' verloofde verdraag ik het nimmer." Het lieve kind vloog schreijende de kamer uit. De schoft heeft zich zeker eenige dier vrijheden veroorloofd, die hij te Stockholm op een Källare geleerd had.'

Wij zwegen beide een' geruimen tijd. Helaas, mijn vriend! wij dweepen met het landleven, onschuld en geluk komen ons voor, onder het groene loverdak te huis te zijn! Hoe ijdel is onze waan. Waar gij den mensch aantreft, daar vindt gij ook in zijne driften de bron zijner ellende; zij verzellen hem als de schaduw het ligchaam.

De jonge man uitte nog eenige verwenschingen tegen den ondeugenden knaap, die zoo ligtzinnig de rust van het arme meisjen aan zijne ijdelheid had opgeofferd; en vertelde mij, dat KARIN tot nog toe alle aanzoek, zich op nieuw te verloven, had afgeslagen. Hij zelf had zijn best gedaan haar hierin van gedachte te doen veranderen, maar zij had hem, met eenige regels uit een der Zweedsche psalmen geantwoord. Zij waren uit dien eener jonge vrouw genomen, de regels troffen mij; zij zijn den Verlosser gewijd. Hier hebt gij dezelve:

Heeft de wereld haar bedrogen,
U behoor' ze in lief en leed;
Schreijend voor uw kruis gebogen,
Zoo als MAGDALENA deed.

O, mijn vriend! welk een verschil tusschen de prachtige natuur, die rondom ons lag, en den droevigen toon dezer regelen. De velden, op het keurigste geschakeerd, boden de vrolijkste verscheidenheid aan. Hier wiegelde de zoele morgenwind de frischgroene halmen van den heerlijk opgeschoten haver; daar brak de bruine rogge, door eene donkere partij, het geele groen der tarwe verrassend af; ginds golfde een boekweitzee ons hare welriekende geuren tegen; alles was vrolijkheid, lust en leven. Niets dan

het donkere groen van het noordsche geboomte, dat zich bij wijlen aan het einde van den vrolijk slingerenden weg, rustig en statig verhief, was in overeenstemming met den toon van ons hart.

JÖNS voer voort: ‘Gij ziet dus, dat het nog wel wat duren zal, eer zij naar de zeden van Södermanland, de regter voet, onder de huwelijksinzegening, onbemerkt tusschen die van haar' bruidegom zal dringen, opdat geen kwaad tusschen hunne harten plaats moge kunnen vinden en hun geluk verstoren. Wie weet of knechten en dienstmaagden haar wel ooit *zelve* zullen noemen, zoo als zij hier de vrouw van eenen welgestelden boer plegen te doen. Ik hoop het toch nog te beleven; het kan niet anders, of zoo braaf een meisje moet eene goede vrouw worden?’

‘Ik wensch het met u, JÖNS!’ hernam ik, terwijl wij het kleine stadje Södertelje naderden. ‘Ik wensch het met u. Belooft gij mij, haar hartelijk te zullen groeten?’

De jonge man beloofde het. ‘En als zij u weder met de vier regelen uit den psalm weemoedig antwoordt, zeg haar dan, dat de Heer het gekrookte riet niet verbreekt. Zult gij, JÖNS?’

De jonge man zag mij nadenkend aan, sloeg de heldere oogen vol vertrouwen naar den blaauwen hemel, en herhaalde: ‘Neen, Hij zal het gekrookte riet niet verbreken.’

Eer wij scheidden, gaf ik hem eene kleine gift voor KARIN. Wie onzer, vriend! had minder gedaan, en wie der lieve schoonen, aan wien gij somwijlen mijne brieven voorleest, wenscht haar geenen braven vertrooster toe?

Quand viendra le tems de faire, au lieu de visites épistolaires à mes amis, une profonde révérence d'auteur au public? il m'en coûtera excessivement: au point que si je pouvais ne pas livrer mon nom avec ma prose, je me regarderais comme parfaitement heureux de saisir cet expédient. Le fonds de ce sentiment qu'on décore généralement du nom de modestie, est au contraire de la vanité souffrante; mais ce n'est pas seulement de la vanité, il s'y mêle une sorte de pudeur morale. Pouvez vous, sans effort montrer comment vous pensez et sentez à des hommes que vous savez penser et sentir tout a fait différemment, et ne pouvoir même comprendre ni vos pensées ni vos sentiments?

VICTOR JACQUEMONT *à Mr.* DE TRACY.

Poëzij.

Loots(*).
(*Geene Biographie*).

Wij zijn een koel maar verstandig, een welligt niet geestig, maar stellig zeer zedelijk volk, mijn Hollandsche lezer! en wij verzoeken u ernstig, dit geene reminiscens te houden, uit alle de lofredenen, die gij en ik sinds 1830 over ons volkskarakter hebt moeten aanhooren. De walgelijke wierook, ons toen dikwerf zoo smakeloos als onhandig toegezwaaid, kan u niet meer gehinderd hebben dan mij; en toch, met de hand op het hart, herhalen wij het: liefde voor deugd en zucht naar kennis, zijn bij ons onuitwischbare familietrekken; zelfs onze uitspanningen getuigen er van. Eilieve! vergun mij u eene vlugtige schets van die des beschaafden middelstands, door mij voor een' vreemdeling ontworpen, hier mede te deelen; het waarom zal u, hoop ik, weldra duidelijk worden.

‘De laatste dagen van een' schoonen herfst, die lente van ons vaderland, loopen ten einde; de schemering daalt ieder' avond vroeger neder, dunne nevelige wolken jagen driftig langs den grijzen hemel, slechts zelden door de vriendelijke schijf der maan verlicht, en de gure lucht en de waterachtige damp-

(*) Zie het vierde Stuk van het eerste Deel, bladz. 351.

kring ontnemen eener wandeling al het bekoorlijke. Ziedaar ons dus verpligt binnenshuis het genoegen te zoeken, dat zich in weelderiger landstreken buiten aanbiedt; waartoe zouden wij op den naakten akker de regenvlagen trotseren? Wij hebben geene vrolijke wijnlezers! geen landvolk dat den oogst met een schuldeloozen dans besluit. Een lange eentoonige winter is onze toekomst; met elke schrede die hij nader rukt, vermindert de woelige bezigheid des bedrijvigen handels; weldra heeft ieder, beide tijd en regt, tot vermaak en uitspanning over. Inderdaad onze beschaafde middelstand verzuimt die niet; en toch zoudt gij dien weinig kennen, zoo ge woeste drinkgelagen, weelderige gastmalen, of ruisschende bals verwachttet. Wij missen, verweet gij mij vriendelijk, wij missen den echten zin voor muzijk, en ik stem u toe, dat het bezoeken des schouwburgs bij ons nog geene behoefte geworden is; maar geen stad, hoe klein, ik zoude bijna durven zeggen geen dorp, is er in ons vaderland, dat niet zijn letterkundig genootschap, zijne maatschappij voor deze of geene wetenschap en kunst bezit. Verstandelijke ontwikkeling, ziedaar de eenige uitspanning waaraan de Hollander gewillig de genoegens van den gezelligen, huisselijken kring opoffert; zeg mij, is dit geene beminnelijke zijde van zijn zoo koel, zoo ernstig karakter?’

Zoo verre de schets voor den vreemde, moge zij u overtuigen, dat wij het goede in dergelijke instellingen niet voorbij zien, ofschoon wij, daar ons onderwerp er onwillekeurig toe leidt, eenige veranderingen in dezelve wenschen; den Dichter vooral van de banden dier genootschappen gaarne bevrijd zagen. Gij

weet nu, dat ook wij die verschillende maatschappijen (met wier optelling wij u niet zullen vermoeijen) hoogschatten en liefhebben; waarom zouden wij, beschroomd, ook niet de keerzijde van den penning durven bezien?

Verstandige mannen hebben het voor ons aangemerkt: er wordt *te veel* gesproken, *te veel* verhandeld; menig ontluikend talent, door te vroege en vaak dwaze toejuiching, misleid en bedorven: onverdragelijke verwaandheid is het natuurlijke kind van overdrevene bewondering! Het zoude eene allerbelangrijkste verhandeling zijn, mits het de allerlaatste ware, welke gevolgen in het gezondste hoofd, het hooren van drie, vier of vijf redevoeringen, over hemelsbreed verschillende onderwerpen, in één week, onvermijdelijk hebben moet. Wij zouden lang weifelen, zoo wij uitspraak moesten doen, wat voor bedaarde en geregelde voortgang, in ware wetenschap en kennis, nadeeliger heeten mag, *Penny-Magazines* te lezen, of dagelijks genootschappen te bezoeken. Maar duid het mij niet ten kwade, dit alles behoort minder tot mijn onderwerp; overtuiging dier waarheden voerde mijne veder onwillekeurig mede.

Poëzij, wij keeren tot ons gebied terug, goede lezer! waarachtige poëzij is levendige, onwillekeurige, hartstogtelijke uitstorting des gemoeds. Gij zoekt haar vergeefs in op hoog bevel geschreven gedichten. Helaas! en toch wordt er, ziedaar onze klagt, door bijna ieder genootschap een gruwzame inbreuk gepleegd, op de vrijheid van het dichterlijk talent, van den rijkst begaafdste, zijner leden; en zoo de hemel een vonk van Goddelijk vuur aan mijnen boezem bedeeld had, ik zoude die; maatschappijen schuwen en vlieden, gelijk

de gezonde den pestzieke. Vergeef mij het beeld, ik heb vergaderingen bijgewoond, waarin men een waarachtig Dichter vleijend en verzoekend, het is waar, maar lastig en opdringend tevens, de belofte afperstte, het vijf en twintig of vijftigjarig bestaan van het min of meer prachtig gebouw des genootschaps te bezingen. Ik heb LOOTS verzen, bij dergelijke gelegenheden, voor mij.

De tijden zijn voorbij, waarin op den bruiloftsdisch op ieder schotel een versjen prijkte, waarin men een Dichter noodigde om een te aangenamer nageregt te hebben; men schrijft zelfs thans geene verjaarverzen meer, ten zij het hart die ingeve, en dan zijn het meesterstukken, als de talrijke van BILDERDIJK getuigen. Maar een Genootschap, eene Maatschappij moet nog jaarlijks hare schatting Poëzij leveren; zonder gedicht zoude men immers geen feest gevierd hebben? Och! dat men er dan ten minste die zangers voor koos, die gaarne bij zulke gelegenheden schitteren, die slechts naar een onderwerp uitzien om ellenlange verzen te schrijven. Dat men het ten minste hem nooit verzocht had, die zich zelven in zijn heerlijk versjen: *Het Nachtegaaltje* zóó oorspronkelijk schetste, zóó waar afschilderde, dat ik den lust geen weerstand kan bieden het hier op te nemen.

Zeg mij, zwevend orgelkeeltje,
  Zanger, zoo eenvoudig schoon,
Zeg mij, minziek filomeeltje!
  Wie leerde u dien liefdetoon?
Als gij, met uw snebje fluitend,
  Slepend, zacht uw galm verlengt,
Of, den gorgel vol ontsluitend,
  Alle toonen zamen mengt;

Als gij 't zet op hooge wijzen,
   En, met schel en scheller slag,
Alle zangen dooft in 't rijzen,
   Zanger van den nacht en dag.
Als ge een stilte weet te scheppen,
   Door geen lispeling gestoord;
Als geen blaadje zich durft reppen,
   d'Aâmtogt zwijgt en alles hoort.
Zeg 't mij, gij, sints zoo veel jaren,
   Dichter van het lied der Lent',
Of er ook nog eeuwen waren,
   Met uw zangen onbekend?
Of ge in 't woud, in oude boeken,
   Bij der vogelen Homeer,
Eerst de maat en gang moest zoeken,
   Zingen naar zijn wijze leer?
Naamt gij lessen tot uw voordeel,
   Tot hoe hoog uw stem mogt gaan?
Velde een papegaai het oordeel
   Over valsch en zuiver slaan?
Maar gij lacht met zulke vragen;
   De ongekunstelde natuur,
Needrig vogeltje, elks behagen!
   Schonk u 't heilig dichtrenvuur.
Rijk van vederpracht omgeven,
   Staat de paauw in glans en gloor;
Maar zijn toon wordt aangeheven,
   En hij snijdt en vlijmt in 't oor.
't Fluitje leidt de maat der vinken,
   Kunstig zingen zij een lied;
Maar gij doet er duizend klinken,
   En gij hoorde pijp noch riet.
'k Geef den roem op oude talen,
   Ouden smaak ook vrolijk weg,
Mits men, bij de nachtegalen,
   Mij mijn' wildzang niet ontzeg.

En die Dichter - wiens Muze wij ons zoo gaarne als eene blonde Noordsche schoone vertegenwoordigen, wier lange gouden lokken, dat bewijs van Celtischen

oorsprong, geen nijdige haarnaald in het sierlijk golven verhindert; in wier helder blaauwend oog zich het azuur van den kouden, maar heerlijk gestarnden hemel afspiegelt; wier elpen voet in vlugheid de vlugge hinde harer wouden op zijde streeft, - die Dichter was verpligt zijne Muze voor de feesten van deze of gene Maatschappij aan te kleeden en op te tooijen. Welk een martelaarschap voor het arme kind! Ziet gij haar onwillig het hoofd schudden, en vergeefs de wieken uitslaan? Het schoeisel knelt haar, het gewaad is haar te eng, de bloemenkrans waarmede zij op het feest moet pronken, ontbladert zij in dartelen moedwil. Dochter der eenvoudige natuur, uw weêrstreven is ijdel; hoort gij de oproeping niet?

> Ja, 't plegtig uur is daar, dat ons ten outer wacht:
> 't Voorleden geeft het op uit zijne trage dragt;
> De hoogtijd van dit koor toeft u, o feestgenooten,
> Die hier 't geluk voor u ziet uit verdienste ontsproten.

(Eerste regelen van het dichtstuk: *Beschaving, het geluk der volken*, ter vijf en twintigjarige verjaring der Maatschappij: *Felix Meritis*.)

De Muze is wel onschuldig aan dat prozaïsche begin; de Goddelijken zijn het immer aan dergelijke mislukte verzen. Een oogenblik toont zij echter haren invloed; het is, als wilde zij zich wreeken, en ons nog een schitterend bewijs van haar talent geven:

> Vaar juichend op mijn geest; met onbedwongen vlugt,
> Gelijk de leeuwrik stijgt in de eerste voorjaarslucht,
> Als hij, op vleugelen des zangs in 't zwerk verloren,
> De ontwaakte vreugd der aard' de hemelen doet hooren,
> En blijde om 't zoet genot, dat hem de lente biedt,
> Den schellen gorgel stemt tot een verheven lied!

Oordeel zelf, of het vervolg dien aanvang waardig is te noemen, welk een uitgestrekt onderwerp zij ook kieze. Helaas! de leeuwerik moge zich naar willekeur in het blaauwe luchtruim verlustigen; de door dag en plaats geboeide zangster mag het niet.

Gij begrijpt immers, dat beschaving, het geluk der volken, een dier stellingen is, even ligt te bewijzen, als dat de zon ons op eenen schoonen zomerdag, des middags om twaalf uren, beschijnt; vooral, wanneer men alleen spreekt, en ROUSSEAU met een paar woorden het stilzwijgen oplegt. Eilieve! zijt gij liefhebber van zulk soort van gedichten, en Amsterdammer bovendien, lees den lof der stad aan het IJ in dit vers, en in dat ter gelegenheid van het vijf en twintigjarig bestaan van het gebouw der Maatschappij: *Felix Meritis*, een dichtstuk, in lengte den titel gelijk, veertig bladzijden beslaande. Vergun mij echter, er u even kort bij te doen stilstaan, als bij den *Lofzang aan de Schilderkunst*, ten behoeve der Stads Akademie vervaardigd, en *de Voortreffelijkheid van den Mensch, in de beoefening der schoone Kunsten* uitgesproken, bij eene prijsuitdeeling in *Felix Meritis*. (Een akademiebeeld had toen waarschijnlijk den hoogsten prijs behaald?) Er zijn verdienstelijke brokken in beide verzen. Wie zoude dit betwijfelen? Maar LOOTS was niet meer dan een middelmatig kenner van schilderijen; van daar, dat ons die coupletten, waarin hij het begoochelende der kunst, die hem misleidt en het doek bezielt, afschildert, de schoonste voorkomen, dat ons het geheel, als een Hollanders *Lofzang aan de Schilderkunst*, onbevredigd laat, ondanks, dat wij

eerst bij de Egyptenaren, Grieken en Italianen rondgevoerd worden. BILDERDIJK zoude den Genius der kunst, wiens verschijning LOOTS ons aldus schetst:

> Ik zie - wat schrik doorkruipt mijn aad'ren!
> Den Genius der kunst mij naad'ren,
> Hij spreekt: ‘ondankbre! zwijg, houdt stand!
> Waartoe gedwaald bij vreemdelingen?
> Die de eer der schilderkunst wil zingen,
> Vindt zingensstof in Nederland.’:

BILDERDIJK zoude dien Genius, zeggen wij, het kenmerkend onderscheid der Nederlandsche school keurig hebben doen opmerken; maar de waarheid gebiedt ons het niet te verzwijgen: BILDERDIJK zoude ook geen onderwerp bezongen hebben, dat hij niet meester was.

HELMERS mogt bij zulke gelegenheden uitroepen:

> Deez' avond was der kunst het schittrendst loon beschoren,
> De wetenschap verheft, veredelt ons gemoed;
> LOOTS sprak: elk waande in hem Apollo zelv' te hooren,
> En 't eermetaal ontving door hem een' nieuwen gloed.

Luide toejuiching moge nog altijd zulke verzen bij de mondelinge voordragt ten deele vallen, wij gelooven dat die maatschappijen beter zoude doen, diergelijke taak aan redenaars en niet aan Dichters op te dragen; het is poëzij verkwisten.

Wij hebben daarentegen gebrek aan sierlijk, bevallig en beschaafd proza; proza zoo als dat van CRAS en VAN DER PALM, VAN ASSEN en D.J. VAN LENNEP, DE VRIES en LULOFS; bij zulke gelegenheden zoude mannen van smaak, door het mededeelen van juiste

theoriën in aangename vormen, een' goeden invloed op het publiek kunnen uitoefenen en de letterkunde verrijken. Gul uit beken ik het u, ik heb van geen boek ooit minder verwachting opgevat, dan van *eene Bloemlezing uit onze Nederlandsche Prozaschrijvers;* zeg mij, is dit geen bewijs onzer armoede?

Geduldige lezer, gij verdient eene schadeloosstelling; wij willen u die in het volgende tafereel van den Zondvloed, het beste brok uit *de Voortreffelijkheid van den Mensch*, gaarne schenken. Het wedijvert, onzes inziens, met het beroemde van GIRODET-TRIOSON, voor zooverre de voortbrengselen der zusterlijke kunsten vergelijking toelaten.

Verhef haar, die, op aadlaars vlerken,
Haar vlugt met zonnestralen dekt;
Aanschouw en loof de wonderwerken,
Door de almagt van 't penseel verwekt;
Bewonder zijn vermetel pogen,
Om, met den schrik en wraak omtogen,
Te straffen met gekunsteld wee;
Om, door een mengeling van kleuren,
De zenuwen der ziel te scheuren,
Te stormen in der driften zee.

Daar stort de kunst, op haar tafreelen,
't Heelal in wrakken ondereen;
't Verderf rukt aan op haar bevelen;
De dag wijkt voor haar wenken heen;
Zij spreekt een' zondvloed op de volken,
Daar rollen zich de zwarte wolken,
Als ronwgewaden, door de lucht;
De zon, met half geweken luister,
Blinkt angstig neêr door 't woeste duister,
En schijnt voor 's aardrijks nood beducht.

De orkanen, die, uit alle streken,
De wolken jaagden op elkaâr;

Gaan schuil, in 't buldrend woên bezweken;
Een stilte heerscht, van jam'ren zwaar;
Het luchtruim wordt in vlam ontstoken;
De bliksem, slingrend losgebroken,
Verwt de aard' met blaauwen zwavelgloed;
De donder dreunt op 't berggevaarte,
Van neevlen grijs, en doet zijn zwaarte,
Verbrijzeld, tuimlen aan zijn' voet.

Daar giet, met vreesselijk geklater,
Teruggekaatst op 't stroomend nat,
Het gansche zwerk zich uit in 't water;
Een zee houdt lucht en aarde omvat;
De regen groeit bij 't nederdalen,
De drupplen wassen aan tot stralen,
En tot een' breeden watermuur,
Geen lichtstraal kan dien nacht doorboren,
't Verschiet is voor het oog verloren,
In stuivend vocht verdwijnt natuur.

Ontzaggelijke baren schuimen
Ter bergspits af met hol geluid,
't Verzilverd nat schijnt sneeuw en pluimen,
Daar 't barstend van de rotsen stuit;
Nu stortende in gezwollen vloeden,
Vergroot het hun afgrijslijk woeden,
En dringt en perst hen uit hun baan;
Het zwerk strijdt met de diepste kolken,
Om de eer van 't wis bederf der volken;
De schepping wordt een oceaan.

Wat hoog is voelt zijn' val reeds naad'ren,
En stort van zijn' doorweekten voet;
't Verzinkend woud reikt tak en blaad'ren,
Als biddende armen uit den vloed;
Vergeefs zoekt, worstlend met de stroomen,
Het loeijend rund den dood te ontkomen,
Een golf verstikt zijn' jongste klagt;
De zee torscht, razend voortgedreven,
Verdelgde hâve en zwijmend leven,
Als zegepalmen harer kracht.

Wie zijt gij, die, uit zooveel weeën,
U bergt in 't vlottend scheepsgevaart,
En drijft gerust, langs hooge zeeën,
Ver boven 't vlak der zinkende aard'?
O! zoo ge u om uw deugd ziet sparen,
Zoo die u voorlicht op de baren,
Waar geen kompas of naald u wijst,
Doe haar in menschenliefde blinken,
Berg hulpeloozen, die verzinken,
En hoor hoe elk u redding prijst.

O schouwspel, dat het hart doet breken!
Stuiptrekkend gillen der natuur!
O moedertrouw, nog nooit bezweken,
Al golfde om u een zee van vuur!
Hier pronkt ge alleen op 's werelds puinen.
O, wendt uw oog naar gindsche kruinen
Der heuvlen, reikende uit den vloed;
Stuurt derwaarts heen, ô schepelingen!
Een moeder smeekt, met handenwringen,
Dat gij alléén haar zuig'ling hoedt.

Haar gade, in 't smorend nat bedolven,
Klemt de armen, stervend, om haar heen;
Zij wringt zich los, strijdt met de golven,
En leeft, doch voor haar telgje alleen;
De springvloed wast, hij dekt haar lippen;
Nog, nog laat zij de hoop niet glippen;
Zij zinkt, en heft haar wicht omhoog,
En bidt u, stervende, om erbarmen,
Het kindje lacht, en reikt u de armen,
Of schuldloosheid uw hart bewoog.

Vergeefs! vergeefs! zij gaan verloren;
O wreedheid, die op de onschuld woedt!
Neen! mor niet! laat geen klaagtoon hooren,
Val, diep ontroerd, de kunst te voet;
Zij wist, door schijn, ons hart te wonden,
Zij heeft den weg daarheen gevonden,
En speelt met ons misleid gevoel;

Zij wierp ons 't zoetst bedrog in de oogen;
Zij mengt de waarheid met de logen;
En juicht in haar getroffen doel.

Dat is echte poëzij en dien criticus reik ik de broederhand niet, die na derzelver voordragt, bedaard de veder kan opnemen, om hier en ginds kleine vlekjens aan te wijzen!

Tot dit tijdvak behooren nog *Beschouwing van Amsterdam*, 1803; LEONIDAS, *in de engte van Thermopyle* 1804*; de Batavieren ten tijde van* CAJUS JULIUS CESAR 1805, en de *Rouwzang* op JACQUES KUIPER 1808, welk laatste waarschijnlijk ter zijner Gedachtenisviering in *Felix Meritis* gediend heeft, en daarmede beoordeeld is. Eene schets van de verdiensten van KUIJPER blijft daarom van eene kundige hand niet minder wenschelijk; wanneer zal een begaafd kunstkenner dergelijke bijdragen schenken tot de Geschiedenis der Schilderkunst, gedurende de laatste vijftig jaren ten onzent?

Gij verwacht toch geen beredeneerde Catalogus der verzen van LOOTS van mij, lieve lezer? Ik verklaar u, moest ik die leveren, dan zoude mij zijne werken van schrik hebben doen terug deinzen; zoo ik u de titels zijner voornaamste Dichtstukken opgeve, is het alleen om u tot derzelver herhaalde lezing uit te noodigen. De drie jongstgenoemde ga ik ten bewijze met stilwijgen voorbij.

Veel liever vestigen wij uwen blik op rijken oogst van volle halmen ons door de volgenden jaren aangeboden, weelderige en rijpe koornairen, bij welke ons *Leijdens ramp* 1809, en de *Rijmdrift* 1810, niet meer dan liefelijke, blaauwe bloemen toeschijnen. Het

zijn HUIG DE GROOT 1800; *de Dood van* EGMOND *en* HOORNE 1810; *de Hollandsche Taal* 1810; *Lofdicht op* H. BOERHAVE 1812. Ach! waarom mag ik er het vijf en twintigjarig bestaan van *Felix Meritis* 1813, niet bijvoegen; waarom moet ik, ondanks sommige schoone passages, aarzelen, dit zelfs, het vers op *het Schoone* 1812, te doen?

De Heer en Mr. JERONIMO DE VRIES, heeft in zijn fraai werk HUGO DE GROOT en MARIA VAN REIGERSBERGEN, hetwelk gij ongetwijfeld een eervolle plaats in uwe boekerij geschonken hebt, de Heer DE VRIES heeft daarin de schoonste coupletten van den lierzang HUIG DE GROOT overgenomen. Nadat een man van zoo kieschen smaak, fijn gevoel en uitgebreide kennis dit vers die vleijende hulde toebragt, zoude het vermetel van ons zijn, het u nog te willen doen bewonderen.

De Dood van EGMOND *en* HOORNE (moge de liefelijke Rotterdamsche zanger het ons vergeven, zoo wij zijn met goud bekroond dichtstuk niet den voorrang kunnen toekennen), *de Dood van* EGMOND *en* HOORNE is vol van stoute trekken en meesterlijke grepen; eene door proeven gestaafde, vergelijkende beoordeeling laat onze bepaalde ruimte niet toe.

En toch kunnen wij van de *Hollandsche Taal* een gedicht, dat bij de voorlezing, in dien rampzaligen tijd, zoo groot eene geestdrift verwekte, dat LOOTS vreesde, er door eenige dagen gevangenschap voor te zullen boeten, toch kunnen wij van dit vers niet scheiden, zonder nog eenmaal den gloed van eenige dier juweelen voor u te doen vonkelen:

> Gelijk een stroom, in 't hart der bergen,
> Zich zelv' den ijs'ren grond ontwringt,

Naar eigen wil, wat hem moog' tergen
   Door zelf gedolven voren dringt;
Gelijk hem, in zijn loop, de beken
Geen vocht, als schatting, doen ontbreken,
   Verweldigd door zijn stoute vaart;
Terwijl hij, naauw die dropplen tellend,
Maar uit zijn eigen volheid zwellend,
   Zijn zuiver nat en naam bewaart:

Zoo zijt gij, voor onheugbre dagen,
   En waar 't aloud geschiedblad faalt,
En waar vergeefs zich de oogen wagen,
   Uit zuivre heldre wel gedaald;
Gij wildet, in uw grootsche gangen,
Niet weigren, kleene gift te ontvangen;
   Hebt de oudheid, smaadlijk, nooit veracht,
Noch Oosterlander, ver gezeten,
Noch 't volk in 't barre Noord vergeten,
   Noch wat Germaan of Gauler bragt.

Maar, algenoegzaam in u zelven,
   Wist gij wat heerlijk is en schoon,
Uit uwen eigen grond te delven,
   En offert niemand dankbetoon.
Hoe! zou ook 't lage 't hoog vereedlen?
Of de overvloed bij de armoê beedlen?
   Neen, rijk zijt gij in weelde en pracht;
Gij kunt, in onuitputbre schatten,
Verkwistend om u henen vatten,
   En vaart omhoog, op eigen dragt.

Een rijkdom, ja, zien we u ontbreken,
   Maar 't is gewis dat u vereert;
En ach! dat geene tong kost spreken,
   Wat gij niet hebt als spraak geleerd;
Ach! dat men in geen taal kost spellen
Het tuig, dat donders aan doet snellen,
   Noch rang der dienaars van den dood;
Ach! dat men nog geen woord kon reppen,
Van 't geen de weelde al wist te scheppen!
   Ware elke taal hier arm en bloot!

Ware elke taal zoo min geslepen,
   Zoo arm als gij, in vond bij vond,
Om, slinksch in doel, om, loos in grepen,
   Te huichlen met der wetten mond!
O neen! vergeefs bij u te zoeken
De kunst, die de onschuld moet verkloeken;
   Dat gift sloop nimmer in uw borst;
Uit deugd en waarheid zelve ontsproten,
Is de eer uwe aad'ren ingegoten,
   Bij 't lesschen van uw' vroegsten dorst.

Maar, waar is stout gewrocht verrezen,
   Dat uw begrip, uw magt, ontzweeft?
Waar mag zoo groot een wonder wezen,
   Dat gij niet kent en namen geeft?
Waar 't denkbeeld, dat gij niet kunt melden?
Waar herderliefde of toorn van helden,
   Te zacht, te vreeslijk voor uw' stem?
Waar halve goôn, wier forsche zangen
Gij, onverzwakt, niet durft vervangen,
   Niet weêrkaatst met herboren klem?

En de zaal daverde van toejuiching, en die Lyrische Dichter was waardig haar in te oogsten, die zijne landgenooten, toen het Vaderland scheen te zullen vergaan, den duren eed deed afleggen die laatste gift van het voorgeslacht ongeschonden op het nakroost te zullen overbrengen. Niet alleen zij toch, zeggen wij gaarne met de woorden van eenen Franschen schrijver, niet alleen zij verdienen den naam van Lyrische Zangers, die, tusschen een reusachtig verleden en eene schitterende toekomst geplaatst, de verzuchtingen slaken eener stervende eeuw, eener verbrokene wet, en in profetische verrukking, met hartstochtelijke liefde de zegepralende komst van EMANUËLS wagen begroeten. Evenmin hebben zij er alleen aanspraak op, die in

minder gewijde, maar schoone en zuiver menschelijke dagen, wanneer de Koningen helden of heldenzoonen zijn en de halve Goden eerst sints gister' gestorven, wanneer kracht en deugd hetzelfde beteekenen, en de rapste in het worstelperk, de vlugste in den wedloop, ook de vroomste, de wijsste en de dapperste is, zij die dan, als waarachtige priesters van het schoone, onder een plegtig feestmuzijk aan de overwinnaars den lof toebrengen, de namen der rossen van onverbasterd ras prijzende opnoemen en van roemruchte voorvaderen die steden stichtten, dankbaar gewagen; zij die regt hebben op de gebeitelde kroon die hunne lokken siert, en de goude voetschabel die zij drukken. Ook hem komt dien eerrang toe, die in de rust van den overvloed, aan het hof eens dwingelands levende, de bevallige geneugten des levens zingt, en ons de droevige gedachten die bij wijlen te midden zijner vermaken, zijnen geest bewolken, zijne keurigste bloemen geur en schoon doen verliezen, waar en treffend mededeelt; ook hem vooral, niet minder grootsch en met niet minder roem dan beide eerstgenoemden, die in welke dagen van onrust en vernieuwing dan ook, onder welk staatkundig onweder, den diepen zin, de verhevene wet van zijnen tijd weet te onderscheiden, en op te vangen, en ieder blind toeval door eene verstandelijke en welluidende echo zal weten te beantwoorden!

Of LOOTS dit in 1809-1820 deed, behoef ik het u te vragen, betwijfelt gij het nog? Sla dan de gedichten op, aan welke het laatste deel mijner beschouwing gewijd zal zijn;(*) en gij zult met mij

(*) Buiten nog eenige verzen uit de vier Deelen Gedichten, *de Beurs van Amsterdam, de Verlossing van Nederland*, het dichtstuk *de Mensch, de Nieuwe Gedichten*, enz.

bekennen dat wij vele trekken des waren Dichters die BILDERDIJK in zijne heerlijke *Dichtrenvlucht*(*) aldus schetste, in hem terug vinden:

O! 't zegt zoo weinig, rond te zweven,
Om zuizlend, machtloos, neêr te slaan!
En, kan dit recht op lauwren geven,
Welaan! ik ook, ik treê ter baan.
Maar neen! ook andren meê te voeren,
In welk een engen kring men zwier',
In dezen hart en bloed te ontroeren,
Bestaat des Dichters eerlauwrier.

Sleep, sleep mij in 't bedwelmend zuizen,
ô Dichter, in verwarring rond!
Doe, doe mij 't bloed in de aad'ren bruizen,
En rake ik met u aard noch grond!
Doe mij die zielsverbijstring voelen,
Waarin gij me aan mij-zelv' ontschaakt!
Doe drift door driften heen krioelen,
En 'k ben, hetgeen gij van mij maakt.

Dan zwijgen zelfbesef en reden;
Dan waan ik, aan uw hand geleid,
Met u de wolken op te treden,
En zweve in hemelzaligheid!
Dan ja, geloof ik aan uw vliegen,
En dank u voor dien zoeten waan!
Maar, die mijn reden wil bedriegen,
Moet eerst mijn hart in banden slaan.

(*Wordt voortgezet.*)

(*) *Affodillen*, I. bl. 127.

Schoone kunsten.

Het muzijkfeest te *'s Hage*(*). (16 *en* 17 *October* 1834.)

V.

Gij wilt dus den indruk weten, die het feest op mij en anderen gemaakt heeft?

Ik acht het onmogelijk, dien indruk, wat anderen betreft, in woorden weder te geven; geloof mij, eer zoudt gij eene staatkundige vergadering tot eensgezindheid brengen, dan eene muziekale; sta mij daarom toe, een enkel woord met u over de uitgevoerde stukken te spreken, welligt zult gij dan zelve den slotsom kunnen opmaken.

Het feest werd geopend met de ouverture van den Kapelmeester LUBECK, eene met vlijt en kennis bewerkte compositie, welke van de studie des Componisten getuigt, en ons alleen een weinig lang voorkwam. Doch het volkslied!... Neen, waarlijk, *dat zijn ze niet, die Wilhelmus blazen!* Ons *Wilhelmus* is geen choraal, is geene hymne! Het is een lustig trompettersdeuntjen, hetgeen den Spaanschen lansknecht den doodschrik in het hart joeg. De Heer LUBECK heeft dit karakter geheel uit het oog verloren. Och! ik bid u, laat ons dit enkel overge-

(*) Zie het eerste Stuk der *Muzen*, bl. 363.

bleven kleinood onverminkt en onveranderd bewaren.

Wilt gij, dat ik VAN BREE'S *Jubelouverture* met gene vergelijken zal? Maar neen! dezelve scheen ons hier eenigzins misplaatst toe. Eene jubelouverture te hooren, na het *Requiem* van MOZART! Wij hebben welligt naderhand, wanneer wij eens over *onze* levende Componisten spreken, gelegenheid dezelve regt te doen. -

Het is niet te ontkennen, dat SPOHR'S aanspraak op onsterfelijkheid in zijne quartetten en verdere instrumentaal-compositiën berust, en hoe rijk hij ook aan melodie moge zijn, is het blijkbaar, dat hij eene voorliefde voor harmonie heeft, welke vaak zijne instrumentatie overladen en grillig doet zijn. Van daar, dat in zijne vokaal-compositiën de stem niet altijd de hoofdzaak blijft, vaak, zoo niet overschreeuwd, dan toch verduisterd wordt door de instrumenten, en niets meer, dan eene *partij* van het muzijkstuk wordt; van daar, dat dezelve dikwijls eene notenreeks zingt, welke eigenlijk de hoboe, klarinet of fluit behoorde te spelen; van daar, dat geene zijner opera's populair geworden is, en zelf zijne meeste liederen alleen voor den kenner genot opleveren. Zijn Oratorium, *die letzten Dinge* intusschen, behoort onder zijne voortreffelijkste vokaalwerken gerangschikt te worden. De recitativen zijn niet te lang; de aria's niet al te chromatisch, en rijk aan melodie, ofschoon dezelve niet altijd even duidelijk uitkomt. De duetten, en vooral de terzetten en quartetten, zijn meesterlijk bewerkt. De kooren zijn krachtig, wisselen bestendig met de solo-stemmen af, en ontleenen hunne gedachten en vormen meestal uit de

behandelde situatie. De aan het oratorium eigenaardige vermenging van het Dramatische en Lyrische is er uitstekend in volgehouden. Het *Ende des Gerechten* van SCHICHT, hetwelk wij echter alleen naar het tweede deel kunnen beoordeelen, staat onzes inziens, verre beneden het oratorium van SPOHR. Weinig kooren tegen vele, lange, den tekst dikwerf herhalende, solo's, geven te weinig afwisseling; de recitativen echter, hoewel insgelijks te lang, zijn zeer schoon en elk op zich zelven zoude eene voortreffelijke uitwerking doen, even als de weinige kooren, waaronder vooral het sarrende: *Arzt der andren helf* en het krachtige, onstuimige: *Welch drohendes Gewitter* uitmunten.

En wat zal ik u van HÄNDELS *Hallelujah*, het krachtigste en meest verhevene meesterstuk van zijn genie, zeggen? Den kenner bragt het in verrukking, elken hoorder deed het verbaasd staan over de kracht en eenvoudigheid, over de waarheid en verhevenheid, over den ernst en de waardigheid, welke in dit koor gelegen zijn. MOZART alleen streeft hem in zijn *Requiem* waardiglijk op zijde, en de indruk, die het unisono van het *Dies Irae*, met alle kracht van orkest en koor aangeheven, te weeg bragt, was zoo groot, dat dezelve bijna aan ontzetting grensde, en het hart met huivering vervulde.

Intusschen geviel het *Requiem* van MOZART veel minder, dan SPOHRS oratorium. Er behoort welligt reeds eene hooge mate van kunstgevoel en ontwikkelde smaak toe, om de schoonheid van het eenvoudig verhevene te gevoelen. Onze tijd vooral is

in dat opzigt verwend. Men dorst vergelijkingen maken, welke ten nadeele van MOZARTS meesterstuk uitvielen. Ik weet niet, of gij van vergelijkingen houdt, goede lezer! anders wil ik u er een paar geven. Bij SPOHR is de eenvoudigheid meer kunst; bij MOZART is de kunst meer eenvoudig. SPOHR volmaakt eerst de deelen, en stelt er dan het geheel uit zamen; MOZART schept eerst het geheel, en brengt dan de deelen tot hunne volmaaktheid. SPOHR bereikt door vele, soms schoone, soms gekunstelde middelen, het doel, hetgeen MOZART door enkele meesterlijke trekken verkrijgt. Doch die weinige trekken op te sporen, te gevoelen en te waardeeren, is alleen aan het geoefend oor, aan de gekuischte smaak des kenners gegeven. In al de andante's en adagio's van SPOHR is eene vaak overtollige rijkdom van akkoorden, eene zangerigheid van melodie, doch zoo als de viool ze moest zingen, eene harmonische overladenheid, die ons vermoeit en verwart. Bij MOZART daarentegen, is zelfs in de meest zamengestelde contrapunctistische figuren eene helderheid, eene natuurlijke gang der harmonie, welke ons onwederstaanbear boeit en bevredigt, terwijl de kinderlijke eenvoud der melodie met den aard der stem overeenkomt, en als eene Najade op de dartele golfjes van het accompagnement wiegelt, zonder er ooit door overstelpt te worden. Ik behoef u, ten bewijze, alleen het andante: *Confutatis* (freche Sünder) uit het Requiem te herinneren, waar MOZART met het enkele unisono van tenor en bas en het eenvoudigste doch fiksche accompagnement, zoo heerlijk de doodsangst der zondaren uit-

drukt, en dit doet afwisselen door het innige hartroerende smeeken der vrouwenstemmen: *Rette üns* enz., vergezeld door eene choraalachtige instrumentatie.

Maar waarom, vragen wij met heilige verontwaardiging, waarom van dit meesterstuk een *Torso* gemaakt, waarom het ons niet geheel en al, zonder eenige verkorting gegeven? Wanneer wij ons beklagen, alleen het tweede deel van SCHICHTS oratorium gehoord te hebben, met hoeveel te meer regt betreuren wij dan de verminking van MOZARTZ Zwanenzang.

BEETHOVENS zevende symphonie en zijne ouverture van *Egmond*, zijn te zeer bekend, dan dat wij hier over dezelve in bijzonderheden willen treden. Wij mogen het echter niet ontveinzen, dat de keuze der zevende symphonie ons juist niet de gelukkigste toescheen, daar de vijfde, de eerste en zelfs de vierde, naar onze schatting, zijn genie in alle opzigten schitterender doen uitkomen. Hoe gelukkig toch het thema van het Rondo is doorgewerkt, is het van trivialiteit niet vrij te spreken. Het griefde ons te meer, daar onze bewondering voor hem als Symphonie-Componist bijna aan dweeperij grenst. Wie toch kende als hij de kracht der klaterende trompet? Wie verstond als hij den zin van den diep klinkende waldhoorn, der klagende fluit, der dof ruischende fagot? Wie wist als hij hunne stemmen te verdeelen? Wie kon als hij eene muziekale gedachte vatten, doorwerken en veredelen? Wie als hij uit dien chaos van toonen die ons gemoed bestormen, een geheel scheppen, waarbij de ziel in verrukking en bewondering weg zinkt?

Doch wij moeten overgaan om ook nog met een enkel woord van de uitvoering te gewagen.

VI.

Het was allezins loffelijk den tekst der zangstukken te doen ter perse leggen, en voor elk verkrijgbaar te stellen, evenzeer verdient het goedkeuring, dat men er eene vertaling aan toevoegde, en hem, dien wij de bezorging daarvan verpligt zijn, komt alle dank toe, voor de naauwkeurigheid en het geduld, waarmede hij zich van dezen taak gekweten heeft. Het bevreemde ons echter in het voorafgaand berigt te lezen: ‘Men gelieve op te merken, dat die vertaling doorgaans bestemd is, om in plaats van den Duitschen tekst op dezelfde muzijk gezongen te worden, waardoor hier en daar zekere gedrongenheid is ontstaan, die ligtelijk te vermijden geweest ware, zoo men zich binnen ruimere grenzen had kunnen bewegen.’ Zeldzaam toch bemerken wij die gedrongenheid, maar bijna even zeldzaam vinden wij de rhytmus van den Duitschen tekst in de Hollandsche vertaling terug; hetgeen toch wel een onvermijdelijk vereischte zal zijn, indien de laatste op dezelfde muzijk zou moeten worden gezongen, zoo is b.v. op de eerste bladzijde reeds de regel:

> Preis und Ehre ihm, den Erstling der Erstandnen!

overgezet met:

> Looft en eert den Heer, Hem den Eerstgeboren uit de dooden!

Evenzeer bevreemde het ons echter, dat de Hollandsche woorden, zoo ze dan geschikt waren om gezongen te worden, de plaats der Duitsche niet ver-

vingen: het zoude tevens eene proeve in het groot geweest zijn, in hoeverre onze taal meer of minder muziekaal ware.

De twee coupletten, op de wijze van *Wilhelmus van Nassouwen*, zijn even ondichterlijk als wanluidend. Regels als:

> Nu rolt het luid en heilig
> Door dezen tempelwand.

moeten, dunkt ons, even moeijelijk gezongen als schoon gevonden worden. - Het was ons aangenaam tegen over den tekst van MOZARTS *Requiem*, BILDERDIJKS vertaling van het: *Dies Irae* te vinden. -

De uitvoering was, wat de kooren betreft, uitmuntend: de Accenten werden meestal zeer juist opgemerkt en aangewend en lust en ijver bezielde het geheel, hetwelk voortreffelijk door den Heer LUBECK was geoefend. Het bestier van het orkest was regt goed en wanneer de Heer LUBECK een weinig vuriger en levendiger ware geweest, zouden wij hetzelve onverbeterlijk noemen. De solo-zangers en zangeressen, ofschoon zij hier en daar gelukkige oogenblikken hadden, voldeden ons minder. - Doch waartoe hier in bijzonderheden te treden, welke u allen bekend of medegedeeld zijn, geduldige lezer! en welke, vrees ik, onze uitvoerende kunstenaars en kunstenaressen niet verbeteren zullen. Helaas! wanneer zullen juist en fijn kunstgevoel, innig doordringen in den zin des toondichters, warme geestdrift voor de scheppingen der onsterfelijke lier, en vrome vereering der Goddelijke Muze, die gevloekte mechanische kunstvaardigheid vervangen, waarop men met elken dag meer prijs stelt.

VII.

Geloof mij, ik ben mijne kritische taak regt hartelijk moede; ik zoude anders nog moeten vragen: behoort een zoodanig feest eigenlijk niet alle hoofdsoorten der muzijk te vertegenwoordigen? Had dit feest niet een weinig meer Hollandsch kunnen zijn? Zal het onze naburen een juist denkbeeld van de muziekale hoogte, waarop wij staan, hebben ingeboezemd? en meer vragen van dien aard. Doch geloof mij, ik ben veel te goedhartig voor een criticus, en zou ongaarne iemand verdriet willen aandoen. Bovendien ontmoeten wij elkander misschien wel eens, mijn vriendelijke lezer! en ik zal er dan gaarne in vertrouwen, met u over spreken: welligt ook zeg ik te dezer plaatse ter eeniger tijd een woord over Muzijkfeesten in het algemeen. Hoe het zij, ik dank u voor de zwijgende oplettendheid en het geduld, waarmede gij deze bladzijden gelezen hebt, (mijne schrijversijdelheid laat mij niet toe, iets anders te gelooven) en ik hoop, dat het Haagsche feest voor u onder die aangename muziekale herinneringen zal behooren, waarvan MOORE zingt:

Like the gale, that sighs along
  Beds of oriental flowers,
Is the grateful breath of song,
  That once was heard in happier hours;
Fill'd with balm, the gale sighs on,
  Though the flowers have sunk in death;
So, when pleasure's dream is gone,
  Its memory lives in music's breath.

Album.

Navolgingen en Vertalingen in Poëzij, door Mr. J. van Lennep. *Te Amsterdam, bij* P. Meijer Warnars, 1834.

Welligt bezit niemand onzer dichters eene zoo gelukkige gave om zich de denkbeelden van anderen toe te eigenen dan Mr. J. VAN LENNEP. Verre zij het er echter af dat wij hem dit ten verwijt willen doen strekken. Er wordt een meer dan gewoon talent vereischt, zoo diep in eens anders geest door te dringen, dat men de uitingen van dien geest even gemakkelijk en bevallig als het oorspronkelijke weder geeft. Wie dit een ligt werk acht, bedriegt zich.

Of het echter met de hoogere eischen eener kiesche smaak overeen komt, die vertalingen of navolgingen een zoo geheel Hollandsch gewaad aan te trekken, zouden wij eenigzints betwijfelen, en dezen twijfel op de *St. Jans-nacht* en op enkele plaatsen uit de anders zoo meesterlijk vertaalde *Beppo* willen toepassen.

Bij veel voortreffelijks in de vertolking der *Fire-worshippers*, missen wij er echter dat fijn en teeder gevoel, die keurigheid van uitdrukking welke het eigenaardig karakter van MOORE'S Poëzij uitmaken; wij gelooven dat de Heer VAN LENNEP zich bedrogen heeft in zijne geschiktheid om MOORE te vertolken, en weten niet of het in het algemeen mogelijk zij, MOORE'S gedichten in eenige taal met gelukkig gevolg over te brengen.

Hoe onze smaakvolle dichter het van zich heeft kunnen verkrijgen om naast de voortreffelijke vertaling van den *Stroom des Tijds* (zoo wij ons niet bedriegen naar het proza van DE LAMENNAIS) de onbeduidende fabel, *de Pad en de Glimworm* te plaatsen, is ons een raadzel.

Mededeelzaamheid.

Aan de rijken.
Naar Victor Hugo's *Feuilles d'Automne*, XXXII.
Pour les Pauvres.

Wie den arme geeft, leent den Heere.

Gelukkigen der aard! die 's winters in uw zalen,
Op 't bal, een stroom van licht ziet van uw kroonen dalen,
En in den schoot der pracht uit weeldes beker drinkt,
Als, dartlende in den rei met vogelvlugge voeten,
Ge in spiegels, zonder tal, uw beeldtnis moogt ontmoeten,
De vreugde u op 't gelaat der gasten tegenblinkt;

Voor wie de stem des tijds haar raauwheid heeft verloren,
Daar gij der uren vlugt in lieflijk spel moogt hooren,
Denkt ge ooit, hoe dan misschien, aan 't wreed gebrek ten prooi,
Een arme, op straat, bij nacht, terwijl de stormen razen,
Uw schimmen dansen ziet op uw verlichte glazen?
Benijdende oogen slaat op uwen weidschen tooi?

Denkt gij dan: Hij staat daar! trots sneeuw-en hagelvlagen,
Die vader zonder werk, wien honger brood doet vragen?
Hij mompelt: Hoe verschilt des rijken lot bij 't mijn!
Hij ziet zijn vriendenstoet op 't woelig feest vergaderd,
Zijn kroost speelt om hem heen, en grimlacht, als hij nadert,
Wat zoude er brood voor 't mijn, slechts in hun speelgoed zijn!

En d' arme vergelijkt, uw feest, in zijn gedachten,
Den haard waar nimmer vlam de koude kwam verzachten;
Zijn bleek en hongrig kroost, hun moeder naauw gekleed,
En 't oude grootjen, op een handvol stroo gelegen,
Dat, grijs en stram, den dood houdt voor den hoogsten zegen,
Dat, zoo men koud moet zijn, voor 't graf reeds is gereed.

Want God beschikte aldus ons lot van uit den hoogen!
De eenen schouder kromt, door 't wigt des leeds gebogen,
Slechts enklen zijn ten feest genoodigd, als gij zijt;
Niet allen zijn er nog op zacht fluweel gezeten,
Een wet, die wij omlaag vaak onregtvaardig heeten,
Roept d' eenen toe: *geniet!* en de anderen: *benijdt!*

O 't is een gruwzame, onverbidd'lijke gedachte!
Die 's armen borst verscheurt! zijn lange en bitt're klagte. -
Gelukkigen der aard', wie weelde in sluimring sust!
Dat hij dien overvloed, die in zijn oogen schittert,
Niet uit uw handen rukk' door 't wreed gebrek verbitterd,
Dat het de liefde doe, der goeden hoogste lust!

De liefde, d' afgod onzer armen! al hun weelde!
De moeder van wie 't lot stiefmoederlijk bedeelde,
Die schraagt en opbeurt, wie men wegduwt met den voet,
Die waar de nood het eischt, zich zelv' ten offer gevend',
Des Heilands woord herhaalt, zijn schoonste les belevend'
En met Hem zegt: Eet; - Drinkt! - mijn vleesch is 't en mijn bloed!

Dat zij, o Rijken! zij, goud, speelgoed en juweelen
Waarmede uw gâ zich tooit, waarmede uw kind'ren spelen,

Dat zij, lint, paarlen, kant - wier glans dra zal vergaan -
Tot Toeding van den arme, op dat ge Gods genade
Moogt hopen voor uw ziel; dat zij ze uw kroost en gade
Van hoofd en boezem rukk', die willig af doe staan.

Geeft, Rijken! d' aalmoes is een zuster der gebeden!
Wanneer, bij wintertijd, een grijze stram van leden
Vergeefs tot u zich wendt, gebogen op zijn staf;
Als d' arme kleenen, rood van koude, voor uw voeten,
Van 't overdadig maal de kruimels zaam'len moeten,
Dan wendt zich 't aangezigt des Heeren van u af!

o Geeft! opdat uw huis, uw nagedacht'nis leve;
De Heer uw zoon en sterkte, uw docht'ren schoonheid geve;
Uw boomgaard meerder ooft, uw wijngaard zoeter wijn,
Uw akker rijper graan in volle schuren brenge;
Uw sluim'ring rustig zij, en opdat God gehenge
Dat u, in uwen droom, een eng'lenstoet verschijn!

Opdat de booze zelf voor uwen naam zich buige;
Geen arme, van uw vreugd droefzwijgende getuige,
Een blik, vol somb'ren nijd, op uw paleizen sla;
't Misdeelde kind u bij zijn moeder moge prijzen,
En met den dart'len zang, dien ge uit uw zaal doet rijzen,
Een zeeg'ning uit de hut voor u ten hemel ga!

Geeft! geeft! opdat in 't uur, waarin u, d' aard' verlaten,
Geen rijkdom van omlaag, slechts 't weldoen u zal baten,
De Heiland u vergeev', Hij, die uit liefde stierf:
Opdat, als gij verscheidt, bezwaard door schuld en zonde,
Een bedelaar bij God uw menschlijkheid verkonde,
En 't heil ten deel u vall', dat hij alreeds verwierf!

O.G.

Zeden en karakterkunde.

Pensées d'un Prisonnier, par le Comte De Peyronnet. *Deux Tomes*, 1834.

De voorraad der oorspronkelijke werken van smaak welke ons vaderland in de laatste jaren heeft opgeleverd, is zoo beperkt, dat onze lezers zich voorzeker met onderscheiding den *Charicles en Euphorion* zullen herinneren. Die vurige jongeling, welke op zijn eiland den staat van PLATO wilde verwezenlijken, maar, onder de onbereikbaarheid van zijn ideaal, onder de baatzucht zijner medemenschen bezweek, wikkelde de verhevene gedachte zijns meesters in den spot in, waarmede zijne geestdrijvende onderneming gestraft werd. De geleerde Schrijver vertoonde u, onder het kleed des romans, eene wezenlijke gebeurtenis. Toen de onwijsgeerige JUSTINIAAN te Athene de dusgenaamde gulden keten der Platonische opvolging verbrak, zochten de laatste wijsgeer en hunne schuilplaats in Perzië, om daar het gemeenebest huns grooten meesters te vestigen. Hunne eigene dwaasheid verijdelde hunne plannen; de gemeenschap der vrouwen ging onder in de grofste zinnelijkheid, en toen de gouden droom geweken was, haastte zich ieder, dat gemeenebest van ellende en jammer te ontvlieden. Zal men, om de onbekookte navolging, de groote gedachte des wijsgeers

beschimpen? Zal men, om ééne grove dwaling in het plan, het gansche gebouw ter dooping veil stellen? Zal de spot der gewone menschen met meer regt den dichterlijken bouwmeester, of de dwaze bouwlieden treffen? Eigenbaat spreekt vaak, over groote daden en gedachten, het vonnis der eerloosheid uit; maar dwaze navolging hangt dezelve, *in effigie*, aan het schandhout.

Onder zekere wijzigingen willen wij dit op de omwentelingen onzer dagen hebben toegepast. Dat de Fransche omwenteling van Julij uit het spoor gedwaald is; dat het kitteloorig paard, zoo als VONDEL het volk plag te noemen, in dolle vaart voortgehold is; dat de overwinnaars onedelmoedig en onregtvaardig geworden zijn, betreuren en berispen wij; maar wij behoorden echter eenmaal onder hen, die met de Noordstar het beginsel, waarvan die omkeering uitging, huldigden, en vertrouwen, dat vele onzer landgenooten nog ons gevoelen zouden deelen, waren niet de Julijhelden van Parijs door de Septemberhelden *en blousse* geparodieerd geworden. Bij deze betuiging zal een achtenswaardig Schrijver ons, zoo wij hopen, uitzonderen van het vonnis der *beginselloosheid*, dat hij over onze landen tijdgenooten uitsprak.

Vreemd blijven echter de Muzen aan de wisselingen der staatkundige wereld. Met dezelfde genegenheid waarmede zij den Thebaanschen zanger op de feesten der Aetnesche en Agrigentijnsche tirannen, vergezellen, strengelen zij den mirtentak om het zwaard van HARMODIUS; of, willen wij in de taal onzer dagen spreken, op het krooningsfeest is de

sierlijke zang van LAMARTINE haar even heilig, als de raauwe, maar krachtige kreet van BARBIER, achter de verschansingen van Parijs. Vroeger behoorde de Burggraaf DE PEYRONNET der staatkundige wereld toe, en verre zij het tan ons, over zijne gedragingen, in deze betrekking, een beslissend oordeel te willen vellen; ja, al zeggen wij, dat wij ons in zijnen val verheugd hebben, dan erkennen wij echter, altoos den adel der ziel, die dezen voortreffelijksten staatsdienaar van den ongelukkigen KAREL kenmerkte, geëerbiedigd te hebben. Zoo op iemand, was op hem het *κειραι μεγας μεγαλωςι* toepasselijk; maar sedert zijnen val is dezelfde man het eigendom der letterkundige wereld geworden, en de vrijheidszonen zelve namen de treurige beschrijving van zijnen kerker in de honderd en een tafereelen op, waarin zij het lustige, dartele leven der hoofdstad afschilderden.

Indien wij de *Gedachten eens gevangenen*, van PEYRONNET, onder de rubriek *Zeden en Karakterkunde* aankondigen, is het, om onze lezers vooral te berigten, dat wij het werk evenmin uit een letterkundig, als staatkundig oogpunt beschouwd hebben. Iets anders trok onze aandacht. In dit werkje worden de belangrijkste onderzoekingen, over het staatsregt, behandeld. Het zijn gedachten eens gevangenen; de bovenschriften dagteekenen dezelve uit de kerkers van Ham en Vincennes. ‘En deze gedachten, dragen zij de lidteekenen van het knellen der ketens? Zijn zij, door het gebrek aan ruimte, bekrompen en beperkt? Zijn zij verkleurd, bij gemis van het daglicht? Neen, zij

zijn levendig, zij zijn groot, zij zijn vrij, omdat geen grendelen den geest van den gevangenen kunnen beperken. Niet over zich zelven houdt hij u bezig, over zijn lijden, over zijnen kerker, over zijnen cipier; neen, hij spreekt over zijn land en deszelfs belangen. Gij ziet den spreker over het hoofd; gij weet niet, van waar de stem komt; maar gij erkent, dat dezelve van boven komt, zoo helder en krachtig is dezelve.'

Deze lofspraak waarmede de beroemde RESSEGUIER dit geschrift aankondigt, bevestigt zich, bij het doorlezen, alom. Nergens openbaart zich magtelooze woede tegen zijne zegepralende vijanden; nergens de kwijning van eenen geknakten geest; nergens het knarstanden eener gekwetste eerzucht. Het moet ons eerbied inboezemen, wanneer wij den man verdiept vinden tot in de naauwkeurigste nasporingen der geschiedenis zijns vaderlands: wanneer wij hem met zijn *Montaigne* naast zich den luim en den stijl van *Que sais je?* zien navolgen en wanneer wij zijn heerlijk vertoog over de doodstraf, waarin hij betoogt dat deze straf den braven man niet onteeren kan, lezen, met de gedachte dat hij dit schreef op het oogenblik dat het opgeruide volk met bloeddorstige kreeten zijn hoofd eischte.

Men zou kunnen vreezen, dat zijn hart in tegenspraak ware met den geest zijner schriften. RESSEGUIER, zijn vriend en uitgeven van het werk, verzekert u het tegendeel. Hij was bij PEYRONNET in de gevangenis van Vincennes en drong bij dezen aan, eenige punten zijner verdediging nader in het licht te stellen; maar de andere, meer om zijn eer dan

om zijn hoofd bekommerd, antwoordde met eene bedaarde stem:

‘Mijn vriend! ik heb twee processen: een voor het tegenwoordige, een voor de toekomst; het zal mij spijten indien ik het eerste verlies, maar het is mijn vaste wil, om het tweede te winnen.’

Lezer! die de groote mannen der oudheid bemint, staat PEYRONNET in uwe schatting niet aan de zijde van PHOCION? -

Bij het kiezen van eene proeve ter mededeeling, deed de rijkdom dier keuze ons langen tijd aarzelen; welligt dat wij daarom later nog eens op dit geschrift terugkomen, thans meenen wij ons te moeten bepalen tot het hoofdstuk:

Over den Burgeroorlog.
Ham, 1832.

In het gevecht op den Janiculus, doodde een soldaat van POMPEJUS zijnen broeder die voor CINNA streed. Toen hij dezelve had omgebragt, herkende hij hem, en zijne overwinning verfoeijende, strafte hij zich zelven door zich het leven te benemen(*). Ziedaar in ééne daad het levendigst beeld van den Burgeroorlog.

De Burgeroorlog is derhalve een geesel, en een vreesselijke geesel; wie zoude er aan durven twijfelen.

Maar is dezelve eene misdaad? is hij het altijd en voor wie is hij het?

(*) TACITUS, *Hist. Lib.* III. *Cap.* LI.

Helaas! dezelve is het altijd; maar niet steeds voor beide partijen tevens, noch voor iedereen.

Hij kan het niet zijn, dan voor hen, die onregt hebben; hij is het niet, hetzij men gelijk of ongelijk hebbe, dan in de oogen des overwinnaars, en alleen in den persoon van hem, die overwonnen is.

Een overwonnen Koning valt in de magt van dengenen, die hem de kroon betwistte. ‘Schuldige Vorst!’ roept hem de laatste toe.... ‘Het is naauwelijks een uur geleden,’ hernam de Koning, ‘sinds het beslist is, of gij dit niet zijt.’

De burgeroorlog is, op weinige uitzonderingen na, onverschoonbaar in hen, die aanvallen, telkens, wanneer datgene, hetwelk zij bestrijden, gegrond is op het regt, of op het langdurige bezit, hetwelk de plaats van het regt inneemt(*).

Wat hen betreft, die dezelve ondernemen, om zich te verdedigen, moet men onderscheidingen en uitzonderingen maken. Ik heb nergens gelezen, dat men de oorlogen van SERTORIUS veroordeelde, en POMPEJUS, die tegen hem krijg voerde, deed PERPENNA, die hem had omgebragt, ter dood brengen.

Het schijnt, dat, zoo elke burgeroorlog, ondernomen, om datgene, hetwelk kracht van regt, of langdurig bezit heeft, omverre te werpen, misdadig is; zij, die dezelve uit een tegenovergesteld beginsel voeren, werkelijk niets anders, dan eene pligt vervullen. Ongelukkig is het gemakkelijker zich te verstaan over datgene hetwelk het bezit uitmaakt, dan over het regt.

(*) FENELON.

Het schijnt ook, dat zij, die den burgeroorlog alleen beproeven, om herstelling van grieven te verkrijgen, die door andere middelen konde worden verkregen, naar een wettig doel strevende, langs wegen die het niet zijn, in elk opzigt misdadig worden. Ongelukkig is het niet altijd gemakkelijk te beoordeelen, in welke oogenblikken die grieven door andere middelen kunnen worden verbeterd.

Wie had onregt, SYLLA of MARIUS? welligt beide; POMPEJUS of CÉSAR? welligt beide; EUMENES of ANTIGONUS? welligt beide. Maar had KAREL regt te Montlhery, tegen LODEWIJK XII; COLIGNY, te Meaux of te Dreux, tegen HENDRIK III; MAYENNE, te Ivry, tegen HENDRIK IV; MONTMORENCY, te Castelnaudary, tegen LODEWIJK XIII; de groote CONDÉ, aan de poort Saint-Antoine, tegen den grooten Koning? Het behoeft geen betoog, dat MONTMORENCY en CONDÉ den oorlog begonnen! Buiten twijfel; doch moest hunne tegenpartij, terwijl zij dit deden, er zich van onthouden?

Is de opstand immer eene pligt en eene heilige pligt? Men heeft, veertig jaren geleden, in Frankrijk gezegd, dat dezelve het konde zijn. Vroeger dacht men in hetzelfde land geheel anders. In dien tijd was het niet geoorloofd, om eenige zaak muiterij te maken(*). Deze laatste meening veroordeelde den burgeroorlog geheel en zonder onderscheid. Maar de andere keurt dezelve goed, en veredelt hem, ten minste in sommige gevallen. Er blijft dus niets overig, dan dat die gevallen plaats

(*) Besluit van het Parlement van Parijs in 1615.

grijpen, en dat men dezelve wel onderscheidt; eene zaak van het hoogste gewigt, daar het niets minder betreft, dan het geheele verschil, dat er tusschen eene heldhaftige deugd en eene misdaad bestaat.

Van den opstand tot den burgeroorlog is een verre stap.

De opstand is steeds misdadig; maar van den burgeroorlog kan men dit al vast niet altijd zeggen. Het ligt daarin, dat de veranderingen, welke een klein getal tegen den wil van een zeer groot getal beproeft, meestal onbillijk zijn, ten minste betrekkelijk. De opstand heeft de onwettigheid der vorm tegen zich, en de waarschijnlijke onbillijkheid van het beginsel. Het eenige middel voor dezelve, om zich te verontschuldigen, is, zich tot een' burgeroorlog te verheffen. Alsdan zijn de stemmen gelijker verdeeld, en de menigte van hun, welke die veranderingen verlangen, waarvoor zij strijden, maakt de billijkheid dier veranderingen waarschijnlijker, en de billijkheid van den geboden' tegenstand minder zeker.

MONTESQUIEU(*) stelde slechts twee soorten van burgeroorlog in Frankrijk: die, waarbij de godsdienst het voorwendsel was geweest, en die, welke niets dan de ligtzinnigheid van sommige grooten tot beweegrede hadden. Hij dacht slechts aan de Fronde en aan de Hervorming. Hij vergat de oorlogen van de twee eerste geslachten, toen men om den rijkskroon streed. Hij vergat insgelijks de oorlogen van KAREL VII, en

(*) *Grand. et Decad. des Rom. Chap.* XIII.

hij had die niet gezien, bij welke zich de twee gewigtigste belangen vereenigden, die de volken kunnen in beweging brengen: de geestdrift van staatkundige getrouwheid en de geestdrijverij der vrijheid. Zoude hij in beide partijen den oorlog gelijkelijk veroordeeld hebben.

De wereld ziet soms een zonderling schouwspel. Wanneer eene menigte menschen tot slavernij gebragt zijn, en hen van hunne natuurlijke regten bijna geen, dan dat van te leven, overig blijft, en zij eindelijk het vertrouwen op hunne krachten herwinnen en den God des oorlogs inroepen, welke misdaad bedrijven zij dan? De staatswet veroordeelt hen! Ja die van den meester. Maar de natuurwet spreekt hen vrij, en slechts de overwinning ontbreekt hun, om ook door de staatswet vrijgesproken te worden. Men heeft de Heloten beklaagd, niet gelaakt, men heeft SPARTACUS niet gelaakt, maar bewonderd.

Geheele volken zijn soms door staatkundige gebeurtenissen of door overwinning tot eene zoodanige staat van vernedering en onderdanigheid gebragt, dat hunne toestand inderdaad van slaven niet verschilt. Buiten het staatsregt gesloten door de verachting, de afpersingen en gewelddadigheden hunner onderdrukkers, heeft men hen het juk zien afschudden en een toevlugt zoeken in het natuurregt, hun eenigste en laatste wijkplaats. Het ongeluk ten minste verontschuldigde hunnen opstand en de geschiedschrijvers hebben zich gewacht hen te veroordeelen. Stellen wij de latere tijdvakken ter zijde en laten wij niet eens spreken van Ierland, noch van Morea, maar *Messenie* is bewonderd en ARISTOMENES behoort onder de grootste

helden der oudheid; maar de krijg der verbondene volkstammen is ten hemel verheven en TACITUS zelve, heeft de nagedachtenis der doorluchtige weduwe verheerlijkt welke de muitende Britten tegen de Romeinen ten strijd voerde(*).

Zoude men geene vooronderstelling kunnen opgeven? Ik stel, gelijk het b.v. in Engeland, ten tijde van MATHILDE en STEPHANUS gebeurde, dat, terwijl in de twist die den burgeroorlog ontstak, het regt aan de eene zijde was, de andere eenige schijn van regt had, die den geest kon misleiden, en daarbij het bezit, gedurende eenen zekeren tijd. Hartstogtelijke lieden en staatsmannen, ik weet, gij zult denzelven daarom niet minder veroordeelen; gij, lieden door hartstogt bestierd, gij zult zeggen: mijne wraak is regtvaardig; en gij zult u overgeven aan uwe wraakzucht: gij, lieden van berekening en staatkunde, zult gelooven uwe magt te bevestigen en hen te verschrikken die nog aan omverwerping denken. Maar gij, menschen van ware regtvaardigheid en degelijker wijsheid, gij die weet, dat het bloed om bloed schreit, en die de daden meer beoordeeld naar hetgeen zij zijn, dan naar zij u betreffen, hoe oordeelt gij over deze, en welke partij zult gij veroordeelen. Is het zoo onverschoonbaar het regt dat men heeft te verdedigen, zoo onnatuurlijk te beproeven, zich in zijn bezit te handhaven?

Het is daarenboven billijk een onderscheid te maken tusschen de oorzaken waarom zulk een' oorlog begon-

(*) TACITUS, *Ann. Lib.* XIV.

nen word en de wijze waarop denzelven word gevoerd.

De natuurlijke afschrik die dezelve inboezemt, komt vooreerst daaruit voort, dat de ongelukkigen, die elkander ombrengen, tot hetzelfde land behooren, uit hetzelfde bloed gesproten zijn; en vervolgens dat dezelve met meer verwoedheid en hardnekkigheid word gevoerd dan eenig andere. Hij is woedender en onverzoenbaarder. Hij is moeijelijker te temmen en ten einde te brengen. Ja, hij is goddeloos die oorlog, maar het is voornamelijk hierdoor, dat hij het is.

Wat de oorzaken betreft, indien het waar is dat er billijke bestaan, kan het verwijt der goddeloosheid hen niet treffen; billijkheid en goddeloosheid vernietigen elkander wederkeerig.

Hoe vreeslijk hij is, word de Burgeroorlog dikwijls noodlottiger door zich zelven dan door het beginsel waaruit dezelve voortspruit. Het is een vernielend uitwerksel dat uit eene gelukkige oorzaak kan ontstaan. Men vind in dit kwaad soms een verschijnsel van kracht, hetwelk een gunstig vooruitzigt, voor de volken die er van aangedaan zijn, oplevert. Wee hen die wegkwijnen in de zekerheid, van boven dit kwaad verheven te zijn! Het leven ontbreekt hun. De andere lijden ook, maar uit overmaat van levenskracht.

Eene omstandigheid die het vreesselijke van den Burgeroorlog verdubbelt, is deze: bij de twee partijen, elk meenende dat het regt aan hunne zijde is, en bovendien het grootste belang hebbende, om te doen gelooven wat zij gelooven, is elk verdacht mensch een gevangene, elke gevangene een oproer-

ling, en het bloedbad van het slagveld word, na het gevecht, op de schavotten voortgezet. Indien het een vreemdeling ware, hij zou gespaard geworden zijn; maar omdat hij geen vreemdeling is, wordt hij vermoord. Zijne misdaad is uitgemaakt: hij is op denzelfden grond geboren als gij.

Het is voor uwe veiligheid dat gij ter dood brengt, zegt gij! Ja; doch daar men weet, dat gij ook na het gevecht doodt, verhardt men zich, vecht woedende en geeft zich niet over. Men doet u de zegepraal, die weldra bevlekt zal zijn, dubbel duur koopen, en gij moet meer bloed van u zelven verspillen, omdat gij u niet te vreden stelt, hetzelve op het slagveld te vergieten. Hetgeen gij voor uwe veiligheid doet, stelt dezelve in gevaar. Het ongeluk dat gij verspreidt, valt op uw hoofd terug.

In dien oorlog is het bloed vruchtbaar en de dood scheppend. Hij rijst op uit de menigte van lijken en bouwvallen, het zijn de tanden van den Draak. Het ombrengen van MONTROSE, maakte meer Koningsgezinden in Schotland, dan zijn geluk het had gedaan(*). De naam van WESTERMANN is verfoeid bij de Vendeërs; dezelve behoorde het nog meer bij de soldaten van het gemeenebest te zijn. Deze hebben zijne woede duur betaald, nog duurder dan hunne vijanden.

Ik sprak van MONTROSE: wie zal ik veroordeelen, hem of LESLEY? Ik weet het niet, maar het lot van MONTROSE wekt nog altijd ons medelijden, en zijne nagedachtenis zal niet vergaan. Wie zal ik veroor-

(*) LINGARD, *Tom.* II. *Cap.* I.

deelen, CONSTANTIJN of de Polen? Ik weet het niet, maar de Polen hebben zich doen bewonderen, en beklagen door hunne volharding en hun' moed. Wie zal ik veroordeelen, de conventie of BONCHAMP? Ik weet het niet; maar BONCHAMP's naam schittert, en ik ken geen mensch zoo vermaard, die zich niet met zijn' roem zoude kunnen te vrede stellen.

Er zijn dan altijd menschen de wereld, om elken burgeroorlog goedkeuring te schenken, en men zoude er kunnen opnoemen, die door de geheele wereld goedgekeurd werden(*). Kunt gij hetzelfde van eenige andere misdaad zeggen? Kunt gij misdaden, welke wezenlijk dien naam verdienen, aanvoeren, die niet door de geheele wereld gelijkelijk veroordeeld worden? Het is dus eene afzonderlijke misdaad en bij gevolg eene kleinere misdaad; eene kleinere misdaad, omdat er minder schande aan verbonden is, en de oordeelvellingen der wereld verdeeld zijn: niet kleiner maar integendeel veel grooter zoo gij de uitwerkselen beschouwt; maar waarlijk en zeker kleiner indien gij het gevoel dat er toe voert doet gelden, en het regt van hun, die dezelve veroorzaken, of er deel aan nemen.

De menschelijke geregtigheid moge ze dus op de zelfde wijze straffen, het onderscheid, dat zij weigert te erkennen, blijft. De schande is het gevolg niet van hare oordeelvellingen en hare moorden. Het schavot is hetzelfde maar niet de straf. Zij doodt maar bezoedelt niet, ten zij ze zichzelven bezoedele,

(*) *Aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videtur*. TACITUS, *Ann. Lib.* I. *Cap.* VIII.

door het misbruiken van haar regt over leven en dood.

Een van de grootste nadeelen, welligt, van den burgeroorlog, is, veroordeeld te zijn om te overwinnen; want hetgeen zij niet vernietigen, versterken zij. Hier aan echter denkt men over het algemeen het minst, en echter zoude het, naar mijne meening, datgene zijn waaraan men het meest moest denken. Wat toch kan tegenstrijdiger zijn aan het doel dat men poogt te bereiken, dan datgene te bevestigen, welks omkeering men zoo hartstogtelijk wenscht.

Indien dit denkbeeld eenen zoo diepen indruk, op den geest van hun die dergelijke plannen overwegen, maakte, als wenschenswaard ware, zou het uitwerksel zijn, dat men ze niet beproefde, zonder geheel zeker te zijn. Daardoor zouden die oorlogen zoo zeldzaam en tevens zoo onfeilbaar worden, dat zij een groot deel van het vreesselijke dat hen verzelt, zouden verliezen. De goede uitslag, bijna altijd verzekerd, zou sneller plaats hebben. De worsteling minder twijfelachtig en minder weifelende, zou of minder hevig, of korter tijd hevig zijn. Ze zouden den tijd niet hebben om de duurzaamheid te verkrijgen en de woestheid te ontwikkelen, die er een geesel van maakt. Zoo veel vruchtbaarheid en vermogen, ligt er dikwijls in eene wel begrepene waarheid!

Poëzij.

Loots[*].
(*Geene Biographie*.)

Er komen in het leven eens volks, even als in dat van den gewonen mensch, tijdperken en dagen voor, waarin poëzij eene heerlijke weelde, andere, waarin zij eene wezenlijke behoefte heeten mag. De zangen der Muze zijn, in dit opzigt, kinderen harer eeuw, maar het is de pligt des waarachtigen Dichters, zich in strekking boven dezelve te verheffen. Veelligt is dit minder moeijelijk in den tijd der verdrukking, dan in dien der vreugde; immers mogen wij het niet ontveinzen, hoezeer in ons oog LOOTS *tweede Eeuwfeest der Beurs van Amsterdam*, het van zijne *Verlossing van Nederland*, in doel en schoonheid wint.

Het was eene stoute gedachte, in 1813 het tweehonderdjarig bestaan der Amsterdamsche beurs openlijk te willen vieren. ‘Het geheele feest,’ zegt LOOTS te regt, ‘moest bijna misdadig schijnen in het oog van eenen oorlogszuchtigen beheerscher, die meer waarde stelde in wapenhuizen, dan in gebouwen den handel gewijd, die den minsten

(*) Zie het vierde en vijfde Stuk van het eerste Deel, bl. 336 en 444.

soldaat hooger waardeerde, dan den nijveren en alles verrijkenden koopman.' De vaderen mogten in 1713 den heugelijken dag der eerste honderdste verjaring onopgemerkt hebben laten voorbij gaan, zij waren een minder feestvierend volk, dan wij het later werden, dan wij het vooral tegenwoordig zijn; maar hunne schimmen hebben ongetwijfeld met welgevallen op het nakroost nedergezien, dat in het diepst der ellende, zijn' waren beschermgeest den handel niet verloochende. Voor hun stonden, na het sluiten van den Utrechtschen vrede, alle zeeën open, en de vaderlandsche vlag verkondigde alom het nijvere, handeldrijvende, gelukkige Holland; voor ons was in 1813 elke haven eene onoverschrijdbare grens, en dreigende sloeg de roofzuchtige adelaar uit den vreemde, zijne zwarte wieken over tempels en torens uit. Het was een heerlijke, benijdbare taak, in zulk een oogenblik geroepen te woorden, het vaderland aan deszelfs bestemming te herinneren; het was meer dan eene feestviering; het was de volbrenging van eenen heiligen pligt, toen te erkennen, dat Amstels beurs eenmaal met regt had mogen uitroepen:

Roemt Ephesen op haar kerk,
Tyrus op haar markt en haven,
Babel op haar metselwerk,
Memphis op haar spitse graven,
Romen op haar heerschappij,
Heel de wereld roemt op mij.

LOOTS werd tot vervulling van denzelven verkoren, en ofschoon vaderlandsch gevoel, hem bij de

gedachte aan de Parijsche censuur, een blos van schaamte en verontwaardiging op het aangezigt joeg, hij aarzelde niet; in zulk een oogenblik ontbreekt het geen echt Dichter aan moed; hij leeft alreeds voor het nageslacht. Voortreffelijk volbragt onze zanger zijne taak, en ofschoon hij ons verzekert, dat er een andere toon in het dichtstuk zoude hebben geheerscht, zoo het vaderland toen reeds vrij, zoo Holland weder Holland geweest ware, wij danken er hem voor, dat hij zijne harp niet mismoedig aan de wilgen had opgehangen, dat hij niet aan Hollands wedergeboorte wanhoopte.

Maar opdat gij niet wanen zoudt, dat wij aan dit vers, alleen, eene hoe hooge, toch slechts tijdelijke waarde toekennen, willen wij u, ondanks onze beperkte ruimte, het volgende schilderij van het vermogen des Hollandschen handels niet onthouden:

Waar rees 't eenvoudigst volk door eigen' kracht zoo hoog,
En streefde uit laag moeras tot aan den sterrenboog?
Waar bragt een zwakke hoop van ruwe visschersknapen,
Gewoon in de open' boot op 't hobblig vocht te slapen,
Met geenen schat, dan met zijn want en vangst bekend,
En aan geen tooi, dan dien der ruwe pij, gewend,
Waar bragt die 't ooit zoo ver, dat zwijgend onder 't lijden,
En nimmer afgeregt op ridderlijke strijden,
Al 't rijk bezit van hem die hunnen vrede schond,
Hem viel uit de ijz'ren klaauw en 't deel werd van hun grond,
Dat fijn gesteent' en goud eens aan hunn' hals mogt pralen,
En purper golfde en zijde in hunn' gewelfde zalen?
Waar was dit anders dan in Hollands klein gewest,
Zoodra de Handel God zijn' troon daar had gevest?
Daar wies de welvaart zelfs bij 't klinken der trompetten,
En 't goud blonk schitt'rend op der krijgeren helmetten,
Ja, uit den grond, doorweekt van Spaansch en Neêrlandsch
Verrees op eenmaal de oogst van 's werelds overvloed: (bloed,

Geen zee was toen bekend, waar Hollands vloot niet zeilde,
Geen wateren zoo hol, die niet haar dieplood peilde,
Geen oord, waar 't harnas op haar munt niet was aanschouwd,
Of hare trouw beproefd, nog zuiv'rer dan hun goud.

Inderdaad, VERWIT ASSCHENBERG had juist gekozen, toen hij LOOTS het bezingen van het heiligdom des handels opdroeg en BILDERDIJK riep onzen Dichter, bij dezen Lofzang, niet, als bij dien op BOERHAAVE toe:

Loots, sta af, blijf in uw eigen perken,
Uw toon, hoe hoog gestemd, vernedert.

Dit gedicht is een zijner schoonste zegepralen, maar wij mogen ons bij hetzelve niet langer ophouden, *de Verlossing van Nederland*, ligt opengeslagen voor ons.

Welk een verbazend verschil tusschen 1813 en 1814! Het reusachtig gebouw der Fransche wereldheerschappij is ingestort, de vlammen van Moscou hebben deszelfs hechtste zuilen verteerd, Holland verheft zich met jeugdigen moed uit de puinhoopen van het onmetelijk rijk. Geen roemzieke overheerscher dwingt 's Lands jongelingschap langer in den vreemde een vergeten graf te zoeken; de doorluchtige balling is tot de haardstede zijner vaderen teruggekeerd, de beminde Vorst zijnen kinderen wedergeven. Er moet tusschen die beide tijdperken een halve eeuw verloopen zijn, zoo veranderd is onze toestand, en toch, dezelfde Dichter die ons gister bemoedigde en vertroostte, treedt heden weder voor ons op!

Hier valt de veder der historie,
De grijze fabel in den schoot,

zegt onze onvolprezen BILDERDIJK; en voorwaar de lier des Zangers moet hoog gestemd, zijne geestdrift allesovermeesterend wezen, of wij zullen ons onwillekeurig van hem afwenden en bedrogen uitroepen: Arme Dichter! waarom zulk een onderwerp bezongen; het eenvoudig, maar waar verhaal onzer lotwisseling is rijker aan poëzij dan uwe schoonste verzen!

De bonte voorafspraak in proza, de aanhef van het gedicht zelf, het driemaal herhaald *schep lucht!* wettigen onze vrees, dit is niet den toon der Hymne, dien wij verbeidden, de haat tegen den overheerscher spreekt zoo luide, dat de dankbaarheid in den boezem geene plaatse vinden kan. Het meer dan 400 verzen lang verhaal van de Fransche omwenteling en hare gevolgen ten onzent, is minder schoon dan vermoeijend; eindelijk, (maar wij zijn reeds op de twintigste bladzijde,) eindelijk ontvangen wij een regt Dichterlijk tafereel der ellende in ons vaderland. Wij hebben het begin onbeschroomd gelaakt, wij zullen onze beschouwing van dit vers niet prijzende kunnen eindigen, laat ons u dit voortreffelijke ten minste mededeelen:

Nu ligt de tuin verwoest, de heining neêrgestooten,
Nu zwijmt de leeuw, zijn klaauw is krachtloos ongesloten,
De pijlenbundel ligt verbroken naast zijn zwaard,
De speer der vrijheid roest en molmt en rot in de aard',
Zij zelv' is heengevlucht: nu kwijnen veld en steden,
De markten blijven doodsch, de straten onbetreden;
De nering zucht verarmd met neêrgebogen hoofd,
De vlijt spant nog haar kracht maar is van werk beroofd.
De handel wreed gedoemd, haar boeijen voort te slepen,
Stort neêr in wanhoop bij de wrakken harer schepen,
De baren rollen traag en brengen uit de zee,
Niet juichende op haar' rug des werelds rijkdom mêe;
De stranden sterven leêg, geen kiel danst op de plassen,

Geen scheepling mag de kruin in 't frissche zeezout wasschen,
En van de haven reikt geen gade blij te moê,
Haar nadrend' echtgenoot verlangende armen toê;
De koopbeurs stelt vergeefs haar breede deuren open,
Haar ruimte is ongevuld, haar voorspoed is verloopen;
En waar zich 't al verdrong en nergens ledig was,
Daar ruimt men reeds den grond voor 't onaanzienlijk gras.
't Meêdoogen strekt de hand zoo gaarn gereed tot geven,
In haar geslonken tasch en voelt haar wensch weêrstreven;
Zij die nooit lijden zag waar zij geen hulp kon biên,
Moet met verheerden wil 't vergaan der lijd'ren zien.
Het Godshuis waar en wees en weeuw met heet verlangen,
In de ongesloten poort zoo gastvrij werd ontvangen,
Laat nu door de enge reet slechts weingen binnen gaan,
En deelt de spijzen schraal en weegt de korlen graan.
Geen weelde woont in 't land, 't is al gebrek, verarming
En smaad en bang geschrei om uitkomst en erbarming;
En galmt er hier of daar een dolle vreugdekreet,
Verdooft en overschreeuwt de feesttoon 't jamm'rend leed,
Sleept nog een snuivend span van rossen, in gareelen
Van goud, de trotsche koets naar feest en dans en spelen,
't Is een gekocht gejuich, voor elken schreeuw betaald,
Waarmêe 't uit schorre keel des dwinglands lof herhaalt;
't Gespan, zoo fier weleer als 't Amstels handelvorsten,
Die kapitool en beurs op hunne schoud'ren torschten,
Mogt voeren, grootsch in zege, alom langs markt en straat,
Of stuiven langs den dam bij de optrêe van den raad,
Sleept nu naar 't gruwelfeest, waar boosheid uit zal spatten,
Een vuigen Keizers slaaf, gemest door 's burgers schatten;
En hij die aan de krebbe eerst loon en voedsel vond,
Draaft achter 't rijkst gespan nu Hollands steden rond.

Er zijn zwakke plaatsen ook in deze regelen, wij bekennen het, maar deze zoude LOOTS misschien hebben kunnen verontschuldigen door den korten tijd, den bepaalden dag, en wat al meer ongelukkige gevolgen van het aannemen eener spreekbeurt onafscheidelijk schijnen, maar het gebrek aan verheffenden gloed, tot aan het einde toe, de kreet des haats,

de flaauwe dankbaarheid vooral, zijn niet te vergoêlijken.

De *Lijkzang op* HELMERS, 1814, die ons, als eene opgave zijner werken, minder voldoet, en niet met VAN HALL'S schoon vers, op hetzelfde onderwerp, te vergelijken is; de *Lofzang op den Burgerstand*, 1815, waarin het niet aan vergezochte bewijzen en aangeleerde kundigheden ontbreekt, leggen wij ter zijde. *Roem en Vaderland*, 1816, heeft enkele schoone plaatsen, maar het is een gedicht bij eene prijsuitdeeling, als het thema reeds aantoont; wij hebben onze meening, over zulk soort van verzen, duidelijk genoeg verklaard. Men beschuldige ons niet, ons zelven ongelijk te zijn, zoo wij u, onmiddellijk hierop, het dichtstub *de Vrouw*, 1817, ook bij eene, dergelijke gelegenheid uitgesproken, prijzende aanbevelen; het zegt weinig, waar de Dichter zijne zangen voordrage, mits geen bepaald publiek hem tot een afgezongen onderwerp zijne toevlugt doe nemen. Het lied, ter vereering zijner eerste en brave echtgenoote vervaardigd, ontwelde aan zijn hart; men moet zeer moeijelijk te voldoen zijn, zoo men de volgende verzen afkeurts, alleen, omdat zij tot een gelegenheidsgedicht behooren; men oordeele:

> Wie zijn wij, mannen, toch? wij, die, als opperheeren,
> Door 't regt des magtigen, de zwakkere regeeren?
> Is zoo veel deugds dan meer in onze borst gelegd?
> De kroon van de oppermagt aan onze kruin gehecht?
> En straalt er dan uit ons zoo kennelijk een waarde,
> Waarvoor de vrouw verstomt en blo zich neigt ter aarde?
> Zijn wij 't orakel slechts, bekleed met hoog gezag,
> En dat in eigen pleit het vonnis wijzen mag?

Wij, met het harnas van gevoelloosheid omtogen,
Wij, stokers van geweld, van twist en orelogen,
Wij, door belang en eer en staatzucht aangeprest,
Op roof verhit, gelijk een hongrend tijgernest,
Wij, die de tranen doen van onze broed'ren vlieten,
Wij, trotsch op purp'ren praal van 't bloed, dat wij vergieten,
Wij, die de vrucht, gekweekt aan 't moederlijke hart,
Gerijpt aan hare borst, bewaakt met zorg en smart,
Bij duizend duizenden, als onkruid, wild vernielen,
Als 't zwaard den blinden arm ten zeis dient bij 't ontzielen,
Wij, scheppers van al 't kwaad, dat de aarde zuchtend torscht,
Wat deugd geeft wettigheid aan onzen gloriedorst!...

't Is waar, gelijk een muur van diepgewortelde eiken,
Die uit hun top elkâer de reuzenarmen reiken,
En staan gelijk een burgt voor 't lagere gewas,
En schutten te erge hitte en zwaren regenplas,
Zoo eert ons 't zwak geslacht: hiertoe zijn wij geschapen,
De vrouwen tot een steun, en schild, en veilig wapen,
Opdat haar têerheid heul bij onze sterkte vind,
Gelijk aan 't moederhart wêer schuilt het zwakker kind.
Maar wij, door drift bestormd, zelfs slingrend heen en weder,
Wij wroeten, wringen de aard', bij beurten op en neder,
Ontrusten 't têer gewas, in zijnen stillen bloei,
En schaden 't erger nog dan 't hevigst stormgeloei,
Wanneer we in onzen val, de teng're spruit verpletten:
Wij zijn 't, die onze kruin zoo breed in trotschheid zetten,
Dat zij 't weldadig licht der zon alleen ontvangt,
En 't plantje kwijnen laat, dat ook dit licht verlangt;
Wij, door het grillig lot met vrije keus beschonken,
Van 't vrouwlijk loover, dat sich windt om onze tronken,
Terwijl de scheut, die zich naar eigen neiging hecht,
Als weeldrig, wild, ontaard, wordt de eer des wouds ontzegd.

In het jaar 1817, leverde LOOTS talent vele heerlijke bloemen. *De Godsdienst*, een vers dat meer verdraagzaamheid dan innig gevoel ademt en misschien een diepen blik in zijn gemoed vergunt; het *Oogstlied aan St.* JACOB, een meesterstuk hetwelk wij ons

ter nood kunnen wêrhouden, u geheel mede te deelen, het hoog-dichterlijke stukjen, *Jeugd* getiteld, waarop wij later terug komen, mogen u hiervan overtuigen. Zijn scherp versjen, *aan de onvergenoegde Nederlanders* van dien tijd, schijnt ons nog altijd der behartiging overwaardig. Zulke wijzigingen van den geest der eeuw gade te slaan, te leiden en te veredelen was in hem eene onschatbare gave. Het is driewerf jammer dat LOOTS in dit opzigt zich zelven niet beter kende, en in 1819 de verzoeking geen wederstand kon bieden, ook een Leerdicht te schrijven; wij bedoelen het vers: *de Mensch*, geheeten, dat in 1819 het licht zag.

TOLLENS had in 1812, in een berijmden brief, onzen zanger uitgenoodigd ons een Treurspel te schenken en hem, na de klagt dat onze Tragische Muze in het juk der Fransche zuchtte, met meer ijver dan kennis toegezongen:

> Wat toeft gij, wakkre LOOTS! haar derwaarts op te leiden?
> Gij moogt haar Vorstlijk pad met keur van bloemen spreiden,
> Gij hechten 't oud juweel aan haar beroofde kroon:
> U komt dat voorregt toe, als VONDELS troetelzoon,
> Hef aan en doe ons hart naar nieuwe glorie blaken!

LOOTS was wijs genoeg geweest, dien raad geen gehoor te geven, inderdaad was deze meer den vertaler van *Andromaque*, dan den zanger van het *Gevallen Meisje*, waardig. LOOTS treurspeldichter! ik bid u, wat voorspelt u dien aanleg in hem? Oorspronkelijkheid? wij zullen de laatsten zijn hem die te ontzeggen, maar veelzijdigheid om verscheiden karakters waar en natuurlijk te schilderen; maar die menigte

van gaven in den echten Tragicus vereischt (aan gebrekkige, halve en vierde ontbrak het ons nimmer) gaven wier, enkele optelling duizelen doet, wij zien er in onzen Lyrischen Zanger niet het minste bewijs van!

Maar, op dat wij tot ons onderwerp terugkeeren, wij ontvingen een Leerdicht in drie Zangen; van waar rees bij LOOTS de zucht op, om zijnen geest in dien stijven vorm te plooijen? De Hollandsche. Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen, had in 1806 een prijsvers uitgeschreven en den *Mensch* tot onderwerp verkozen, maar LOOTS bekent zelf dat de tijd voor de inlevering opengelaten, hem te kort scheen, ‘om met zoodanig een stuk gouds henen te strijken en dit noodige zegel aan het brevet der onsterfelijkheid te verdienen.’ ‘De Maatschappij,’ zegt LOOTS verder, ‘had haren krans zoo hoog gehangen, en zoo duur gewaardeerd dat zij van *vijf* ingezonden verzen er geen bekroonde.’ Twaalf jaren later ziet zijn *Mensch* het licht; benijdde hij FEITH misschien de lauweren, dezen, voor zijne leerdichten, in zoo ruime mate geschonken?

Het is zeker, dat dit papieren kind den vader vele moeite gekost heeft; hij had ondervonden, verzekert hij ons, hoe veel meer het in heeft, zoodanig een geheel, dan verscheidene losse stukken, te vervaardigen. Beklagelijke pijniging van zulk een schitterend talent! Het vers is, even als, de Maatschappij het verlangde, *zonder inmengsel van bijzondere godsdienstige gevoelens*. Daarom beschouwt onze Dichter, in den eersten zang, den mensch als bloot zinnelijk wezen, en geeft ons ruwe boschmen-

schen, in plaats van MOZES heerlijk scheppingsverhaal; kent gij een ondichterlijker ruil? In den tweeden zang is de mensch een zinnelijk verstandig, in den derden een zedelijk vrij wezen; arme poëzij! die alle die wijsgeerige onderscheidingen zoo ongaarne bewijst en betoogt, en LOOTS verpligt, om tot een' meer versierden vorm, tot verdichte verschijningen en orakelspraken van tegenstrijdigen inhoud, zijne toevlugt te nemen. Gij, mijn lezer! kent die stemmen in het donkere bosch; die eerwaardige grijsaards, die in sneeuwwitte kleederen lange redevoeringen houden; doen zij op u, als op mij, de treffelijke uitwerking, dat gij den regel

> Hier zwijgt hij en verdwijnt,

gaarne aanvult met een

> Och! had hij 't eer gedaan!

In waarheid, er moge vernuft in liggen, zulke twisten, over afgetrokkene onderwerpen, in het kleed der dichtkunst te steken, men dissche ons die niet voor poëzij op; wij herkennen het bleek en mager aangezigt onder het schoone masker.

Ware geniën, zegt een voortreffelijk redenaar, hebben dit met koningen gemeen, dat zij hunne kunststukken, even als gene hunne munt, alleen hun eigen beeld doen dragen, en zoo wij de vergelijking mogten voortzetten, zouden wij u verzekeren, dat ook het dichtstuk *de Mensch* op vele plaatsen de trekken van zijnen grooten zanger getrouw terug geeft. Wij zouden het geheel niet

gaarne een afdruk in schitterend goud of fijn zilver hooren noemen; maar al is het slechts gepolijst koper, de volgende regelen uit het slot van den tweeden zang, waarmede wij van dit vers scheiden, zijn den meester waardig:

Geen roofgedrogt, door tand en klaauwen hoogst geducht,
Is u gelijk, o mensch! als u de rede ontvlugt.
Dan ligt in uw vernuft een alvernielend wapen;
Dan zijt gij de aard' tot wee, u zelf ten beul geschapen;
Want alle kracht verzwakt, vergaat en schiet te kort,
Als zich uw helsche geest in vonden nederstort.
Dan zal geen donderslag zoo wijd verschrikking brengen,
Geen bliksemstraal zoo de aard tot in het hart verzengen;
Dan braakt geen ingewand der bergen zoo veel gloed,
Noch schokt zoo fel den grond, als dit uw wrevel doet.
Weg, mensch! dan met uw' geest, met uw vernuft en sterkte!
Wijk, monster, dat, meer groot, te meerder leeds bewerkte!
Vloek rust op uw verstand, dat zich op gruw'len spitst!
Vloek uw beschaving, die uw driften hooger hitst.
Blijft uw geweld dan steeds de maatstaf uwer grootheid,
En stort ge uw' geest slechts uit in euveldaên en snoodheid,
Gelijk de slang alleen het kruipend lijf verheft,
Wanneer zij hare prooi met scherpen angel treft;
Vloek dan uw kracht!... maar neen; verbijstring trof mijne oogen:
'k Vergat uw hoogsten stand, uw stoutst, uw sterkst vermogen:
'k Vergat dien hoogen wil, die vorstlijk in u spreekt,
En, als hij zich verheft, zich op uw dwaling wreekt:
'k Vergat den koningstaf, vertrouwd aan uwe handen,
't Gebit, dat gij, naar wil, de drift werpt in de tanden;
O ja, hier vind ik u, weer waard verhoogden zang,
Als gij, die 't al bedwingt, u zelf houdt in bedwang;
Uw strijden doet u dan uw' rijkstroon vaster drukken,
En 't muitgespan met schaamt', het hoofd te dieper bukken;
Dan is uw' zeedlijkheid, de staf, waarmeê uw vuist
't Opbruisende geweld des wederstands vergruist.

Zoo ment de God der zee, d'azuren schelpenwagen,
En 't snuivende gespan op 't woelend vocht gedragen;
De baren zwellen op, en door den storm bestookt,

Is 't eenslags of de zee van hitte schuimt en kookt;
Zij stort zich op de kar, schier onder 't nat bedolven;
De paarden trappelen en strijden met de golven,
De manen rijzen op, van 't bruissend zout bespat
En schudden 't lillend schuim, als vlokken over 't nat;
Het voertuig zwaait en helt en waggelt op zijn assen,
Het is 't baldadig spel der hobbelende plassen.
Nu heft de God zich op, daar hij den zeestaf drilt;
De rossen zijn getemd, de baren zijn gestild.

De laatste vergelijking schijnt ons verrukkend schoon, door treffende eenvoudigheid en getrouwe schildering. Zoo en zoo alleen wenschen wij door den Dichter verkregene kennis te zien aanwenden.

In de nieuwe Gedichten 1821 uitgegeven, verdient een schoone *Lofzang op Frederik Henderik* en het gevoelvol maar krachtig: *Aan eene Verleide*, loffelijke melding; verdienen een paar luimige Stukjens, vooral *de Herftsavond*, uwe geheele opmerkzaamheid, maar het juweel uit den bundel is *Hagar in de Woestijn*. Ook dit werd bij eene prijsuitdeeling uitgesproken, maar het opgegeven onderwerp, door Bestuurderen van Felix Meritis gekozen, was zeldzaam genoeg eene echt Dichterlijke stof. LOOTS gevoelde dit en verdeelde zijne rede zeer gepast in proza en poëzij; in het eerste behandelt hij de plegtigheid van den dag, de laatste is buiten een korten, weinig beduiden slotzang, geheel aan *Hagar in de Woestijn* gewijd.

Een heerlijk tafereel van het Oostersche herdersleven opent het Dichtstuk; ABRAHAM en SARA worden fiksch en natuurlijk geschilderd, de moederlijke trots van HAGAR, de ijverzucht van SARA en het schuldeloos gekoos van ISMAËL, dat beide verzacht en lenigt, met meesterlijke trekken geschetst.

Maar eindlijk rijst de lucht, die de een zal mild bereegnen,
En de andre met een bui van onweêr straf bejeegnen:
Natuur werkt wonderdracht, maakt menschenraming stom
En Sara's schoot draagt vrucht, in spijt van d'ouderdom.
Nu juicht zij, die eerst lag door schaamte en druk gebogen;
En weedom overwolkt nu Hagars lagchende oogen:
De dans wordt omgekeerd, de droeve gaat ter feest
En zij zit stil, die 't hoofd der rijen is geweest.

Moederlijke bezorgdheid ontrust het gemoed van SARA, bij de snelle ontwikkeling van den sterkeren ISMAËL; het is een regt dichterlijke greep de woorden uit het Boek Genesis: ‘Ende Sarah sag den Sone Hagars der Egyptische, dien zij Abraham gebaert hadde, spottende,’ aldus op te vatten:

Zij somt haar jaren op, weegt Abrams ouderdom,
Haar ziel dwaalt ver van 't feest, haar lippen worden stom;
Zij ziet haar' zoon, haar bloed, door sterker hand verdreven,
Ver van zijn wettig erf, bij vreemden zwervend leven,
Den zoon der dienstmaagd, met de regten in de vuist,
Van de eerstgeboorte, rijk in Abrams tent gehuist.
Zij ziet dit alles: feest noch zangtoon kan haar streelen,
Noch kinderkus; zij moet haar zorg met Abram deelen:
Zoo hij het uitzigt niet voor haar verheldren doet,
Dan zelfs wordt Isaaks liefde een doorn in haar gemoed.

ABRAHAM stemt in hare bede, en HAGAR wordt weggezonden; LOOTS schijnt ons, in het volgend schilderij, onnavolgbaar. Het is HAGARS uittogt:

Schets gij het, die ooit werdt van onder 't dak verdreven,
Waar ge onbekommerd woonde, en altoos dacht te leven,
Of gij, wien 't versch nog heugt, aan ouderlijken haard,
En d' arm der liefde ontscheurd, te zwerven over de aard,
Schets gij, wat weedom dan ons maakt zoo diep bewogen,
Als 't laatst gezigtpunt van 't verlaatne ontwijkt aan de oogen.

Gewis, wie koel dan blijft, niet op den grenssteen weent,
Die droeg nooit menschenhart, of 't is in hem versteend;
De grond, aan ons ontzegd, rijst duizendvoud in waarde;
Daar is het Paradijs, de rest is ledige aarde;
De boom, door ons geplant, hoe dun zijn blad ook zij,
Wordt elders niet vergoed, al droeg hij specerij.
Zoo trekt nu Hagar heen, met de oogen neêrgeslagen;
Haar zoontje vat haar' hand, en waagt het niet te vragen,
Waarheen de reistogt is, en schoon ze een blik soms wendt
Naar 't land, dat voor haar ligt, haar hart bleef in de tent.
Zij is in 't leger nog, bij rund'ren en bij schapen,
En peinst, wat thans het werk van maagd is en van knapen,
Wat daaglijks door haar zelv' werd in dit uur gedaan,
Wat zij beschikken moest, wie haar ten dienste staan.
Zij ziet de lam'ren, die zij 't liefst bij voorkeur hoedde,
En 't moederlooze lam, dat zij verzorgde en voedde;
Zij peinst aan Isaak zelf, die van geen huistwist weet,
Of waarom hem, na 't feest, zijn broeder zoo vergeet,
Hem geen omarming, hem geen kus brengt d' and'ren morgen;
De onnooz'le weet van list, van toekomst, noch van zorgen?
Zij wendt haar oog terug, als hoort ze een herdrendrom,
Maar weent, dat ze is misleid, en ziet niet wederom.
Zij dwaalt om 't geen ze ontweek, met dwarrelende schreden,
En, door geen wensch gelokt, bestemt geen doel haar treden;
De beê van Ismaël, om d' eersten waterdronk,
Is 't eerst ontwaken uit den droom, waarin zij zonk;
Zij geeft; zij geeft op nieuw; de gloed der middagstralen,
In 't open zandig vlak, doet d' aâmtogt zwaarder halen,
En werpt, voor koele lucht, een' vuurbrand in de long,
En schroeit en blaârt de lip, en droogt de vochte tong,
Die uit de heete keel zich rekt, den mond omwemelt,
En lekt, en vruchtloos zoekt aan 't even droog gehemelt.
Van buiten is het vuur, van binnen heete gloed,
De vochtbuis is verzengd, en kokend gist het bloed.
De moeder, om haar kind, niet om haar zelf wanhopend,
Schrikt, nu zij voor het laatst de flesch met water opent.
Haar oog te spade ontwaakt, ziet angstig in het rond,

Maar onze veder weet van geen uitscheiden, zoo schoon is dit meesterstuk, en toch is er geene Hol-

landsche moeder, die het niet, na de mededeeling dezer regelen, weder herlezen zal, die er de treffendste plaatsen niet uit van buiten kent. Wij weten geen vleijender lof, geen schooner lauwer, dan deze, en eindigen te liever onze beschouwing van LOOTS dichtstukken met dit, daar zelfs de *Feestzang op de Drukkunst* geene schoonheden van hoogeren rang aanbiedt daar in zijne latere verzen slechts op enkele plaatsen meesterlijke grepen en treffende wendingen voorkomen. Het is niet ieder gegeven, in de schemering van 's levens avondstond, bij het naderen van den nacht der graven, *Vermakingen* te schenken, als die van onzen eenigen BILDERDIJK, en wij verstaan, onder eerbied voor grijze haren, iets anders, als medelijdend prijzen van de laatste gewrochten eens kunstenaars, die zijnen roem overleeft.

Inderdaad, het beeld van onzen lierzanger behoeft dien gebedelden krans niet, het staat ons, die een vlugtigen blik op de vruchten van zijnen mannelijken leeftijd wierpen, schooner dan ooit voor den geest; de Hollandsche Maagd zelve heeft onverwelkbare lauweren om het hooge voorhoofd gevlochten. Stout, krachtig, soms verheven als de vader onzer poëzij, van wien hij menige heerlijke wending gepast ontleende, maar minder veelzijdig dan deze, en vooral in taal en woordvoeging altijd onder VONDEL, geven wij hem gaarne in den tempel der Lyrische poëzij, naast ANTONIDES of aan de zijde van WILLEM en ONNO ZWIER VAN HAREN, eene eervolle plaats. Wist het doorluchtig broederpaar van hunne verkregene kennis doorgaans gelukkiger gebruik te maken, bezat de

zanger van *het menschelijk Leven* meer wijsgeerigen zin, huwde de Dichter van *Rozenmond* (dien wij zoo gaarne den vriend van ons hart noemen) in hooger mate diepe menschenkennis aan waar gevoel; LOOTS gelijkt, overtreft hen veelligt op zijne beurt in breede en fiksche schildering, en doet in innige vaderlandsliefde zoo min voor den zanaer van FRISO als voor den Dichter der *Geuzen* onder. Van alle de onmiskenbare voordeelen eener geleerde opvoeding verstoken, eerst in de vervelende dichtschool der armzalige verzenlijmers ter kwader ure rond gevoerd, daarna onder de, voor zijn talent meer dan eenig andere gevaarlijke leiding van HELMERS in de zucht voor gezwollenheid niet beteugeld, ontsieren groote en grove gebreken zijne meesterstukken, maar het zijn die van zijnen tijd, die van zijnen toestand, die van zijnen geest misschien, want welke Dichter heeft niet de hem eigene? en bij LOOTS wegen uitstekende schoonheden, die ruimschoots op! Laat de opmerking der eerste ons aansporen onze eeuw regt te leeren kennen, ons voor hare afdwalingen te hoeden, ons een juist denkbeeld van ons eigen talent te vormen, en deszelfs uitspattingen naar welke zijde dan ook, te bedwingen liever nog voor te komen; dit zegt meer, dit is eervoller, dit zijner en ons waardiger dan hem streng te gispen. Er is weinig objectiviteit in zijne verzen; hij geeft ons dikwerf, bijna altijd meer gevoelens van eenen Dichter dan gedichten zelve; maar ook FEITH, maar ook BILDERDIJK, zijn van die strekking niet geheel vrij te pleiten, en hoeveel verontschuldigends en regtvaardigends is er in dit opzigt voor LOOTS in het tijdvak der Fransche heerschappij ten onzent! Het

vereischte eene moedige, krachtvolle hand in dien donkeren nacht, een zee van schitterende bliksemstralen uit te schieten; wat zouden wij het hem euvel nemen, dat de vonkelende gloed niet alleen het doodsche strand, de verlaten beurs, en de onteerde graven onzer voorouderen, dat zij ook het aangezigt des Dichters verlichtte en ons zijne gelaatstrekken kennen deed? En zoo ook later, in rustiger tijd, zijne persoonlijkheid nog te veel op den voorgrond trad, en den aanhef zijner gedichten door gedwongenheid ontsierde, weten wij dan niet hoe moeijelijk het valt van geliefkoosde vormen afstand te doen; ontvangen wij dan in HAGAR geen schoon bewijs dat ook LOOTS zich zelf, om zijn onderwerp, kan vergeten, dat ook hij, in eenen anderen tijd de eischen eener hoogere kunst zoude hebben bevredigd? Het zoude gruwzame ondankbaarheid zijn, zoo wij om zoo vele heerlijke Lyrische brokken, vol van echte vrijheidszucht, waarachtige vaderlandsliefde en onderscheidende oorspronkelijkheid, als wij in LOOTS werken aantreffen, zijne verzen niet in hooge waarde hielden. Volgende eeuwen zouden met regt verwijtende van ons getuigen: ‘Zij hebben FEITH, ondanks zijne sentimentaliteit, bewonderd; BILDERDIJK, ondanks zijne zonderlinge begrippen, vergood; en eenzijdigen, als zij waren, in LOOTS den meest Hollandschen hunner Dichters niet gehuldigd! Evenwel is derzulken de onsterfelijkheid toegezegd; zij is voor geen mindere verdienste veil.’

Wij zouden hier kunnen en mogen eindigen, in-

dien wij niet beloofd hadden, u in zoo verre LOOTS als mensch te doen kennen, als hij zich in zijne werken vertoont; indien er in dezelve niet een paar plaatsen voorkwamen, die opheldering verdienen, inlichting geven kunnen. Hadden wij ons tot zijne lofredenaars opgeworpen, wij zouden van dezelve hebben gezwegen; thans maken wij gaarne van deze gelegenheid gebruik, om, zoo mogelijk, eene bijdrage te leveren, ter billijker beoordeeling van ware, dichterlijke geniën.

De bedoelde verzen zijn klagten over het ongeluk, dat er in ons vaderland aan verbonden is, Dichter te wezen en niet rijk te zijn. Ik zoude u die mededeelen, zoo zij iets meer, dan dit, zoo zij schoone uitstortingen des gevoels heeten mogten, als menige levensbeschouwing van BILDERDIJK, als de uitmuntende verzen van ANDRÉ CHÉNIER:

> Souvent, las d'être esclave et de boire la lie,
> De ce calice amer que l'on nomme la vie,
> Las du mépris des sots qui suit la pauvreté,
> Je regarde la tombe, asile souhaité.

LOOTS, daarentegen, is plat-aardig in zijn *aan eenen jongen armen Dichter* (II. Deel, bl. 192), alledaagsch-geestig in zijne *Gevolgtrekkingen, alom geldende* (II. Deel, bl. 238), door den vorst onzer Dichters waardiglijk beantwoord. Wij willen den vorm vergeten, om over de zaak te spreken, en het lot van een poëtisch genie, in zijne dagelijksche betrekkingen, meer in het algemeen beschouwen; wie de gedachten van MOORE, over BYRON kent, moge beoordeelen, in hoe verre ons geheugen ons dezelve heeft herinnerd.

Wie door de fortuin misdeeld, ten onzent de Poëzij tot leidsvrouw verkiest, wete vooraf dat hij allerwaarschijnlijkst den tempel des roems niet dan door de woestenij der armoede zal binnentreden. En toch is dit nog slechts een deel der ellende, die hij zich ter bereiking der onsterfelijkheid zal moeten getroosten. Wij zouden iederen jeugdigen Dichter er eene schets van willen geven, wanneer hij, bedwelmd door den roem, voor de eerstemaal zijns levens, onder daverend handgeklap, de openlijke gelukwenschingen zijner vrienden ontvangt. Maar, indien de jongeling waarlijk Dichter is, indien de natuur hem met de schitterende maar gevaarlijke gave van een vurig genie bedeelde, hij zal onze bezorgdheid overdreven noemen, onze vermaning in den wind slaan en om POPE'S uitdrukking te bezigen, vader en moeder vergeten, om de dichtkunst alleen aan te hangen. Heeft hij er regt toe? Zonderlinge vraag, voorwaar, zoo lang de jongeling alleen staat; wij hebben voor ons een genoegelijk leven verkozen, waarvan vergetelheid het einde zal zijn; aan hem den hoogen zetel der faam, zoo hij dien ten prijs van kommervolle dagen koopen wil. Voor niets minder dan een vrijwillig afstand doen van alle de geneugten van rijkdom, gezelligheid en rust, straalt de dichterlijke glorie om het hoofd eens stervelings; zij eischt de opffering van het heden aan de toekomst; het is eene kroon, die eerst na doorgestane marteling geschonken wordt.

Maar zoo de jongeling uit vrije keuze man, maar zoo de man vader geworden is, heeft hij er dan ook nog het regt toe? Wij gelooven, neen; want hoe

hoog, wij de gave der poëzij stellen, wij kennen hooger waarde aan de betrachting onzer heiligste pligten toe, en geven geen dichterlijk genie regt, onschuldigen ongelukkig te maken. Beklagenswaardig gebrek aan zelfkennis, riepen wij dikwerf uit, wanneer wij in de rollen der Letterkundige geschiedenis zoo menig onberaden Dichter vrijwillig nieuwe banden zagen hechten en in de beoefening der eerste pligten te kort schieten; wanneer wij DANTE vrouw en kinderen zien verlaten, terwijl hij BEATRIX bezingt; wanneer PETRARCHA jaren doorbrengende in de gedachten aan ideaal geworden liefde, niet dulden kan, dat zijn eenige dochter onder zijne kamer haar verblijf houdt; wanneer wij in YOUNG een onverschillig echtgenoot, een stuursch vader ontmoeten; wanneer STERNE een dooden ezel beweenen en zijne moeder vergeten kan; wanneer BILDERDIJK.... maar gij beklaagt hem als wij!

Vurig wenschten wij dan, dat geen waarachtig uitstekend genie, zulke verpligtingen des gewoonen levens op zich nemen mogt. De ontzegging moge hard schijnen; bij zoo vele zelfstudie, bij die gedurige eenzame weelde hunner eigene gedachten, is geen huisselijk geluk denkbaar, is geldelijke onafhankelijkheid zelden eene bijdrage tot hoogere zedelijke waarde. Bij dat levendig gevoel van verstandelijke meerderheid, bij die, voor het dagelijksch leven heillooze, verplaatsing van den zetel der gevoeligheid uit het hart naar de verbeelding, hebben de geneugten van vriendschap en liefde al het bekoorlijke verloren, worden zij lastig en vervelend tevens. Arme ongelukkigen! die uw lot aan dat van zulk eenen man toevertrouwdet,

waarom den strijd met zijne idealen gewaagd, had hij den dienst der Goddelijken om uwentwil afgezworen?

Wij zijn verre van in LOOTS zulk een alles overmeesterend genie te zien, verder nog van in deze bedenkingen eene verschooning voor hem te moeten zoeken. Bij zijn graf heeft een zijner eerbiedwaardigste vrienden een vereerend getuigenis over de beminnelijkheid van zijn karakter afgelegd. Moge deze stem die der waarheid, elke andersklinkende die der logen en afgunst zijn! Niemand wenscht het vuriger dan wij. Maar mogt, gelijk sommigen willen, ook hier de waarheid in het midden liggen en LOOTS even vreemd heeten mogen aan het verzengend vuur van die starren van eerste grootte, als aan den zachten en liefelijken gloed dier kleinere bollen, wier licht ons kwetst noch verblindt, men vergete niet dat men geesten als de zijne, niet met den gewoonen maatstaf meten moet, men kenne vooral geheel, eer men oordele! Men herinnere zich MOORES uitspraak: hoe aangenaam een schouwspel de man van genie moge opleveren, die zich in huisselijken kring beweegt, die geduldig het juk der gezellige banden op zich neemt, de sfeer waarin hij leeft verlichtende, zonder die te overschijnen; wij moeten ons nimmer diets maken dat zoo zacht of beminnelijk, immer de onsterfelijkheid wordt verdiend. De dus levende dichter moge populair, moge om eigen geluk, of om dat van die hem omgeven, bemind zijn, hij is op den regten weg, maar op dien der grootheid is hij niet!'

Voor ons, wij bekennen het gaarne, wanneer bij

ons door LOOTS klagten over miskenning en verzuim, of door het liefdeloos oordeel van anderen, eenige twijfelingen oprijzen en wij ons herinneren hoe hij die in zijne jeugd geen vaderlijke vriend bezat, in zijn dichtstukjen *de Jeugd* al den zegen van zulk eenen schutsgeest zoo meesterlijk schetste; wij wenden, eer wij vonnissen, den blik op ons zelven; en herlezen het laatste couplet van BURNS *a Bards Epitaph*, waarmede wij van u, geduldige lezer! dankbaar afscheid nemen:

Reader, attend-whether thy soul
Soars fancy's flights, beijond the pole,
Or darkling grubs this earthly hole,
  In low pursuit;
Know, prudent, cautious, *Self-Control*,
  Is wisdom's root.

Nederlandsche Muzen-Almanak, 1835. *Zeventiende Jaar. Te Amsterdam, bij* J. Immerzeel, Junior.

In haar zeventiende jaar! O! welk een allerliefst meisjen stelt gij u voor, wanneer gij u, als ik, de jeugdige Priesteres der Muzen, die ons telken jare de offers onzer Dichters aanbiedt, door de verbeelding laat afschetsen. Eene teedere blondine, of eene levendige bruinet, naar dat onze smaak verschilt, of ons hart verkoos, kennen wij beide gelijkelijk aan het beeld, dat ons voor den geest zweeft, al wat beminnelijk, schoon of belangwekkend is, onbepaald toe, en alleen in eene heerlijke meiroos, wier half geopende knop weelderigen rijkdom met bevallige schaamte vereenigt, vinden wij eene passende vergelijking. Zeventien jaren; het is immers de zalige leeftijd, die nog bij lentes gerekend wordt; de gelukkige ouderdom, dien men onbevreesd op het albasten voorhoofd lezen doet!

Voorzeker, dachten wij, eer wij den inhoud van dit boeksken vlugtig doorliepen, voorzeker, dit jaar moet het der lieve ligt zijn gevallen, onze beroemdste zangers eene keurige bijdrage te doen afstaan. Dichter zijn, en een schoon meisjen de vervulling van eenen bescheidenen wensch ontzeggen, schijnt u immers, als ons, niet denkbaar toe? Vroeger moge het kind weinig belangstelling hebben ingeboezemd; moge alleen de voorbede van eenen verdienstelijken zanger haar in staat hebben gesteld,

onze hoop levendig te houden, thans konde zij veilig alleen den togt ondernemen. Geen schrijfcel zal haar gesloten blijven, geen jeugdig Dichter haar niet zijn liefste vers schenken; want de verschijning van zulk eene bloeijende schoone, met lange en glinsterende lokken, moet iets onwederstaanbaar bekoorlijks, iets vleijend verleidelijks hebben.

En evenwel, *la folle du logis* had ons weder bedrogen; de verbeelding ons nog eenmaal een veel schooner jaarboekjen voorspeld, dan het wezenlijke heeten mag. Op eenige voortreffelijke uitzonderingen na, verdient het naauwelijks in de rubriek poëzij te woden aangekondigd. Vaart dan wel, bevallige droomen! welke wij zoo gaarne hadden zien verwezenlijken; vaarwel vooral, liefelijk beeld eener beminnelijke maagd, aan het outer der kunsten gewijd! WISELIUS, VAN HALL en VAN 'S GRAVENWEERT hebben in u geene priesteresse gezien; ik mag niet langer aan uwe waardigheid gelooven! Zeg mij niet, dat gij u dit jaar in het kleed der romantische dichtkunst huldet; STARING, VAN LENNEP en VAN DER HOOP herkenden geene schitterende Fee in u, zij hebben u niet eens hun venster geopend; waar wilt gij, dat ik u voor houde?

Gij verwacht toch niet dat ik de verdrietige taak eener uitvoerige beoordeeling thans vervullen zal, o mijn te leur gestelde lezer? Ach! verg het mij niet; wij zouden ons beiden vervelen. Eene enkele bedenking, die wij den goeden heer uitgever ter over-

weging aanbevelen; een woord over de plaatjens; een paar proeven uit de voortreffelijkste verzen gekozen, ziedaar alles wat de kunst te vorderen heeft, wat gij met regt van mij moogt eischen.

Wij klagen er niet alleen over, dat wij in dit jaarboekjen weder vele beroemde namen missen, het is misschien niet geheel aan den Heer IMMERZEEL te wijten, wij klagen er vooral over dat wij er zoo vele onbeduidende verzen in aantreffen. De eerste zouden een getrouw bewijs geleverd hebben der hoogte tot welke de poëzij onzer dagen zich verhief; door de laatste zal zijn Ed. ons toch niet hebben willen aantoonen, hoe menig zanger, bij ons, stilstaan voortgang, herhaling iets nieuws, gelooft? - Wij zijn er tot verzadigens toe van overtuigd, dat de Hollandsche Muze een huisselijk, hartelijk en Christelijk kind is; maar hoe goed deze hoedanigheden ook zijn mogen, eentoonigheid is geene verdienste!

Ik vraag het u, in goeden ernst, *moet* de *Muzen-Almanak* dan noodzakelijk alle zijne broeders, in dikte overtreffen, immer ongeveer driehonderd bladzijden vullen? Wij hadden geweten welke talenten ons vaderland in mannen als de Heeren SIFFLÉ en FOPPE bezit, zonder dat wij er in dezen jaargang weder zulke lange, vervelende proeven van behoefden te ontvangen; bijdragen als die der Heeren VAN DEN BERGH, zijn geene plaats in den *Muzen-Almanak* waardig te noemen. De Heer IMMERZEEL is zelf te goed dichter, een te keurig kunstregter bovendien, dan dat wij meerder voorbeelden zouden willen aanhalen.

De uitgever verontschuldige er zich niet mede, dat

het getal onzer ware dichters jaarlijks kleiner wordt; hij heeft dit reeds te kennen gegeven, door ons slechts één portret te schenken. Wij willen in de bijdrage: *Aan Albion*, geene regtvaardiging van dien titel zoeken, het zoude waarlijk aller onbeleefdst zijn niet te vertrouwen dat die er in te vinden is. En toch.... maar wij mogen het ten minste niet verzwijgen, dat ons de keuze om zich in een predikrok, in den *Muzen-Almanak* tegenover het fraaije vignet te doen plaatsen, even ongelukkig toeschijnt als de grillige inval van den uitgever der Duitsche *Vesta*, die tegenover dezen titel, het afbeeldsel van PHILIPPUS II, (kuisscher gedachttenisse) heeft geschonken. De plaatjens naar teekeningen of schilderijen van de FLORIMONT en HAANEN zijn wel uitgevoerd, dat naar M. VERSTEEGH is zeer verdienstelijk, dat naar CRAEYVANGER, die CHARLOTTE CORDAY en eindelijk dat, hetwelk men ter kwader ure *Het Grafbeeld* noemde, kan, mag ik die schoon heeten? Het woord is niet hollandsch, het tooneel evenmin, de hond die aan het graf snuffelt doet het ons nergens te huis houden, is voor ons gevoel hoogst aanstootelijk. ‘Maar de Heer WITHUIJS is er zijn versjen mede begonnen?’ Doch er niet door geinspireerd, mijn waardste! mogt het hem verder van dergelijke proeven terug houden. In ons vaderland heeft de vernielende tijd, heeft de even vernielende moker der afbrekers weinig sloten gespaard; maar bij den bouwval der nog overgeblevene, wees men ons nimmer op den akker, de begraafplaats van Graaf of Drossaard, niet eens die van kastelein of slotvoogd aan. De Dichter heeft den schilder in onnatuur-

lijke vinding overtroffen; dit versje zal tot verfraaijing van zijn monument, dat wij eerst laat wenschen te zien oprigten, voorwaar niet bijdragen. (Bl. 242.)

Maar ik ben, met u, het laken moede, en bevele u veel liever de bijdragen aan, die de voortreffelijke VAN WALRÉ dit jaar leverde. Hij heeft onzen afkeer van *de Tentschuit* overwonnen, en zelfs, zonder dat

> de Liefde zat aan 't roer,

zouden wij gaarne met hem, in zulk een vaartuig, den bouwval van

> Heemsteê's slot en torens

bezoeken. Wilt gij, voor wij tot de proeven overgaan, nog eenige verdienstelijke verzen kennen? Lees dat van den Heer A. BOGAERS, dat wij vol van gloed en kracht noemen; *de Lente* van DEN BEER POORTUGAEL, eene eenvoudige, maar keurig uitgewerkte gedachte; *de Balling* van J.P. HASEBROEK, waarin gij uitmuntende plaatsen zult aantreffen, en dat wij een meesterstuk zouden noemen, zoo wij er geene herhaling, zoo wij er meer afwisseling in vonden. JULES JANIN heeft in een zijner vertellingen, in proza, van dit onderwerp meer partij getrokken.

Lees vooral de *Ode aan het Noorden*, van BEETS, welke, ofschoon wij met het hoofddenkbeeld, dikwerf ook door BILDERDIJK bezongen, niet instemmen, ons rijk aan oorspronkelijke schoonheden toe-

scheen. Menig heerlijke regel derzelve bevestigde ons het bekende:

> Wees meester van de taal; gij zijt het van 't gemoed!

Wij gevoelden ons herhaalde malen getroffen en medegesleept; na die gulle bekentenis, vergeve ons de jeugdige Dichter het verschil in gevoelen, of is de zege niet aan hem gebleven?

En nu tot de proeven.

Er zijn enkele stukjens van BILDERDIJK in dezen jaargang opgenomen; zij werden door hem te Groningen vervaardigd, voor hij in ballingschap ging. Wij kiezen uit dezelve de fraai uitgedrukte onderscheiding, die hij tusschen verschillenden lof maakte; het is eene schets, maar die den meester verraadt:

> 't Kost weinig, lof met lof, al kaatsende, af te keeren,
> Den mom der zedigheid te hangen voor 't gelaat,
> En 't hart van zelfgevlei te weeren,
> Wanneer we een hand ons zien vereeren,
> Wier wierook onze trots versmaadt.
>
> Maar van vereerenswaarde lippen,
> Door 't edelst hart bezield, door d' eêlsten smaak bestierd,
> Een lofspraak af te hooren glippen;
> En zonder dat de toom aan 't oordeel zoude ontslippen,
> En d' ijdelheid ten speelpop wierd!
>
> Dit, zeker! is geen ziel te vergen,
> Aandoenlijk als de mijne, en die zoo fijn gevoelt.
> Ach! kan men 't aan zich zelf verbergen,
> Dat, als we 't oordeel zelfs van heel de waereld tergen,
> Ons hart, bij 't vrij gewisse, op 's braven achting doelt?

Zoo eene oorspronkelijke wijze, de natuur te beschouwen, onder de voortreffelijke eigenschappen van den dichterlijken geest te regt wordt gerekend, zult

gij uwe levendige bewondering aan de volgende proeven, uit de *Vragen* van J.P. HEIJE, niet ontzeggen:

Weet ge wat mij boeit in 't dal,
Bij den blanken waterval?
't Is een prachtig gezigt, als het bruisende nat
Langs de stammen en tronken der pijnboomen daalt;
Als het sneeuwwitte schuim langs de steenbrokken spat,
En het glinstrende vocht op het varenkruid straalt;
Als het woelende water in krachtige vaart,
Met gedruis van de toppen der heuvelen dringt,
Op met grijsbruine takken en steenen bezwaard,
Door de hoekige spleten der bedding zich wringt;
't Is een prachtig gezigt wen de stralen der zon,
Op de golfjes gebroken met wislenden gloed,
De verstuivende drupplen der schuimende bron
Als juweelen doen vonk'len op 't dons van den vloed.
Daarom toef ik zoo vaak en zoo gaarne in het dal,
Waar het molenrad snort bij 't geplas van den vliet,
Waar het klatrende water, in stadigen val, -
Met gedruis, van de toppen der heuvelen schiet.

Dan bezielt mij het beeld van dien zaligen tijd,
Mij zoo dier, als den krijgsman de schittrende vaan
Die hij moedig verhief in 't gewoel van den strijd -
Toen 'k in jeugdige kracht elken dwang dorst weêrstaan;
Dan herdenk ik den tijd toen in hemel of aard
Zich geen grenslijn der kennis vertoonde aan 't gezigt,
En 'k op vleuglen, te zwak voor de toomlooze vaart,
Nog vermetel dorst streven naar de oorsprong van 't licht;
Dan herdenk ik den tijd, toen 'k, ontvlamd door dat vier,
Bij de geestdrift voor kunst, die voor levensvreugd vond,
En de schuimende wijn en de weeldrige lier
Zich op 't feestmaal vereenden in vrolijk verbond;
Dan herdenk ik den tijd, toen 'k bij 't daverend geschal
Van klaroenen en hoornen mijn veldbed verliet!-
Daarom toef ik zoo gaarne in het bloeijende dal,
Waar de beek van de toppen der heuvelen schiet.

't Was een heerlijke tijd! - Doch, gelijk aan de beek,
Die, in 't krachtige vloeijen door dammen betoomd,
Eer ze in kronklenden loop zich verliest in de streek,
Door de machtige spaken van 't molenrad stroomt, -
Werd mijn geestdrift geprangd in het knellend gewaad
Door de wereld met beuzlende hulde vereerd,
Dat men slavig moet torschen met vrolijk gelaat,
Als de bitterste wrevel den boezem verteert.
Maar schoon 't knellende kleed der beschaving me omgeeft;
Schoon mijn duizlende geest, thans zijn onmagt bewust,
Voor de glansen terug deinst waar de aad'laar in zweeft;
Schoon de waarheid de fakkel der vreugd heeft gebluscht;
Toch vertoef ik nog gaarne in het bloeijende dal,
En het is of 'k als jongling gevoel en geniet,
Wen het bruisende water in stadige val,
Van de groenende toppen der heuvelen schiet.

Tot laatste proeve kies ik voor u het allerliefste HANNA, dat onze zoetvloeijende Maaspoëet uit het Engelsch van Lady LINDSAY vertaalde; gij weet, hoe TOLLENS gewoon is, dit te doen. Hij duide het ons niet ten kwade, dat wij het hoven zijn oorspronkelijk liedjen: *de Elementen*, de voorkeur geven; het is eene dier kleinigheden, waarmede de overzetter zeer hoog loopen mag, waarvan wij, met hem, liever de oorspronkelijke Dichter wilden zijn, dan van menig beroemd treurspel en menig boekdeel in verzen(*).

Hanna.

De warme kooi ontving de schapen,
De vaarzen zijn op stal gebragt;
Ik, arme, ween den ganschen nacht,

(*) Woorden uit de Voorrede der *Romancen, Balladen en Legenden*.

Terwijl gedierte en menschen slapen:
De grijze ROBBERT, aan mijn zij',
Was waarlijk toch geen man voor mij.

Hoe hartlijk mogt ik eens beminnen!
Hoe droomde ik eens van echt geluk!
Mijn JAKOB had een zilverstuk,
Hij dacht een goud er bij te winnen;
En zilver, goud, en al het zijn',
Wierd eenmaal, als zijn hart, het mijn'!

't Ontbladerd bosch was weêr ontloken,
Sints hij op zee naar voordeel zocht;
Toen werd ons laatste rund verkocht:
Mijn vader had een arm gebroken,
Mijn moeder werd zoo krank en zwak,
En - ROBBERT kwam, en - ROBBERT sprak.

Mijn hart riep: ‘Neen!’ - Ik bleef hem wachten,
Den lieven JAKOB, al mijn heil!
Nu blies het najaar weêr in 't zeil;
De stormen loeiden alle nachten,
De wrakken dekten rots en klip,
En, God! daar strandde JAKOBS schip!

Mijn arme vader kon niet weven,
Mijn kranke moeder vlocht noch spon;
Ik werkte wat ik werken kon,
Maar ROBBERTS hulp hield hen in 't leven.
‘Kom, HANNA!’ sprak hij, ‘staak uw rouw;
Doe 't om uw ouders: wees mijn vrouw.’

Mijn arme vader hielp hem smeeken,
Mijn kranke moeder zag mij aan:
Ik was zoo hevig aangedaan;
Ik liet voor mij hen 't jawoord spreken;
Ik ging met ROBBERT 's avonds meê,
Maar zwierf met heel mijn ziel op zee.

Helaas! een week slechts na mijn trouwen,
(Ik zat te mijm'ren voor mijn deur)
Daar zag ik JAKOB, bleek van kleur....
Ik dacht in 't eerst een schim te aanschouwen,
Maar neen, hij snikte: 'HANNA! och!'
'Waarom zoo ras, zoo haastig toch?'

Wij weenden beiden - maar wij zwegen.
Een lange poos verliep aldus;
Toen gaf hij mij op eens een kus. -
Hij heeft van mij er geen gekregen:
Ik scheurde me uit zijn armen los,
En langzaam sloop hij weg in 't bosch.

Sints dwaal ik als een schim in 't ronde;
Mijn oude ROBBERT spaart mijn smart,
Maar ik heb rust noch duur in 't hart.
Aan JAKOB denken is reeds zonde.
Geef, lieve God! mij kracht en moed,
Mijn oude ROBBERT meent het goed.

In haar zeventiende jaar! En reeds zoo kwijnend, zoo waarschijnlijk eene prooi der teering! Ik mag het u niet verheelen, gij allen, die onbeduidende bijdragen leverdet en er waarlijk uwen eigen roem niet door verhoogdet, ik mag het u niet verheelen, nog een of twee dergelijke jaren, en de jeugdige priesteres zal eene belangwekkende doode, ja! maar niet minder eene doode zijn! Gij die ons in *het Kind Jezus* eene ongelukkige navolging schonkt van den heerlijken lierzang M.T. CICERO (immers de aanhef en het slot schijnen daaraan ontleend); gij, die in het oog de spiegel der ziel, eene variatie leverdet van TOLLENS bekend thema; gij die aan boord bleeft, al

Zwalkte op den tijdstroom der rollende jaren,
Reeds 't achtste eener eeuw (uwe) huwlijkshulk voort;

eilieve! geeft iets beters, want wie later eene geschiedenis der Nederlandsche poëzij schrijft, zal ook de Muzen-Almanakken moeten raadplegen. Wat plaats zullen zij u dan toekennen, die al weder de *Tevredenheid* bezongt, of u, die na zoo veel hoop te hebben ingeboezemd, nu eene kleinigheid als *Dichter en Poëet* eene genoegzame bijdrage houdt, of u, niet langer jeugdige Dichter! die ons evenzeer door eene opgave wat eigenlijk een verhandelaarspak heeten mag, als door de mededeeling der met een jokende hand, in het zand geschreven deuntjens zoudt verpligten? Draagt zorg er eene betere te verdienen dan u nu ten deel zoude vallen, gij die ons eene onbevallige vertaling van een der bevallige gedichten van Mevrouw TASTU schonkt; gij vooral, waardige VAN HALMAEL, die in GUSTAAF III, alleen dien Koning gezien hebt, die *Le Mariage de Figaro, une pièce insolente* noemde en niet hem, die, volgens een welsprekend redenaar, een Herculesknods heeten mogt, met lover en rozen omwonden, een diamant, die wel de hardste aller edelgesteenten is, maar te gelijk door de schoonste en rijkste verwen schittert.

In haar zeventiende jaar en lijdende aan de teering! Och! hoort het met deernis, voortreffelijke zangers! wier namen wij in dezen jaargang zoo ongaarne missen, van wie het herstel der lieve lijderes afhangt! Zegt mij, zoudt gij het koel en ongeroerd aanhooren, zoo men u haar overlijden berigtte; zoudt gij het u zelven niet verwijten, dat gij die school voor jeugdige talenten sloot, dit gij ons vaderland een der weinige letterkundige ondernemingen, waarin het de vreemden nog op zijde streeft, hadt doen verliezen?

Fraaije letteren.

De Collegianten-vergadering te Rijnsburg.
(*Schets uit een onuitgegeven verhaal.*)

I.

De groote dorschvloer achter de woning van ADRIAAN JACOBSZOON VAN DER CODDE, te Rijnsburg, was op den avond van dezen dag tot een ander gebruik ingerigt, als derzelver bestemming medebragt. Een eenvoudig spreekgestoelte stond aan het einde der spaarzaam verlichte schuur. Flaauw glansde het witte laken, over eene lange tafel gespreid, welke de geheele lengte van den dorschvloer besloeg; ter zijde van deze waren eene menigte banken en hooge en lagere stoelen geplaatst. Weinig kaarsen waren ontstoken, door een hoog zoldervenster viel het licht der maan naar binnen. Aan den ingang dezer schuur stond een landman, van middelbaren leeftijd, in een effen, met een reeks knoopjes gesloten pij; zijne breede rug reikte bijkans van de eene tot de andere deurpost. Hij wachtte zijne broeders, want het collegie van Profeten zou bij hem vergaderen, om elkander, naar men zeide, in de waarheid, die na de Godzaligheid is, te stichten. Van tijd tot tijd begaven zich reeds talrijke huislieden naar binnen. Met behoedzaam en ernstig zwijgen schikten zij zich op de banken.

Eenige vrouwen en meisjes, echter in veel geringer aantal, zetteden zich neder bij ADRIAANS huisvrouw, wier kleeding keuriger was, dan men zulks van eene Rijnlandsche boerin gewoon was. Haar platte kap was met groote haarspelden versierd; over het scharlaken keursje hing eene witte kroplap, over den Gompen rok van rood scharlaken, met geele passementen kwistig afgeteekend, hing een blaauw linnen schortje met rood koord omboord, het wit geschuurde tuigje bengelde naast de sleutelreeks aan hare zijde, de zwarte klikkertjes of schoenen glinsterden als ravenvederen.

De bedrijvige vrouw onderhield zich bij tusschenpoozing met hare vrome geburinnen, want somtijds stond zij op om een stoel te verzetten, een bank te verschuiven, iets te verplooijen aan het witte tafellaken of hier en daar kaarsen te ontsteken.

‘Wees gegroet, ADRIAAN-broeder! De Heere JEZUS stiere u met zijnen geest in zijne wegen! Amen.’

‘De God des vredes heilige u volmaaktelijk, GIJSBERT!’ antwoordde ADRIAAN zijnen jongsten broeder die van Warmondt derwaarts gekomen was, en hem op deze wijze aansprak.

‘Is JAN-broeder nog niet gekomen?’ vraagde GIJSBRECHT. ‘Haast is het tijd dat wij beginnen. Hij weet immers wat er geschreven staat: Zij liepen met haaste. En staat er niet geschreven: Alzoo ook gij, dewijl gij ijverig zijt, over geestelijke gaven, zoo zoekt, dat gij moogt overvloedig zijn, tot stichting der gemeente.’

‘Beschuldig hem niet GIJSBERT-broeder! JAN is ijverig in alle goede werken; van flaauwhartigheid

moet hij niet beticht worden. PASSCHIER zal komen.'

'Hij acht niet op mijnen raad, om een goed ambacht te gaan leeren. Zouden wij hem hooren prediken, en in boete vervallen? Neen broeder! wij kunnen zelve genoeg voortbrengen tot vermaning, tot onderwijzing en tot stichting der gemeente. PASSCHIER zal niet prediken. Wees gegroet, TONIS CORNELISZOON! PASSCHIER wil hier prediken, en ons het zwijgen opleggen, alsof er niet geschreven stond: blusch de profetiën niet uit!'

De afgezette Hoogleeraar GULIELMUS CODDAEUS, verzeld door den Leijdschen burger JAN BETTEN, voegde zich bij zijne broeders.

'Ja, voorwaar! voorwaar!' riep TONIS CORNELISZ., 'wij moeten de Profesijen! gebruiken naar de geboden des Apostels, ja als Gods eigen gebod, en al zoo wie het tegen spreekt die zal straffe lijden als de Heere komt, om vereerd te worden in zijne Heiligen.'

'PASSCHIER zal niet binnen komen,' sprak GIJSBERT de ledertouwer, en stampte met den voet.

'GIJSBERTE! GIJSBERTE! *mi suavissime et carissime frater*! Ik bidde u, ei vertoorn niet, PASSCHIER heeft regt te komen en te spreken.'

'Hij komt niet om te hooren, broeder! hij komt als tegenspreker. Ik vrees dat hij vermomd hier binnen sluipt, 't Is een slimme vogel, vol van allerhande list. Ik wenschte dat de rustverstoorder verre buiten 's lands palen gebragt was. Vijf en twintig gulden had ik bij die der staten gevoegd om hem den reispenning aannemelijk te maken. De luije ijdelheiddoender, hij liegt en profeteert om een stuk broods.'

'Lieve broeder! welke woorden komen uit uwen

mond!' zeide ADRIAAN, 'welt uit eene ader het zoet en het bitter?'

'Wij moeten het ijsvogelken hooren,' hernam CODDAEUS, 'Hij is een getrouw arbeider in de wijngaard des Heeren.'

'Wederspreek mij niet, broeder! het betaamt niet dat BENJAMIN RUBEN den voortreffelijkste in sterkte tegenspreke. Ofschoon gij zeggen moogt met den Apostel: Ik dank mijn God, dat ik meer vreemde talen spreek, als gij alle; bedenk de woorden PAULI: Die profeteert is meerder dan die vreemde talen spreekt. Ik detesteer PASSCHIER en zeg: *anathema*.'

'GIJSBERTE! GIJSBERTE! *Jam istaec insipientia est sic iram in promtu gerere*,' vermaande de Hoogleeraar.

'Het is eere voor eenen man, van twist af te blijven,' voegde ADRIAAN er bevredigend bij, maar de sterk geteekende gelaatstrekken van den Warmondschen broeder dreigden de uitbarsting zijner toenemende gramschap, toen JAN WILLEMSZOON VAN DER CODDE met zijnen zoon, aan het hoofd van eenige Oestgeester landlieden naderde. De laatste begaven zich naar binnen, terwijl vader en zoon zich bij hunne verstoorde aanverwanten voegden en alzoo met de oorzaak hunner oneenigheid bekend werden gemaaakt. 'Broeders! broeders!' sprak de bejaarde landman, 'ik bid u, zegt toch tot elkander als ABRAHAM tot LOTH zeide: Laat er toch geene twistinge zijn tusschen u en mij.'

'Gij liet u lang wachten, JAN-broeder!' zeide GIJSBERT, zich wrevelig tot den vermanenden spreker wendende.

‘Ei, bestraf mij niet, broeder! Ik heb gezorgd, ter bekwamer ure hier te zijn, om in de vergadering der gemeente gesticht te worden en te stichten; want ik honger naar des Heeren woord, als naar de spijs mijner ziel. Totdat ik tot het heiligdom opging.’

‘ADRIAAN-broeder! de Profeten hebben hier den Heer een altaar opgerigt, als DAVID, op den dorschvloer van ORNAN, den Jebusiter, in het tweede boek SAMUËLIS, of, zoo als CASTELLIO te regt zegt, *Regum, Lib.* II: *Nam librum de rebus post* SAMUËLEM *gestis*, SAMUËLI *adscribere absurdum est*. ORNAN den Jebusiter, die genoemd wordt ARANNA, ARANJA, AWARNA en ARAMNA HAMMALECH, dat is: *rex βαçιλευç*, de Koning ORNAN. Het is een woord van Arabischen afkomst, en beteekend: wie vlug en slank is. Men vindt het slechts in de derivata OREN, JESAÏA XLIV: 14: *Quod significat* een cederboom en een vlietende beek ARNON aan de landpale van MOAB. Maar eer ik voortga, wil ik u de *lectio varians* ophelderen, lieve broeders! die gij hier opmerkt.’...

‘De vergadering is talrijk genoeg. Broeder! wij kunnen aanvangen. Ik heb PASSCHIER nog niet gezien; waaneer hij vroeger kwam, dan wij, zou hij gewisselijk den spreekstoel beklimmen.’

‘Haast u! spoedt u! staat niet stille!’ riep de zoon van den Oestgeester landman, een bleek en geweldig vermagerd jongeling, uit, terwijl eene blos van geestdrift zijne wangen verwde. ‘De geest des Heeren vervult mij, en geeft mij, wat ik spreken zal. Zie, ik kom, om uwe wille te doen, o

God! want de profeetsij wordt niet voortgebragt door de wille eens menschen.'

De jongeling verliet, met onstuimige haast, zijne aanverwanten. ADRIAAN zag zijn hooggeleerden broeder bezorgd aan; deze schudde bedenkelijk het hoofd. Zij deelden eenigzins in het gevoelen dergenen, die meenden, dat JAN JAKOBSZOON de jonge, door zijn gedurig vasten, zich eene verstandsverwarring veroorzaakt had.

'Niemand verachte zijne jonkheid,' riep de vader. 'Mijn JOANNES is der geloovigen een voorbeeld in wandel en in den geest, en weet, als de zonen ZADOKS, onderscheid te maken tusschen het onreine en het reine.' Hij volgde zijnen zoon in den dorschvloer, en wenkte zijne broeders, hem te verzellen.

'PASSCHIER spreke niet!' mompelde GIJSBERT, terwijl hij ADRIAAN en GULIELMUS vooruit ging. Drie mannen voegden zich, op hetzelfde oogenblik, bij hun. 'Vrede zij u!' sprak een derzelven.

'Wees gegroet, DIRK RAFELSZOON!' sprak de Hoogleeraar.

'DIRK RAFELSZOON CAMPHUIZEN?' vraagde ADRIAAN.

'Gij zijt de strikken der jagers gelukkiglijk ontkomen. De Heere zij gedankt! Groot zijn zijne goedertierenheden!'

'Hem zij heerlijkheid en de magt, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Amen,' antwoordde de vervolgde CAMPHUIJZEN, eerbiedig de oogen ten hemel slaande. 'Ik mag mij verblijden in den Heere, dat hij mij tot u deed komen, om u door zijne genade in

het geloof te versterken, en in de godzaligheid te doen wassen en toenemen.'

'En welke gezellen bragt gij met u broeder?'

'Gode zij lof! Ik herken den kunstrijken schilder MICHIEL MIEREVELD, onzen Delftschen broeder,' zeide GULIELMUS CODDAEUS, die in het schemerlicht het eerst den APELLES van dien tijd herkende. Hij drukte trouwhartig en verheugd MIEREVELD de hand.

'MIEREVELD en CAMPHUIZEN, een PAULUS en BARNABAS. Met luider keel wilde ik mijne blijdschap uitroepen,' sprak ADRIAAN JACOBSZOON; door allen werden de beide voortreffelijke mannen met opregte vreugde verwelkomd.

'Nu bemerk ik het inderdaad,' riep de jeugdige geestdrijver; 'niet te vergeefs wordt de GOËL ons, in de Openbaring van JOANNES, afgebeeld, als die zeven sterren in zijne regterhand heeft. De zeven sterren zijn de engelen der zeven gemeenten. In zijne hand heeft hij u gedragen. Worden doorgaans, in de Schriftuur, de getrouwe dienaren des woords niet door sterren beteekend? Zoo draagt hij allen als sterren, en beschut en bewaart ze onder zijne vleugelen.'

'Deze jongeling zij een JOANNES MARCUS,' sprak CAMPHUIZEN, de hand van hunnen reisgenoot vattende, op welke men, bij de verrassende ontmoeting, weinig acht geslagen had. 'Hij zij een JOANNES MARCUS, maar brenge hier geene verbittering te weeg. Opregtelijk wenschte hij zich aan u te verbinden.'

'Door den dompeldoop wilde hij zich aan onze gemeente verbinden?' vraagde GIJSBERT.

De vreemdeling gaf een bevestigend antwoord.

'Wie is deze jongeling?' vraagde ADRIAAN.

'AALBRECHT JANSZOON van Katwijk aan zee,' antwoordde CAMPHUIZEN. 'Hij leerde het toverspel des levens kennen; zijn onbedachte jeugd dwaalde; gebrek aan kennis voedt kwâ wennis, maar nu ervaart hij, lieve broeders! dat deugd plegen slechts ware vreugde spreidt. Mijn vriend MIEREVELD is zijn oom AALBRECHT JANSZOON was zeer ongelukkig.'

'Aan CAMPHUIZEN ben ik alles verpligt. Diep berouwt het mij, den tijd dwaaslustelijk gesleten te hebben. Ik was der wanhoop nabij, toen het den goedertierenden God beliefde, den eerzamen DIRK RAFELSZOON over te doen komen. Hij heeft mij het waarachtig berouw, dat tot godzaligheid voert, leeren kennen. Mannen, broeders! ik geloof, en wil gedoopt worden.'

'God sterke u door zijnen Heiligen Geest.'

Met een vlammend oog staarde VAN DER CODDE de jonge AALBRECHT JANSZOON aan, hief de hand op en zeide: 'In de wereld kondt gij geen rust vinden. NOACHS duive vond nergens ruste voor het hol hares voets, dan alleen in de arke. Kom dan, dierbare broeder! en schep uit de fonteine Israëls, o fonteine der hoven! o put der levendige wateren! die uit Libanon vloeijen. Ook ter elfder ure roept de Heer arbeiders in zijnen wijngaard. Ik begrijp het, ja, uwe ziel droop weg in treurigheid; want gij wist, dat gij tot Babel behoordet, bevlekt waart met al de afschuwelijkheden der Contra - Remonstranten, die paarden en muilezelen, die geen verstand hebben,

wien de reuke des levens, die ons ten leven is, een reuke des doods ten doode wordt. Aan uw eigen netten en gaarn rokende, *Hab.* I: 16. Gij wist niet, dat uwe hope was als het rag van eenen spinnekop, gelijk de H. JOB aan het achtste kapittel zegt. Maar waart gij blind, de Heere JEZUS had oogenzalf; waart gij doof, de Heere JEZUS opende uwe ooren door zijne Ephatha, en kloofde de holligheid der plaatse, die in *Lechi* was. Zoo bewijst Hij, die de Alpha en de Omega is, wat het predestineerend Ephraïm zegge, nog altijd te roepen: Komt allen tot mij, ik zal u vrede geven. EZECHIËL heeft het niet ijdelijk gezegd: Het zal geschieden, dat alle levendige ziel, die er wemelt, leven zal.'

AALBRECHT zag den spreker verwonderd aan, zijn ernstig oog drukte misnoegdheid uit, zijn blik scheen CAMPHUIZEN zijne bevreemding te kennen te geven dat onder mannen, als hij de collegianten van Rijnsburg hem geschilderd had, zulk eene jammerlijke verbijstering, ongepast bezigen der gewijde schrift en van Evangelische eenvoud verre verwijderde breedsprakigheid voort ging. Hij had het niet bemerkt dat ADRIAAN zich met den schilder MIEREVELD onderhouden, GIJSBERT met zijne jongsten broeder zijn hart tegen den wakkeren Remonstrantschen Leeraar PASSCHIER DE FIJNE, lucht had gegeven.

CAMPHUIZEN wilde spreken, toen ADRIAAN zeide: 'Mannen broeders! waarlijk het wordt te laat, de vergadering wacht ons, wij willen naar binnen gaan. Ik zal onze jongen broeder het doopkleed aan doen trekken, daarna voegen wij ons bij de vergadering.'

‘Ik haast mij derwaarts,’ sprak GIJSBERT; MIEREVELD, CAMPHUIZEN en JAN JACOBSZOON door zijnen zoon verzeld, volgden hem. ‘Jonge man,’ fluisterde GULIELMUS CODDAEUS, ‘ik bidde u omtrent onze broeders niet te concluderen na mijnen neef. Zekerlijk, dikwijls ben ik zelf geneigd te meenen, dat zijn verstand een weinig geleden heeft. *Naviget Anticyram*. ADRIAAN of GIJSBERT zullen hem het zwijgen opleggen.’

Slechts langzaam week de ongunstige indruk, door den jongen Profeten zoon bij AALBRECHT JANSZOON te weeg gebragt, eenigzins, toen hij in het gesprek van ADRIAAN, den verstandigen, zedelijken en trouwhartigen landman leerde kennen, welken hem door CAMPHUIZEN geschetst was.

II.

Toen de Rijnsburgsche landman met den doopeling in de vergadering trad, hief deze juist den honderd vier en dertigsten psalm aan. In lateren tijd bezigde men CAMPHUIZENS rijmdichtsche uitbreiding over den psalter DAVIDS, in de vergadering der collegianten, maar deze verscheen eerst ten jare 1630 in het licht en men bezigde derhalve ook hier het rijmwerk van den ondichterlijken hervormer PETRUS DATHENUS. Statig klonk het lied door de ruime dorschschuur, heldere vrouwenstemmen paarden zich aan de zware toonen van het gezang der broeders:

Alle gij knechten des Heeren,
Wilt Hem nu 't zamen vereeren;

Gij, die in zijn huis staat en waakt,
Dient Hem en zijnen naam groot maakt.

Demoedige ernst kenteekende zich in de gelaatstrekken van AALBRECHT JANSZOON, terwijl hij in het witte doopkleed door ADRIAAN VAN DER KODDE naar de zitplaats geleid werd, die voor den doopeling bestemd was. Hij hield den blik op den grond gevestigd, zette zich neder, nam het psalmboek, hetwelk ADRIAAN hem aanbood en zijne volle en welluidende stem zong het vierde vers mede:

Heft de handen in heiligheid,
In zijn huis op met vlijtigheid,
Om Hem te loven te aller tijd,
Prijst Hem met hart en mond verblijd.

Bij het derde vers zweeg hij, het was alsof alle hem daarin toezongen:

U zal de Heer die eeuwig leeft,
Die hemel en aard' gemaakt heeft,
Uit Sion met groot overvloed,
Zegenen met allerlei goed.

De woorden, wier ruw en jammerlijk rijmen, ons kunstgevoel te zeer beleedigt, dan dat wij ons een regt denkbeeld kunnen vormen, hoe de godsdienstige zin door dezelve bij onze vaderen werd opgewekt en levendig gehouden, maakten diepen indruk op allen die hier vergaderd waren, zelfs den dichterlijken CAMPHUIZEN niet uitgezonderd.

GIJSBERT VAN DER KODDE zag gedurig met vor-

schende blikken rond of hij ergens PASSCHIER DE FIJNE ontdekte. Lang rustte zijn blik op twee in zwarte mantels gehulde mannen, wier gelaat geheel onder den breeden rand hunner hoeden verborgen was. Toen het gezang geëindigd was, rees een derzelve op; een jeugdig man, met een bleek en uitgeteerd gelaat; het was PASSCHIER niet; de gestalte des anderen overtuigde hem spoedig dat ook deze de gehate predikant niet was. JAN BETTEN kende die lieden: het waren Remonstrantsche proponenten, leerlingen van den verbannen Hoogleeraar CONRADUS VORSTIUS.

Nu stond ADRIAAN op, deed een kort gebed en las de eerste hoofdstukken uit den brief van JACOBUS. Toen hij eindigde, vraagde hij: ‘Mannen broeders! is er iemand in deze vergadering, die eenige profetie of geestelijke gave heeft tot stichting der gemeente of heeft iemand eenige leering, vertroosting of vermaning, die gelieve het voort te brengen.’ MIEREVELD wenkte CAMPHUIZEN op te staan; deze was er gereed toe, maar hoorde GIJSBERT, TONIS CORNELISZOON en de jonge JAN VAN DER KODDE reeds de stem verheffen.

‘Naar het exempel der broeders,’ zeide de eerste.

‘Zoo wie dit profeteren tegen spreekt,’ ving TONIS CORNELISZOON aan.

‘Och! dat al het volk des Heeren profeten waren, dat de Heere zijnen geest over hen geve, om met ELDAD en MEDAD te profeteren in het leger,’ begon de jonge geestdrijver, en zou, terwijl de twee andere zwegen, om te bepalen wie het eerst zijne profetie zoude uitspreken, voort zijn gegaan, indien GIJSBERT hem niet het zwijgen opgelegd hadde, door

te zeggen: ‘Het betaamt niet, JAN-neef! dat de jongste der broederen het eerst hier het woord voere.’

‘Staat er dan niet geschreven?’ vraagde deze verstoord, ‘uit den mond der jongelingen, hebt gij u lof bereidt? De geest des Heeren drijft mij tot spreken. Ik heb dien ontvangen, uit den hemel met een kracht als de Apostelen; het huis daar ik was schudde er van. En ik hoorde eene stemme: beveelt deze dingen en leert ze.’

‘De geesten der Profeten, zijn den Profeten onderworpen!’ antwoorde de visscher TONIS CORNELISZOON.

‘Ik zal spreken,’ herhaalde de ander.

‘Gij zult het niet,’ hernam GIJSBERT.

De woordewisseling, zou gedurig in hevigheid toegenomen zijn, wanneer zich niet op het onverwachtst uit een' hoek van den dorschvloer eene stem had doen hooren, die luid maar met een Hoogduitschen tongval vermaande: ‘Laat alle dingen eerlijk en met orde geschieden!’

GIJSBERT verbleekte van toorn, het was PASSCHIERS stem welke hij herkende. Daar stond de vervolgde Leeraar op een' bank. Allen waren verrast en de strijd eindigde voor het oogenblik in stilzwijgen. PASSCHIER maakte zich die gelegenheid ten nutte en riep: ‘mannen broeders ziet wat er geschreven staat in het tweede Boek MOZIS, hetwelk genaamd wordt *Exodus*, ann het tiende kappittel het zevende vers: Doe spraken de knechten PHAROOS tot hen: Hoe lang zullen wij daarmede geplaagd worden. Laat de luijden gaan, dat zij den Heere haren God dienen.

Weet gij nog niet dat Egypte verdorven is: Beminde vrienden!' ging hij voort.

'PASSCHIER belieft het u wel te zwijgen?' vraagde JAN JANSZOON VAN DER KODDE.

Met trouwhartigen spijt zag de Leeraar den jongeling aan en zeide: 'Broeder! zie ik wist niet, dat men hier dengenen die gelegenheid vondt te spreken, het zwijgen op zoude leggen, eer zijne reden ten vollen uitgesproken was. Eerlijke en welverstandige luiden zullen het nimmermeer verbieden. Daarom laat af mij te hinderen. Ik ben hier gekomen, als een vreedzame in den lande.'

'Aan het veertiende kappittel van *Corinthe*, het dertiende vers, staat geschreven: Tot dat een anderen, daar zittende, geopenbaard wordt, zoo zwijge de eerste,' sprak JAN JACOBSZOON.

'Hij dacht het licht onder den domphoren te versmoren!' riep de jonge VAN DER CODDE uit.

'Zal dan het Profeteren in disputeren veranderen? Moeten wij niet eenerlei hart en weg ontvangen hebben?' vraagde PASSCHIER zacht vermanend, en zette, na het volk, als oorzaak der groote teekenen, van Godes gramschap, aangeklaagd te hebben, zijne rede in den toon der boetvermaning voort. Bij de volgende toespraak, wendde hij zich opzettelijk tot GIJSBERT en JAN VAN DER KODDE, die ongeduldig op waren gestaan.

Verscheidene keeren stond GIJSBERT op het punt, des Leeraars rede af te breken. MIEREVELD en CAMPHUIZEN weêrhielden hem echter door wenken en woorden, en PASSCHIER DE FIJNE eindigde ongestoord zijne reden; aan het slot der-

zelven de vraag herhalende, met welke ADRIAAN de vergadering tot profeteren had opgewekt. MIEREVELD had middelerwijl gezorgd, de Profeten door GULIELMUS CODDAEUS te verwittigen, dat CAMPHUIZEN in de vergadering spreken zou; deze stond op; met eerbiedige aandacht rigtte ieders blik zich op hem. GIJSBERT VAN DER CODDE en deszelfs dweependen neef zaten in misnoegd zwijgen voor zich neder te staren; ook anderen staarden voor zich neder, maar waren niet misnoegd; want de rust des slaaps was op hunne oogleden gedaald. Iets dergelijks was hier niet zeldzaam, en zelfs niet geheel onverschoonlijk, daar de vergaderingen meermalen eerst bij het uchtendlicht geëindigd werden.

De gewezen Predikant van *Vleuten* ving nu aan te spreken. De woorden van den voortreffelijken JACOBUS: de vrucht der regtvaardigheid wordt in vrede gezaaid voor degenen, die vrede maken; gaven hem aanleiding, om de Rijnsburger Collegianten woorden van broederlijk vermaan en hartelijke opwekking tot eendragt, verdraagzaamheid en liefde toe te spreken. Daarna verklaarde hij, aan het einde zijner toespraak, zijnen wensch, om in deze vergadering eenen jongeling aan de broederschap te verbinden, wiens geweten, gelijk ook het zijne eens, bezwaard was, dat eenen plegtigen doop hem nog niet aan de gemeente des Heeren verbonden had. Met aandoenlijken eenvoud schetste hij zijne gewaarwordingen, toen de Arkelsche Leeraar hem, die geloofde, doopte. De herinnering deed den achtings-waardigen man tranen in de oogen blinken, terwijl hij zich tot AALBRECHT JANSZOON wendde, en deze met

mannelijken ernst en aandoenlijke waardigheid aansprak. GIJSBERT VAN DER CODDE zelf, was opmerkzaam en bewogen, niemand sliep, want men had de ingeslui-merden gewekt en vrome aandacht deed allen luisteren; toen hij ophield met spreken vraagde ADRIAAN! 'Broeder! zoo wilt gij dan gedoopt worden in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes?'

'Ja,' antwoordde AALBREGT JANSZOON, opstaande.

'Indien gij van ganscher harte gelooft, dat JEZUS CHRISTUS de Zone Gods is, zoo is het geoorloofd.'

'Ik geloove dat JEZUS CHRISTUS de Zone Gods is.'

'Mannen, Broeders!' sprak nu een der Remonstrantsche Proponenten, 'het zal noodig wezen, dat onze broeder zich nader verklare en bewijze, niet besmet te zijn van de kettersche dwalingen der Socinianen daarom bidde ik u dan, dat hij antwoorden moge op de vragen.'....

'AALBRECHT JANSZOON gelooft, dat JEZUS CHRISTUS is de waarachtige God en het eeuwige leven, dewelke God is, overal te prijzen in der Eeuwigheid.'

'Amen! zeide AALBRECHT JANSZOON.'

De teleurgestelde Proponent, die op deze wijze een twistgesprek met CAMPHUIZEN had willen aanvangen, om deze te noodzaken zich van de beschuldiging tegen zijne gevoelens uitgebragt te zuiveren, wendde zich ontevreden af.

Nu opende ADRIAAN eene kleine deur ter zijde van den dorschvloer, en wenkte AALBRECHT hem te volgen. Een gedeelte der vergadering verzelde hen, om de doopplegtigheid bij te wonen. Het was een eenvoudig maar statelijk tooneel, de eenvoudige zeden der Apostolische tijden herinnerende. Weinige schreden buiten de schuur, lag eene met rietgras half

begroeide kreek, de houten trap, welke in het water eindigde was bijna geheel in het groene riet verborgen. Het was buiten donker en stil, het koeltje bewoog zelfs de vlam der kaarsen niet, welke de VAN DER CODDENS in de hand hielden, om den dompeldoop te verlichten. Zonderling speelde het flaauwe schemerlicht op het tafereel, hetwelk deze plegtigheid opleverde. Alles in zigtbare duisternis bijna verloren, slechts hier en daar een enkel gelaat door het kaarslicht beglansd, CAMPHUIZENS vrome trekken helder verlicht, als het aangezigt van een heilige in gewijde geestverrukking. AALBRECHT JANSZOONS rijzige gestalte duidelijk omteekend, terwijl hij demoedig de handen op de borst kruiste en het hoofd ter aarde boog, en na zijne geloofsbelijdenis: Ik geloof dat JEZUS CHRISTUS de Zoon des levenden Gods is: in het helder water tredende. ADRIAAN in heilige aandacht den dooper en doopeling gadeslaande, het gelaat van JAN VAN DER CODDE, door den rooden vlam eener kaars verlicht, zijn zoon ter zijde van het water nedergeknield en de handen biddende ten hemel heffende, dat alles wenschte ik door het penseel van REMBRAND vereeuwigd; het wondervol tooverspel van licht en duisternis, dien flikkerenden glans in een zwarten middernacht, hetwelk een oorspronkelijk en grootsch genie als het zijne slechts uit wreet te drukken, kan voorzeker nergens gelukkiger aangebragt werden. MIEREVELD hoe godsdienstig van aard, hoe godsdienstig door PASSCHIER en CAMPHUIZEN gestemd, MIEREVELD was hier schilder, zag en gevoelde slechts als schilder.

In eerbiedig zwijgen stond men aan het water geschaard, niemand sprak, men hoorde een zuchtend

koeltje door de riethalmen lispelen; toen doopte CAMPHUIZEN den jeugdigen geloovigen, deze steeg weder uit het water en werd door ADRIAAN naar zijne woning gebragt om van gewaad te veranderen. De overigen begaven zich weder naar den dorschvloer en nu zorgde GIJSBERT, eer iemand hem voorkomen kon, zich van zijn spreekbeurt te verzekeren door een hoofdstuk uit den Profeet EZECHIEL voor te lezen. Naauwelijks echter was hij zijne verklaring aangevangen en ADRIAAN met AALBRECHT JANSZOON teruggekeerd, toen men onstuimig aan de deur van den dorschvloer klopte. 'De Landdrost, de Landdrost,' riep PASSCHIER fluisterend, 'ik bid u mannen broeders! verraad mij niet. Doof eenige kaarsen, het is om mij te doen, ik zal het zoeken te ontkomen. Heer help uwen dienstknecht!'

ADRIAAN blies werktuigelijk eenige kaarsen uit!

'Heb ik het niet gezegd,' mormelde GIJSBERT, 'PASSCHIER, zou ons in lijden brengen.'

'*Fuge fuge*' riep de Hoogleeraar: PASSCHIER snelde naar de kleine deur, wierp een blik naar buiten, maar keerde straks weder. 'Op weinig afstands zie ik een man staan,' sprak hij, 'langs dien kant is de vlugt onmogelijk; maar vertraagd niet, mannen! zoo als ik binnen gekomen ben zal ik gaan.'

Men klopte weder op de deur.

'Een oogenblik nog, de wolven worden arg en loos; ADRIAAN, lieve gezel, zoek hen aan de deur op te houden.'

'Neen, neen! men zou mijns broeders stem herkennen; broeder AALBRECHT, ga en spreke met hem!'

Deze voldeed aan zijn verlangen; terwijl hij

de buiten staande lieden naar het doel hunner komst vraagde, bleek het der onrustige en verwarde vergadering, hoe PASSCHIER DE FIJNE binnengekomen was. Hij zat onder het valluik in het dak van den dorschvloer aangebragt en had zich door hetzelve, om voor aller blik verborgen te zijn, eer iemand zich op de vergaderplaaats bevond, aldaar nedergelaten; het koord hing nog naar beneden, nu zou hij op dezelfde wijze zich over het dak verwijderen.

'Haast u, PASSCHIER, haast u dan,' riep de gramstorige GIJSBERT, die gedurig vreesde in boeten geslagen te worden.

'Zoo, laat het luik dan nedervallen!'

'Ja, ja.'

'Is de koorde goed bevestigd,' vraagde MIEREVELD.

'Vrees niets, lieve broeder, PASSCHIER zorgde er voor.'

Ondertusschen werd de woordenwisseling, aan den ingang der schuur, gedurig levendiger voortgezet. De Landdrost HUIJGEN SPRUIT eischte binnen gelaten te worden en vorderde de uitlevering van PASSCHIER DE FIJNE. AALBRECHT JANSZOON verzekerde, dat de Predikant zich daar niet bevond. 'Wij zijn ten stelligste onderrigt,' antwoordde de Landdrost, 'Schout DE BONDT, en de welvoorzienige Heeren van den geregte hebben mij bevel gegeven, hem levend of dood te brengen. Opent, opent of onze snaphanen zullen ons den weg doen vinden, Laadt mannen!'

'Indien men mij hier vindt zijt gij verloren,' sprak CAMPHUIZEN!

'Ik kan niet blijven zeide' MIEREVELD, 'men kent mij.'

'Vlugt gijlieden in mijne woning,' sprak ADRIAAN!

‘Hoe komen wij derwaarts, de oogenblikken zijn kostbaar.... Buiten staat een wakker man.’

‘Ik bidde u laat het luik dan nedervallen,’ riep PASSCHIER, langs het koord opgeklommen.

‘Doe open, doe open.’ ‘Wakkere Heeren! terstond!’ zeide AALBRECHT, eenig gerucht makende alsof hij den grendel weg schoof.

‘Wij zijn verloren,’ riepen de Proponenten wanhopig!

‘Ja, ja *fuimus Troes*,’ zuchtte CODDAEUS, ‘wij moeten ons overgeven!’

‘Mannen’ schreeuwde de Landdrost, ‘neemt die paal en loopt de deur open, wij zullen het Arminiaansch gebroed wachten.’

‘Ik ben gereed open te doen, maar de grendel weigert; één oogenblik geduld, lieve Heeren!’ antwoordde de jongeling, en haastig naar de kleine deur snellende, fluisterde hij, ‘het uiterste gewaagd, konde ik u slechts redden.’ Hij zag naar buiten en riep met luider stem: ‘Kom herwaarts, AART TIJMENSZ.! Ze zijn in de knip een goede vangst, fijnman!’ De verschalkte wachter spoedde zich heen, om zich bij zijne makkers te voegen, en verliet zijne post. ‘Nu, voort! voort! ieder wie hier verdacht is,’ zeide AALBRECHT JANSZOON! MIEREVELD, CAMPHUIZEN, en de Hoogleeraar CODDAEUS volgden de Proponenten, die als vlugtende honden, zich weg maakten. JAN BETTEN, en eenige andere lieden, verlieten mede de schuur. De overigen door de zachte kalmte der VAN DER CODDENS, en vooral van AALBRECHT JANSZOON, bemoedigd, bleven bedaard en gelaten, den afloop van deze omstandigheden afwachten. Een oogenblik heerschte er eene doodelijke stilte

in den dorschvloer. JA VAN DER CODDE de jonge, die zonder blijkbare belangstelling of deelneming alles had aangestaard, stond nu eensklaps op. ‘God is mijn heil, voor wien zou ik vreezen? De Heere is mijn levenskracht, voor wien zou ik vervaard zijn,’ riep hij met den Psalmzanger uit; toen AALBRECHT JANSZOON onder het luid getier van SPRUITS muskettiers den grendel weg schoof, en de wraakgierige en ruwe hoop binnen drong; de Schout reed op zijn, Friesch paard den dorschvloer binnen en vorderde op nieuw de uitlevering van PASSCHIER DE FIJNE.

‘Zoek hier vrij rond,’ sprak ADRIAAN! ‘Bij mijne mannen waarheid, gij zult PASSCHIER hier niet vinden, erentfeste Heer!’

‘Wat zoekt gij blaauwe bloemen voort te brengen? Gij roervinken en oproermakers!’ antwoordde de Landdrost. ‘Wij weten het zeker, hij is herwaarts gekomen. Men heeft hem tegen den avond, met zijn polsstok, op het Noordwijksche binnenpad gezien, SIJMEN BONT! - waar zit de kreupele dronkebol - kan het getuigen!’

‘Met mijne eigene oogen heb ik hem gezien,’ verzekerde de schoenmaker! met eene stamelende stem en kwaadaardig rondspiedende. Zijn gelaat was hoog gekleurd door het overmatige gebruik van geestrijke drank, in de Valkenburgsche herberg, hij scheen, door tegen een bank te leunen, zich staandete houden.

‘Wat zou deze vergadering beteekenen, zonder Predikant!’ hernam de Landdrost. ‘Ik daag u alle voor het geregt, tegen allen zal, naar exigentie van zaken, tot arbitrale correctie geprocedeert worden.

OLPHERT VAN FOREEST teeken de namen op dier lieden.'

'Wat deze vergadering zonder Predikant beteekent;' sprak GIJSBERT gramstorig! 'meent gij dan Heer Landdrost, dat er geene andere middelen zijn om de gemeente te stichten? Wij kunnen dat zelf wel doen. Ik heb PASSCHIER lang geraden, een goed ambacht te gaan leeren, en wil hem hier niet zien. De Predikanten brengen ons, eerlijke mannen! zonder nood in gevaar van groote schade. Bij gebrek aan Predikanten stichten wij onszelven; en gij moogt van onze vergadering getuige zijn. De eerwaarde COPIUS zal u van onze vergadering getuigenis geven, dat alles in broederlijke vrede en eendragt geschied, en niemand iets bestaat, tot nadeel van den lande en van de godsdienst. Toen gij die storenis bragt, Heer Landdrost, was ik gereed eene vermaning voort te brengen, over de woorden van den Profeet EZECHIËL, aan het 46 kapittel: "De Vorst zal ingaan, door den weg van het voorhuis derzelver poorte van buiten, en zal staan aan den post van de poorte, en de Priesters zullen zijn brandoffer en zijne dankofferen bereiden, en hij zal aanbidden aan den dorpel der poorte, en daarna uitgaan; doch de poort zal niet gesloten worden, tot op den avond." Zet u neder Heer Landdrost, en doe uwe muskettiers buiten staan; want de blinkende krijgswapeuen moeten niet schitteren, waar men vrede en waarheid verkondigt.'

De Landdrost aarzelde. Hij zag opmerkzaam rond, zijn argwaan was verminderd, niets verdachts deed zich voor, GIJSBERTS ondubbelzinnig uitgedrukte haat

tegen PASSCHIER, scheen thans denzelven te zullen redden, want de arme Predikant bevond zich, in weerwil van zich zelven nog in de vergadering. Bij de verwarring van het oogenblik, had men vergeten het valluik te openen, en de beangstigde Leeraar hing aan het afgesneden eind koords, hetwelk hij zich om den arm geslingerd had, aan de zolder. Gelukkig was de zoldering van den dorschvloer hoog, en het licht spaarzaam, gelukkig bovendien, dat een dwarsbalk, welke een der bindten ondersteunde, ter zijde van het valluik was aangebragt, zoodat PASSCHIER met de beenen op dezelve zijdelings rusten kon. In doodsangst zat hij daar, de minste beweging kon hem verraden, iemand behoefde slechts toevallig naar boven te blikken, om hem in groot gevaar te brengen. Hij zag onder des Landdrosts manschappen menig bekend gelaat, de Drost kende hem persoonlijk, men zou hem in weerwil van zijn visschersgewaad herkennen, en wanneer hij ontdekt werd, had hij het ergste te duchten. Wat al kerkers en kluisen vertoonden zich op hetzelfde oogenblik voor zijnen geest. *Loevestein*, de tralievensters van *'s Gravensteen*, het schrikwekkende Amsterdamsche tuchthuis, en de vreesselijke gevangenpoort van 's Hage; daar zag hij zich als de GEESTERANEN, als de GREVIUSSEN gekerkerd, het was of hij het rood hemdrokje reeds voelde, dat de Predikant NOLTENUS hem voor zes jaren toegezegd had, nimmer had PASSCHIER in zulk een gevaar en dergelijken angst verkeerd. Zijne kloekmoedigheid scheen hem geheel te begeven, dezelve was

overgegaan in magtelooze wanhoop, deze verflaauwde tot lijdelijke onderwerping.

De Collegiantenvergadering vermoedde evenmin, als de Landdrost, dat PASSCHIER van alles getuige was, men had hem naar boven zien klimmen, op hetzelfde oogenblik dat de jonge VAN DER CODDE aanving te spreken. Toen de Magistraatspersoon binnentrad, was het koord door PASSCHIER afgesneden en nedergevallen, en niemand waagde het omhoog te blikken, vreezende alzoo de opmerkzaamheid op het reddende valluik te vestigen. AALBRECHT JANSZOON bemerkte, dat het verglaasde oog van den schoenmaker op hem rustte, deze scheen hem te herkennen, hij zocht zich aan SIJMENS blik te onttrekken, en zag onwillekeurig naar boven, maar verschrikte niet weinig, toen hij den Predikant in zulk eene bezwaarlijke houding bemerkte. Echter verloor hij zijne beradenheid niet, maar stond op en ging naar den beschonken schoenmaker. 'Twee daalders als gij zwijgen kunt' fluisterde hij deze toe, want hij vreesde dat SIJMEN hem den Landdrost als een verdacht persoon aan zou wijzen. AALBRECHT JANSZOON fluisterde deze woorden, minder uit vrees van gehoord te worden, dan uit ongezindheid, om met een schurk als SIJMEN te onderhandelen. 'Twee daalders' sprak SIJMEN 'tegen vijfhonderd guldens, neen! neen! knaap bij mijn ziel dat gaat niet; Heer Landdrost.'.....

'Lelijke fielt!' beet AALBRECHT JANSZOON hem toe, en zich tot SPRUIT wendende, zeide hij: 'Het voegt eerlijke mannen niet, zich van schurken te bedienen; deze guit wil mij als Remonstrantsch Ge-

reformeerde aangeven, Heer Landdrost! ik zal hem voorkomen.'

'Wie zijt gij, jonkman?' vraagde SPRUIT met gestrenge wigtigheid.

'Nu weet ik, wie mij riep,' mompelde AART TIJMENSZOON, zijne ringkraag omhoog trekkende, en op zijne piek leunende, als wilde hij rustig het oogenblik afwachten, dat hem belangrijk zou maken. Hij vond het goed, traaag te zijn. 'Mr. AALBRECHT! Mr. AALBRECHT!' zuchtte hij bedenkelijk. Een Leydsche burger gevoelt altijd langzaam, hoe belangrijk hij is.

De kloekmoedige jongeling had intusschen zijnen naam genoemd.

'AALBRECHT JANSZOON!' herhaalde de Schout langzaam, als zocht hij eenige herinnering aan dien naam te verbinden. 'OLPHERT VAN FOREEST!' teeken op, wat de kwant zegt.'

'Gij erkent zelf een Arminiaan te zijn,' ging hij voort.

'Geenszins, Heer Schout! ik heb mij een Remonstrantsch Gereformeerde genoemd.'

'Omwegen en listen baten hier niet; want juist omdat gij een Remonstrantsch Gereformeerde zijt, wordt gij mijn gevangene.'

'Ik twijfel er aan,' antwoordde AALBRECHT, haalde een digtgevouwen papier te voorschijn, en reikte hetzelve den Schout toe.

OLPHERT bragt eene kaars, en loerde zijdelings op het geschrift, hetwelk de Schout, bedaard AALBRECHT JANSZOON gadeslaande, opende. De onderteekening deed OLPHERT groote oogen opzetten; hij

zag verbaasd den jongen vreemdeling aan, wendde zich toen tot zijne lieden, en haalde de schouders op, als wilde hij hun zijne vrees te kennen geven, dat men onverrigter zake terug zou moeten keeren.

‘Gij woont?’ vraagde SPRUIT wrevelig.

‘Te Katwijk aan zee,’ antwoordde AALBRECHT JANSZOON.

‘Ik zal de Heeren verslag doen en alles onderzoeken,’ sprak de Drost; ‘maar wee u, wee u, als het blijkt, dat gij ons bedriegen wilde.’ Door OLPHERTS hand werd het papier hem terug gegeven, en SPRUIT liet zijn paard een poos trappelen, om het ontzagverwekkende, hetwelk hij een weinig meende verloren te hebben, op deze wijze te herstellen en te handhaven. De muskettiers deden, als begrepen zij hunnen aanvoerder, de geweren op den grond klinken. AART TIJMENSZOON zette meermalen den regter voet vooruit, trok den ringkraag op en kuchtte, maar telkens werd hij door de hem aangeborene goedhartigheid wederhouden, de schalksche list van AALBRECHT JANSZOON te verklappen.

‘Belieft het u nu af te stijgen, en onze vermaningen te hooren, Heer Schout!’ vraagde GIJSBERT.

‘Neen,’ antwoordde deze, ‘ik ben te vermoeid, een kanne wijns zou mij meer verkwikken.’

‘Kom dan, ga met mij,’ sprak ADRIAAN; ‘ik heb wijn op het vat, die u smaken zal.’

‘Van ganscher harte,’ zeide HUIJGEN SPRUIT. ‘Ik zie, dat PASSCHIER hier niet is, en dat men u valschelijk beticht heeft. Opdat dijne onschuld te

helderder blijke, zal OLPHERT VAN FOREEST, mijn waardige klerk, een man, wel ervaren in de theologie, hier blijven en mij verslag doen.'

'Maar het is reeds laat,' zeide OLPHERT, die gaarne in den verkwikkenden teug gedeeld zou hebben.

'Laat,' riep de jonge VAN DER CODDE uit, 'weet gij dan niet, hoe de Psalmist ons het voorbeeld geeft, zeggende: In den nacht overleide ik, en mijn hart en mijn geest onderzocht. Gij zijt als EPHRAÏMS bakker, die den ganschen nacht slaapt, en daardoor doet gij wakende, werken der ongeregtigheid. Neen, neen, dit is de nacht des Heeren, die op het vlijtigste moet gehouden worden, gelijk door de Priesters de zonen ARONS, toen JOSIA alle gruwelen weg deed uit alle landen.'

'De muskettiers buiten!' riep GIJSBERT.

'Hunne musketten zullen zij afleggen, maar allen in de vergadering zijn,' zeide OLPHERT. De Schout had zich reeds met ADRIAAN verwijderd; de muskettiers gingen. SIJMEN was de eerste, die de schuur verliet; maar SIJMEN, noch de muskietters, keerden weder. 'Waar blijven de rekels,' mompelde OLPHERT, en trad naar buiten; maar ook hij kwam niet terug. AALBRECHT JANSZOON ging naar den ingang van den dorschvloer, en zag de klerk met snelle schreden de muskettiers volgen, die reeds aan de herberg klopten. Een oogenblik later waren allen in dezelve verdwenen. Door de kleine vensterglazen verspreidde zich weldra een helder licht. Men hoorde kroezen en kannen rinkelen, en geweldig gedruisch strekte ten bewijs, dat zij

hier geenszins het voorbeeld der Collegianten volgden.

Het oogenblik voor PASSCHIERS redding was daar. Het gevaar was voor hem ten top gerezen. Door de gedwongene houding, waarin hij verkeerde, voelde hij een hevige kramp in de met buitengemeene inspanning der spankracht tegen de bindten gehouden voet. Met moeite smoorde hij het gekerm, dat de pijn hem ontwrong. Een oogenblik nog, en hij zou naar beneden gevallen en omgekomen zijn. ‘Helpt mij! helpt mij!’ smeekte hij met eene klagende stem. Allen waren verschrikt en bewogen, toen zij hem in dien hagchelijken toestand zagen. ‘Is er een ladder bij de hand?’ vraagde AALBRECHT.

‘Neen, mijn goede maat!’ antwoordde GIJSBERT. ‘Waarlijk, ik weet niet, hoe PASSCHIER - houd u goed, Heer Predikant! - te redden zal zijn, de zolder is te hoog, om hem het touw toe te werpen.’

‘Als wij het raam doen vallen, zeide een der landlieden.’

‘Helpt! helpt!’ riep PASSCHIER luide. ‘God! geef uitkomst; ik kan mij niet langer vasthouden.’

‘Ik wil iets anders beproeven. Volg mij, lieve gezel!’ sprak AALBRECHT, en sprong naar buiten. De muur des dorschvloers was met welig klimop bedekt. AALBRECHT beproefde langs de vezelige draden zich op te trekken. Het gelukte hem. Hij wierp GIJSBERT VAN DER CODDE, de breede gootlijst bereikt hebbende, het koord van PASSCHIER toe, en trok denzelven, met inspanning van al zijne krachten, naar boven. De planken kraakten

en gingen los. Indien nog eenige spijkers afbra ken, zouden beiden verpletterd nedervallen. Men kwam echter gelukkig dit gevaar te boven. Van de andere zijde der schuur klom de jonge VAN DER CODDE naar het dak, en nu ving men gezamenlijk aan, de planken ter zijde van het valluik los te maken.

'Het is met mij gedaan, God zij mijner ziel genadig!' schreeuwde PASSCHIER, Zijn voet gleed van de bindten af, de kramp deed hem dezelve gillende optrekken, nog hield zijn hand het einde van het koord omklemd. De vrouwen kreten, de mannen gilden, allen weken terug, want men vreesde door het ligchaam van den nederstortenden man verpletterd te worden. 'O God! o God!' zuchtte PASSCHIER. Zijn' hand schoot een eind langs het koord af.

Allen bedekten zich het aangezigt met de handen. Ieder oogenblik vreesde men eene nederploffing, een laatste gil te hooren, en het misvormde lijk des Predikants uitgestrekt te zien.

Daar kraakte het in de zoldering.

'Barmhartige God!' schreeuwde men.

'Gered! gered!' klonk het van boven. Men blikte omhoog. AALBRECHT en GIJSBERT hielden den wezenloozen PASSCHIER sterk onder de armen en trokken hem door de losgebrokene planken op het dak.

'Goddank!' riep de vergadering, in den dorschvloer, als uit eenen mond, en velen snelden naar buiten.

PASSCHIERS bewustzijn keerde terstond terug. Hij vouwde de handen en sloeg de oogen ten hemel,

toen drukte hij AALBRECHTS hand, en zeide tot GIJSBERT: ‘Gij zijt een goed Christen, GIJSBERT! ik dank u!’ ‘Wees ons maar nimmer weder lastig, PASSCHIER!’ antwoordde VAN DER CODDE norsch. ‘Pak u weg, en breng de broeders nimmer weder in nood of gevaar van boete.’ PASSCHIER had geen tijd te verliezen. Zonder derhalve te antwoorden, liet hij zieh af. MIEREVELD en CAMPHUIJZEN kwamen uit den schuilhoek te voorschijn, waar zij PASSCHIER in hevige onrust gewacht hadden. GULIELMUS CODDAEUS bragt hen door een achterdeur in ADRIAANS woning, deszelfs gade had aldaar intusschen een kanne wijns en beschuit en kaas gereed gezet, terwijl ADRIAAN zich met den Schout onderhield, welken de wijn uitmuntend scheen te smaken.

GIJSBERT en JAN VAN DER CODDE keerden naar de vergadering; de aandacht was bij velen echter voorbij; de meesten verwijderden zich. Weinigen bleven de vermaning van GIJSBERT, over de opgegevene woorden van EZECHIËL, bijwonen. Toen JAN VAN DER CODDE vervolgens sprak over de redding van PAULUS, door de Discipelen te Damaskus, was het grootst gedeelte derzelven ingesluimerd.

Album.

Mengelingen en Fragmenten, nagelaten door Mr. W. Bilderdijk. *Te Amsterdam, bij* I. Immerzeel, Junior, 1834.

Wanneer wij ons aan den eenen kant vaak te beklagen hebben over de kleingeestige terughouding van belangrijke gedenkschriften, door groote mannen nagelaten, zoo betreuren wij, wat BILDERDIJK betreft, het tegenovergestelde. Was er, naar ons inzien, reeds in de *Nalezingen* veel, hetgeen de groote Bard zelve der drukpers nimmer zoude hebben toevertrouwd, deze *Mengelingen* hebben ons nog veel meer te leur gesteld, en die teleurstelling was te treffender, naar mate wij er meer van verwacht hadden.

Bijna alle stukken in dezen bundel behooren tot die, bij welker bewerking het genie, zoo als JEAN PAUL het noemt, in onmagt gevallen is, en ofschoon er in de brieven, vooral in die aan onzen WISELIUS, karakteristieke en belangrijke trekken voorkomen, gelooven wij toch, dat die rubriek uitgebreider en eigenaardiger had moeten zijn, om de uitgave te verdienen. Aan voorraad hiertoe, dunkt het ons, zoude het wel niet ontbroken hebben, indien men zich gewend had tot velen, die met BILDERDIJK in betrekking hebben gestaan. Ware dit echter zoo, dan had ook de uitgave van het hier geleverde, op

zeer weinige uitzonderingen na, gerustelijk achterwege kunnen blijven. Indien geene blinde vereering de uitgevers geleid had, zou ons de brief aan SOUTHEY al vast niet als proeve van BILDERDIJKS latiniteit gegeven zijn.

Helaas! het is moeijelijk te beslissen, wie BILDERDIJK meer leeds en kwaads hebben berokkend: zijne vrienden of zijne vijanden?

Gij weent.

I.

Gij weent - o God! wat doet u weenen? spreek?
Van waar die tranen op die lieve wangen, bleek
Als marmer en van doodskou overtogen?
Vrouw! waarom vloeit uit die zoo minlijke oogen,
Die bittre, droeve tranenvloed?
Wat droefheid heerscht op uw gemoed,
En rooft uw ziel haar kalm genoegen? -
O Gij, die beter waardig zijt,
Wat smart doet u den boezem zwoegen,
Wat doet u weenen? - God! - gij lijdt.

II.

Neen; - die als gij is moest niet lijden; - 't breekt het hart,
Het wreed gezigt van zoo veel smart,
Waar zoo veel deugd en zoo veel schoonheid zich vereenen;
Neen; - die als gij is moest niet weenen!
Daar zijn er mooglijk, die dit uitstaan; wier gevoel
Gehard is tegen zoo veel droevigs; die 't vermogen,
U aan te zien en kalm te blijven, - zoo niet koel, -
Maar ik ben weeker; - 'k heb mijn moeders borst gezogen,
En somtijds stijgt haar zwakheid mij naar de oogen; -
En thans, daar 'k u ten prooi aan zoo veel leed
Moet zien, en zoo veel tranen vloeijen
Van één', die 'k zoo onschuldig weet,
Nu voel ik 't brandend vocht ook in mijn oogen gloeijen,

O! sla niet weêr dat weenend oog op mij,
Wend af dat droef gelaat, of 'k worde een vrouw als gij! -

III.

Maar ween gij voort; want tranen zijn voor vrouwen
Een toevlugt en een balsem in hun smart, -
Een zoete zalving voor een wreed gefolterd hart,
Zij vloeijen zacht en onweerhouën;
Slechts de eerste kost iets; maar waar die vergoten werd,
Daar volgen de andren ligt, gemaklijk en verkwikkelijk, -
U zijn zij zalig, - ons verschrikkelijk! -
Zij zijn den man een foltring; want geheel
Zijn wezen komt in opstand tegen tranen,
En al zijn kracht verzet zich, - (ligt te veel!)
Waar zij zich doortogt willen banen,
In 't oog, dat haar niet gaarn wil toonen; - daar
Moet veel bestreden, - veel verwonnen zijn in 't harte,
Voor zij den wederstand doen zwichten, die ze tartte. -
Verrijzen zij, 't is niet tot heeling; maar
Onwillig komen zij en traag voor brein en oogen;
Wreed - pijnlijk - met een barning als van vuur.

Dit alles voelt gij niet: - uw schreijen
Is onbedwongen - 't is het middel der natuur
Tot sussing van uw smarte; - tranen leijen
Die af; - o! mogten zij 't geheel! mogt voor uw leed
Heur milde stroom een LETHÉ wezen,
Wiens vocht uw hartewond genezen
Niet slechts, - maar ook vergeten deed.

1834.

S.

Vergeten.

Vergeten! - Neen - vergeten niet!
Ik heb de droefheid lief; de smart
Is dierbaar aan mijn kwijnend hart;
Ik koester heimlijk mijn verdriet,
Want zoo mijn weemoed mij begaf,
Mijn hart was ledig als het graf.

Mijn hoop vervloog; mijn rust verdween;
Mijn min werd misdaad; ze is voorbij;
Elk zoet genot verzaakte mij,
Niets rest mij, dan de smart alleen;
Niets bleef mij trouw, dan 't stil verdriet;
Vergeten! - Neen - vergeten niet!

Want mij, wien vreugde en lust verging,
Met blij genot en levensvreugd;
In al, wat hartstocht vleit en jeugd,
(Ach, reeds zoo vroeg!) een vreemdeling, -
Hoe zou 't mij, arme! mij vergaan,
Zoo 'k nog mijn droefheid af moest staan.

Was daar een LETHÉ, die 't gemoed
De ervaring aan 't doorstane leed,
Ontnemen kon, 't vergeten deed,
Ik vlood terug van d' ijsbren vloed;
Ik ken geen waarheid, dan 't verdriet,
En van die waarheid scheide ik niet.

Mij dunkt, zoo immer 't ongevoel
Der onverschilligheid mijn smart
Verdrong, en mijn gebroken hart
Ooit doof kon worden - doof en koel,
Ik zou mij zelv' verachtlijk zijn,
En bidden weêr mijn zielepijn.

O! 't eenigst, wat verkwikking biedt,
Is d' aandrang van de stille smart
Steeds in te volgen, en mijn hart
Ten prooi te *voelen* aan 't verdriet;
Te mijmren aan en om mijn leed,
Te waken, dat ik 't *nooit* vergeet.

Gij, trouwe droefheid! blijf mij bij!
Erinring aan mijn leed - o! vlugt
Niet heen, verflaauw niet - want ik ducht
De smart niet, die gij eischt van mij!
Spreek, doffe klaagstem van 't verdriet!
Vergeten! - neen - vergeten niet!

1834.

S.

Bede.

O, vrienden! hangt, als ik gestorven ben,
Mijn lier in 's Heeren heilig huis,
Waar aan den helderwitten wand
Zoo menig dorre lijkkrans hangt.

Dan toont de koster aan den vreemdeling
De lier en 't roode zijden lint,
Dat achtloos er aan vast gehecht,
Zich om de gouden snaren plooit.

En fluistrend zegt hij: ‘Soms als 't avondrood
De lier bestraalt, hoort men een toon
Van zelf ontstaan; de dorpsjeugd hoort
Op 't kerkhof 't liefelijk geluid.’

Naar HÖLTY.

W.

Avond.
(*Hindostansch Lied*.)

Suizlend strijkt Malaia's wind
Door het digte bloempriëel,
Trotscher mengt der palmen top
Zich in 't dartlend wolkgespeel;
Menig wondre wolkenvorm
Stijgt aan alle zijden,
Menig lieflijk tooverbeeld
Keert uit oude tijden.

In der wolken vlugtig gaas
Spreidt de maan een kring van licht,
Schittrend spiegelt ze in den stroom
Haar bekoorlijk aangezigt,
Laat ons in de ranke boot
't Blanke nat bevaren,
Zie! reeds wenkt der zaalgen land
Uit de heldre baren.

W.